

Király Lajos

ÉLMÉNYEINK

Második rész

Gyümölcsstermő élet

1924 - 1944

Tartalom

Előszó.....	1
Új élet küszöbén.....	2
Küzdelem a fakereskedőkkel.....	5
Bútorgondok.....	6
Kerékkötők.....	8
Évike.....	10
Gazdasági válság; millenizmus.....	11
Egy halálos gázolás története.....	13
Napközi otthon Visnyón.....	15
Arika születése.....	16
Kényes megbízatás.....	18
Frida; Szilvásváradai tervek.....	19
Évike gyermekparalízise.....	21
Üzemi problémáink.....	22
Erdő és társadalom.....	25
Fészekrakás a Szalajkában.....	27
Béla születése.....	29
A MÁV termelés következményei.....	30
Az adottságok okszerű kifejlesztése.....	33
A "keresztyén" élet csődje.....	36
Laci születése.....	37
Domborműterkép készítése.....	40
Évike operációja.....	41
Csittvári Konferencia.....	43
A hit cselekedetei 1931-ben.....	44
Viharok.....	48
Erzsike születése. Vízvezetékünk.....	51
Az ígehirdetés papi akadályai Nagyvisnyón.....	53
Atyám! Mea culpa!.....	54
Különös "véletlen". Tüzelek.....	57
Eddig felhasználatlan erők. Villanytelep.....	58
Áldás, gyümölcs. Juci vagy Ilonka?.....	63
Mi a megoldás? Németországi hírek.....	65
Anyuka Tihanyban. House party terve Szilvásváradon.....	67
A fejlődés törvénye. Szarvasagancsok.....	68
Ideginfluenzám és következményei.....	69
Oxfordi House-partyk.....	71
Ferike születése és halála.....	73
C.E. konferencia. Wilhelm Brech.....	74
Őszinte beszélgetés.....	76
Ember tervez, Isten végez.....	81
Újabb House-party. Törvény, megnyilatkozás, hatás.....	83
Keresztyén egység.....	84
A csúsztató.....	85
Idelent bajok, felülről segítség.....	89
A gazdaságosság kérdése.....	90
Péter születése.....	92
1940. Takcsányi utak.....	96
Munka - fizetés.....	97
Lomási megbízatás.....	100
Erdélyi utunk.....	101
Családi bajok és családi örömök.....	106
Háborús erőfeszítés.....	110
Tátrai utunk.....	111
Fájdalmas cserkészés. "Ő az én betegem".....	120
Országépítő Tanács.....	123
A gyűlölet munkája.....	125
Nehéz elhatározás.....	128
Wöhler tábornok.....	133
Forró napok.....	140
Az utolsó német.....	143
Jegyzetek.....	146

Előszó

Király Lajos élményeinek három kötete közül a második, a "Gyümölcsstermő Élet", az 1924-es év elejétől 1944 decemberének közepéig terjedő időszak történéseiről, a családról, valamint saját szakmai, közösségi, szociális, politikai tevékenységéről és elképzeléseiről számol be. A leírt korszak közvetlenül az esküvőjét követő időszakokkal kezdődik, és a front Szilvásváradra, pontosabban a Szalajka völgybe való érkezése előtt zárul. Erre az időszakra esik mind a kilenc gyermekének születése, akik közül heten nőttek fel, s a Szalajka völgyben lévő ház lakályossá tétele nem csak a család, hanem a nagy baráti vendégsereglet számára is. Az e kötetben szereplő élmények leírását Király Lajos 1959 október 22-én fejezte be, bár sok részlet korábbi eredetű.

Az eddig csak eredeti gépelt változatban meglévő, a hét gyermek számára készült kötet újbóli leírásánál törekedtünk a teljes szöveghűségre, csupán a ma már nehezebben érthető részeket lapalji és a kötet végén megjelenő jegyzetekkel láttuk el, valamint kisebb helyesírási és stilisztikai változtatásokat végeztünk.

Mivel ez az új változat is főleg a család számára készült, a családi vonatkozásokat is tartalmazó valamennyi kategóriát nagyobb betűvel szedtük, míg a szakmai (főleg erdészeti és vadászati) részek kisebb normál, a közösségi (így szociális, politikai, vallási) részek kisebb dőlt betűvel jelennek meg.

Reméljük, hogy ez az új feldolgozás nem csak a szűkebb család számára nyújt élvezetes hozzáférést az Élményekben levő gondolatokhoz, és e letűnt korszaknak a jövőben is érvényes tanulságaihoz.

Király Péter és Évi, 2002.

A címlapon a Szalajka völgyi ház Király Endre (Bandi bácsi) 1936-ban festett akvarelljének másolata.

Vezérlő Ige:

**"Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők; Aki énbennem marad, én pedig őbenne, az terem sok gyümölcsöt, mert
NÁLAM NÉLKÜL SEMMIT SEM CSELEKEDHETTEK!"**

János 15:5

Új élet küszöbén

Egy többől sarjadt két vessző.

Ha pusztán az anyagi létet néznénk, akkor bizony nem nagyon beszélhetnénk egy töről, mert én evangélikus magyar szülők gyermeke voltam, Lily pedig református svájci szülők sarja. Egyikünk egy hegyvidéki város bércövezte hegyoldalában látta meg a napvilágot, másikunk meg Budapesten, a nemzet szívében született.

Fiú és leány, mint két kicsiny bolygója a népek csillagtengerének, kiket az élet úgy hánytvetett, mintha egyedül a hullámoknak volna mindenre szabadsága, és a kis életek csak ehhez igazodnának; egyszerre íme egymás közelébe sodródtak, s ekkor valami megmagyarázhatatlan erő következtében nemcsak hogy találkoztak, hanem közössé vált további útjuk is. Sors, rendeltetés - legtöbbször csak üres szavak, amelyek egy véletlennek tartott találkozást úgy akarnak jellemezni, hogy az egyén felelőssége, a meginduló közös élet folyása elveszítse határozott célját.

Mi ketten a külső körülmények ellenére is közös többől származtunk. Mindketten Krisztuséi voltunk, és ilyenként szerettük egymást. Az Őbenne való egység lett az életünk igazi alapja.

Bizony én nem győztem eléggé csodálni azt a bámulatos igyekezetet és kitartást, amellyel Lily a reánézve nagyrészt idegen környezetben forgolódni tanult. Micsoda lemondás kellett ahhoz, hogy miután elvégezte az egyetemet, doktorrá avatták, és megindulhatott volna szellemi kutató munkája sokoldalú érdeklődésének valamelyik területén, eljött mellém falusi gazdasszonynak, jóllehet ezt az életformát ismerte a legkevésbé. Félénk természetének mit kellett leküzdenie, amikor tudta, hogy eddigi helyén elfoglalt elsőségét most talán az utolsó helyek egyikével kell felcserélnie, amíg megszerzi a kellő tapasztalatot és gyakorlatot, hogy e munkakörben is helytállhasson.

És bizony a külső körülmények sem voltak nagyon biztatóak. Lakásunk ugyan elég nagy volt, de alig volt benne valami berendezés. A kamra ugyan elég tűrhetően fel volt szerelve, viszont hiányzott a tudás, amely a leghelyesebben fel tudta volna használni annak kincseit. Ki

gondolhatott volna Pesten arra, hogy a savanyú káposzta a visnyói asszonyok előtt nem annyira táplálék, mint mindenre ható jó orvosság, amiből nagy mennyiségre van szükség.

Ha egy pesti leány a falura gondol, nem a sok tejre, vajra kell-e először is gondolnia? Csodálkozhatunk-e azon, hogy a hatalmas káposztáshordóról azt hitte, hogy vajköpülő? Amikor pedig a talajvizes kertünkben meglátta a rengeteg tormát, úgy is mondhatnám, tornaerdőt, csodálkozva kérdezte, hogy miért kellett ebből ennyit ültetni. Minden-minden új volt neki. Egy egész új világ. A palócosan beszélő emberek, a kultúrából kiszakítottóság, az a különös foglalkozás, amit én üztem, a korai kelés és fekvés, minden.

És más volt az emberek gondolkodása is. A falusi asszonyok élete télen a fonás-szövés volt, nyáron pedig a mezőgazdasági munka. Ez persze rányomta bélyegét gondolkodásukra is. Hogy valakivel az irodalomról, a művészetekről vagy egyéb ilyen tárgyról beszélgethessen, arra bizony nem nyílt alkalom. Hiszen az értelmiségi emberek feleségei is legfeljebb a szakácskönyvet, a divatlapot, vagy legjobb esetben a Színházi Életet olvasták.

A parasztasszonyok között sokan voltak, akiknek a józan, becsületes gondolkodása, tiszteletadó beszédmodora, kétségtelen jó szándéka annyira megtetszett Lilynek, hogy bizony inkább érintkezett ezekkel, mint a sok üres értelmiségi feleséggel. Milyen csodálatos asszony is volt például Szerb néni, aki sorban szülte a nagyszerű gyerekeket, és, amint ő mondta, a kötője eleje soha sem tudott megszáradni az állandóan hurcolt legkisebb gyermek pisijétől, meg a gyerekekre való mosástól. Mennyiszer bámultunk azon, hogy ennek az igazán nagyon elfoglalt asszonnynak milyen nagy olvasottsága és jó emlékező tehetsége volt. Különösen a Bibliát szerette nagyon, melyet nem csak betű szerint ismert, hanem annak szellemét is. Tudom, hogy az tette őt azzá a bölcs asszonnyá, aki valóban volt.

Aztán ott volt az öreg Patkó Etel néni, kinek ugyan sokkal kevesebb volt az ítélőképessége, de olyan meleg szeretet áradt belőle és olyan jóízű humora volt, hogy valóban jó volt a társaságában lenni. És persze voltak még többen is ilyen áldott lelkek, akik valami csodálatos asszonyi érzékkel érezték meg Lily vergődését a mindennapi háztartási gondok között, szomorúságát sok magányos órájáért, vívódásait elhagyott szeretteiért és kedves munkáiért. Mennyire iparkodtak enyhíteni a helyzetét, ismertetni a közösség életét és bevezetni abba, rámutatni a szegénység nyomorúságos életére, és új nemes feladatokat mutatni neki.

Így azután a magasabb irodalmi és művészeti igények lassan feloldódtak egy aktív segítői, ismeretterjesztési munkában.

A legnehezebben az én munkáimmal tudott kapcsolatot találni. Ezen természetesen nem is lehetett csodálkozni. A női lélek természetéhez tartozik az, hogy elsősorban is a legközelebbi környezetet igyekszik megismerni, megérteni, és azzal szerves kapcsolatot találni. Hogyan is érdekelhette volna őt az erdőgazdaságunk számtalan baja, nehézsége?

Az évi számadásokból kitűnt például, hogy se a MÁV, se a fakereskedők termelései nem hoztak komoly hasznot. Hogy mégis meg tudtunk élni a magunk lábán, az kizárólag a házi mészégetésnek volt köszönhető. Igaz ugyan, hogy a szezon végén, amikor az égetett mész már nem volt olyan keresett cikk, mint tavasszal és nyáron, a permetezések és építkezések idején, sok volt az "Anstand", a kifogásolás, de ügyesebb kereskedelmi lebonyolítással és szervezéssel ennek is elejét vehettük volna.

Az apróbb telepes mészkereskedőknek az volt a szokása, hogy az egész év alatt felgyűlt égetetlen vagy rosszul égetett meszet összegyűjtötték, és ezeket aztán úgy tüntették fel, mintha a mi legutolsó vagonunkban lett volna annyi kő. Persze ha minékünk lett volna megfelelő emberünk, aki jól ismerte volna a mi triász mészkövünket, amelyből az égetést végeztük, akkor azonnal meg lehetett volna cáfolni az "Anstand" jogosultságát.

A gazdánk^a, aki akkor már nős, sőt családos ember volt, most már csaknem az egész évet Szilvásváradon töltötte. A mészégetésnél tapasztalt nagy eredmény kinyitotta az ő szemét is. Látta, hogy az eddigi gazdálkodás nem volt

^a Pallavicini Alfonz örgróf. Részletes jegyzet az első kötet végén.

helyes, mert anélkül, hogy az erdei munkások jobb életmódhoz jutottak volna, csak a fakereskedőket hizlalta szegény erdeink rovására.

Példából okulva gazdám elfogadta azt a javaslatomat, hogy új erdőmérnököt vegyen fel, aki főként a MÁV termelések ellenőrzését végezné, és Péczely bácsit támogatón egyre nehezebben végzett munkájában.

Bennem ez a gondolat akkor született meg, amikor Bótán Németh kollégámat látogattuk meg szüleimmel. Némethné Fekete Sárka az én régi latintanáromnak volt a leánya. Én igen szerettem Fekete Pista bácsit, jóllehet tantárgyát, a latin nyelvet végképpen nem szerettem, és emiatt sok és jogos panasza volt ellenem. Ő volt az osztályfőnököm, és bár híven teljesítette atyám kérését, hogy velem szemben szigorúbb mértéket használjon, mint mással szemben, mégis mindig éreztem, hogy ezt teljes jóakarattal tette. Némethéknél talákoztam Palla Zoltán erdőmérnök kollégámmal, akit már a főiskoláról is ismertem, és aki nagyon komoly szándékkal udvarolt a legkisebb Fekete lánynak, Mancikának.

A gazdám, akinek a mészégetésnél tapasztaltak megnyitották a szemét, bizony elégedetlen volt a tisztikarral. Ez az elégedetlensége egyszer azután roppant kínosan nyilvánult meg. Akkor még én voltam a tisztikar legfiatalabb tagja. Amióta az új házaspárunk gyakrabban töltötte Szilvássváradon az idejét, rendszeresítette azokat a havi értekezleteket, amelyek neve tisztiszék volt, s amelyeken az aktuális gazdasági problémákat beszéltük meg.

Egyszer pár perccel hamarabb értem a tisztiszékre a kitűzött időnél, és már a folyosón meghallottam gazdánkknak igen hangos kifakadásait a tisztikkel szemben. Amikor az erdőhivatalba léptem, éppen azt mondta: Kétségbe kellene esnem az uradalom állapotán, amit a hanyag kezelésükkel idéztek elő, ha nem lenne vigaszom (e pillanatban léptem be, de lépéseim és kocsim már előre elárulták jöttömet) fiatal kollégájukban, akinek örömmel szorítom meg a kezét, mert megmutatta, hogy miképpen lehet helyesen, mindenki javára, önzetlenül gazdálkodni. Velem ekkor kezét fogott, majd ismét a többiekhez fordult, és azt kérdezte: Hát mit gondolnak, kié ez a birtok, hogy így gazdálkodtak itten?

Néma, kínos hallgatás, mélyen lekókadtt fejek. A hosszú, kínos csendet végül is én törtem meg, és megkérdeztem, hogy a feltett kérdésre válaszolhatok-e a szívem és meggyőződéseim szerint? Amikor erre engedélyt kaptam, azt feleltem, hogy e birtok, mint minden ezen a világon, az Istené. Ő a tulajdonos, mi pedig a sáfárai vagyunk, hogy mindent az Ő akarata szerint cselekedjünk.

Lássák - szólt a gazdánk - ez az. Ne nekem dolgozzanak, hanem úgy sáfárkodjanak maguk is, mint ahogy én szeretnék, hogy e birtokból mennél több ember mennél jobban megélhessen.

Azután az 1924 évi termelésekről beszélgettünk. A területek legtöbbször a MÁV által használt erdei vasutakra támaszkodott. A főhasználati fatömegeinket is a MÁV termelte. Nekünk tehát olyan helyen kellett termelnünk, ahol függetleníthettük magunkat a MÁV kezelésébe adott erdei vasútjainktól.

Én ismét kértem, hogy végezzünk minden termelést házilag. Ezt az is indokolta, hogy mi nem csak azért végezzük a használatokat, hogy azokat a legjobban értékesítsük, hanem a jövő érdekében is. Azért tehát, hogy munkánkkal szebb és jobb erdőt alakítsunk ki, hogy úthálózatunkat fejlesszük, kaszálóinkat fejlesszük és rendbe hozzuk, amikre bizony sem a fakereskedők, sem a MÁV nem gondolt, mert e munkákból semmi hasznot sem remélt. A fakereskedőket mindig csak az elérhető legnagyobb haszon érdekelte, és nem törődtek azzal, hogy utánuk minden tönkrement.

Gazdámnak és tisztviselőtársaimnak az volt a véleménye, hogy nekünk nincsen elég tőkénk egy házi termelés lebonyolítására, legyen az bár csak egy pár ezer köbméteres előhasználat is. Én a tarói gyérítést javasoltam, természetesen házi kezelésben, míg mások meg azt mondták, hogy ott pár évvel azelőtt a visnyói Herceg fakereskedő termelt, és neki is nagy nehézségei voltak a fuvarozással. Én rámutattam arra, hogy az a termelés egyáltalán nem volt szakszerű, mert bizony ott a rosszabb helyeken visszahagyták a böhöncöket, míg a völgy elején olyan lékeket is vágtak, amelyeken azóta hatalmas újulat is keletkezett. Ezért e területeket, bár az állomány kora ezt nem tette szükségessé, a csoportos felújulás miatt főhasználatra kellett előírni. Véleményem szerint e völgy faállományát csakis egy jól vezetett szálalással lehetett volna rendbe hozni. Igaz, hogy a szálalás költségesebb munka, mert nehezebb a termelés és közlekedés, és nagyobb az 1 m³-re eső útjavítási munka is, viszont a visszamaradó erdőben olyan élő fatökével számolhatunk, amely a jobb növekedéssel bőven fog majd kárpótolni.

A gazdám végül is egy faeladási versenytárgyalás mellett döntött, de megengedte, hogy a termelést az erdő javítása érdekében én végezhessem el. A kitermelendő fák kijelölését erdőőreimmel együtt magam végeztem el. Minden fánál pontosan meghatároztuk, hogy azt miért kell eltávolítani. És itten nem is annyira a kitermelendő fák betegségére voltunk tekintettel, mint inkább arra, hogy a visszamaradó állomány szép egyenletes növekedését elősegítsük.

Természetesen a munkásoknak nem tetszett az, hogy nem tarvágást eszközöltünk, mert így félős volt, hogy a ledöntött fák a visszamaradt fákon fennakadnak. Ezt a nehézséget is legyőztük azonban azzal, hogy megtanítottam az embereket a helyes döntési irány kiválasztására, figyelmeztettem őket a gallyak várható

elfordulására, és mindarra a körülményre, amely a helyes döntést és a legjobb feldolgozást okszerűen befolyásolhatja.

Amikor pedig az $\text{ü}m^3$ -enkénti bért is a szokottnál magasabbra emeltem, a munkásoknak sem volt már semmi kifogásuk. 450 holdon mintegy 4000 m^3 fát szállaltunk ki, és egyes helyeken, ahol ez volt a helyesebb, azonnal megkezdtuk az utakhoz közelítést is.

Küzdelem a fakereskedőkkel

Egyszer - ez május elején lehetett -, amikor éppen kinn voltam a munkásoknál, a gazdám az erdőmesterrel együtt meg akart lepni a termelésnél. Lóháton voltak, és meg akartak győződni arról, hogy a kitermelt fa a Taró völgyén valóban leszállítható-e.

A fakereskedők nem akarták elveszteni a jó fejőstehenüket, a szilvási erdőgazdaságot, és ezért elkezdtek arról suttogni, hogy az új mérnök milyen bakot lőtt ezzel a termeléssel, amelynek faanyaga egyszerűen lehozhatatlan azokon a teljesen járhatatlan utakon. Ez volt az indító oka gazdámék kilovaglásának. A tarói csemetekert melletti vályús út azonban a tavaszi hóolvadás és esőzés miatt ebben az időben valóban járhatatlan volt. Emiatt aztán nem is tudtak feljönni hozzám a völgybe. Később hallottam, hogy a lovak szügyig süppedtek be a mélyútba, amely rész pedig a fuvarozásnál sem volt elkerülhető.

A munkások is feneketlennek mondták ezt a helyet, és azzal bíztattak, hogy azon keresztül csak a legszárazabb nyáron lehet szekérral fát szállítani. Én természetesen minderről tudtam. Azzal is tisztában voltam, hogy e helyet ki nem kerülhetjük, mert a domboldali rész már községi birtok volt. Azt is tudtam azonban, hogy a mi területünkön, e rossz helytől mintegy 60 méternyire, igen jó tengeri kavics van. Ha tehát én ottan egy kis kőbányát nyitok, és a nagyobb, félmászás kődarabokat behordatom a mélyútba, pár nap alatt az utat megjavíthatom. A fogatommal elvégezhetem e munkát, és így az elenyésző költségbe fog kerülni. Terveimről csak pár meghitt emberem tudott, de ők sem beszéltek erről másoknak.

Amikor aznap hazamentem, ott várt gazdám rendelkezése, hogy másnap reggel legyek az Erdőhivatalban. Lily leírta a lovasok siralmas állapotát, és hogy a kocsisom hogyan takarította le a lovakról a sarat. Tudtam, hogy megint a kereskedők akarják keresztülhúzni a számításaimat, és a régi tisztviselőket felhasználva céljaik számára, ők ijesztgették végül is a gazdámot roppant ráfizetéssel.

Amikor másnap átmentem a hivatalba, azonnal közölték velem, hogy a tarói vállalkozást nem helyeslik. Úgy ítélték meg a helyzetet a tegnapi kiszállítás után, hogy az ottan kitermelt faanyag csak igen nagy ráfizetéssel szállítható az állomásra, és ezért annak lebonyolítását inkább fakereskedőkre bízzák.

Nagyon bosszantott a dolog. Milyen kár, hogy tegnap nem mutathattam meg az erdőmesterének azt a próbágödrot, amelyben a legkitűnőbb követ találtam, szinte kifogyhatatlan mennyiségben. Ha akkor megmutathattam volna számításomat, hogy 100 m^3 kővel, saját fogattal 5 nap alatt feltölthetem a mélyutat, és azután az év bármely szakában nyugodtan szállíthatom a fát, bizonyosan nem döntöttek volna így. A tegnapi lovagló út emlékei után azonban hiába érveltem, a gazdám ragaszkodott ahhoz, hogy a fát a jelenlegi helyén értékesítsük. Hogy a régi birtokosok mennyire nem voltak tisztában azzal, hogy egy erdőmérnöknek mi mindenhez kell értenie, az szinte elképzelhető volt. A vita hevében még azt is mondtam, hogy ha egy ilyen kis nehézség legyőzésére sem tart alkalmasnak, akkor küldjön el. Ő aztán azzal nyugtatott meg, hogy reám az erdőművelésnél van igazán szükség, de lássam be, hogy a fakereskedéshez, termeléshez, mégis csak a fakereskedők értenek jobban. Tudtam, hogy igazam van, és ekkor sem hátráltam meg.

Végül is abban állapodtunk meg, hogy a kereskedők zárt írásbeli ajánlatot adnak, viszont én az ő kívánságukra bemutatom nekik az én kalkulációimat, amelyek alapján én is megteszem a zárt ajánlatot. Amennyiben ők többet ígérnek az én ajánlatomnál, akkor a fát ők kaphatják meg, viszont ha az én ajánlatom lesz a magasabb, akkor a faügyletet az uradalom javára én bonyolíthatom le. Mivel azonban nekem nincs tőkém, amellyel a tőrárt biztosíthatnám, hajlandó vagyok lekötni a mérnöki okleveletem annak igazolására, hogy a számításaim reálisak.

A gazdám azt hitte, hogy a fáért nem fogjuk megkapni az $\text{ü}m^3$ -enkénti 6 korona termelési bért sem, ami tehát mintegy 24,000 koronát tett ki összesen. Ha tudta volna, hogy én egy $\text{ü}m^3$ -re 89,000 koronát, és így a $4,000 \text{ ü}m^3$ -nél 356,000,000 korona végösszeget kalkuláltam, bizonyosan megvizsgáltatta volna elmebeli állapotomat. A kereskedők közül többen megnézték az én számításaimat. A legtöbben azonban nem ismertek eléggé, és azt hitték, hogy az én számításaim nem komolyak, hanem csak azért készültek, hogy őket magasabb ajánlattételre serkentsék.

Amikor azonban elérkezett a versenytárgyalás ideje, és a zárt írásbeli ajánlatokat az erdőmester egymásután bontotta fel, a gazdám valósággal megijedt. Azt hitte maga is, hogy a fakereskedőket én ugrattam be ilyen, szerinte irreálisan magas ajánlatok megtételére. A kereskedőket arra kérte, hogy vonják vissza túlzottnak hitt javaslataikat, mert ő, mint mondta, nem akarja, hogy a kereskedők még a gatyájukat is ráfizessék erre az üzletre.

Az erdőmester végül felolvasta a legmagasabb árajánlatot is, amelyet az Egervidéki Fatermelő RT tett, és meghallotta, hogy ők egy ürm³-ért 75,000 koronát hajlandók fizetni. Ekkor azt mondta, hogy úgy látszik, mindnyájan meg vannak bolondulva. Az Egervidéki-nek az egyik tulajdonosa, Herceg főmérnök kijelentette, hogy ő átvizsgálta az én számításaimat, azokat reálisnak találta, és ezért adott ilyen magas ajánlatot. A gazdám Pilátusként mosta a kezeit, rájuk hártotta a valószínű üzleti bukás miatti felelősséget, és kijelentette, hogy a fa az Egervidéki-é.

Erre azonban én is jelentkeztem, és elmondtam, hogy e kijelentésre a gazdám már nem jogosult, mert köti őt a mindnyájuk előtt tett ígéret, hogy a legmagasabb ajánlattevő fogja megkapni a fát. Már pedig egy ajánlatot még nem bontottak fel. Midőn az én ajánlatomat hallotta, kijelentette, hogy azt nem tartja reálisnak. Én viszont kénytelen voltam ragaszkodni az eredeti megállapodáshoz, már csak amiatt is, hogy bebizonyíthassam javaslatom reális voltát, és beigazoljam, hogy senkit sem akartam beugratni. Pallavicini őrgrof erre azt mondta: Hát látják, uraim, a saját alkalmazottam nem engedi, hogy azt tegyék a fámmal, ami nekem tetszik, hanem szavamon fogott, és így kénytelen vagyok az ő javaslatát elfogadni. Mindenki belátta, hogy nekem is lehet szakmai büszkeségem és becsvágyam, és harag nélkül vették tudomásul a döntést, hogy a termelés teljes értékesítését én bonyolíthatom le.

Az értekezlet végén a miskolci Herceg fakereskedő megszólított, és azt a javaslatot tette, hogy ő hajlandó a napi legmagasabb áron leszámolni az Egerbe szállítandó fát, s mivel ezen a piacon neki rendkívül jó kapcsolatai vannak, még a legmagasabb áron felüli felárat is tud biztosítani, amelyet hajlandó velem megfelelni. Hercegnek nem adtam azonnal választ. Megkérdeztem a gazdám, hogy ezzel a megvesztegetésnek szánt ajánlattal nagyobb biztonságot adhatok-e kalkulációmnak, és ha ebbe beleegyeznek, az így nyert összeget felhasználhatom-e a visnyói erdőgondnokság műszaki fejlesztésére. Amikor ebbe beleegyezett, és egyben megígérte, hogy a faüzlet lebonyolítása után ő maga fogja közölni Herceggel, hogy tudomása volt az ajánlatáról, a fa eladását rábízтам Hercegre.

A végelszámolásnál aztán kiderült, hogy ürm³-enként 122,000 korona tőárat kaptunk a fáért. Ezen felül pedig még kaptunk 2 millió koronát, ami lehetővé tette, hogy bevezettessem az irodába az állami telefont, csináltathassak két rönkterhelő vitlát^a, egy könnyen kezelhető nagyobb nyitott iratszekerényt, és még több apróságot szerezhessenek be. Meg volt a teljes elégtételeim, és biztosítva volt az is, hogy a jövőben minden termelést magunk bonyolíthatunk le. A tarói termelés azután sokáig iskolapéldája volt a helyes szálaló eljárásnak. Egy későbbi utódom, Hibbey Albert sokszor eldicsekedett ezzel az erdőrésszel, és ő is azt szerette volna, ha az üzemtervileg is szálalásra lett volna előírva. A gazdám természetesen elmonda a fakereskedőnek, hogy az ő tudtával és beleegyezésével vettem át a két millió koronát, és elmonda azt is, hogy ezen milyen fontos üzemi befektetéseket eszközöltem.

A faüzlet lebonyolítása után egy alkalommal a gazdám felesége is átkocsizott hozzánk. Amikor aztán beszámoltam a végleges eredményről, az őrgrofné csodálkozva kiáltott fel: Hát mi történt magánál, Alfonz, addig, amíg Király nem volt itt? - Hogy mi történt? A tisztviselők lusták voltak, és nem néztek utána a kereskedők üzemeinek, az elérhető jövedelemnek, hanem mindent készpénznek vettek, amit a kereskedők a nehéz viszonyokról és a ráfizetéses üzletről bebeszéltek nekik.

És annak ellenére, hogy a kereskedők elvesztették nagyobb, de jogtalan hasznukat, mégsem voltunk rosszban velük. Hercegek mitőlünk vették a kósertejet, amit maguk fejtek. Ők adtak kölcsönt a tehénvásárlásra, és aztán azt tejjel fizettük vissza. Amikor pedig a tehén ára már ki volt egyenlítve, akkor varrógépet ajánlottak megvételre, és annak az árát szintén tejjel kapták vissza.

Mindenkor tisztelték bennünk a teljes becsületességet, és mi is iparkodtunk mindenkor segíteni őket abban, hogy szombati imádkozásaikat megtarthassák. Ha tehát nem volt meg a kötelező 10-es létszám, és nekem Szilváásra kellett mennem, mindig hajlandó voltam segíteni nekik azzal, hogy egy-egy hitsorsosukat a megengedett időben áthozzák az imádkozásukhoz. Így azután, jóllehet senki sem okozott nekik nagyobb kárt, mint én, mégis mindvégig kölcsönösen meg tudtuk egymást becsülni.

Igen, azt hiszem, hogy a jogtalan nyerészkedésben nagyobb volt a mi népünk megvesztegethető fiainak bűne, mint annak a népnek, amely sehol sem tudott meghonosodni, és mindig tele volt félelemmel a jövőjét illetően.

Bútor gondok

Szegényesen, igen szegényesen voltunk bizony berendezkedve. Én ugyan kaptam hazulról egy régi ágyat és egy szekrényt, olyan bútorarabokat, amelyeket még valamikor Selmeceen én használtam. Édesanyámék pedig vásároltak a Teleki téren pár ócska bútort, és azt is

^a Vitla: csörlő, kötéllel vagy lánccal ellátott emelőszerkezet

elszállították nekünk. Szerencsénk volt azzal is, hogy egy menekült vasutas bútorai számára helyet kért nálunk, és megengedte, hogy mi viszont használhassunk belőle pár darabot. No és ott volt az a pár darab erősen megviselt uradalmi bútor is, amely reám maradt, mint valami családi kincs.

Hálóhellyel már el lettünk volna látva, ha csak ideiglenesen is, így amikor meglátogattak a rokonok, mindenkinek volt fekvőhelye. Vártuk már a beígért régi, masszív bútorokat is, melyeket még az őszön kiválasztottunk Lilyéknél. A legjobban azonban az ebédlőbútor hiányzott. Ott volt a szép nagy szobánk, és már úgy elképzeltük, hogy hogyan festenek majd a magam tervezte magyaros bútorok, de bizony azok igen lassan készültek. Szegény Orbán József szilvási asztalosnak ugyancsak fájt a feje, hogy miként készítse el az én tulipántos tölgybútoromat.

E bútoranyag megszerzésének is egész története volt. Amikor a MÁV 1923-ban befejezte az Ölyves völgyi termelést, és a völgy előtt felállított munkásszállásra és raktárra már nem volt szüksége, azok faanyagát áruba bocsátotta, helyesebben elárvereztette. Az anyag leszállítása azonban szekéren igen nehézkes lett volna, viszont arra nem volt felhatalmazva, hogy az uradalmi kisvasutat idegen részére történő szállításra felhasználhassa. Így azután én bizony elég olcsón jutottam meglehetősen nagy mennyiségű deszka birtokába.

A fa egy részét arra használtam fel, hogy a református templom padjai alatt padlót csináltassak. A többi anyagot aztán elcseréltem jó száraz tölgy deszkára. Orbánnal aztán úgy alkudtunk meg, hogy ő munkadíjként megkapja a tölgyfa felét, míg a másik feléből megcsinálja nekem a bútort. Szegénynek igen nehéz munkája volt vele, mert rengeteg faragást és karcos rajzmintát kellett rávinni az igen kemény faanyagra, nem is szólva a tulipánokról és az azokkal szimmetrikusan haladó támlány- és polcvonalokról. A polcok sarkaira háromszög alakú virágtartókat terveztem, melyekbe futónövényt (pletyka) szándékoztunk ültetni.

Orbán a karosszékeknél nem vigyázott eléggé a tervrajzra, és így azok nem úgy sikerültek, ahogyan én terveztem, de nem szólhattam semmit érte, mert be kellett látnom, hogy így is aránytalanul sokat küszködött e bútorcsinálással. Persze e bútorok az idő folyamán, no meg élénk gyermekeink jóvoltából nagyrészt tönkrementek, a polcokat a hurcolkodások alatt többször is át kellett szabnunk, de mégis ezek voltak lakásunk legszebb díszei, különösen, amikor már szép magyaros tányérokkal és kancsókkal szerelhettük fel őket.

1924 májusában megérkezett a Lilynek adott pesti hálószoba bútor is. Annak ellenére, hogy ezek már nem voltak újak, mégse hiszem, hogy ezeknél kényelmesebb és jobb bútorokat bárhol is lehetett volna találni.

A régi Latinák kertről csodákat beszéltek. Azt mondták, hogy olyan szép nem volt hét vármegyében sem. Igen ám, de akkor még nem torlaszolta fel a talajvizet, valamint az utcáról bezúduló vizet a MÁV által a kerten át épített erdei vasút töltése. Amit ebben az állapotban meg lehetett tenni, azt mi bizonytalán megtettük. 70 cm. mélységben átrigolóztuk a földet, de a rengeteg tormát teljesen nem tudtuk kipusztítani. Kertünk mégis szép lett. Igen, előttünk nem lehet semmi akadály, ha szépet, jót akarunk teremteni.

Kerékkötők

Azt hittem, hogy az 1924-es év Nagyvisnyó újjászületésének kezdete lesz. A fiatalság örömmel fogadott minden helyes kezdeményezést. Az embereket azzal rémítették, hogy a csehek megtámadnak, és a mi területünket is bekebelezzik Csehszlovákiába. Klingerék, ez a cseh házaspár is többször emlegette, hogy Visnyó "meggy"-et jelent, Garadna, valamint Horotna szintén szláv eredetű szó, és a megerősített városokat nevezték így. Még Visegrádot is nagyon emlegették, hogy tulajdonképpen annak is Csehszlovákiához kellene tartozni.

Azt is láttuk, hogy az Entente milyen mértékben, szinte korlátlanul támogatja északi szomszédunkat. A mi hibáinkat úgy felnagyították, mintha minden bűnt csak mi, magyarok követnénk el. Mi voltunk a világ szemében azok, akik a nemzetiségeket elnyomták, pusztították, de arról senki sem emlékezett meg, hogy a tótok 1000 éven át megtarthatták nyelvüket, és az odatelepített magyarokat is magukba olvasztották.

Láttuk, hogy elsősorban erkölcsi megújulásra van szükség, amit aztán múlhatatlanul követni fog a gazdasági és társadalmi megújulás is. Elsősorban is az ifjúságot kell felébreszteni, hogy meglássa hivatását, megismerje számtalan feladatát, amellyel szebbé, jobbá lehet tenni a falu életét, rendezni lehet a társadalmi viszonyokat. Az ifjúságot kell rábírni arra, hogy meginduljon a gazdasági fellendülés felé. Ki törődik az iskoláját befejező falusi ifjúság kulturális fejlesztésével, helyes szórakozásaival, testének edzésével, azoknak a községeknek a köztisztaságával, ahol élnek, szépérzékük fejlesztésével, és a sok baj és csapás elleni védekezéssel?

Az iskolából kikerült mindkét nembeli ifjúságot egy falusi cserkészetbe szerettem volna tömöríteni. Ennek azután elkészítettem a szervezeti szabályzatát is. Úgy képzeltem el, hogy a fiúkból és a lányokból külön-külön sereget alakítunk, amelyen belül külön csoportokat szervezünk a kulturális, szociális és gazdasági feladatok ellátására. A fiúk kulturális tevékenységét a színjátszás, továbbképzés, sport, hírközlés vonalán indítottuk volna el, míg a lányoknál a női lélekből folyó szükségleteket elégítettük volna ki. Náluk tehát köztisztasági, gyermekvédelmi, iparművészeti, háziipari, közterület rendezési és építési csoportokat, valamint továbbképző, sport, színjátszó és egyéb ilyen, a szükség és igény szerint felmerülő csoportokat alakítottunk volna. Minden csoport kialakította volna a saját programját, melynek megtartásáért felelősséget vállalt volna. Kioktatást nyertek volna a hirtelen támadt veszély elhárításában, mint a tűzvész, árvíz, vagy akár ellenséges támadás.

Elképzeltem, hogy milyen lehet a falu képe akár már egy év múlva is. Mindeniütt rend és tisztaság, a házak előtt kicsiny virágos kertek, a kerítések szépen kijavítva. A fiatalság tanul, nemesen szórakozik, az idegeneket udvariasan kalauzolja, megindul a sportélet, színdarabokat tanulnak be, és előadásaikkal nem csak falujukat, hanem más községeket is szórakoztatnak. Egymásután derül ki, hogy milyen rejtett tehetségek vannak a falusi fiatalok között. Elmaradnak a duhaj mulatózások, bicskázások, és a jóban kezdenek vetélkedni egymással a fiúk, lányok. Már felkutatták a falu népművészetének sok rejtett kincsét, és már kezdenek ezen az úton járva új remekeket is alkotni.

Szép álmom volt ez, melynek egypár fiatallal együtt mi örültünk a legjobban. Lily is új célt látott maga előtt. Belőle is kikíváncszolt a pedagógus.

Aztán elmentem a tanítóhoz, hogy vele is megbeszéljek mindent, és őt is megnyerjem az eszmének. Mivel pedig azt hitte, hogy csakis az ő kezdeményezése alapján támadhat valami, megkértem, hogy az egész mozgalomnak az irányítását vállalja el.

Visnyói gyerekekkel vasárnapi iskolán

Számára ez nem jelentett volna különös lekötöttséget, mert hiszen a munka javát úgyis mi végeztük volna el Lilyvel, de nem akartuk, hogy egy ilyen mozgalomból a falu értelmiségének eddigi vezetői távol maradjanak.

Sajnos a kényelemszeretet nagyobb volt, mint a fiatalság megbecsülése és szeretete. Amikor e célra kértem az iskola tantermét, hogy ott végezhessek az alakuló megbeszéléseket, azonnal a papra és presbitériumra hivatkoztam, hogy nincsen elég petróleumuk, és költséget sem tudnak e célra biztosítani. Ekkor felajánlottam, hogy a világítási költségeket magamra vállalom. Akkor meg féltették a padokat. Azt mondták, hogy a nagyobb fiúk és lányok hancúrozni fognak, és összetörik az amúgy is rozoga állapotban lévő padokat. Az iparos fiatalság felajánlotta, hogy új csoportot alakítanak, amelynek első feladata az lesz, hogy rendbe hozza az iskolai bútorokat. Hát akkor sem kellett a haladás.

Persze, mert e fiúk, lányok öntudatos, művelődni, segíteni kész társaság lett volna, akiket nem lehet egyszerűen ledorongolni a saját felsőbbrendűséggel. És a fiatalság lassan kivallotta, hogy milyenek is a falu vezető emberei.

Amikor ez a tanító a községbe került, az első órán sorban előszóltotta a gyerekeket, nádpálcával mindenkit jól megvert, majd azt mondta, hogy no most már tudjátok, hogy én ki vagyok. Ilyen bemutatkozás után a gyerekek rettegtek tanítójuktól, és ha engedelmessé váltak is, azt nem szeretetből tették, hanem mert féltek a brutális büntetéstől.

S a pap sem volt megértőbb. Ő arra hivatkozott, hogy a fiatalság, ha elvégezte az elemi iskolát, akkor teljesítette a kötelességét, többre sem szüksége, sem kedve nincs. Beszélt a tanítóról is, aki úgysem fogja pártolni a dolgot, s ezért ne is csináljunk semmit. Bennem az a meggyőződés érlelődött meg, hogy a falu elmaradottságáért elsősorban a pap és tanító a felelős, mert semmiféle társadalmi munkára nem hajlandók. Egymással is kutya-macska barátságban vannak, és mindegyik a másikat okolja a község elmaradottságáért. Egyetértés csak akkor van közöttük, amikor leülnek a boroskancsó mellé, és részegre isszák magukat. Igen, ezek úgy látszik, már életükben meghalt emberek.

De van újjászületés. Megtérhet még a pap is, csak lássa meg azt a végtelen felelősséget, amely őt terheli a halott gyülekezetért. A falu szegényebbjei egyedül abban reménykedtek, hogy Krisztus ezeréves országglása hamarosan eljő, és akkor többé nem kell szenvedniük. A millenista szekta^a gyorsan felismerte, hogy e községben milyen nagy vágyakozás van egy jobb élet után, és csakhamar elárasztották a vágyakozó elemeket az ő nyomtatványaikkal. Ezek elkezdtek magukat "hívők"-nek mondani, és egész életük elszakadt a jelenvaló világtól, és várták a kívülről való megváltozást. Ezek végeredményben nem a millenizmushoz ragaszkodtak a legjobban, hanem a megújulásban reménykedtek. Szívesen visszatértek volna a református egyházhoz, ha látják, hogy a pap és tanító megszabadul a bűntől, és új életet kezd.

Ekkor megkértem Victor Jánost,^b akiről igazán nem lehetett volna mondani, hogy ne lenne a református egyháznak buzgó szolgája, hogy jöjjön el és tartson evangelizációt Nagyvisnyón. Victor ellen még a papnak sem lett volna kifogása, ő ellenben nem érvén rá, Szűcs Ernő^c kérte meg, hogy helyette végezze el a szolgálatokat. Amikor e neves, nagy tudású matematikus és teológus megérkezett, elment a paphoz, aki azonban azt mondta neki, hogy Király Lajos barátjának nem engedi át a szószerket. Ekkor ámentünk Szilvásváradra, mert tudtuk, hogy az ottani nép igen szomjúhozza a tiszta, hamisítatlan Igét. A lelkészt, aki egyébként nem sokban különbözött Bodolaytól, éppen engedékenyebb állapotban találtuk, és megbeszéltük vele egy igehirdetést az iskolában.

A hívek zsúfolásig megtöltötték a tantermet, és amit hallottak, az annyira megrendítette őket, hogy ennek híre nem csak ebben a községben terjedt el futótűzként, hanem a hír Visnyót is elérte. Most már itten is oszladozni kezdtek a felhők. A pap felajánlotta a tantermet az igehirdetés céljára, de amikor látta, hogy a falu aprajagyja mind hallani akarja az evangéliumot, viszont a tanterembe a tömegnek még a fele sem fér be, megengedte, hogy Szűcs Ernő a templomban szolgáljon.

Az igehirdetésnek csodálatos hatása volt. Az emberek összetörtek bűneik súlya alatt, és amikor a pap is zokogva tett bűnvallást, mindnyájan úgy éreztük, hogy Visnyóra valóban új, igazibb élet köszönt. Bodolay arra kérte Szűcs Ernőt, hogy legyen segítségére, álljon melléje, és együttes munkával és imádsággal kezdjék meg a megtérést áhítózó nép buzgó szolgálatát. Ekkor azonban pár jobb gazda úgy kezdett beszélni, hogy már a pap is "hívő"-vé lett, amire Bodolay megrettent, megint bezárkózott, és beszüntette az evangelizációt. Inkább engedett pár embernek, mint Istennek és az Urat kereső népek.

Azt hiszem azonban, hogy a legnagyobb hibát én követtem el akkor, amidőn mindenkinek érzékenységét túlságosan is tekintetbe vettem. Isten ügyét, a nép javát, ha kell, erőszakosabb eszközökkel is szolgálhatjuk.

Bodolay lelkész nemsokára meghalt. Ekkor a gyülekezet, amelynek evangélikus létemre én is presbitere voltam, megkért, hogy hívjam el Svingor Jenő radostyáni lelkészt, kit nem csak mint nagyszerű szónokot, hanem a szív embereként is nagyon sokan szerettek. Leveleztünk is egymással ez ügyben, de amikor egy 5 gyermekes menekült református lelkészt helyeztek oda, a lány szívű Nagy Gyula tanító megkért, hogy ne ellenezzem megválasztását.

Ekkor is erőszakosabbnak kellett volna lennem, és nem a hamis szentimentalizmusnak engedni, hanem csak azt kellett volna néznie, hogy mi a nép érdeke. Egyhangúan Joó Miklóst választották meg, aki azután még Bodolay is túltett az ivásban. Szegénynek a felesége és gyermekei valóságos mártírok voltak. Joót miattuk választották meg, és ő éppen velük törődött a legkevésbé. Ők ellenben sohasem panaszkodtak. Miért nem tudunk mi ilyen helyzetben kérlelhetetlenek lenni, amikor pedig ezzel még az illetőkön is csak segítenénk? Vajon ez az engedékenységünk nem hűtlenség-e az Úr ügyével szemben, és nem elárulása-e a népek?

Még mindig nem adtuk fel a küzdelmet. A cserkészekkel továbbra is igen élénk volt a kapcsolatunk. Egyik csapat jelentkezett a másik után, már lassan arra kellett gondolnom, hogy ne csak a Bán völgyben, hanem máshol is

^a A millenizmus amerikai eredetű szekta; 1931-től Jehova Tanúi néven ismert.

^b Viktor János (1888-1954) ismert református lelkész, író és teológiai tanár. Részletesebb jegyzet az Élmények első kötetének végén található.

^c Szűcs Ernő "Győzelem a halál felett" című nagyszerű könyvét a Soli Deo Gloria Református Diákszövetség adta ki a 20-as években.

keressek számukra helyet. Bízgatásomra mind több falusi ifjú kereste fel a tábort, összebarátkoztak a városi fiúkkal, és megismerték a cserkészlet nemes törekvéseit. Minden csapatnak volt valami különös specialitása. Az egyikben a sportot űzték jobban, a másikban a hadi- és egyéb játékok örvendtek nagy közkedveltségnek. Volt olyan csapat is, amelynek nagyszerű zenekara volt, mások meg kitűnő népszínműveket adtak elő kifogástalanul. Abban azonban mind megegyeztek, hogy igen jókedvűek voltak, s talán éppen ez tette a legmaradandóbb hatást az élet küzdelmeiben koravénra lett falusi fiatalságra.

Én a legszívesebben azoknál a csapatoknál időztem, amelyek igen komolyan vették a lelki nevelést. Ilyenekkel a katolikus és protestáns csapatoknál egyaránt találkoztunk. Ma is az a meggyőződésem, hogy a lelki felépítésű csapatokban van a legjobb kollektív szellem, s ezekre lehet a tönkretett ország újjáépítésében is a legjobban számítani.

Évike

1924 tavaszának számomra egyik legnagyobb eseménye az volt, amikor Lily megsúgta, hogy valószínűleg gyermekünk lesz.

Nem is tudom, miként határozzam meg ezt a boldogságot. Sok van benne abból az örömből, hogy az én párom boldogan vállalja az énemből lett életet, szerelmünk első gyümölcsét; de talán ennél is fontosabb, hogy a fogamzott új élet mireánk van bízva, mi vagyunk felelősek érte, és mitőlünk kérjük majd egykor számon, hogy mit és hogyan építettünk e mindennél nagyobb értékre; de talán mégis az a legszebb, hogy az új élethez egy új mennyei ajándék, egy isteni lélek van kapcsolva.

Az élet mindennapi harcában, amelyet annyiszor befolyásolnak a testi indulatok, át fog-e majd sütni a tiszta szeretet melegítő napja? A szülői szeretet nem fogja-e eltakarni ezt a sokkal nagyobb szeretetet, amellyel az Úr szeretett, és készítette el itteni és örök boldogságunkat?

S ezután jött az az ezernyi apró gondoskodás a kicsikéről, hogy amikor megszületik, mindent készen találjon, ami kicsiny testecskejének védelmére szükséges. Lily boldog örömmel újságolta, hogy már egyre erősebben érzi a mozgásokat.

Végre elérkezett a nagy nap is. Szilvásról már átjött a szülésznő, és megérkezett az édesanyám is, hogy a háztartás sok gondját vállalja. S az anya testi szenvedései megindultak. Én lelkiileg szenvedek. Hogyan fogja bírni szegénykém a szenvedéseket? És Lily, mintha tudná, hogy az én együtt érző szenvedésem is igen fájdalmas, nem könnyít magán kiáltásokkal, hanem hősiiesen hallgat, és így igyekszik csodálatos tűrésével az én szenvedéseimen enyhíteni.

Végre-végre! Évike megszületett, és a boldog anya és leánykája egészségesek. A gátszakadás bevarrásával újabb szenvedést kellett szegénykének vállalnia, de az új élet mindenért kárpótolt. Hogyan leste az arcomat, amikor először néztem meg a picikét, és milyen boldog volt, amikor látta, hogy büszke vagyok rá, és mindkettőjüket nagyon-nagyon szeretem.

Ha felsírt a kicsike, Lily rögtön ugrott volna, de édesanyám résen volt és nem engedte, hogy meggondolatlanságot cselekedjék. Amikor pedig látta, hogy Lilynek fáj a kicsike sírása, akkor inkább ő maga vette fel és nyugtatta meg. A kicsike pedig, mint ha már az előző napokon is megérezte volna, hogy szerető, meleg kezekben van, hamar elhallgatott.

Édesanyámat nemsokára a megérkezett anyósom váltotta fel. Ő is boldogan vetette magát első unokája ápolásába. A nappali dajkálások álmosító boldogsága után Évike lassan az éjszakai virrasztásra rendezkedett be. Be sokat virrasztottak most már ketten is, hogy elcsendesítsék a gyermeket. Persze amikor az álmosító ringatás megtette a hatását, és Évike elaludt, bármilyen

óvatosan is tették le kicsiny kocsijába, azonnal észrevette a mozgás hiányát, és ismét felriadt. Sokszor fél éjszakán keresztül folyt ez a csaknem reménytelen küzdelem a pihenésért, amíg végre is a kicsinyke nem bírta tovább, és komolyan elaludt.

Nagymama, Lily és Évike egyaránt ki voltak merülve. E küzdelmet természetesen én is végighallgattam, mert hiszen Évike hangocskája egyre harsányabb lett, és a szomszéd szobai pihenést is lehetetlenné tette. Láttam, hogy az erélyes beavatkozást tovább már nem lehet halasztanom, mert különösen szegény anyósom, ki amúgy is gyenge volt, a sok virrasztástól már nagyon kimerült. Megkértem az anyósomat, hogy most már ismét én foglalhassam el a helyemet a hálószobában, ő pedig átment a vendégszobába. Nekem az volt a meggyőződésem, hogy ahogyan rászokott Évike az éjszakai sírásra, éppen úgy le is szoktatható róla. Azt tudtam, hogy itten csakis következes neveléssel lehet eredményt elérni.

Az első éjjel Évike sokáig követelte a megszokott ringatást, és bizony Lily többször fel is szeretne volna őt venni, de én nem engedtem. Pár órai sírás után azonban ő is elfáradt, és aztán reggelig jól aludt mindenki. No de aztán volt mit hallgatnunk a Mamától. Szívtelenek vagyunk, hogy hagyjuk a gyereket szenvedni, és mi csak a magunk kényelmére gondolunk. Szegény Lilyt sajnáltam a legjobban, mert én tudtam a legjobban, hogy mennyire igaztalan a vád. A második éjjel a gyerek már sokkal kevesebb ideig sírt, s aztán úgy elaludt, hogy csak a reggeli szoptatásra ébredt fel. Egy hét alatt pedig olyan rendes gyerek lett a picike, hogy azután már soha sem cserélte fel a nappalt az éjszakával.

Hiába volt azonban ez a kirívó eredmény, szegény anyósom váltig azt hitte, hogy ez nem az én nevelési elvem és gyakorlatom eredménye, hanem hát csak úgy magától megjött a gyerek éjszakai alvó kedve.

Milyen megható volt azonban a falusi asszonyoknak velünk együtt érző öröme! Patkó Etel néni mindennapos volt a látogatásaival. Az ő kedves derűje, sok kedélyes, tréfás megjegyzése, mind külön-külön megörökítendő gyöngyszemei lehetnének egy ilyen leírásnak. És milyen természetes bölcsességgel magyarázgatott a jó öreg Szeret néni! Persze egyre-másra kerestek fel bennünket falusi ismerőseink. Ilyenkor láttuk csak a maga teljességében kivirágzni a falusi néplélek rendkívüli gazdagságát és mély életbölcsességét. Milyen lelkesen, odaadóan volt segítségünkre Patkó Zsuzsi! Igen ő maga volt a megbízhatóság.

A keresztelőn aztán megint megismertük a falu értelmiségének igazi képét. Csak az volt a fontos, hogy a boros poharak mindig teltek legyenek, de hogy elbeszélgessünk a falu gondjáról, bajáról, hogy megtárgyaljuk a szegény nép megsegítésének módját, hogy beszélgessünk az egész nép létfontosságú dolgairól, bizony az nem kellett senkinek. Jaj, de belétek csömörödtem, visnyói tivornyázó, eszét elivó, senki mással nem törődő értelmiség!

Napról napra figyeltük Évike fejlődését, és Lily egész komoly tanulmányokat folytatott, hogy lássa a szellemi fejlődés törvényszerűségeit. Így telt el ez az áldott 1924-es esztendő a mi családukbán.

Gazdasági válság; millenizmus

Már eddig is kissé sokat írtam az 1924-es évben történt visnyói eseményekről. Mégsem mulaszthatom el, hogy gazdasági csődiünkről, a pénz értékének rohamos csökkenéséről és a millenisták anyagi természetű reményeikéről, valamint az ezekről szóló beszélgetésekről is írjak.

A pénzromlás objektív leírása korlátozódhat arra, hogy egyszerűen megemlékezik az inflációról, vagyis a pénz felhígulásáról, amely akkor áll elő, amikor kellő aranyfedezet hiányában szaporítjuk a papírpénzt. Ez a kapitalista elmélet azonban nem kifogástalan. Egy nemzet gazdagságát ugyanis nem csak a bankjegyei mögött meghúzódó aranyfedezet nagysága határozza meg, hanem azon ingatlan és ingó vagyon is, amely bázisát képezheti egy hatalmas termelő munkának. De még ez a materialista elmélet sem ad mindenre kielégítő választ.

Lehet egy nemzetnek olyan erkölcsi, szellemi tőkéje is, amely nagyobb biztosítékot nyújt a bankjegyek elfogadónak, mint az arany- vagy az anyagi fedezet.

Ha egy népben nincsen megfelelő munkakedv, műveltség, kollektív érzés, más népek objektív megbecsülése, expanzív segítőkézség, továbbá egészséges, reális nemzeti öntudat, akkor vele szemben eltűnik a bizalom, akármilyen arany- vagy anyagi fedezet is álljon bankjegyei mögött. Ha egy nemzetietlen, hitetlen gazdasági vezetés ezzel az erkölcsi és szellemi tőkével nem számol, akkor helytelen külkereskedelmi kapcsolatokkal és szerződésekkel a nép munkáját leértékeli, aminek következtében e nép súlyos gazdasági függés állapotába kerül más népekkel szemben. Az ilyen egészségtelen, saját népének magasabb értékeit nem méltányoló gazdasági és szellemi vezetés csakhamar meg fog látszani a pénz értékének csökkenésében is. Ki bízhat egy olyan népnek a jövőjében, amely maga sem bíz az idegenekre bízta életének irányítását?

Világos azonban az is, hogy ezt az értékrombolást pénzügyi manőverekkel is el lehet érni úgy, hogy igen nagy papírpénz-felajánlásokkal lenyomják a tönkretenni óhajtott pénz értékét, majd az illető pénz mélypontján óvatos felvásárlásokkal a pénzből újabb készleteket szerezve, azokat még alacsonyabb áron adják tovább egészen addig, míg az illető pénz értékét teljesen össze nem zúzzák.

A gazdasági háborúkat az ún. békevilágban is viselő lelkiismeretlen kufárok, amikor már céljukat elérték, nagylelkűen "segítenek", de úgy, hogy a tönkretett állam egész népe kiszolgáltatott rabszolga módjára kénytelen a lelkiismeretlen kufárok parancsait teljesíteni. Ezek azután megbontják a nemzet egységét, szembeállítják egymással annak társadalmát, vallásait, megbontják a lelkiségét, hogy még csak talpra állásra se gondolhasson soha többé. De nem csak a kapitalizmus vagy annak egyes tőkéscsoportjai végezhetnek ilyen brutális, népellenes rombolást, hanem ellenséges érületű államok is. Ezek, félve a nemzetközileg is jogosnak tekintett élni akarástól, és tudva azt, hogy az adott néppel szemben jogtalan és igazságtalan előnyökhöz jutottak valamely hatalom révén, gazdaságilag és erkölcsileg is teljesen tönkre akarják azt zúzni, és így megakadályozni az igazság érvényesülését, és biztosítani jogtalan hasznukat és annak további gyarapodását.

Az egyszerű nép természetesen nem látta ezeket a roppant összefüggéseket, azt azonban megérezte, hogy ezek mögött hatalmas alvilági erők működnek. Mivel pedig elvesztette a reményét az igazságnak napvilágra kerülésében és diadalában, a szörnyű gazdasági nyomástól egy "Deus ex machina"-val szerettek volna szabadulni.

Hivatkozva arra, hogy Krisztus második eljövételét a Biblia Krisztus kijelentései alapján megjövendölte, különböző emberi spekulációkkal kiszámították, hogy 1925 október 31-én egyszerre megváltozik a világ, bekövetkezik az igazság uralma, és téves útjaikat követve azt állították, hogy akkor majd egészen kis munkával bámulatos gazdasági eredményeket érnek el. Mindenki, aki Krisztus ezen uralmát már előre hirdeti és elfogadja, teljesen boldog lesz. Akkor majd 2 ember visz a vállán egy szőlőfürtöt, mert mindenben Istennek áldása lesz. Bibliaóráikon, melyeken kezdetben az értelmiség is részt vett, a millenisták sokszor megemlézték tanítóiknak ilyenfajta elképzeléseit, és persze ezeket bibliai idézetekkel is iparkodtak alátámasztani.

A fő hiba abban volt, hogy ők nem akartak tudni Jézus azon kijelentéséről, hogy "arról a napról és óráról senki sem tud, az ég angyalai sem, hanem csak az én Atyám egyedül" (Máté 24:36). Lerögzítve azt az időpontot, hamis képzeteket alakítottak ki egymás között, és már dolgozni sem akartak. Nem akartak a saját és egymás javáért munkálkodni, hanem szüntelenül énekeltek, imádkoztak, és nem úgy viselkedtek, mint akiket az Úr gondviselővé tett az ő háza népén, hanem, mint aki magát az Urat szeretné énekével, imádságával megvesztegetni egy reá nézve kedvezően alakítandó jövő érdekében.

Az Úr kijelentései mindig egy lelki indulat átérzésére akarnak indítani, mely indulatnak teljesen rokonnak kell lennie a Krisztuséval, mert Őtőle származik, és maga is ezzel fordul minden teremtmény felé. Éppen ezért az ilyen lélek szüntelenül dolgozik mások javán, és eközben minden megtapasztalt igazságot, tudást szeretettel párosítva használ fel mindenki javára. Ez a lelkiület tehát nem tétlen várakozásban tölti el az idejét, hanem igen aktív és bölcs munkában, hogy a maga idejében adjon a háznépnek eledelt. A lelki embernek tehát szellemi és testi eledelről egyaránt gondoskodnia kell, mert egyik a másik nélkül ebben a világban nem hasznosulhat.

A keresztyén ember tehát sem Istentől, sem Isten teremtményeitől nem szakadhat el, mert amennyiben elszakad Istentől, akkor az Ő teljes és tökéletes célkitűzéseitől szakad el, és önértelművé, helyesebben értelmetlenné válik az élete. Ha pedig elszakad Isten teremtett világától, akkor az annak javán való munkálkodás helyett élete öncélúvá válik, és rideg, szeretetlen vegetálásban merül ki. Az ilyen élet nem ismeri a más teremtménynek juttatott anyagi és szellemi kincseket, nem becsüli azokat, és így megfosztja önmagát is a mindenben megtalálható és uralkodó csodálatos egység boldogító vállalásától.

Egy halálos gázolás története

1925 nyarán, hosszabb szünet után, ismét megkezdjük Nagyvílgyből a fa szállítását. Amíg az erdei vasutat a MÁV üzemeltette, a falusiak elszoktak a régi forgalmi szabályzatok megtartásától, és én már előre tartottam attól, hogy a minduntalan elkövetett szabálytalanságnak egyszer csak szomorú következménye lesz. A lakosság most már csaknem mindig az erdei vasútnak a falun keresztül az állomásig meghosszabbított pályáján közlekedett, mert a rendes forgalmi utak az állandó sár miatt használhatatlanok voltak.

Mielőtt tehát a vasúti üzemet megindítottam volna, gondosan figyelmeztettem a fékeseket, kocsihúzókat és a jelzőszolgálatot ellátó embereket a forgalmi szabályzatra. Ezen túlmenően azonban olyan elővigyázatossági rendszabályokat is léptettem életbe, amelyeket azelőtt sohasem végeztünk. Kidoboltattam, hogy a vasúti forgalmunk megindulása következtében a pályán járás életveszélyes és tilos. Ilyen jelzőtáblákat is tétettem ki. Egy embernek meghagytam, hogy az országúton közlekedő járműveket piros zászlóval állítsa le, ha a Majorkertből megindítják a lórékat^a, hogy az országúton keresztülhaladva a MÁV által létesített alsó pályára fussanak.

Meghagytam, hogy egy pár iga mindig álljon rendelkezésre, hogy az úttal párhuzamos vízszintes szakaszon ki nem futó kocsikat a kertünknel lévő lejtősebb szakaszig kivontassák. Gondoskodtam arról is, hogy az állomás előtt lévő egyenes szakaszon szintén rendelkezésre álljon a megfelelő igaerő az estleges vontatás elvégzésére. Ezen kívül meghagytam az öreg Szert József erdőőrnek, hogy egész nap ellenőrizze rendelkezéseim megtartását, és állandóan figyelmeztessen mindenkit, hogy a szállítások megindultak, és ezért ne használják az erdei vasúti pályát közlekedésre.

És jóllehet minden óvintézkedést megtettem egy esetleges szerencsétlenség elkerülésére, mégis volt bennem valami nyugtalanság, valami sajátos előérzete egy szomorú balesetnek. Ez magyarázta azt az intézkedésemet is, hogy hajnali 4-kor induljunk el egy cserkészcsapat parancsnokával a Dédesi vár alatti Serényi birtokra, hogy megmutassam a szomszéd uradalomtól e célra elkért táborozási területet. Csak 9 óra tájban érkeztem haza, s ekkor értesültem, hogy Szert Pista fékező lóréja elgázolt egy kisgyermeket, aki pár perc múlva meg is halt.

A fékesek, hogy önmagukat mentsék, iparkodtak engem hibáztatni. Azt hazudták a vizsgálatot végző csendőrségnek, hogy én kényszerítettem őket arra, hogy sebesen engedjék a kocsikat, mert nem akartam vonóerőt adni a vízszintes szakaszokon való vontatásra.

Természetesen én azonnal kimentem a baleset színhelyére, és ott megállapítottam, hogy Szert kocsija előtt, minden tilalom ellenére, egy süket ember ment a vasúti töltésen az állomás irányában. Siket Antal Mihály az úton közlekedő emberek figyelmeztetése ellenére is nyugodtan ballagott a vasúton. Amikor az emberek meghallották a lóré közeledésének zaját, éktelen kiabálásba fogtak, viszont Szert is figyelmessé lett, és meglátva Antalt erősen lefékezett, mert nem tudta, hogy az embereknek sikerült-e figyelmeztetni őt a fenyegető veszélyre. Amikor aztán a baleset színhelye előtt vagy 20-30 méterrel az ember végre lelépett a pályáról, Szert ismét feloldotta a féket egyrészt azért, mert közel volt az útátjáró, ahol a lórénak nem volt szabad fékezni, nehogy egy kavicsot felkapva a lóré kiskoljon, másrészt azért is feloldotta a féket, mert e helyen a pálya lejtése már rohamosan fogyott.

Alig oldotta meg azonban a féket, amikor Szert észrevette, hogy a kanyarban lévő híd mögül egy kisgyermek mászott a sínekre, valószínűleg azért, hogy megnézzé, miért is kiabálnak annyira az emberek. Amikor Szert látta, hogy a féket már nem tudja teljesen behúzni, leugrott a kocsiról és előre szaladt, hogy a gyermeket a kocsik elöl félrerántsa a pályáról. Sajnos ez már nem sikerült, a gyermek nem menekült, és így következett be az elgázolás. A véres kerekeket a fék már nem fogta, és emiatt a kocsik csak mintegy 15 méternyi futás után állt meg.

A csendőrök természetesen engem is kihallgattak. Elmondtam és igazoltam is, hogy az előírásokat messze meghaladó óvintézkedéseket léptettem életbe, és annak a meggyőződésemnek adtam kifejezést, hogy sem én, sem a munkásaim nem hibásak e halálos kimenetű balesetért. Annál jobban meglepett, amikor Miskolcra megkaptam az idézést "szándékosnak is minősíthető, gondatlanságból okozott emberölés büntette" miatt. A vádirat minden terheltnél külön felsorolta a terhére rótt mulasztásokat. Nálam azt kifogásolta, hogy a kocsik vontatására nem adtam igaerőt, nem alkalmaztattam alátétfákat a kocsik megszabadása ellen, és a kocsikat szabadon futva, csak fékezéssel üzemeltettem.

A Belpátfalván megtartott tárgyaláson a vádat Dr. Gazdy ügyészségi elnök képviselte. Az érdekes az volt, hogy ugyanakkor a feleségem Miskolcon Gazdyné meghívott vendége volt, hogy ott evangéliumi előadást tartson egy református nőszövetségi gyűlésen. Rajtam és Szert Istvánon kívül a gyermek apja és nagyanyja is vádolva voltak, hogy nem vigyáztak kellőképpen a gyerekekre.

Magammal vittem az erdei vasút engedélyezési okiratát, az üzemi szabályzatot, a vasút alaprajzát és hosszszelvényét is. Ügyvédet nem fogadtam, és nem kívántam Szert József erdőőrünk kihallgatását sem. Ő ugyanis

^a lóré: nyitott kisvasúti teherkocsi. Német eredetű szó (Lore).

feltétlenül belezavarodott volna a vallomásába, mert igen ideges és félnék természetű ember volt, nem is szólva arról, hogy a fia ügyében alig lehetett volna elvárni tőle, hogy az ő mentése helyett minden óvintézkedésemet az igazságnak megfelelően igazolta volna.

Én pontosan előadtam, hogy milyen intézkedéseket tettem, és hogy hogyan következett be a szerencsétlenség. Azután kifejtettem azt, hogy az ellenem felhozott vádpontok miért tarthatatlanok. Az üzemi engedélyezési okirat előírja, hogy 2 %-nál nagyobb emelkedés esetén a vontatást lovakkal kell végezni. Ez a rendelkezés munkásvédelmi célokat szolgál, és felfelé való vontatásról szól. E vontatást mi minden esetben így is végeztük. A vízszintes szakaszon is biztosítottunk vontatási lehetőséget, de ezt a fékesek nagyon ritkán vették igénybe. Helyes fékezéssel, a kocsik karbantartásával és jó kocsiállással ugyanis el lehetett érni, hogy a kisebb ellenemelkedést is le tudták győzni, s ezzel az időt rabló vontatást a legtöbb helyen ki lehetett küszöbölni. Alátét fákat csak az esetben lehetett és kellett alkalmazni, amikor a kocsik megterhelését lejtős pályán kellett a fékeseknek végezniük. Ez esetben a háromszög keresztiszelvényű alátét fákat voltak hivatva megakadályozni a kocsik elindulását és megfutamorodását. Ilyen alátét fát menetközben alkalmazni nem lehetett és nem volt szabad, mert ez elősegítette volna a kocsi kisiklását, és súlyos szerencsétlenséget idézhetett volna elő.

Végül elmondtam, hogy az egész vasút görpálya jellegű, ami annyit jelent, hogy az állati vagy gépi vontatással felvontatott üres kocsik a felterhelés után a saját súlyuk és a pálya lejtős kiképzése következtében gördülnek le a végállomás felé. A lefelé gördülő kocsik sebességét a fékesek fékezéssel szabályozzák. Előadtam, hogy minden kocsink az előírt 50 %-os fékezés helyett 100 %-os fékezéssel, tehát a legteljesebben volt biztosítva. E fékezés lehetővé tette, hogy minden kerék fékhatás alá kerüljön.

A csendőrségnek az a megállapítása, hogy a balesetet okozó kocsi a megengedettnél nagyobb sebességgel futott volna, nem helytálló. Abból a tényből ugyanis, hogy a kocsi a baleset bekövetkezése után még 15 métert futott, erre nem lehet következtetni, mert a kerekek nem voltak teljesen befékezve, másrészt pedig a vér is csökkentette a fékhatást, és előidézte a sínek csúszósságát. Az a tény viszont, amelyet több tanú tud igazolni, hogy Szert István leugrott a kocsiról és eléje szaladt, igazolja, hogy a kocsi nem futott a megengedettnél sebesebben, hanem annál jóval lassabban ment. Az a körülmény, hogy a fék nem volt teljesen befékezve, nem hiba, hanem szabályzatilag kötelező előírás, melynek az a célja, hogy az útátjáróknál a kerékhez közel kerülő kavicsot a kerék felkaphatja, és ha az a kerék és a fék közé kerül, akkor könnyen okozhatja a kocsi kiesését. A cél tehát a szerencsétlenség elkerülése.

Mindebből tehát világosan megállapítható, hogy az üzemeltető felelős vezető, valamint a kocsifékező nemcsak hogy nem járt el szabálytalanul, hanem a szabályokon túlmenő védőintézkedéseket tett, és így felelősségre nem vonható.

Felmerül tehát az a gondolat, hogy a baleset oka a szülői gondatlanság lett volna. De ha meggondoljuk, hogy az öreg, kissé már nagyothalló nagymamára 4 gyermek volt bízva, és éppen a balesetet szenvedett másfél éves kisgyermek hívta fel a nagyanyjának a figyelmét arra, hogy a belső szobában sír a kis pólyás gyermek. Érthető, hogy ő ahhoz sietett. Az egy külön szerencsétlenség volt, hogy a gyermek éppen ezt az időt használta fel a szökésre, amikor tehát a reá is vigyázni hivatott nagyanyja el volt foglalva. A gyermek úgy látszik azonnal elfutott a patak legveszedelmesebb helyére, ahol könnyen vízbe is fúlhatott volna, és éppen abban a pillanatban mászott elő abból a rejtett vápából^a, amelyet az erdei vasút töltése és a közúti híd alkotott, és mivel a vápa a kanyarnak külső oldalán volt, az onnan felmászó kis gyermeket hamarabb észre sem lehetett volna venni, csak amikor már a vágányra ért.

Nem lehet hibáztatni a szülőket sem azért, hogy a kisgyermeket a kissé süket nagymamára bízták, mert hiszen az apa munkásember, és az anya is gazdálkodik egy kicsiny földecskén. A fékes is megtett mindent, hogy megakadályozza a szerencsétlenséget, s hogy ezt már nem tudta elkerülni, azért véleményem szerint nem büntethető.

Vallomásomat teljes egészében jegyzőkönyvbe foglalták. A többi vádlottat megkérdezték, hogy ők hasonlóan látják-e a balesetet előidéző okokat, avagy valakit hibásnak tartanak-e a szerencsétlenségért. Midőn mindenki elfogadta az én magyarázatomat, amelyet rendeletekkel, térképekkel, és külön hevenyészve rajzolt vázrajzzal is illusztráltam, az ügyész mindhármunkkal szemben elejtette a fővádat, és a gyermek szüleit sem hibáztatta.

Az ember a felmentést eredménynek hinné, de nekem és társaimnak bizony az volt a véleményünk, hogy szívesen adtunk volna le pár évet az életünkéből, csak a gyermek életben maradt volna.

Véletlen volt-e az, hogy soha még gondosabban nem készültek egy vasút üzemeltetésére, mint mi akkor, és mégis megtörténhetett a szerencsétlenség. Milyen különös egybeesése a dolgoknak okozta végül is a gázolást! Egy kisgyermek sírása, a nagymama süketése, a kertajtónak kallantyúval való könnyű kinyithatósága, a patak nagy vonzóereje a gyermekre, akinek ez már valószínűleg nem az első tilos útja volt, a kíváncsiság, hogy miért kiabálnak úgy az emberek, hogy még a patak zúgását is túlharsogják, majd a hirtelen félelem, amely

^a vápa: száraz völgyecske

megbénította a különben oly fürge gyermeket. Mindez úgy egybefonódott, mint ha egy előre elkészített terv valósult volna meg.

De hát lehet-e feltételezni bárkiről is, hogy ilyesmivel sújtson egy kicsiny gyermeket, egy szülőpárt, egy agg nagymamát és egy jóakarátú kocsifékezőt, meg egy üzemvezetőt? Miért kellett mindnyájunknak elszenvedni ezt a szörnyűséget?

Eszembe jutott egy kedves legenda. Valaki valamikor így hibáztatta a gondviselést gyermeke halálakor. És akkor álmodott látta az Úr. Egy angyal fogta kézen, és elvezette egy házhoz, ahol igen jó népek laktak, kik megvendégelték őket. Tiszteletükre elővették a család egyetlen kincsét, egy aranyserleget is, hogy abból igyanak. Távozáskor a serleget az angyal ellopta és iszákjába rejtette. Ő ezen az álomban is megbotránkozott. Tovább mentek, és egy gonosz gazdag emberhez tértek be. Durván fogadták őket, de az angyal mégis odaajándékozta a gazdának a serleget. Tovább menve ismét egy kedves családdhoz tértek be, s amikor elkészönnék, elküldik velük legkedvesebb fiacskájukat is, hogy a zúgó patakon átvezető bürün^a átvezesse őket. Az angyal betaszítja a gyermeket a zúgó habokba. Már-már megtagadja a kíséretet, amikor ismét egy rendkívül sokat szenvedett, örökké betegeskedő családdhoz térnek be, ahol nagyon jól fogadják őket. Amikor ellenben elmennek, az angyal felgyűjtja a házat, és a jó népeknek mindenük ott ég. Ekkor aztán hozzákezd a magyarázathoz az angyal. Az aranyserleg legközelebbi használójára elő volt írva a borzalmas vég. A betaszított kisgyermek rossz útra tért volna, és akasztófa várta. Az elhamvasztott ház egészségtelen volt, de kincseket rejtett. Igen, Uram, mi nem ítélnék, és elfogadjuk a Te ítéleteidet.

Napközi otthon Visnyón

Mi is a mi kötelességünk? Még jobban át kell adni az Úrnak az életünket, hogy ne csak az eszünk cselekedje a megismert legjobbakat, hanem egész életünk arra legyen beállítva, hogy szüntelenül figyeljük az Úr irányító akaratát.

A bibliaórákról az értelmiségi emberek lassan elmaradoztak. Nekik szokatlan volt, hogy Isten előtt nem dicsekedhetünk sem ismerettel, sem előkelőbb származással, hanem egyszerű, bűnös emberek vagyunk. Ők azt hitték, hogy ha fenntartják a régi 3 lépés távolságot a szegényekkel szemben, akkor azok többre fogják becsülni őket. Azt gondolták, hogy ezen lelki alkalmakkor még jobban megalapozhatják a saját tekintélyüket, és amikor azt tapasztalták, hogy a résztvevők szeretettel figyelmeztetik egymást is a hibáikra, megriadtak és elmaradoztak. A falu legszegényebbjei azonban továbbra is örömmel jártak hozzánk. Beszélgetéseinkben, igevizsgálatunkban mindig megtartottuk a kellő józanságot. Többet dolgoztunk bárkinél is, és senkit sem bántottunk. Így azután a csendőrség sem avatkozott dolgainkba.

Előfordult ugyan, hogy nagy köntörfalazás között ki akartak kérdezni politikai meggyőződésemmel felől, de amikor látták, hogy én minden kérdésükre teljesen szabadon felelek, és még magam teszem fel azokat a kényes kérdéseket, amelyeket ők nem mertek feltenni, látták, hogy nem felforgató tevékenységről van szó, hanem csak valami az ő részükre érthetetlen, egyetemes irányú segítő készség munkálkodik bennünk, ami végeredményben semmilyen rendszabályba nem ütközik, nem mertek tovább érdeklődni. Attól féltek, hogy esetleg nekik is részt kellene venni ilyen összejöveteleken, és még maguk is a hívőség gyanújába kerülnének.

Patkó Etel néni egyszer megkérdezte tőlem, hogy én hiszem-e, hogy itten van a világ vége. Én nyugodtan és hittel válaszolhattam, hogy az e felőli döntést az Atya magának tartotta fenn. Mi dolgozzunk nyugodtan tovább, ahogy azt a mi Urunk megengedte és meghagyta nekünk. Etel néni erre elárulta, hogy a fonóban a hívők azt mondták, hogy nem érdemes fonni, mert ezentúl mindenkinek 10 hold földje lesz, mely csodálatosan fog teremni, minden szükséglet ki lesz elégítve. De ha így van, ahogy én mondom, hát akkor én is szólok az asszonyoknak, hogy csak fonjunk, fonogassunk továbbra is. Amikor aztán elkövetkezett a béigért nap is, és semmi se történt, akkor azonnal újabb 40 évi türelmi időről kezdtek beszélni.

Mi nem akartuk a sült galambot tétlenül várni, és ezért elhatároztuk, hogy a falusi asszonyok tehermentesítésére, gyermekeik nevelésére, bennük a közösségi szellem fejlesztésére és a gyermekek higiénikus kezelésének elsajátítása céljából, nyári napközi otthont fogunk létesíteni. Azt hiszem, hogy ezen elhatározásunkat a kis Konc gyerek halála is erősen befolyásolta. Úgy terveztük, hogy e célra átadjuk két szobánkat a kisgyermeknek meg egy óvónőnek, aki foglalkozna velük.

Terveink szerint a dada szerepet az anyák egymásután sorba látták volna el. Ezzel az volt a szándékunk, hogy az anyákat is felelőssé tegyük egymás gyermekeiért, és azt is reméltük, hogy a parasztasszonyok között lévő nagy rangkülönbségeket kissé csökkenthetjük volna. Egy kivétellel minden anya kimehetett volna a földekre, és

^a bürü: kis fahidacska árkok, vízfolyások fölött

abban a tudatban végezhetne volna a szükséges munkákat, hogy gyermekeik nem csak gondos őrizet alatt vannak, hanem még hasznosan foglalkoznak is velük.

Az óvónő ellátását és díjazását magunkra vállaltuk. Azonban egy ilyen óvodának a működése egy csomó engedélyezési eljárástól függött. Az első évben az Évikéhez besereglett kisgyerekekkel Lily foglalkozott, mesélt nekik, játszott velük; de mindez még minden rendszeresség nélkül folyt. Ebben az időben az őrgrófék is meg akarták indítani Szilvásváradon az óvodát, amelynek állandó és katolikus jelleget adtak. E célra a katolikus egyház rendelkezésére bocsátották a régi bérlő lakást, és azt megfelelő átalakítással a hatóságok is alkalmasnak minősítették óvodai célra.

Nálunk Visnyón, bár a szülők nagyon örültek gyermekeik elhelyezésének, de a napközi otthon létesítése érdekében rajtunk kívül bizony senki sem tett egy szalmaszálat sem keresztbe. A sok nehézség már-már elvette a kedvünket, de miután találtunk egy megoldást, hogy e helyet nem kellett egyszer s mindenkorra a községnek e célra átadni, végre 1927-ben a napközi otthon megvalósulhatott.

Az első napra Lily vállalta a dada szerepét, és azt valóban mintaszerűen is látta el. Amikor ellenben másnapra már sorshúzással akartuk kijelölni a következő anyát, mert önként jelentkező nem akadt, a mamák tiltakoztak ez ellen. Lily aznap is ellátta a dada szerepét, de hát neki is sok egyéb dolga volt, és nem szánhatta minden idejét a napközi otthonra. Ez különben nem is lett volna helyes, mert hiszen a célunk az is volt, hogy az anyák közösségi érzését fokozzuk.

Végül is senki sem volt hajlandó a dadaságot vállalni. Kijelentették, hogy "ők nem hajlandók a mások piszkos kölykeivel bajlódni". Főképpen attól féltek, hogy a még náluknál is szegényebbek kinevetik őket, hogy ők ilyen piszkos munkát végeznek. Amikor aztán láttuk, hogy a kollektív felelősségre való nevelés az anyák kényelemszeretete, önzése és ellenállása miatt nem sikerül, külön dajkát kellett fogadnunk.

Megállapodtunk abban, hogy minden gyermek után havi 1 pengőt fognak fizetni, és evvel váltják meg a maguk munkáját, amelyet eredetileg vállaltak is. A dada fizetését egy-két hónapig be is fizették, de aztán mind többen lettek ezzel is adósok, s a végén bizony ez a teher is a nyakunkba szakadt. Nagy hálával fogadtuk el végül is az őrgrof ajánlatát, hogy ő kiegyenlíti a felszaporodott tartozást.

Arika születése

Évike alig múlt fél éves, midőn Lily ismét állapotos lett. Nem lett volna szüksége az anyai szervezetnek egy kis pihenésre? Nem fogja-e a kicsi fejlődését károsan befolyásolni a legyengült anya fizikai állapota? És nem lesz-e Évikére is hatással kis testvérkéjének különleges igénye az édesanyával szemben?

Azt hiszem, hogy e kérdések megválaszolására máig sincsen elegendő biológiai tudásunk. Ismerjük-e vajon azokat a feltételeket, amelyek az emberi test egyes adottságainak kifejlődését erősebben befolyásolják? Milyen szellemi hatása van az anya megosztott figyelmének, ösztönös szeretetének a meglévő és születendő gyermekre? Milyen befolyások alatt áll a gyermek idegrendszerének, fizikumának, szellemi képességeinek fejlődése a születés előtt és után, és ezek a befolyások hogyan hatnak?

Lily Évikét szeptemberig szoptatta, mert azt mondták, hogy nyáron nem szabad a gyermeket elválasztani. Persze az is baj volt, hogy Lily csak augusztusban tudta meg, hogy ismét másállapotban van.

Amikor Arika 1926 február 8-án megszületett, nem lehetett azt mondani, hogy nem lett volna meg a rendes testsúlya, hiszen a születéskor 3500 grammot nyomott. Mégis éreztük, hogy ő valamivel gyengébb, mint Évike volt. Nekem az volt az érzésem, mintha értelmes szemecskéjével már alig pár napos korában is öntudatosan nézegetett volna szét ebben a világban. Élénk, virgonc kisgyerek volt a mi kisebb lányunk, és szépen is fejlődött; de amikor ősszel mindketten megkapták a számarköhögést, és az

egész télen át nem hagyta el őket, Arika fizikailag igen erősen leromlott, és bizony ez később is nyomot hagyott rajta. Tavasszal végre mindkét gyerek rendbe jött.

A mi anyagi helyzetünk nem volt kifogástalannak mondható. Sok mindenünk hiányzott még a háztartásból, és mivel most még inkább szükségünk volt háztartási alkalmazottra, úgy láttam, hogy a fizetést méhészkedéssel lehetne pótolni. A méhészkedést tulajdonképpen már korábban elkezdtem, de most elhatároztam, hogy azt modernebb alapokra helyezem, és emiatt 6 Boczonády vándorkaptárt csináltattam. Most azután igazán el voltam foglalva reggel 4-től késő estig a sok mindenféle munkával.

Reggel méhészkedtem, és vesződtem a sok országos szabványnak megfelelő méretű, igen rosszul megépített kaptárral. Szerencsétlenségemre voltak olyan veszedelmes méhcsaládaim is, amelyek közelébe nem volt ajánlatos senkinek sem menni. A reggeli méhészkedés után az erdőgazdasági munkákat végeztem, amelyek, mióta minden munkát házilag végeztünk, bizony igen erősen megszaporodtak.

Este tárgyaltuk meg az embereimmel a másnapi munkát, és ezután vagy az üzemterven dolgoztam, vagy a munkásokkal beszélgettem, mert ők nem csak az üzemi kérdések miatt, hanem magánügyeik miatt is szívesen kerestek meg engem, vagy végül bibliaórát tartottunk, amelyek mindig igen népesek és élénkek voltak.

Napközben, ha éppen irodai munkám volt, nem zavart az, hogy a gyerekek közül, akik a napközibe hozzánk jártak, néha öten-hatan is körülöttem voltak; és mivel én igen szerettem a kicsiket, ők is szívesen másztak reám, vagy ülték körül úgy az íróasztalomat, hogy magamnak is éppen csak annyi helyem maradt, amennyi a munkámhoz már igazán nélkülözhetetlen volt.

Lehet, hogy ezt a családi vonzódást még az állatok is megérezték rajtam, mert amikor nem voltak nálam a kicsi gyerekek, akkor a macskák kerestek fel. No de még nem is beszélhetek macskákról, hiszen csak egy volt belőlük, bár már erősen látszott a szaporodási szükséglet.

Már a visnyói erdőgondnokságom első évében különös eset történt velem. A cicánk hasas lévén fiasztató helyet keresett. Édesanyám figyelmeztetett erre, mert ő nagyon jól ismerte a macskák csodálatos ösztönét. Ott ültem az akkor még teljesen bútorozatlan helyiségben, amely igen várta már Orbán asztalos ebédlőbútorait, amikor a macska körüljárva a szobában és sehol sem találva megfelelő fiasztató helyet, felugrott az ölembe, és ott rögtön meg is szülte első kölykét. Édesanyám természetesen azonnal készített neki jó fekvőhelyet, és így a további macskakölyök szaporulat már jó helyre került.

Majdnem hasonlóképpen jártam akkor is, amidőn a napközi otthon már működött. Egy napon valaki kihívott az irodából, és az íróasztalom egyik fiókját elfelejtettem betolni. Amikor visszajöttem az asztalomhoz, a macska - melynek éppen akkor születtek kölykei a szomszéd szobában - bejött hozzám, majd felugrott az asztalra, elsétált előttem egy párszor, iparkodott az arcomhoz dörgölni, mintha valamit kért volna. Így hízelkedett, s én persze párszor

megsimogattam. A macska úgy látszik, hogy ezt a köztünk lefolyt dolgot a vele való teljes egyetértésnek vette, és eltávozott.

Engem ismét kihívtak, és csak egy óra múlva tértem vissza, hogy a munkámat folytassam. Amint leülök, becsukom a nyitott fiókot, de csakhamar valami kaparászást hallok onnan belülről. Amikor kihúzom a fiókot, akkor a macska mászik ki belőle, de utána hallom a kismacskák nyávogását is. Hát nem oda hozta a cica a fiacskáit? A macska ottan tartja a legszívesebben a kicsinyeit, ahol szeretetet érez.

Az emberek bizony sokszor tanulhatnak az állatoktól. Mennyiszer tapasztalta meg az ember az Úrnak szeretetét, és mégis hányszor utasítja azt vissza! Kicsiny Arikánk, Évikénk! Mit kaphattok ti tőlünk abból a szeretetből, amellyel Te szeretsz bennünket, Uram!

Jóban voltunk mi a hatalmas hannoveri vérebünkkel, Hellával is, bár ő nem volt egészen ártatlan jószág. Egyszer például a konyha kettős ablakán is átugrott, csak hogy valami húst megkaparintson. Állataink közül a legjobban talán mégis a lovainkat szerettük. Apró hegyi mokány lovak voltak. Különösen Muki volt nagyon ügyes és értelmes, olyannyira, hogy sokszor gyanúba vettük, hogy régebben cirkuszban mutogatta magát. A kockacukrot mindkettő nagyon szerette. Ha meglátták, hogy édesanyám a konyhán van, képesek voltak oda is bemenni, s aztán azt sem tudtuk, hogy hogyan tessékeljük ki őket a csepp, négyajtós előszobán keresztül.

Kényes megbízatás

Amikor az embernek minden perce be van osztva, és midőn minden gondolata a hivatása körüli dolgokra fonódik, akkor, ha valami más, idegen megbízást kap, az első pillanatokban bizony azt sem tudja, hogy mit is csináljon. Így voltam én is, midőn szólt a telefon, és abban megismertem az őrgróf hangját: "Kéchem kedves Kichály, legyen szíves pachádéba öltözni, és azonnal átkocsizni Sechényi gchófékhoz, akik 5 óchára át szechetnének jönni hozzánk, hogy se most, se máskoch ne látogassanak meg".

Bizony én meglepetésemben azt sem tudtam, hogy jól hallom-e a rendelkezést. Ilyen kérdésemre aztán bővebb felvilágosítást is kaptam, mely szerint nem kívánnak ezzel a családdal érintkezést tartani, mert nagyon helytelenítik azt a viselkedést, amelyet a családnak különösen a nőtagjai a román megszállás idején tanúsítottak.

Ha úgy mondom el a dolgokat, amint azt nekem elmondták, hát abból feltétlen párbaj lesz. Megkérdeztem, hogy hivatkozhatom-e az öreg őrgrófné pár nap előtti megérkezésére? Azt a választ kaptam, hogy bármire hivatkozhatom, csak érzem el azt, hogy Serényiék őket soha ne látogassák meg.

Azonnal kellett intézkednem. Amíg a kocsis a parádés fogatba befogott, én is elkészültem az öltözködéssel. Eközben azonban szüntelenül arra kértem az Urat, hogy adjon nekem olyan bölcsességet, hogy a célt is elérjük, és baj se származzék belőle. Amikor a 7 km-es kocsíút a végcélnél, éppen 5 óra előtt pár perccel elfogyott, én is megkaptam a legfelsőbb irányítást. Amint a kastély udvarára befordultam, éppen akkor szálltak be az autóba Serényiék. István gróf felém nézett, meglátta intésemet, és ismét kijött az autóból.

Csak nincs valami baj? Kérdezte. Úgy látszik - mondtam -, gróf úrnak nem volt tudomása arról, hogy a kegyelmes asszony a férjének halála után tegnapelőtt érkezett Szilváásra, hogy minden társaságtól mentesen, egyedül a gyászának élhessen. Ezért a megtisztelő látogatást célszerűbb lesz más időre halasztani. Egyébként pedig az őrgróf úr úgy érzi, hogy mivel ő jött e vidékre később, neki kellene az első látogatást megtenni.

Hallja, szívem, - mondja a feleségének, - milyen kedves ember ez az Alfonz, ő akar bennünket meglátogatni. Kért azután, hogy én is tolmácsoljam már mindkettőjük legmélyebb együttérzését az őrgróffékkal, amit természetesen majd egy levélben is ki óhajt fejezni. Aztán nekem megköszönte a fáradozásomat, elhagyták az autót, és tőlem elbúcsúzva visszamentek a kastélyba.

Amikor elmondtam a küldetésem eredményét, az őrgróf azt mondta, hogy bennem egy diplomata veszett el. Én aztán megnyugtattam, hogy ez alkalommal sem az én eszem segített, hanem Isten adott bölcsességet arra, hogy megfelelően intézzem el az ügyet.

Frida; Szilvásvárad tervek

Arika még csak 1 3/4 éves volt, midőn megszületett harmadik gyermekünk, Frida. Még nem vártuk a picikét, és talán egy túl meleg fürdő, talán egy erősebb izgalom megindította a szülés folyamatát. Lily éjszaka lett rosszul, és én azonnal átszaladtam Szertékhez, hogy hívják át a szülésznőt. A madám mámorosan aludt, és alig tudták felébreszteni. Az öreg Szert jelentette, hogy Hajdúné már öltözködik, és azonnal itt lesz. Senki nem volt, aki segíthetett volna, így én láttam el az előkészítő munkákat. Már minden pillanatban vártuk a nagy eseményt, és a szülésznő csak nem jött. Ismét elküldtem Szertet, hogy siettesse az asszonyt, s ekkor kiderült, hogy visszafeküdt aludni. Amikor végre megérkezett, a baba már megvolt, de sírásra már nem tudta hozni. Hiába paskolta meg, hiába mártogatta egymásután hideg és meleg vízbe, a gyermek nem kelt életre. Szegény kis Frida a mi tudatlanságunk és a szülésznő részegeskedése következtében megszületett és meghalt.

Többen unszoltak, hogy jelentsük fel a bábát. De vajon segít-e ez a helyzeten? És legfőképpen felment-e bennünket a tudatlanság hibája alól? A községben csak olyan szülésznő élhetett meg, akinek van egy kis földje, s ha meg is vonnák ettől az asszonytól a működési engedélyt, mást úgyse lehetne kapni helyette. Persze végül mégis erre került a sor, mert a szerencsétlen asszony mind jobban elrészegesedett, és teljesen megbízhatatlanná vált.

Új életnek szerettünk volna örülni, és ottan álltam egy kis koporsó mellett. Élet és halál. Mintha csak a fizikai törvényszerűségeknek két jelensége, az integráció, fejlődés, és a differenciálódás, a szétbomlás állna előttünk. És a halál mellett még jobban megértjük az életet.

Isten kiküld bennünket a világba, hogy szószólói legyünk az Ő harmonikus egységének, amelynek mindenki öntudatlanul is a tagja és vágyódó részese. Ha életünk öncélúvá lesz, és mint külön bolygók próbálunk a magunk számára kísérőket vonzani, és eleven erőnk növelésével mind jobban függetleníteni is akarjuk magunkat a mi Atyánktól, tehetetlen száguldozásunk szétszóródás, az egységből való kiszakadás, a halál, elmúlás lesz. Így érti meg az ember Krisztus tanítását: "Aki meg akarja tartani az ő életét, elveszti azt; aki pedig elveszti értem és az evangéliumért, az megtalálja azt."

A mi kis Fridánk 1927 október 25-én született és halt is meg.

Eszünkbe jutott a mi nagy gyászunkban, hogy mennyi mindent megpróbáltunk e községben, hogy segíthessünk a népen, és milyen kevés dolog sikerült? Azt hiszem, hogy nemcsak a célkitűzésnél, hanem az azért való munkában is túl lobbanékony voltam. Igen, ez még mindig az éneket, szellemi küldetésemnek túlzott lendületét jelenti. Meg kell végre tanulnom, hogy alázatos és engedelmes szívű legyek, aki soha sem ítél meg senkit, és mindenki felé mindig Isten szeretetével közeledik. Ne iparkodjak másokat a nekem sáfárságra adott kegyelmi ajándékok vonzókörébe vonni, hanem mindig azt néztem, hogy Isten milyen lehetőséget, munkát, feladatot adott másoknak is, és hogy azt ők hogyan teljesíthetik a legokosabban. Embertársaimnak boldogsága nem akkor teljesedik ki, amikor az énnekem adott kegyelmi ajándékokat és ennek megfelelő feladatokat megismerhetik, hanem akkor, ha meglátják a reájuk bízott talentumokban rejlő végtelen lehetőséget, és Isten akarata szerint, elhivatásuknak megfelelően élnek.

1927 őszén meghalt Péczely bácsi is. Nekem felajánlották az ő állását, a szilvási erdőgondnokságot, és én hosszas családi tanácskozás után elfogadtam azt. Kértem azonban, hogy a szalajkai lakáson az uradalom bizonyos korszerűsítéseket hajtasson végre, mert a sötét bejárati folyosó, a konyha, a teljesen eldugult illemhelyek, melyek az egész házat elbűdösítették, még nagyon szerény igényt sem tudtak volna kielégíteni. Kérésemet különösen Kós Hubert központi titkár tartotta igen méltányosnak, és az átalakításhoz szükséges legminimálisabb összeget meg is kaptam.

Az ember néha azt hinné, hogy az uradalom nagyon fukaron bánt azokkal a költségekkel, amelyek az alkalmazottak lakásainak javítását voltak hivatva szolgálni. Nekünk azonban meg kell gondolnunk azt, hogy a MÁV termelés milyen roppant nagy anyagi kiesést jelentett az uradalomra nézve. Így azután természetesen nem kívántam olyan átalakítást, amellyel a házat

valóban lakályossá lehetett volna tenni. Már ekkor elhatároztam, hogy e lakást később önerőből igen szépen átalakíttathatom, mert e tündérszép helyen olyan lehetőségek állnak rendelkezésre, amelyeket fel nem használni egyenesen vétek lenne.

Egy tisztiszek után a gazdám megkérdezte, hogy nem lenne-e célszerűbb, ha én mégis az erdőhivatali épületben lévő lakást választanám, ahol nagy ablakok, vízvezeték, villanyvilágítás, tágas szobák, és sok egyéb előny szolgálhatná egyre növekvő családom kényelmét. Ezzel szemben a szalajkai ház szépen szolgálhatná valamilyen lukratív vállalkozás célját. Gondol egy üdülőre, amely nagyobb idegenforgalmat vonzhatna, és nem kis jövedelmet hozhatna.

Ekkor logikátlanul, szinte teljesen indokolatlanul és önmagam elgondolásaihoz is következtetlően azt mondtam, hogy ez ügyben talán kérdezzük meg az örgrófnét. S bár én nem tudtam a jöveteléről, de csaknem e pillanatban lépett be közénk a gazdám felesége. Üdvözlése után azonnal megkérdeztem, hogy mi az álláspontja a szalajkai házzal kapcsolatban.

Igen? Beszéltek róla? Hát nem lenne szép, ha ottan egy ferencendi zárdát létesítenénk? A gazdám lángvörös lett. Hát bizony ez egészen más, mint vendéglővel vagy büfével az idegenforgalom emelése. Én természetesen azonnal azt mondtam, hogy ilyen nemes cél érdekében szívesen lemondok a szalajkai épületről. Ezt azonban az örgróf nem fogadta el, és megszegyenülve mondta, hogy a rend betelepítése igen nagy költségeket emésztene fel, amelyeket az uradalom most nem bír el. Később azután megtudtam, hogy a ferenceseket a nagyobb részben református község katolizálására akarták felhasználni.

A Szalajkába költözésünk ekkor dőlt el véglegesen. Tudtam azonban azt is, hogy amennyiben az erdőhivatali épületében lenne a lakásom, akkor már nem is lennék igazi erdész, mert a belső ügyek legnagyobb részét is nekem kellene elvégezni, és alig maradna időm azoknak a terveknek a kidolgozására és valóra váltására, amelyekről pedig annyit gondolkodtam.

Nehéz szívvel készültünk elbúcsúzni Nagyvisnyótól. Hiszen az itt eltöltött 5 évnek nemcsak az erdőn volt maradandó nyoma, mert igen sok rontott erdőt sikerült rendbe hozni, hanem a község lakosaival való benső barátságunk is nehezítette a válást. Amint mi és mások visszaemlékeztünk arra, hogy milyen áldatlan volt a viszony az uradalom alkalmazottai és a falu népe között, most a közeli távozásunkkor kölcsönösen megállapíthattuk, hogy ez mennyire előnyösen változott meg. És aztán visszaemlékeztünk az elmúlt évekre, friss boldogságunkra, szenvedéseinkre, Frida sírhalmára. De visszaemlékeztünk azokra az érdekes tapasztalatokra is, amelyek oly változatossá tették életünket.

Milyen csodálatos volt sok-sok baromfink szép fejlődése, amikor a még kis csibéknek japán, török és egyéb számneveket adtunk, mert mindegyiküket egyedenként szeretttük. És milyen csapás volt a hirtelen pusztulás, amikor közel száz baromfink pusztult el. Mikor pedig már csak egyetlen kis jérce volt életben, és az is ott hevert az udvaron, és alig nyitogatta már a csőrét, elhatároztam, hogy kipróbálok egy rég hallott gyógymódot a tbc leküzdésére.

Amikor ugyanis az elhullott baromfikat felboncoltuk, megállapítottuk, hogy a légsövön és a tüdőkön dohányszínű gumók vannak, és így azt hittük, hogy baromfi tbc-vel van dolgunk. Később aztán azt hallottam, hogy ilyen volt a baromfipestis esetén is. A gyógyszerből vett hangyasav kristályt feloldottam vízben, majd ebbe mártottam egy kisebb zsákot, úgy, hogy ha a beteg jércét ebbe beteszem, akkor az csakis hangyasavas levegőt lélegezhet be. A szegény jérce kinszenvedésében vagy fél méterre dobálta el magát zsákostól, amikor megkönyörültem rajta, és kivettem onnét. Ez az egy baromfink maradt meg a rengeteg közül.

Mennyi emlék, mennyi kedves esti áhítat és testvéri együttlét az Úr akaratát kereső emberekkel! Búcsúzkodásaink közben jött el 1927 karácsonya, amelyet anyósommal és sógorómmal együtt töltöttünk el.

Évike gyermekparalízise

Karácsony után Ari unokanővéremék jöttek el egy nagyobb társasággal sízni a Bükkbe. A csurgói vadászlakban szálltunk meg, és ott tanígtattam Lilyt is síelni. Karonfogva siklottunk együtt lefelé, és ha már láttam, hogy a síléc kezdenek összefelé csúszni, hát megemeltem kissé a páromat, és aztán így eligazodott megint a két lécs, és baj nélkül értünk le a meredek aljába.

Amikor pár nap múlva hazaértünk, úgy találtam, hogy Évike nincsen rendben. Láttam a szemén, hogy lázas is. Azonnal megkérdeztem az anyósomat és a gyerekleányt, hogy nem történt-e vele valami, de semmit sem tudtak mondani. Évike az ágyékizmokot fájlalta, és midőn a kisleányt faggatni kezdtem, mert éreztem, hogy valami történt, amit el akar titkolni, hát akkor bevallotta, hogy a megérkezésünk előtti napon ő egy széken ült, és Évike felmászott mögéje. A leányka megijedt, felugrott a székről, és persze emiatt Évike hátraesett. Akkor még azt hittem, hogy az esés miatt csak izomrándulása van, mert az eséstől a lábacskaí szétterpesztődtek, és így az inak igen erősen megfeszültek. Valóban, ha a még mindig húrként feszülő inakhoz nyúltam, jajgatni kezdett.

Csakhamar azonban Évike láza felszökött 40 fokra. Ez már nem származhatott a leeséstől. Ekkor ismét kikérdeztem mindenkit, hogy nem emlékeznek-e Évikének még valami panaszára. S aztán eszükbe jutott, hogy egyszer, nem sokkal a kertben, mély hóban való fényképezkedés után, amikor Évike igen fázott, meglátogatott bennünket Tauszig Mária. Amikor Éviket cukorkával kínálgatta, panaszkodott, hogy egy fenyőtű szúrja a torkát.

Gyanúm lassan a hűdésre terelődött. Kiemelve az ágyából járkáltatni próbáltam őt, és akkor észrevettem, hogy a lábait egész furcsán mozgatja, szinte dobálja. Hirtelen arra a beszélgetésre gondoltam, amit szeptember 15-én Jávorkúton folytattam egy erdőmérnök barátommal. Ő említette, hogy Romániában gyermekparalízis járvány van, és vannak már jelek, hogy e veszedelmes baj már hazánkban is terjed. Neki egy gyermeke régebben már megkapta ezt a betegséget, és most ismét nagy félelemben van. Én vigasztaltam őt, és bátorítottam, hogy nem kell mindjárt arra gondolni, hogy e baj éppen a mi gyermekeinket fogja megtámadni.

Amikor erre a beszélgetésre most visszagondoltam, azonnal megnéztem e betegség leírását egy jó egészségügyi könyvünkben, és az a tüneteket nagyon hasonlóknak írta le, mint amit Évikénél tapasztaltunk. Áthívtam az uradalmi orvost, akinek elmondtam az aggályomat. Ő azonban gerincreflexeket keresett, majd amikor ilyeneket nem talált, határozottan kijelentette, hogy Évike nem Heine-Medines, hanem az esés miatt van erősebb izomláza. Az orvos nem tudott engem meggyőzni.

Naponta gyakoroltuk Évike lábacskaíit, és úgy találtam, hogy ezzel a gyerekek rettentő fájdalmakat okozunk, de a mozgása mégiscsak javult. Az volt a feltevésem, hogy amíg fáj a láb, addig élet van az inakban, és így javulási lehetőség is van. A merevség ezután mindkét lábból fokozatosan engedett, és 1-2 hét múlva már csak a jobb lábánál láttuk a jellegzetes koordinálatlan mozgást. Dr. Wohl Lajos körorvos azonban ekkor is tagadta, hogy gyermekparalízis esete forogna fenn.

Meg voltam győződve róla, hogy most már ő is tudja, hogy ez bizony az a veszedelmes járványos betegség, amelyet azonnal jelenteni kell. Tudta azt is, hogy az ilyen egészségügyi zárlatok mennyi bajt jelentenek a körorvosnak. De tudta bizonyosan azt is, hogy mindennek az elmulasztása milyen veszedelmet hozhat az egész környékre. Mit fáj azonban ez neki? Hiába van valakinek orvosi tudása, ha nincs lelkiismerete.

Ekkor történt, hogy selejtező szarvasvadászatra meghívtuk többek között dr. Saád Ferenc miskolci orvost is. Évikét megvizsgáltattam, és elmondtam, hogy én milyen betegségre gyanakszom. Ő igazolta feltevésemet, és azt ajánlotta, hogy miután a gyermek most már nem fertőz, vigyük fel Pestre, és mutassuk meg Kopits professzornak.

A professzor, amint meglátta Évike mozgását, azonnal szintén megállapította a veszélyes bajt. Aztán azt kérte, hogy e jellemző esetet bemutathassa az orvostan-hallgatóknak is. Előttük ismertette a betegség lefolyását. Magyarországi elterjedését, s a gyógyítás sebészeti módját. Arról nem mondott véleményt, hogy a fájdalmas sétáltatással, mint izomgyakorlattal egyetért-e vagy sem. Azt javasolta, hogy 3 év múlva operáltassuk meg Évike lábát, mert kb. ennyi idő kell az inak teljes elpetyhüdéséhez, amikor aztán az épekből ki lehet pótolni a lesorvadtatkat.

Később hallottam, hogy az én drasztikus gyakorlataim az orvostudomány újabb álláspontja szerint is helyesek voltak. Mint már említettem, nekem az volt a meggyőződés, hogy amíg a láb fáj, addig az inakban is van még élet, és így kilátás is arra, hogy ha fájdalom árán is, a beteg tag tovább gyógyuljon. Mi lett volna vajon akkor, ha hallgatok az orvosra, és Évikét pihentetem, és nem végeztetem vele a fájdalmas gyakorlatokat? Nem maradt volna-e mindkét lábára teljesen béna? Bizony jó hallgatni arra a belső hangra, amely előírja a tennivalókat, és milyen kár, hogy ezt annyiszor elhanyagoljuk, amíg végül a belső figyelmeztetés egészen elmarad, és mi teljesen egyedül maradunk különböző bajainkkal.

A Szilvásváradra¹ költözést március közepére halasztottuk, mikorra már szebb időt reméltünk.

Azonban éppen a költözködés napján ismét igen hideg, havas, hóviharos idő állt be. Így egyelőre csak magam mentem át a bútorokkal, remélve, hogy az idő gyorsan ismét szépre fordul. A hideghullám azonban tovább tartott, és tovább már nem várhattunk a család átköltöztetésével. Mindenkit alaposan bebugyoláltunk, és átkocsiztunk a Szalajkába.

Az új otthonról² ezt a régebben készült képeslapot Király Ernő, a nagypapa küldte egy rokonnak

Ezután még hetekig jártam át Visnyóra, hogy utódomnak, Halász Lászlónak mindent átadjak. Azt tudtam, hogy maga az erdő jó kezekbe kerül, hiszen e fiút is én hoztam az uradalomhoz, midőn egy főiskolai bálon hűgomnak az állástalanságról panaszkodott.

Üzemi problémáink

Ha az ember más munkakört kap, ha más életviszonyok közé kerül, egy ideig még a múlt dolgaira figyel, és azt nézi, hogy ottan hogyan mennek a dolgok, mi van azokkal, akiket nemrég hagytunk el. Így voltam én is Visnyóval. Lesz-e majd valaki, aki ezzel a dolgos, jóra való, de sok nehézsége és szenvedése miatt eldurvult néppel komolyan foglalkozzék? Ki fog majd gondoskodni a szegény cigányokról? Hányszor vittem át közülük egyeseket Szilváásra, hogy részt vehessenek a Ferencesek miséin, akikkel már akkor szoros barátságot tartottam fenn!? Nem fognak-e majd ismét szorosabb kapcsolatot keresni a millenistákkal, akiknek nem annyira az erkölcsi tanításait kedvelték, mint inkább azon jövődöléseikben bíztak, hogy hamarosan eljön a világ vége, és ők mindnyájan részesei lesznek az eljövendő, tejjel-mézzel folyó csodálatos új világnak. Én is hiszek egy Krisztus által megújult világban, de tudom azt is, hogy ennek előkészítésében az Úr reánk is bízott komoly feladatokat.

Ha egy igazi erdész olyan helyre kerül, amelyről azt hiszi, hogy élete végéig ott lesz az otthona, munkaköre, akkor arra fog törekedni, hogy nem csak a lakását, hanem egész környezetét a lehető legokosabban alakítsa át. Azt is mondhatnám, hogy nem igazi erdész, nem művelt ember az, aki nem használja ki a meglévő lehetőségeket környezetének leghelyesebb átalakítására.

Amikor az erdeivasút-üzemet Halász kollégámtól átvettem, a bükki görpályán csak egy vak lóval bonyolították le a forgalmat. A szállító munkások méltán zúgolódtak, mert bár minden m^3 fa leszállítása után 4 pengő munkadíjat kaptak, mégis alig kerestek valamit. A siklózáshoz legalább 8 ember kellett, mert a felső állomáson csőrléssel kellett a siklókocsit a meredekebb pályarészig elhúztatni, viszont az alsó állomáson a terhelt és üres kocsik kiürítéséhez, tologatásához is legalább 4 ember kellett. Ezért az üzemet úgy bonyolították le, hogy a 8 ember előbb a vasúthoz közelítette a fát, majd az egy lóval egy-egy kocsit a vasúti rakodóhoz vontattak, ott felterhelték a fát, majd az egy szerencsétlen lóval valaki ismét leballagott a siklóra, míg a többiek a kocsit kísérték a siklóhoz. Persze mind a 7 ember nem fért a túlterhelt kocsira, és ezért egyeseknek gyalog kellett lefelé is menniök. Így azután az egész napjuk csak a sok sétálásban telt el, és ha 3-4 naponként egy négy kocsiból álló vasúti szerelvényt le is tudtak a fatelepre küldeni, akkor is a 8 ember 4 naponként csak 160 pengőt tudott megkeresni, ami 5 pengős átlagkeresetnek felelt meg. Ha aztán meggondoljuk, hogy ezért bizony napi 15 órát is dolgozniuk kellett, akkor beláthatjuk, hogy volt okuk a panaszsra.

Ilyen körülmények között a bükki termelés végképp nem fizetődött ki, mert a 12 pengőt érő 1 m^3 fa egész termelési és szállítási költsége csaknem ugyanennyi volt. Ilyen módon naponta csak 10 méter fát tudtunk volna leszállítani a Bükkről, s így nem lehetett reményünk arra, hogy egy várható 10000 m^3 -es termelést egyáltalán le tudjunk bonyolítani.

A MÁV szilvásváradai üzeménél alkalmazott szakemberek persze azt kifogásolták, hogy nem tartottuk fenn a bükki részeken is a gőzvontatású erdei vasúti üzemet. Nekünk ellenben ez már csak amiatt sem fizetődhetett ki, mert mi nem egy helyről óhajtottunk szállítani, mint a MÁV, hanem a visszamaradt széldöntéseket kellett összeszedgetnünk, hogy az erdőn ne pusztuljanak.

A bükki lóré vagy truck vontatás megoldására két lehetőség látszott célszerűnek: az egyik a motorvontatás volt, a másik pedig a gőzmozdonyokkal való lebonyolítás. Nekünk számításba kellett vennünk azt, hogy az évi 15000 m^3 üzemterv szerinti használatból a bükki vasutakon csak mintegy 8000 m^3 bükkfa szállítása válik évenként és átlagosan esedékké. 200 munkanapot számítva ez mindössze napi 40 m^3 -t tesz ki, de számítani kell esetleges rendkívüli használatokra is, mert a MÁV vágásokban visszahagyott selejtes ún. "magfák" sem a hirtelen napfénynek, sem pedig a szélnek ellenállni nem tudnak, és így várható, hogy lesz olyan év, amikor napi 120 m^3 leszállítására is szükség lehet. Több munkanapot biztonságból nem lehetett számításba venni, mert gondolni kellett a bükki nagyobb hómenyiségekre és tartamosabb téli időszakokra, a siklóhoz vezető alsó pályán a 80 permilles^a lejtésű vasút veszélyeire a nedvesebb hónapokban, stb.

A motorvontatás mellett szólt a könnyű kezelhetőség, a minimális vízszükséglet, kevesebb személyzet, míg ellene fel kellett hozni a kisebb teljesítőképességet, valamint a hidegebb időben a begyújtási nehézségeket. A gőzüzemű vontatás előnyei: a nagy teljesítőképesség, biztos üzem. A hátrányok: a szilárdabb felépítésű pálya nagyobb fenntartási költségei, nagy vízszükséglete, a tüzelőanyag nehezebb biztosítása, a szükséges üzemi létesítmények, mint ciszterna, fedett szén- és faraktár, fűtőház, raktár, mozdonyvezető és fűtő lakása, tűzveszély, nagyobb amortizációs kiadások, gépkezelők váltásának biztosítása, és az esetleges üzemszünet alatt ezeknek munkanélkülisége, stb.

Fialovits Béla MÁV főfelügyelővel, aki a gőzgépek legkitűnőbb szakértője volt, megnéztünk több 600 mm-es nyomtávú háromcsatlós kismozdonyt, s ezek között volt is egy megfelelő, de annak magas ára és a fenti sok hátrány miatt a gőzvontatást végül is elejtettem. A MÁV üzem idején a legmagasabb napi teljesítmény 160-180 méter volt, és ehhez a bükki pályán 3 mozdonyra volt szükségünk, és igen súlyos vízellátási gondokkal küzdöttünk állandóan. A pályafenntartással egész kiterjedt szakgárda foglalkozott több mérnökkel, felügyelővel, sok altiszttel és munkással. Az erdei vasutaknak legtöbbje ideiglenes jellegű, és így nincs arra szükség, hogy az tökéletes, tartós felépítményt kapjon, viszont a gőzüzemű pályáknak igen szilárdaknak kell lenniük, és ehhez több és jobb talpfára, megfelelő kitérőkre van szükség.

Amikor nagyon gondos mérleget után először a gőzmozdonyokról, majd pedig a motoros vontatásról is lemondtam, nem törődtem azzal, hogy esetleg maradinak fognak tartani; kijelentettem, hogy mindent összevetve, a legkedvezőbbben erős lovakkal tudnám a bükki faszállítást biztosítani. Először is nehéz, muraközi lovakra gondoltam, amelyek a felfelé való tehervontatást is jól bírják. Ezt a véleményemet természetesen a műszaki és gazdasági szakemberek előtt is indokolnom kellett.

Azt egyelőre nem tehetjük meg, hogy a siklót úgy építsük át, ahogy szerettük volna, hogy elkerüljük az alsó siklóállomáson a fa átrakását, és azt sem engedhetjük meg magunknak, hogy a bükki görpályát átalakítsuk 760 mm-es nyomtávú, nehezebb felépítményű pályává. Bennünket még mindig igen megterhelt a MÁV idejében szenvedett nagy veszteségünk, és sok helyről kellett minden évben szállítanunk, de aránylag kevés anyagot. Így az egész pályának egyszerre való átalakítása óriási költséget és hosszabb időre való leállást jelentett volna, amit lehetetlen volt megtennünk.

^a ezrelékes

A legkedvezőtlenebb szállításunk a Kőhátról volt. Ez a hely 5 km. távolságra esett a sikló felső állomásától, és ennek több mint a fele ellenesében volt, ahol tehát a fát felfelé kellett vontatni. Egy erős lóval 4 m³ fához szükséges lórét tudtuk vontatni, de a felfelé való vontatásnál 2 lovat kellett egymás elé fogni, hogy a 30-40 mázsa hasznos terhet fel tudjuk vontatni. A nehéz lovaknál napi 30 km-nél több utat nem lehetett számítani, s ezért az üzemet úgy kellett irányítani, hogy a lovak a közelebbi és távolabbi fuvarokat váltogatva tegyék meg. E szállítási módszerrel a lovaink naponta 24 m³ fát tudtak a siklóhoz vontatni. 8 erős ló esetén ez megfelelt volna napi 192 m³-nek, ami máris meghaladta volna a MÁV üzemeltetés idején elért legnagyobb teljesítményt is.

E munka elvégzéséhez 16 emberre lett volna szükség. Ha m³-enként nem 4, hanem csak 2 pengőt is fizetünk a munkásoknak, akkor is ez napi 384 pengőt tenne ki, azaz munkanaponként 24 pengő lenne a munkások napi keresete a korábbi 5 pengővel szemben. De az uradalom is megkereste volna a maga hasznát, ill. a lovak vételárát, mert a munkabéren megtakarított napi 384 pengővel 4-5 naponként lehetne egy jó lovat venni.

A 2 mozdonyvezető és fűtő keresete lényegesen több lett volna, mint a 4 kocsisé, akik részére így szállítási prémiumot is lehetett biztosítani. Ebben az időben napi 10 pengő már nagy keresetnek számított, mert pl. a favágásért mindenütt úrméterenként egy pengőt fizettek, és ez a legjobb ölfavágónál is legfeljebb napi 6 pengőt tett ki.

A MÁV üzemnél a pályafenntartás és az üzemeltetés örökké hadilábon állt egymással, mert a pályafenntartás nem akarta a munkásait ide-oda szalajtani az egyes üzemben lévő szakaszok között, hiszen ezzel a sok járással a munkások sok effektív munkaerő-kiesést szenvedtek volna. Viszont ha a pályahiba miatt kiesett egy mozdony, néha egy napig is várni kellett az üzemmel, amíg a pályát rendbe hozták. Ez persze a forgalmi személyzetnek nem tetszett. A pályafenntartás és forgalom közötti ezen ellentétet ki kellett küszöbölnünk. Ezért kiképeztem a fékeseket is a pályafenntartásra, és e munkát is jól megfizettem, de mégsem annyira, hogy érdemes lett volna nekik a szállítás helyett pályafenntartási munkát végezni. Emiatt a fékesek igen gondosan vigyáztak arra, hogy a pályának már kisebb meghibásodása esetén is azonnal és jól javítsák meg azt, mert ezzel a gyorsabb és biztonságosabb üzemeltetést önmaguk javára is elősegítették.

Mindezen előnyökhöz hozzá kellett számítani azt a szinte fel sem becsülhető előnyt is, hogy a lovakat a vasúti üzem leállása esetén is igen jól lehetett használni. A lovak ára kevesebb, mint egyetlen mozdonynak az ára. A vizet maguk fuvarozták maguknak a különböző bükki forrásokból, élelmezésük egy részét a bükki legelők és kaszálók biztosították, míg a szemes takarmányt az uradalom mezőgazdasága termelhette meg.

Számításaim helyességét éppen Fialovits ismerte el legelőször, és legkevésbé éppen gazdaságunk vezetője és pénztárosa volt ettől a megoldástól elragadtatva. Ő persze a bükki szénát féltette, holott e tekintetben sem volt igaza, mert a részes termelők bükki szénaeladás esetén megelégedtek a szénatermés harmadával is, míg a széna leszállításának kötelezettsége mellett a termelés feles volt. Gazdaságunk vezetője hiába hivatkozott mindig az ő sváb eszére, bizony az szűk látókörű volt, és soha sem tudott teljesen objektív lenni ítéleteiben. Reá jellemző volt az is, hogy amikor már mindenki belátta, hogy a bükki vasúti üzemeltetésünknek a leghelyesebb módja a lóvontatás, és pedig az általam javasolt beosztásban, akkor ő 8 ló helyett csak 6-ot javasolt, és persze azt is úgy, mintha a fogát húzták volna. Javaslatát nem is iparkodott mással megokolni, mint az ő kistávlátú érdekeivel. Én abba is belementem, hogy ő fogja a megfelelő lovakat a részünkre beszerezni. És akkor mit tett? Kiselejtezte a saját lovait, és ezeket adta át az erdésznek. Hát ez bizony ostoba, buta takarékoság volt.

A munkásaim nem tudták elérni a kiszámított teljesítményt, a szállítások vontatottakká lettek, a lovak nem kapták meg a szükséges abrakot, mert ő arra hivatkozott, hogy a szántási és hordási munkák után a gazdaságokban nem szokás a teljes abrakot kiadni. Hogy a mi munkánknál még a szántásnál is nehezebb munkát végeznek a lovak napról-napra, azt ő neki hiába magyaráztam. Végül is elhatároztam, hogy panasz helyett cselhez folyamodom. Két bükki fuvarosom kiházásítás, vagy valami hasonló családi ok miatt úgy akart megválni a lovaitól, hogy ugyanakkor ők maguk ne veszítsék el a keresetüket. A legrosszabb uradalmi lovakat, mint használhatatlanokat, leküldtem a gazdaságnak, és helyettük vásároltam egy pár lovat és szekeret az egyik fuvarosunktól, akit azonnal fel is fogadtam a régi lovai mellé kocsisnak. Nekünk azonban mulhatatlanul még egy pár lóra is szükségünk lett volna, hogy a racionális szállítást le tudjam bonyolítani. Abban állapotam meg tehát a másik lovas fuvarossal, akinek sürgősen pénzre volt szüksége, hogy vele bérvontatást végeztetek. A huncutság abban volt, hogy a lovak árát bérvontatásban előre kifizettem. A kocsi bérét is így számoltam el. Kitettem magam annak a veszélynek, hogy ha a lovak netalán elpusztulnának, akkor a kifizetett összeget már nem tudnák megkeresni, és akkor ez engem terhelt volna.

Szerencsém volt. A lovak és a szekér árát a bérvontatási bérből 2 hónap alatt letörlesztettem az elszállított anyaggal, és így a lovak ingyen jutottak az uradalom tulajdonába. Ezeket a lovakat aztán elneveztem "panama" lovaknak, mert hiszen a megvásárlásukra nem kértem és nem kaptam engedélyt. Azaz helyesbítenem kell, mert hiszen eredetileg is 4 pár lovat kértem, de nem kaptam. Igaz, hogy én ezzel nagy rizikót vállaltam, de viszont a lovakat jól ismertük, és mint kitűnő húzó lovaknál nem voltunk legalább abból a szempontból veszélynek kitéve, hogy esetleg e célra nem válnának be.

A szállításunk most már úgy ment, mint a karikacsapás. Mindenki meg volt elégedve a soha nem látott keresettel, és a telepünk alig győzte fogadni a sok fát. Az alsó gőzüzemű pályán is bevezettem a prémium rendszert, és kiderült, hogy amit máskor nem tudtunk elérni, most könnyen tudtunk napi 4 menetet is csinálni a siklóhoz és 4-et a mészkőbányához úgy, hogy egyik helyen sem merült fel felesleges várakozási idő. Amikor a gazdám az egyik kinti cserkészésen megkérdezte, hogy miképpen tudtam a vasúti üzemet így rendbe hozni, akkor elmondtam neki a nehézségeimet, és elárultam neki a "panama" lovak történetét, majd magukat a lovakat is megmutattam.

Szidást ugyan nem kaptam ezért az eljárásért, de meg sem dicsért. Arra kért, hogy máskor, ha el akarok valamit érni, akkor inkább vele közöljem a tervemet, és együtt beszéljük meg a dolgokat, nehogy valaki is rosszat gondoljon a gazdálkodásunkról, és meginogjon a bizalom az emberekben mivelünk szemben. Hát én ilyesmitől nem tartottam, mert hiszen mindenki tudta, hogy a vásárláson mindenki jól járt, és egyedül én vállaltam minden felelősséget, anélkül, hogy abból nekem bármi hasznom is származhatott volna.

Ezek után már nyugodtan készítettem az 1928/29-es gazdasági év használati terveit, amelyek miatt eddig bizony sok nyugtalan éjszakám volt. Ezen bizony az eddigi tapasztalatok alapján nem is lehetett csodálkozni, mert az elmúlt évi szállítási nyavalygások reménytelenné tették azt, hogy a mi vasútüzemünk le tudjon bonyolítani egy nagyobb termelést.

A Szilvásvárad Mészművek részére történő kőszállítás is igen nehézkesen ment a MÁV üzemeltetés idején. Az emiatt elhangzó sok indokolt panasz miatt a MÁV végül is 3 mozdonyt állított be az alsó pályára. Mindenesetre jellemző volt, hogy a legnehezebb szakaszon, az Alsósikló-állomáshoz vezető meredek hegyi pályán mindig a mi Maffei gyártmányú mozdonyunkat használták, és a mészkőszállításra egy külön mozdonyt állítottak üzembe. A MÁV elvonulása után nekünk ismét csak a régi mozdonyunk maradt meg. Ezzel kellett az egész alsó pályán, ahol azelőtt 3 mozdony dolgozott, minden üzemet lebonyolítani. Helyes üzemszervezéssel, mint már említettem, ez is sikerült. Az egy tonnakilométerre eső szállítási költségek csakhamar erősen lecsökkentek, viszont a személyzet sokkal nagyobb kedvvel dolgozott, mert érezték a nagyobb anyagi juttatásokból is, hogy buzgó munkájukat valóban megbecsülnék.

Mindez azonban a teljes rend és fegyelem következménye volt. Kitűnő pályamesterünk, aki ezen beosztása mellett a faraktárt és vagonpakolást is ellenőrizte, egyedül intézte az alsó pálya minden pályafenntartási munkáját, de hogy mindez valóban jól, lelkiismeretesen legyen elvégezve, ahhoz a munkások jobb bérezését is meg kellett oldanunk. Mindig a legjobb pályamunkásokat alkalmaztuk, és igen jól megfizettük őket. Ezzel elértük azt, hogy a munkások maguk válogatták ki a legjobb szaktársakat, mert nem akartak ilyen jól fizető helyet elveszíteni.

Az időnként megismétlődő állami ellenőrzés mindig megállapította, hogy vasutunk egész Borsod megyében a legkifogástalanabb állapotban volt. Mindig az volt a legnagyobb törekvésünk, hogy dolgozóink úgy érezzék magukat, mintha egy családnak lennének a tagjai. Mi nem éreztük az alá- vagy fölérendeltség kellemetlen érzését, hanem azt láttuk mindig, hogy megvan bennünk az egymásért való munka boldog öröme.

Erdő és társadalom

A szilvásvárad erdőgazdaságban új életet akartunk kezdeni. Nemcsak a termelési és szállítási viszonyokkal nem voltam megelégedve, hanem magával az erdőrendezéssel sem. Az ilyen kimondottan bükkös erdőben szálaló üzemmódot szerettem volna bevezetni, de erre a fennálló üzemterv-készítési rendelkezések nem adtak módot. Megkíséréltem ugyan, hogy a valóságnak megfelelően több korosztályt is feltüntessenek a részletes erdőleírásban, és a vágástervet is ennek megfelelően állítsam be, de az állami erdőrendezés ezt nem fogadta el. Így azután ismét át kellett dolgoznom az üzemtervet, és csak két korosztályt hagyhattam meg egy erdőrészletben, míg a többi mellékállományként tüntettem fel.

Ennek alapján természetesen még az Őserdő is hamis erdőleírást kapott. Ott pedig igazán meg lehetett volna hagyni az eredeti, a valóságnak megfelelő erdőleírást, mert hiszen úgyse akartunk ott semmiféle használatot foganatosítani.

Engem mindig igen bántott a hazugság - bárhol is jelentkezett az, - és a legfeljebb két korosztály kialakításának célkitűzését militarista csökevénynek éreztem, amely nem az erdő természetes, optimális fejlődését óhajtja, hanem csak az erdőben gazdálkodó ember kényelmét és feltétlen uralmi vágyát kívánja szolgálni. E törekvést az egyedi fejlődés kerékkötőjének láttam, és ezért, bár az üzemtervet a felügyeleti hatóság kívánsága szerint módosítottam, kint az erdőn a használatok jelölését mindig a természetes szükséglet szerint végeztem.

Erdőőreim legtöbbje nem annyira erdész, mint inkább vadász volt, és ez meglátszott a működésükön is. Az erdőnek használatra való jelölése számukra távolról sem volt olyan fontos, mint az erdő és vadállomány védelme. A csemetekertben és az ültetésnél még csak megállták valahogy a helyüket, de a tisztításnál, ritkításnál,

gyerítésnél és a főhasználati erdőjelöléseknél már megállt a tudományuk, és nem annyira értelem-, mint inkább érzelemszerűen és mechanikusan végezték e munkát.

Amikor erdőreimmel és pár értelmesebb munkással kimentünk az erdőbe, hogy megkezdjük a kitermelendő fák kijelölését, először mindig elmagyarázom a jelölés főbb szempontjait. Azokon a helyeken, ahol a táj szépsége miatt sok turista is megfordult az erdőn, az út melletti részeken a jelölést esztétikai szempontok is irányították. Ilyen helyeken, mint a Szalajka völgy patakja mellett, legjobban éppen a görcsös, görbe, vagy ahogy én láttam, szép rajzolatú fákat hagytam meg. Az erdő egyéb részein viszont a biológiai és részben gazdasági szempontok voltak uralkodók.

A fákat és azok közösségét, az erdőt, mindig úgy szoktam tekinteni, mint Isten tulajdonait. Ő biológiai törvényeivel irányítja azok életét, és reánk bízta, hogy az Ő elvei alapján kormányozzuk ezt az élő közösséget. Ezen nézőpontból tekintve a dolgokat helytelen az az eljárás, amely egykorú és egyfajú állományokra törekszik. Ekkor ugyanis az állomány megközelítően egy síkfelület mentén érintkezik a levegővel, világossággal és talajjal, s emiatt sem a rendelkezésre álló egész légtömeg, sem az elérhető legnagyobb fényhatás, sem a talajnak a fák gyökereivel elérhető teljes mennyisége nincsen megfelelően hasznosítva. Ennek következtében természetesen kevesebb lesz a növedék, mint ha mindezek a termőhelyi értékek teljes egészükben az erdőállomány biológiai szükségleteinek kiszolgálását végeznék.

Ha megnézzük az egyes termőhelyi tényezőket, akkor meglátjuk, hogy a levegő- és fényhatás között igen szoros kapcsolat áll fenn. A fák leveleikkel végzik az asszimiláció munkáját, és ehhez nem csak a levegő megfelelő alkatrészeire van szükség, hanem a megfelelő fényhatásra is. A pár éves fiatalos csak ritkán tud annyi levelet termelni, amennyi a hasznosítható fényt és levegőt valóban fel is használja. Emiatt, mivel a természet nem tűri a javak felhasználásának elmulasztását, különböző gyomok lépnek fel, és ezek az ő létükkel és fejlődésükkel, ha legtöbbször csak ideiglenesen is, de mégis bénítják a faállomány legjobb fejlődését.

A kis magasságú asszimilációs munkaterület fékezi az egyes egyedek és fajok adottságainak teljes kifejlődését, és bizonyos szociális egyenlőséget teremt. Ugyanakkor azonban jelentkezik a kapitalista irányzat is, amely a maga nagyobb virulenciáját arra akarja felhasználni, hogy más egyedek fölé kerülve azokat elnyomja, és a maga részére mind több fényt és fejlődési lehetőséget biztosítson. Ugyanakkor azonban, amikor ez a terebélyesedés mások életlehetőségét csorbítja, önmagának is árt, mert alacsony marad, és nincsen igénye arra, hogy a magasabb levegőrétegeket is meghódítsa az erdő kultúra számára.

A fák társadalmának ilyen antiszociális alakulásába az igazi erdész nem fog belenyugodni, és azt meg akarja változtatni. Egy ilyen egészséges beavatkozás nélkül az elterebélyesedett fák csak egy alacsonyabb magassági szintet fognak az erdő részére megszabni, és e szint sem lesz megfelelő magassági tagozódású. Emiatt az ilyen erdőkben sem a levegő, sem a fény legmegfelelőbb felhasználása nincsen biztosítva. Nem helyes azonban az az egyszintű szocialista faállomány-társulás sem, amelyben az egyéni adottságok természetes kifejlődését nem teszik lehetővé, mert ezzel csökken az egyes egyedek közötti helyes versengés, fékeződik a felfelé való növekedés erélye, és így sok érték sikkad el.

A legkedvezőbb fényhatást kétségkívül akkor fogjuk a reánk bízott erdőnél elérni, ha az egész faállomány asszimiláló felületét a legnagyobbá tesszük. Az egysíkú, és látszólag a legszociálisabb fényhatású erdővel szemben mégis e hullámos felületű erdőt mondom inkább szociális fényhatású erdőnek, mert bár a magassági növekedésben az egyes egyedek között különbségek vannak, de mégis több fényt kapnak, mint az egysíkú erdőnél. Ha tehát a lehető legerősebben megnöveljük az erdő fényfeldolgozó felületét, akkor biztosíthatjuk a legtöbb faegyed részére a fejlődés legnagyobb lehetőségét is. Az ilyen erdő adja a legkedvezőbb kiválogatási lehetőségeket is.

A termőhely harmadik tényezőjével, a talajjal, sajnos még kevesebbet törődünk. Mennél mélyebben tárom fel a talajt a fák gyökereivel, és e talajt mennél gazdagabbá, tápdúsabbá és felhasználhatóbbá teszem a fák számára, annál nagyobb növedéket kapok. Olyan helyeken, ahol volna a mély gyökérzetű fák részére is megfelelően vastag talaj, helytelen lenne olyan fák ültetése és nevelése, amelyek a sekély gyökérzetükkel csak a talaj felső rétegét tudják áthatni és hasznosítani. Csakis az összes számításba jöhető elvek és okszerűségi törvények ismeretében tudjuk az erdőművelés helyes módját kiválasztani.

Az erdőjelölés éppen e tudományos vizsgálatoknak és ismereteknek mintegy a záróvizsgálata, ahol az erdőmérnök a fajelöléssel arról tesz bizonyosságot, hogy mennyire ismeri a fák, az erdő, és az egész emberi és növényi élet összefüggéseinek törvényeit. Csak az a tölgy és bükk elegyes erdő fogja a legszebb egyedeket mindkét fajból megteremni, ahol a két faj termőhelyi optimuma biztosítva van. Az ilyen elegyes erdők azért értékesebbek az elegyetlen erdőknél, mert mind a talaj alsó, mind pedig a felső rétege megfelelően van hasznosítva, szemben az elegyetlen erdővel, ahol csak az egyik réteg hat a fák fejlődésére. Természetesen nem gondolok arra, mintha a magasabb, illetve mélyebb talajrészeket egyáltalán nem érintenék a sekélyebb, vagy a mélyebb gyökerű fák.

Ilyen alapon tehát vágásra jelöltük ki azokat a böhöncöket, amelyek más, szebb növésű fákat nyomtak el. Kitermelendőnek ítéltük azokat a fákat is, amelyek elnyomottak voltak, vagy más okból hosszú, száraz

csúcsajtásokkal bírtak, és életüket már csak sok természetellenes oldalajtásuk révén tengették. De nem csak azt néztük, hogy mely fák okoznak tényleges kárt a fák társadalmában, avagy melyek azok, amelyekre a jövő, szebb erdő kialakításánál már nem számíthatunk, hanem megvizsgáltuk az egyes fák egymásra való hatását is, és azt is kiértékeljük, hogy ezen alászorult fák nem gyakorolhatnak-e még kedvező, esetleg törzstisztító hatást a visszamaradó fákra. Mérlegeltük természetesen azt is, hogy a böhöncök kitermelése után támadó léken milyen fa és hogyan fog megtelepedni, azok hogyan fognak növekedni, és majdan milyen emberi beavatkozást tesznek szükségessé.

A talaj természetes tömörülése következtében a lehulló csapadék nem szokott kellő mértékben a talajba szivárogni, és ezért gondoskodni kell arról is, hogy a lehulló falevél helyben maradjon, és bő humusz képződhessen. A meredek, déli kitettségű tölgyeseknél éppen az az egyik legnagyobb baj, hogy a szél lesodorja a száradás következtében összekunkorodó falevelet, és így a talaj mind jobban kiszárad, és tápértékében is mind szegényebbé válik.

Milyen kár, hogy az ilyen szakmai beszélgetések olyan ritkák a magasabb kiképzésben részesült erdőmérnökök és beosztottaik között! Pedig voltaképpen nem csak az erdészeknek kellene erről beszélgetni, hanem minden erdei munkásnak ismernie kellene ezeket a biológiai összefüggéseket, hogy jobban védhessék kenyéradójukat, az erdőt. Sok, nagyon sok a hiányosság az ember és az erdő közötti viszonyban. Hányszor láttam például azt a csúnya szokást, hogy az ölfavágók munkájukból hazatérőben fejszével megcsapkodták a fát. Ne higgyük, hogy ezt azért tették, mert gondoskodni akartak arról, hogy még sötétben se tévedhessenek el, mint az egyszeri, mesebeli gyerekek, akiktől gonosz szülei meg akartak szabadulni. Nem, ők egyszerűen nem nézik a fákat élőlényeknek.

Az emberek legtöbbje, - különösen nálunk, Magyarországon, - úgy nézi az erdőt, mint minden kedvtelésének megengedett helyét. Innen ered az az ostoba kiszólás, hogy "ne tégy ilyet, hiszen nem vagy az erdőben".

Amikor tehát új életre gondoltam Szilvársra költözésemkor, nem csak az üzem jó megszervezésére készültem, és nem csak az erdő optimális kezelésére gondoltam, hanem arra is, hogy maguknak az ott élő embereknek az erdővel való viszonyában kell egy helyesebb alapot találnunk.

Fészekrakás a Szalajkában

A Szalajka völgyébe költözésünk után láttuk csak igazán, hogy a lakásunknak mennyi hiányossága volt. A nagy szobának nem volt padlója; azt valószínűleg Péczely néniék tüzeltek fel lassacskán. A szoba egykor gyönyörű mennyezetének darabjai a földön feküdtek, és az egész úgy meghajolt, mintha bármely pillanatban teljesen le akarna szakadni. Három ablaka közül egynek sem volt még tokja sem. A keleti ablaknyílást mi mélyítettük ki, amikor a nagyvendégszoba-székrenyt, amely sehogy sem fért föl a lépcsőn, ott vontattuk fel kötelekkel. A szoba egyik sarkában fecskefészek volt, melyet a visszatérő fecskék évről-évre benépesítettek.

Mi elképzeltük, hogy e helyiség milyen ideális gyerekszoba lenne! Mellette lehetne a mi hálószobánk, amelynek az ablakai a kertre és az udvarra nyíltak, s így akár a gazdasági udvarunkat, akár a kertben játszó gyermekeinket a legnagyobb szerűbben ellenőrizni lehetett volna akár az egész nap folyamán is. Milyen ideális családi fészek! A sarokszobából elrekesztettünk ugyan egy fürdőszobának megfelelő helyiséget, de azt berendezni bizony nem tudtuk egyelőre. A felső és alsó fürdőszobába, konyhába a vízvezeték csöveit beépítettük, de mivel ekkor még nem volt vizünk, ami a vízvezeték táplálta volna, a vizet a patakából kellett a fürdőkádba és a konyhába is vinnünk. Ivóvizet pedig a nagy bükkfa alatti szép kis forrás szolgáltatott, mely bizony nem volt egészen közel a lakásunkhoz.

A fürdéshez mindig 35-40 vödör vizet kellett felhoznunk a patakából, mert olyan fürdőkádunk volt, amely rengeteg vizet igényelt. A kályhát ugyanis egy vízzel telt hengergyűrű vette körül, és ha ez tetejéig nem töltődött volna fel, akkor a cinezés kiolvadt volna. Nálunk pedig sok fürdő kellett. Évike lábacska naponta fürösztöttük szénsavas pezsgős fürdőben, de ezek a bőrt bizsergető buborékok sem javították meg azt. Többször voltunk vele Pesten, s midőn az orvosok látták, hogy sokszor már úgy elferdül az, hogy a bokáján jár, akkor adtak egy járógépet, amely a lábacska egyenesen tartotta.

Lassan Arika is rendbejött a pompás levegőn. Mennyire élvezte ő a patakot, erdőt, mohos sziklákat. A képzelete minden szép helyet benépesített törpékkel, tündérekkel, manókkal, és legszívesebben mindig ott tartózkodott volna képzeletének e társaságában, a szabadban³.

A "Tarpataki" vízesés házunk közelében

Sokszor indultunk kirándulni e szép pisztrángos patak mentén.

E szép helyen egymásután jelentkeztek a nyaralók is. Nekünk az volt a meggyőződésünk, hogy Hazánk e legszebb helyét nem szabad önző módon a magunk részére lefoglalnunk, hanem módot kell nyújtanunk nyaralásra olyan természetkedvelő embereknek is, akiknek nincsen annyi jövedelmük, hogy szabadon válogathassanak a nyaralóhelyek között.

A mi nyaraltatási akciónknál szociálisabb egyetlen más üdültetés sem lehetett, mert mi a vendégeinknek csak az önköltséget számítottuk fel. Még Lily rengeteg munkáját sem értékeltük fel, mert mindezt a lelki testvéreinknek nyújtott szolgálatnak fogtuk fel. Igaz, hogy ezen üdültetések mégis csak nagy haszonnal jártak, mert fáradozásainkat bőven kárpótolták azok a magas, színvonalas beszélgetések, melyeket vendégeinkkel folytathattunk.

Az örgrófék is kíváncsiak voltak, hogy miképpen is kívánunk mi berendezkedni. Egy ilyen alkalommal megmutattam a romos nagyszobát is. Ekkor az örgrófné, aki igen szerette a gyerekeket, azt javasolta, hogy e délre nyíló szobát rendbe kellene hozatni, és a gyerekeket oda kellene helyezni, nekünk pedig a mellette levő szobát kellene átalakítanunk hálósobának. Pontosan ezt akartam én is. Így azonban most már úgy tűnhetett a dolog, mintha a javítási munkálatokhoz az örgrófné tanácsára fogtunk volna.

Mi nagyon szerényen éltünk. Két tehenünk bő tejhozama és a szép fizetésem lehetővé tette, hogy azonnal hozzá is kezdjünk a meglehetősen költséges felújítási munkákhoz. Az egyik falusi asztalosnak nagyon rosszul ment az iparja, és ezért arra kért, hogy adjunk neki valami munkát. Így aztán megszülesítettük a hálósoba kerti és a gyerekszoba déli ablaknyílásait, ezekbe három darab háromrészes ablakot csináltattunk, rendbe hozattuk a szoba mennyezetét és padlóját. Mindezt természetesen a saját pénzünkéből akartuk fedezni; de amikor az örgróf tudomást szerzett erről a szándékunkról, elrendelte, hogy a költségeket az uradalom nekünk térítse meg. Engem a dolog igen bántott, mert a dolog így olybá tűnt, mintha én így akartam volna a költségek fedezését kikényszeríteni. Az imígyen megtakarított pénz egy részén egy szép nagy "Kalor" kályhát vettünk, és hogy a gyerekek e vaskályhánál meg ne égessék magukat, azt szépen körülkerítettük egy léckerítéssel.

Már ekkor nemcsak arról ábrándoztam, hogy valamikor a vizet is bevezetem a lakásba, hanem azzal szerettem volna a kertöntözés sok fáradságot igénylő munkáját is megoldani. A további terveim közé tartozott még egy villanytelep létesítése is, mert hiszen oly bő vízi energia állott a rendelkezésünkre, hogy ennek fel nem használása egyenesen bűn lett volna.

Telve voltunk tehát tervekkel, amelyekkel mind a mi új fészkünket szerettük volna otthonosabbá tenni. Magamban már elkészítettem a lugas áthelyezésének tervét is, és erősen

gondoltam arra is, hogy egy kis fürdőmedencét is létesítsek a virágos kertünkben. A ház elé egy fenyőfa sövényt ültettem, és oda is egy kis virágskertet terveztem.

Így készült a mi kis fészünk, ahol gyermekeink majdan legszebb éveiket fogják eltölteni.

A falu központja, házunktól 3 km-re. Ennek közelében volt az iskola, ahová a Király gyerekek jártak (már amikor).

A sziklaforrás közelében levő halastó a kis sziklával a háztól egy kilométerre, a völgyön felfelé. A tó mellett és a kis sziklánál sok vendéggel készült csoportkép.

A völgy végén lévő mésztufaplatóról sok lépcsőn át ömlik le a Szalajka patak (fátyolvízesés vagy kaszkádvízesés).

A Glóriet vadászház a fátyolvízesés felett volt; a háború alatt lebontották.

Béla születése

A családi fészek őszre elkészült, és Lily ismét babát várt. Most már idejében felkészültünk a picike fogadására. Az őszi vadászatok is beköszöntöttek. Anyósom most már állandó vendégünk volt, mert egyrészt jól érezte magát nálunk, másrészt Lilynek is jó volt, hogy amikor én sokszor napokon át a Bükköt jártam, nem maradt egyedül, hanem éppen az édesanyjával oszthatta meg a szalajkai magányt.

1928 október 8-án is vadászni mentünk a Bükkbe. Odahaza minden rendben volt, Lily nyugodtan aludt, és semmi sem jelezte, hogy nálunk hamarosan szaporodás áll be.

Éppen a második hajtáshoz készültünk felállni a kisvereskői sűrűség délkeleti oldalán, amikor sietve érkezik ki hozzánk az öreg Klinger bácsi, és nagy örömmel újságolja, hogy fiacskánk

született. Elképzelhető, hogy mekkora volt a hírre a meglepetésem. Az egész vadásztársaság, élén az őrgróffal, melegen gratulált, és azonnal le is akartak küldeni, hogy mielőbb láthassam a szeretteimet. Az anyósom telefonálta meg Feketesárra a hírt, és mivel Klinger bácsi éppen ott volt, készséggel vállalta, hogy a hírt közli velem. Mivel pedig azt is üzenték, hogy Lily és a fiacskája is egészségesek, és én nyugodtan folytassam a vadászatot, hát nem siettem haza, hanem folytattuk a vadászatot.

A vadászokat a cserepeskői lápán állítottam fel, és ugyanonnan indítottam el a hajtókat is nagy zajjal a vadaskert kerítése felé. A vadak természetesen nagyon jól ismerik terepet, és tudják, hogy a kerítésen nehezen törhetnek át, de azzal nem is járnának jól, mert ott a nagyparlagra jutnának, és még könnyebben megláthatnák őket a rájuk leselkedő vadászok; ezért a vadak a hangos zajt csapó hajtók mellett inkább visszatörnek. Alig indult el ez a hajtás, máris hallottuk a lövéseket. Amikor pedig a hajtók a drótkerítéshez érve visszafordultak, és csendesen, egymással csak halk kapcsolatot tartva fenn, a vadászvonal felé haladtak, akkor minden vad a vadászok vonalán át a kisvereskői sűrű felé menekült. A terítékre pontosan már nem emlékszem, csak azt tudom, hogy ez a hajtás különösen jól sikerült.

Persze nekem minden gondolatom otthon járt, és amikor délután a vadászatot befejeztük, a gazdám a maga kocsiján vitt le és küldött haza, hogy minél hamarabb hazaérhessek. Béla fiam és az én Lilykém kitűnő állapotban voltak. Lilyn szinte meg sem lehetett látni a kiállott fájdalmakat. Az arca ragyogott, és ahogy a tekintetével végigcsókolta, érezni lehetett azt a mérhetetlen örömét, hogy három leány után most már egy fiúval is megajándékozhatott.

Évike, Arika boldogan nézegették a kis testvérkét. Bennem pedig e napnak minden élménye szinte nyüzsögni kezd. Milyen különös is, hogy néha vannak hónapok, amikor szinte semmi sem történik, most pedig egy szürkének indult napon mennyi rendkívüli esemény volt!

Két királynő, egy királyfi - no meg őzike és szülők

A MÁV termelés következményei

Már amikor a Feketesárról elindultunk a vadászatra, végignéztük a MÁV vágás visszahagyott magfáit, amelyeket ez évben szerettem volna kitermelni. A MÁV által a Káposztáskert völgybe épített erdei vasutat már nem lehetett sokáig fenntartani, mert hiszen a talpfákat telítetlen^a bükkfából készítették, és azok bizony már legnagyobb részben elkorhadtak. A Nagyvereskőbérc keleti oldalán már aljnövetre sem számíthattunk. Hát ezzel a MÁV vágással mi alaposan megjártuk.

Amikor a jelölést végeztük, a teljesen záródott állományból az elnyomott fákat, beteg egyedeket jelöltük ki elsősorban. A fatömegnek mintegy 30 %-át óhajtottuk kivétni, és ezzel az állományt fokozatos felújításra előkészíteni. A MÁV ezt a jelölést sérelmesnek tartotta, mert vasutat akart oda építeni. Elmentek Kaán Károlyhoz^b, aki akkoriban az erdészeti legfőbb embere volt, és őtöle olyan rendelkezést hoztak, hogy a

^a telítetlen: olyan talpfa, amelyet korhadást gátló oldattal nem itattak át.

^b Kaán Károly (1867-1940) ismert erdészeti vezető. Részletes jegyzet az Élmények első kötetében.

visszahagyásra ítélt 70 % jó fa termelendő ki, és a kijelölt és tövén is lepecsételt, részben már beteg fákat kell visszahagyni, hogy magfaként szolgáljanak. Hát ennél szerencsétlenebb intézkedést erdész ember nem hozhatott.

A MÁV 1922-ben termelte ki a szép állományt, és azóta ott minden elpusztult. A talajt málna lepte el, a visszahagyott fák héjazást kaptak, kiforgatta őket a szél, és 1928-ban bizony már csak kb. 15-20 %-a maradt meg a meghagyásra ítélt fáknak, míg a többi ott feküdt félig vagy egészen korhadtan a földön. A visszamaradt álló fák viszont tömve voltak bükkmakkal. Ebből a makktermésből csak akkor lehetne valamit az erdő részére hasznosítani, ha a talajt valamiképpen felszaggatnánk.

Az első hajtás vadászállásai felé menve előadtam, hogy ez évben e részen egy brutális beavatkozást óhajtanék végrehajtani, hogy az e régi vágásban lévő értékeknek legnagyobb részét megmentssem, és a gazdag makktermést is hasznosítsam. Az volt a szándékom, hogy a már legnagyobb részben csak tűzifaként értékesíthető fát bucskázattal közelítem le az utakhoz, vasutakhoz, és így a lehullott bükkmakkot a felszaggatott talajba juttatom. Előzetes alátételepítéssel nem érhettem célt a mindent elnyomó málna miatt, viszont amennyiben e kísérletem nem sikerülne, akkor még egy mesterséges fásítással mindig próbálkozhatok.

Tervemet mindenki igen merésznek tartotta, de belátták, hogy ez az egyedüli lehetőség arra, hogy felhasználjam ezen valószínűleg utolsó makktermést, és megmentssem a faértéket is, meg a vasutat is felhasználjam még a szállításra. A terv körül valóságos szakmai harc keletkezett. Ennél jobbat senki sem tudott ajánlani, viszont az esetleges kudarc miatt sem akarta senki a felelősséget elvállalni. Éreztem, hogy mindenkit meg tudtam győzni elgondolásaim helyességéről, de tudtam azt is, hogy ha nem koronázza siker merész termelésemet, akkor menthetetlenül elvesztem szakmai tekintélyemet.

Az erdők okszerű rendbe hozása mellett a helyesebb használatok és kereskedelmi értékesítés terén is új életet kell kezdenünk. Szerfát eddig alig termeltünk. Az igaz, hogy minden valamire való állományunkat a MÁV részére kötöttük le, és mi magunk csak állományápoló gyérítésekkel foglalkoztunk, mégis szakítanunk kellett azzal a helytelen gyakorlattal, mely a bükkfát nem akarta másnak ismerni, mint egyik legjobb tűzifaanyagot.

A reánk nézve kedvezőtlen országos gazdaságpolitikát erősen befolyásolta a környező államok ellenséges vám- és fuvardíj-politikája, és a mi rendelkezéseink ennek hátrányait akarták kiküszöbölni. E szomszédos államok arra törekedtek, hogy nyersanyagaikat maguk dolgozzák fel, és ezért a gömbfára nagy fuvardíjat állapítottak meg, viszont a fűrészelt árut igen olcsón szállították a határig. Ezzel szemben mi védő vámmal sújtottuk az importált szelvényárut, és igen olcsón szállítottuk a gömbfát. Emiatt azután a határok közelében fekvő erdőgazdaságoknak nem volt érdemes fűrészeket üzemeltetni, és inkább gömbfaként szállították az anyagot Pestre, ahol azokat feldolgozva a belőlük készített ipari árut nem terhelte a drága szállítás.

A vidéki fűrészek emiatt igen hátrányos helyzetbe kerültek a pestiekkel szemben, amelyek így a reájuk nézve kedvezőbb fuvardíjakkal a favételeknél is előnybe kerültek. A vidéki fűrészek nagy része faanyag nélkül maradt. Így járt a Felnémeti Hordógyár is, amely évekig az érseki és Coburg erdők faanyagait használta fel, de e helyekről már több anyagra nem számíthatott a nagymérvű túlhasználatok miatt. A pesti fűrészeknek nyersanyagbőségük miatt nagyobb lett a fával szemben a minőségi igényük, viszont a Hordógyár hajlandó volt a mi selejtesebb anyagunkat is elég jó áron átvenni. Reájuk nézve az volt a döntő, hogy az anyag gyorsan kerüljön a fűrészükre, és így a korai fűrészelési szezonnyitással tudjanak a maguk áruja részére versenyképességet biztosítani. Tőlünk 2400 m³ gömbfát kötöttek le, de kikötötték, hogy azt, amennyiben vis major esete nem forog fenn, 1929 május 31-ig leszállítjuk.

A MÁV termelés és szállítás borzalmas hibáin okulva, mindenki félt ezektől a szállítási feltételektől. Hiszen a MÁV az ő 78000 m³-t kitevő összes fatömegéből 30000 m³-t termelt ki gömbfaként; mivel azonban a vasutakat nem tudták idejében előkészíteni, a szállítást csak 2 év múlva végezték el, amikor a bükk és a jávor már teljesen megfülledt. És aztán jöttek a sorozatos baklövések. Mivel ezen gömbfákat a fűrésztelepek már hiába fűrészelték fel, mert a talpfákat a telítőtelepek már nem fogadták el, Szilváson gyorsan befejezték a fűrész létesítését. Persze a fa ezzel nem lett jobbá, és amint e talpfákat küldték el a püspökladányi telítőtelepre, ott ugyanúgy fogadták, mint az eddigi szállítmányokat.

Elmondok egy jellemző esetet, melyet a számtalan hasonló közül ragadok ki. Egerben 1923-ban kiraktak egy vagon bükktrömköt, mert ekkor már tudták, hogy az abban a vagonban lévő 7 m³ is fülledt. Ez a 7 m³ még 7 év múlva is ott volt az egri állomáson. A MÁV igazgatósági bizottságok az első években havonta szálltak ki oda, hogy megállapítsák, hogy tényleg fennáll-e a fülledtség, és hogy ebben az állapotban mire lehetne ezt az anyagot felhasználni. Amikor ellenben a jelentés elkészült, a fülledés már tovább haladt, és a felhasználhatóság köre ismét szűkült. Újabb bizottságok, újabb szakvélemények, és még rohamosabb romlás. Az állomás vezetője, aki természetesen unta a központiak sok nagyképu kiszállását, amelyeknek semmiféle eredménye sem volt, felajánlotta, hogy a fülledt anyagot tűzifaként átveszi. Ajánlatát nagy felháborodással fogadták.

A fa pedig romlott tovább. Már semmire sem volt felhasználható, de egy bölcs kitalálta, hogy faszenet lehetne még belőle égetni. A szakemberek természetesen ezt tagadták. Újabb bizottságok, újabb és még szerencsétlenebb határozatok. Végül is, miután nem akadt egy szénégető sem, aki ebből az anyagból szenet tudott volna égetni,

elhatározták, hogy azt le kell írni. Ha évenként csak 10 kiszállást veszünk is alapul, mondjuk átlagosan 10 résztvevővel, akkor ez 7 év alatt 700 elveszett munkanapot és mintegy 70000 pengő kiadást jelentett. És hány helyen rakták le a közbeeső állomásokon a füledt szilvási bükkrönköket? Ilyen gazdálkodás mellett még egy gazdag államnak is el kellene pusztulnia, nem hogy egy veszített háborút szenvedett szerencsétlen országnak.

Amit a MÁV Szilvásváradon 4 magas rangú főtisztviselővel, 10 mérnökkel, 40 üzemi tiszttel intézett, azt én magam minden beosztott nélkül jobban megcsináltam, mint ők ilyen felduzzasztott személyzettel. És milyen is volt a mi eredményünk? Az ősz és tél folyamán kitermeltünk 2500 m³ gömbfát, 17000 m³ tűzifát. A füledékeny anyag leszállítását azonnal megkezdjük. November közepétől kezdve már napi 80 m³-re emelkedett a szállítási teljesítményünk. Sajnos azonban a hirtelen beállott téli idő miatt olyan havazások voltak, amilyenre emberemlékezet óta nem volt példa.

A szállításunk hetekre megakadt. Hiába alkalmaztunk a bükki vasút hótisztításainál állandóan 40-50 embert, az idő mindig kifogott rajtunk. Alig tisztítottuk ki a pályát és indultunk meg az üzemmel, ismét jött egy nagy havazás és hófúvás. Két heti tisztítási munkánk percek alatt veszett kárba, és mindent előlről kellett kezdenünk. A Hordógyárnak volt már egy csomó anyaga, és őt nem szorította az anyagihiány. Ezért, hogy kibújjék a kötelezettségei alól, azzal fenyegetett meg, hogy a kényszerleállítás miatt felbontja a megállapodást. Mi természetesen a vis majorra hivatkoztunk. A bükki pályán a rönkökkel terhelt trukkok nem látszottak a két oldalról feltornyosuló hatalmas, 2 - 2,5 méteres hófalak között. A vis majort mindenki elismerte, de mindennek ellenére május végére mégis teljesítettük szállítási kötelezettségeinket. Hogy azonban ez milyen erőfeszítést követelt meg a munkásoktól és tőlem, azt csak mi tudtuk.

Érdekes volt, hogy a munkásaim nem panaszkodtak soha, mert mindnyájan tudták, hogy az ő keresetük is aszerint emelkedik vagy csökken, ahogyan a vállalt köztelezettségeinket teljesíteni tudjuk. A termelés végén a Nagyvereskőbérc gerincén folytak már az átvételek, amelyeket mindig magam végeztem, hogy ezzel is közelebb legyek a munkásokhoz, és jobban lássam a munka különös nehézségeit is. Ekkor hozzám jött Cs. Molnár Mihály visnyói ölfavágónk, akivel a rabbiátus természete miatt régebben annyi baj volt, és arra kért, hogy a tetőn lévő csupagörcs jávorfát ne kelljen elhasítania, mert nem hiszi, hogy azzal bárki is megbirkózhatna.

Kíváncsi lettem, és közelebről is megnéztem a két fát. Meglepetve láttam, hogy mind a kettő gyönyörű csomoros belső szerkezetet mutat, és így a két fa igen nagy értéket képvisel. Azonnal elrendeltem, hogy a két fát a megjelölt helyeken róják el, és az egyes darabokat hámozási rönkként kell majd átvenni. A munkásom nem tudta, hogy gúnyt akarok-e vele és a kérésével üzni, vagy pedig valami különös kegyet akarok vele szemben gyakorolni. Meghatva mondott köszönetet, de biztosított, hogy ő azért meg fogja próbálni a rönköket széthasogatni, nehogy nekem legyen e termelésből valami kellemetlenségem. Én aztán nem csak őt, hanem az erdőreimemet is kioktattam arról, hogy a két fa milyen értéket képvisel akkor, ha azokból hámozott furnért készítettünk. Elmondtam, hogy ez az 5 m³-nyi faanyag legalább annyit ér, mint 100 m³ első osztályú rönk.

1929 májusában meglátogattak bennünket a soproni erdőmérnök hallgatók. A tanulmányutat több professzor vezette. Emlékeztem arra, hogy nekünk mindig a legszebb erdőket mutogatták mindenütt, holott a magyar erdők nagy százaléka rontott volt, és ezek helyrehozására bizony nem nagyon kaptunk hasznos tanácsokat. Éppen ezt pótolandó, mi csupa rontott erdőt mutattunk be. Ilyen bizony volt elég még a régebbi időből is, amidőn az okszerűtlen legeltetés pusztította bükki és rákmárai erdeinket, de került belőlük jócskán a MÁV vágásokból is, amelyek iszonyatos képet tártak elénk. Bemutattam a régi mészégetés nyomait, melyek után tiszta böhöncös erdő maradt. Majd átvezettem őket az Őserdőn keresztül a Káposztáskert völgybe, ahol az Őserdő sejtelmes homálya után szinte mellbevágott bennünket a Nagyvereskőbérc letarolt oldala. Aztán elmondtam, hogy milyen volt itten az utolsó termelés előtti helyzet, és mi kényszerített arra, hogy a termelést ilyen brutális módon végeztessék el. Majd az érvek és ellenérvek felsorakoztatása után határozottan tettem fel a kérdést, hogy eljárásomat helyesnek találja-e Róth professzor. Ő szokott óvatosságával azt válaszolta, hogy nem hivatásuk kritikát mondani élő kollégáik ténykedéseiről, végül is azonban kijelentette, hogy e helyen 500 évig nem lesz erdő. Nem tudom, hogy Kaán Károlyt vagy engem értett-e az élő kolléga alatt, de ha engem értett, akkor távolról sem volt igaz, mert éppen ez az erdő rész teljesen igazolt engem; a merész és meggondolt termelésemet gyönyörű újulattal jutalmazta meg.

A főiskolásoknak is megmutattam a két jávorfa csomoros rönkjeit, amelyek éppen akkor voltak a sikló felső állomásán, amikor mi is odaértünk. Ott találkoztunk a gazdánkkal is, aki egyáltalában nem bízott abban, hogy a két fa 4 hatalmas rönkjéből valamit is ki lehet vásárolni, nevetve jegyezte meg, hogy e rönköket nekem ajándékozza, hogy csináljak vele azt, amit akarok. Megkértem a Hordógyár igazgatóját és üzemvezetőjét, hogy e rönköket az ő rönkjeikkel együtt szállíthassuk el egy budapesti furnérgyárba, majd ott is elintéztam, hogy a rönköket az én költségemre hámozzák le, és vágják a szokvány méretekre. Ők azután azt is vállalták, hogy táviratilag fogják velem közölni a szállítmány megérkezését, hogy azután együtt állapíthassuk meg az anyag legcélszerűbb felhasználását. A Hordógyár ezután megkért arra, hogy e rönköket a felnémeti gyárunkba szállítsam, mert csak onnan tudnak feladni egy teljes vagon furnérrönköt. A rönkök elmentek, velük külön

értesítést is küldtem a különleges felhasználásra vonatkozóan. A pesti gyár táviratát azonban hiába vártam. Aztán levélben érdeklődtem a rönkök megérkezése felől, de onnan tagadó választ kaptam.

Ekkor már július volt, és én kezdtem komolyan aggódni a rönkök sorsa miatt, mert a jávor még könnyebben fülled, mint a bükk, és e rönköket már rég meg kellett volna hántolni. Felnémeten is érdeklődtem, és onnan azt a választ kaptam, hogy mindent az én rendelkezésem szerint hajtottak végre. Ismét vártam egy ideig. Végül, amikor a szekeremnek egyszer Egerbe kellett mennie, egy levelet küldtem ismét a Hordógyárnak. Az üzemvezető átvéve a levelet meghagyta a kocsisomnak, hogy majd utánanézznek a dolognak, és kérte, hogy visszafelé jövet nézzen be ismét a gyárba. Ő aztán azt sem tudom, hogy megnézte-e a rönköket vagy sem, de gyorsan kiadta a rendelkezést, hogy az otffelejtt rönköket azonnal fűrészeljék fel úgy, amilyen a keretfűrésznek a jelenlegi pengebeosztása, majd amikor a kocsisom visszaérkezett, a tönkretett anyag egy részét felrakták a kocsira és elküldték nekem.

Egyszerű feledékenységből történt-e ez a jóvátehetetlen mulasztás, vagy a szakértelem hiánya volt-e az oka ennek a több ezer pengőt kitevő kárnak, nem tudom. De amilyen ennek a gyárnak a szellemi vezetése volt, azt sem tartottam lehetetlennek, hogy a szándék egyszerűen az volt, hogy mi termelők ne ismerjük meg a fa igazi értékét, és a fakereskedők továbbra is vígan halásszanak a zavarosban.

Ebből az anyagból aztán egy pár bútor lett, holott ha azt helyesen dolgozták volna fel, akkor valószínűleg elkészíthettem volna egy vagy két gyermekünk szobájának bútorzatát is annak az árából. A végén már csak annak örültem, hogy a készítendő furnérokat nem kötöttem le előre, mert akkor aztán igazán pórul jártam volna.

Az adottságok okszerű kifejllesztése

Szegény Lilykém valószínűleg nem gondolta, hogy egy vidéken, pláne erdőben élő erdész feleségének annyi dolga legyen. Azt meg biztosan még kevésbé hitte, hogy olyan ritkán juthat a számára oly nélkülözhetetlen szellemi táplálékhoz. De amikor a gyermekágyban feküdt, akkor aztán olvashatott kedvére. A reggelinél rendszeren együtt olvastuk az Igét, és ilyenkor kaptuk mindennapi munkánk leghasznosabb eligazítását is.

Egy értelmes szellemi lénynek azonban szüksége van a mindennapi szellemi táplálékon felül olyan állandó és legmagasabb irányításra is, amellyel maga is mintegy beleágyazódik az idők, helyzetek, közösségek szüntelen alakulásába, úgy, hogy a számtalan változás ellenére is az irányítás egységesen harmonikus legyen, és azt tovább is tudja adni.

Mindketten szívvel-lélekkel pedagógusok voltunk. Ő, mint doktor philosophiae és két tanári oklevél tulajdonosa, már hivatalból is az kellett hogy legyen, míg én, családuink kétszáz éves nevelői múltjával, a véremben hoztam ezt magammal. A nevelésben mindketten sok mindent láttunk másként, vagy vontunk le más-más következtetéseket a különböző látásunk szerint.

A fiúk és lányok együtt nevelésének kérdését is különböző módon ítéltük meg. Abban mindketten megegyeztünk, hogy az ilyen együttnevelésnek igen nagy kísértései vannak, és bár mindkét felet bizonyos mértékben ösztönzi a másik nem jelenléte, de az egymáshoz való természetes vonzódás következtében a figyelmük könnyen el is terelődik a tanulástól.

Én az együttnevelésnek az objektív nehézségeit soroltam fel. Kétségtelen ugyanis az, hogy a női léleknek és értelemnek más adottságai vannak, mint a férfiénak. Más a két nem fizikai felépítése is, amely az egyes nemek különleges rendeltetéséhez van szabva. A férfi erősebb izomzatú, szőrzettel jobban fedett, mintha ez is azt célozná, hogy az élet külső harcaiban neki kell vállalnia a vezető szerepet. A nő testének puha lágyasága, hajának finom selyme egy belső, közvetlen érintkezés meleg ígérete.

Lelki felépítésük sem azonos. A férfi hideg értelmi alkata szüntelen vizsgálódásra kész, és vizsgálatának tárgyát logikai készségével, az okszerűségek láncolatával boncolgatja, majd ennek eredményeként állapítja meg a követendő eljárást. Vizsgálódása széles távlatokból redukál, és ennek alapján tesz megállapításokat a szűkebb területű problémákban is. Ezzel szemben a nő, mint intuitív lény, belülről indul, mintegy belső megérzéseiből, és úgy dönt a megteendő lépés felől. Egyik fél adottságait sem lehet túlértékelni a másikéval szemben, mert mindegyiknek megvan a jogosultsága a maga helyén.

Mindebben még megegyeztünk. De amíg én arról beszéltem, hogy milyen helytelen az a tanítás, amely nem veszi figyelembe e kétféle adottságot, fejlődési törvényszerűséget, és azt mondtam, hogy a nők és férfiak számára olyan tanítási módokat kellene megállapítani, amelyek megfelelnek természetes adottságaiknak, addig Lily a tudomány egységéről beszélt, amelyet plasztikus életszerűsége éppen ez a kettős látás emel, mint ahogy a félszem is csak síklátást biztosít, míg a térbeliséget éppen a két félszem együttes hatása tudja biztosítani. Éppen ezért ő a felsőoktatásban a teljes egységet tartja szükségesnek, és nagyon fájlalná, ha a széles távlatú férfilátást a nők felsőoktatásából kiszűrnék.

Ebben Lilynek természetesen tökéletesen igaza is volt. De használt-e vajon a mai tudománynak az, hogy a női látás belső finomsága és melege elsikkadt? Hiszen azzal, hogy a női adottságok alapján való nevelés mindinkább háttérbe szorult, és a férfi adottságoknak mind teljesebb figyelembe vétele elvette a látásunkat a női látás becsületes mérlegelésétől, egyetemes és együttes látásunk mégis csak sokat veszített. A fél szemünk lassan elsorvadt, vagy legalább is arrafelé halad, és így a térbeli látásunk máris igen tökéletlen. Most ugyan, amikor ezen egyoldalú emberi látásunk borzalmas kifejlődését az egymás leigázásában, a háborúkban, mások eltiprásában már szinte magunk előtt látjuk, és mindebből egész világhatalom veszélyét sejtjük meg, szeretnénk egy békés, nyugodt, szeretettől áthatott belső rendezéssel kimenekülni, de vajon sikerülhet-e ez, ha az igazi, egységes, harmonikus tudománynak csak az egyik, a férfi szem által felfedett látását ismerjük?

Persze Lilynek abban is igaza volt, hogy a nőknek is szüksége van a logikus látásra, és általában mindarra, amit most férfi szemléletnek nevezünk. Igaz az is, hogy mindkét félben megvan a másik látásának kisebb-nagyobb adottsága is, vagy legalább is ennek csírája, és ezek kifejlesztése a teljes látás biztosításához szükséges is. A női adottságok legmagasabb kifejlesztése azonban mégis csak elsősorban női feladat, jóllehet annak egyetemes hasznát a férfi szemlélet is teljesen meg szeretné ismerni. Ha pedig most már így látjuk az igazi tudomány és ismeret teljes kifejlődésének lehetőségét, és mindkét látás együttes szülöttjét, a békés, harmonikus fejlődést, nem kell-e keresnünk azokat a módokat is, amelyekkel mindkét látás, mint egy közös cél munkása eredményt is érhet el?

A tanításunk egyszerűen ismereteket kíván közölni. Az alsóbb oktatási tagozatokban az adottságokat még csak tekintetbe veszik, és ezért itt sokkal jobban érvényesülhetnek is a pedagógiai elvek, de a gimnáziumokban, meg a felsőoktatásnál a tárgyismeret mind jobban elnyomja az egyéni hajlamokon alapuló kezdeményezéseket és megismerést, és ezzel számtalan igazi érték elsikkasztásában lesz felelőssé. Nem véletlen az sem, hogy a kitűnő tanulók igen sokszor válnak ismerettárházakká, akiket ilyen minőségükben az élet ugyan igen jól felhasználhat, de akiknél az ismeretek tömege mégis csak elnyomja azt az egészséges hajlamot, amit talpraesettséggel nevezünk, és amelyet az élet rendkívüli sokoldalúsága mindenkitől megkövetel.

A mi tanítási rendszerünk 6 éves korában beiskolázza Mozartot és Czája Jánost^a, és mindkettőjüktől megkívánja, hogy ugyanolyan ütemben és mennyiségben szerezzék meg azokat az ismereteket, amelyek erre a korra elő vannak írva. Vigyázzunk! Nem az ismeretek ellen van kifogásunk, hanem azok adagolásának mechanikus rendszere ellen. Ez a rendszer a nagy számok törvényéből megállapította, hogy ebben a korban mely ismeretekre van szükség, hogyan szerezheti meg az átlagos értelmű gyermek azokat a legkönnyebben, és a tanítást most már így végezi.

Ez a szigorú rend nem számol az egyéni adottságokkal, hanem a zsenit és az elmaradt értelmi fejlettségű egyént egy átlagba zsúfolja, és ezzel a zsenit annyira összezúzhatja, hogy már kicsiny korában elégedetlen lesz az étellel szemben, keserű pesszimistává válik, és a szép adottság gyönyörű ígérete a semmibe vész. Ugyanakkor pedig a más fejlődési tanítási rendet igénylő gyengébb képességű gyermeket bátortalanná, önmagával szemben bizonytalanná, végül is gerinctelen puhánnyá teszi. Ez a rend egyszerűen nem vesz tudomást arról, hogy amint a testi növekedésben is bizonyos hullámok vannak, éppen úgy a szellemi képességek fejlődését is ilyen ütemesség jellemzi. Mindennek rendelt ideje van (Préd. 3:1), de ezt az időt egy belső törvényszerűség határozza meg, és nem a külső törvény.

A mi tökéletlen, és önmagával is meghasonlott korunkban a legnagyobb értékkel, az emberrel még nem tudunk a belső egyéni törvényszerűség mérlegelésével foglalkozni, mert erre sem intézeteink, sem megfelelő pedagógusaink nincsenek. Éppen ezért úgy látszik, ma még nem kerülhetjük el az általánosítás tehetségmentő sablonizálását. De vajon jogos-e az, hogy ezt a rendszert helyesként állítsuk az emberiség elé, és ezzel a további kutatást megbénítsuk? Semmiképpen sem! Sőt, ha ma még ezt szükséges rossznak is tekinthetjük, mindig törekednünk kell arra, hogy a mechanikus tanítási rendszertől az organikus tanítás felé haladjunk.

Mit is jelent tulajdonképpen az organikus tanítás? Annyit jelent-e, mint az építés az építőiparban? A talaj teherbíró képességének alapos megvizsgálását? Az építés körülményeinek jó összehangolását és ütemezését? Az építőanyag használhatóságának pontos elemzését?

Vagy csupán azt jelenti-e, hogy látva az életben felmerülő szükségleteket, elvégzem az építés helyének kiválasztását, elkészítem a terveket, és azok alapján elvégzem azt a műveletet, amelynek végeredményeként a célnak megfelelő épületet emelek? A mechanikus rend valóban így is épít az iskolákban. Megállapítja, hogy mennyi mérnökre, mennyi egyéb értelmiségire, munkásra, vagy politikai vezetőre van szükség, és ennek megfelelően adagolja a tudást, ismeretet. Nem az adottságokat vizsgálja elsősorban, hanem a származást. Nem a hajlamot nézi, hanem egyszerűen beskatulyázza az embereket a maga ostoba kategorizálása szerint. Azt mondja, hogy hazafias vagy szocialista nevelést ad, de nem nézi, hogy ezekhez a nagyszerű eszmékhez kiben milyen adottságok vannak.

*Az **organikus tanítási rendszer** összhangba kívánja hozni a belső adottságokat, az egyének különleges életütemét, fejlődési törvényét az elsajátítandó ismeretekkel. Amint a sűrű erdő fái növekedésükkel keresik a*

^a Czája János (1877-1937) a századelő legismertebb magyar díjbirkózója

világosságot és ebben továbbfejlődésüknek lehetőségét, a gyermekek is keresik azon ismereteket, amelyek éppen adottságaik vonalába esnek, amelyekre hangolva vannak. Ha e tanítási rendszer tekintetbe fogja venni a különböző korokban fellépő tudásszomjat, és azt megfelelő érzékkel iparkodik kielégíteni, akkor az egyes gyermekek fejlődése optimális körülmények között a leggyorsabban mehet végbe, és nem lesznek egymás fejlődésének akadályozói, mint ma, midőn a kitűnő tanulókat tanítja a lassú tanulmányi haladás, viszont az egyes tantárgyak iránt most még kevesebb fogékonyságot tanúsító tanulókat deprimálja a számukra túl gyors haladás.

Az erdőművelésnél is sokan utópiának tartják a szálaló üzemmódot, mint amely a legjobban biztosítja az egyes faegyedek fényigényét. Az organikus tanítási rend is ilyen egyedi tudásjuttatást kíván adni a szervesen jelentkező igények mértéke szerint. E rendszer tehát nem ismer faji, nemi, osztály- és korkülönbségeket, hanem csupán tudásalapot, és ezen alapuló fejlődési igényt. Elképzelhető tehát, hogy ugyanazon előadásra fognak járni azok, akik 18 éves korukban szereztek meg egy-egy tárgyból bizonyos megkívánt alapot, azokkal, akik azt már 10 éves korukban elsajátították. Előfordulhat azután az is, hogy valaki a magasabb korban jön rá egy ismeretcsoporthoz, megszereti azt, és ezután bámulatosan gyorsan bepótolja az éveken át elhanyagolt tantárgyból eddig szerzett gyér ismereteit.

Ezek a gondolatok valóban éppoly utópisztikusan hatnak, mint a szálaló üzemmód bevezetése az erdőszetben, de ha valóban okszerűen kívánunk foglalkozni a reánk bízott értékekkel, - legyen az akár az erdő fája, akár az értelmi és testi fejlődésre jogos igényt támaztó emberpalánta -, és ha valóban az embert tartjuk a legnagyobb értéknek, akkor meg kell azt is oldanunk, hogy minden képesség a leoptimalisabb módon fejlesztesse ki.

Lám-lám, hová is jutottunk kis pedagógiai vitánkából! De vajon egyáltalán elhagytuk-e kiindulási tételeinket? Hiszen éppen most ismertük csak meg igazán, hogy a reánk bízott értékeket hogyan fejleszthetjük ki a leghelyesebben. És ha továbbmegyünk és azt nézzük, hogy ezen értékekért felelősök is vagyunk, mert az ismeretek nem arra valók, hogy azokkal másokat leigázzunk, hanem hogy mindenkinek minden lehető támogatást megadjunk a fejlődésre, akkor kezdjük csak igazán érezni, hogy a felsőbb oktatásnál a tanítás nem fejeződhet be, mert még nem tanultuk meg az ismeretek közhasznú és leghelyesebb felhasználását.

Ha az egyes fák élettani hatását más fák életére oly nagyjelentőségűnek ismertük meg, hogy ennek egyedi mérlegelését igen komoly erdőművelési vizsgálat tárgyává tettük, akkor mennyivel fontosabb az ember tudásának, szellemi értékeinek megvizsgálása és helyes felhasználása, amikor ezzel nemcsak az emberi társadalom, hanem a mindent felölelő tudás végtelenségét is szüntelenül ostromoljuk, hogy még hatékonyabban tudjuk szolgálni az egész teremtett világ érdekeit. Az emberi kulturális felelősség végtelen távlatai nyílnak meg előttünk. Lehet-e ezek mellett okszerű és szerves tanulás nélkül úgy elmennünk, hogy csak saját érdekiünket lássuk, és ne vegyünk részt az egyetemes fejlődés előmozdításában?

Persze e rendszer ellen sok érvet is fel lehet hozni. Kifogásolni lehet azt, hogy a mai tanítási rendszer nem gondoskodott megfelelő pedagógusokról, akik az organikus tanítási rendszert megfelelően kiépíthetnék. Ez igaz. De nem kellene éppen ezért is mennél hamarabb olyan kísérleti intézeteket felállítani, ahol e rendszert a pedagógusok is megismerhetnék, és okszerűen továbbfejleszthetnék? Azt is hibául lehetne felhozni e rendszerrel szemben, hogy nem teszi lehetővé a gyermek életében olyan nagy jelentőségű iskola- és osztály-összetartás kifejlesztését, és emiatt csökkenni fog a gyermekek közösségi érzése. De nem lenne-e helyesebb egy szakmai, hivatási kollektív szellemet kifejleszteni?

E rendszert utópisztikusnak mondhatják amiatt is, mert ennek megvalósításához sok és jól képzett pedagógusra, és igen sok tanteremre lenne szükség. De hát ezek biztosítása nem célunk jelenleg is? Az bizonyos, hogy kisebb közösségekben e nevelési rendszert nehezebb lenne bevezetni, de nem lehetne-e legalább a nagyobb városokban ilyen intézeteket felállítani? Nem kötelességünk-e ilyen kísérleteket a tanítás terén is megindítani, mikor a gyárakban és a mezőgazdaságban mind nagyobb mértékben haladunk az organikus megoldások felé?

Bizonyal kifogásolható az is, hogy e rendszer rendkívül nehezé tenné az órabeosztást, a stúdiomok hallgatásának ütközésmentes megoldását. Ez a kifogás az első pillanatban bizonyal igen jogosnak is tűnik, de ha meggondoljuk, hogy a hajlam-kutatásban először itt is bizonyos csoportok fognak kialakulni, akkor a kezdetben felrémelő szinte végtelen lehetőség hamarosan csökkenthető egyes különleges szakokra, és csak fokozatosan terjedhet ki az ismeretközlés mind szélesebb területeire.

Amikor 1927-ben először hallottam, hogy Bulgáriában felállították az első munkahadsereget, azt hittem, hogy azzal nevelési céljai is vannak. Azt gondoltam, hogy minden besorozott munkáskatonát saját hivatásának kollektív szellemű és legokszzerűbb munkáinak elsajátítására oktatnak, és így fogják elvégezni azokat a munkákat, amelyekre kellő munkáskéz nem áll rendelkezésre. Azt hittem, hogy ez lesz a nevelés végső foka, amelyen a köz hasznára érvényesül majd minden tudás és gyakorlat. Tudtam, hogy e nevelési rendszerrel számtalan olyan feladatot lehetne megoldani, amire egyébként nem lenne lehetőség. Bulgária népi munkáshadserege nem váltotta be a hozzáfűzött reményeimet. Az oktatás szinkronizálása, a tudás harmonikus egységének gyakorlati életbe való átvitele nem történt meg.

A "keresztyén" élet csődje

1929 nyarán kedves vendégeink érkeztek. Szűcs Ernő, Svingor Jenő, Szabó Miklós, Kiss József és Benke József jött el, hogy megbeszéljék a keresztyén élet sok fogyatkozásának alapokait, és kiutat keressenek a súlyos terhekkel megrakott egyéni, és a nehéz helyzetben lévő egyházi életből.

A nép tiszta evangéliumot várt, és rendszerint klerikalizmust kapott. A papok legtöbbször uralkodtak, és nem szolgáltak. Az egyházvezetésben nem Isten akarata érvényesült a Vele belső kapcsolatot óhajító egyháztagokon keresztül, hanem a gazdagok és hatalmasak osztozkodtak azon.

A mi vendégeink teljesen átértékelték Jézus szociális tanításait, és a helyes megoldást a Vele való mind szorosabb kapcsolat megteremtésében látták. Mindenki belátta, hogy ennek legnagyobb akadálya éppen bennünk van, kik oly görcsösen ragaszkodunk a saját életünkhöz, a magunk hatalmi, tekintélyi súlyához. A Sátán éppen ezt az Énünket erősíti bennünk, hogy ebből kiindulva a magunk körül forgás röperében fogva minél messzebb kerüljünk a élet központjától, Krisztustól.

E baráti beszélgetések vezetője és irányítója főképpen Szűcs Ernő volt, aki az ő bámulatos igei és fizikai-matematikai tudásánál fogva méltán lehetett e kis csoport szellemi vezetője. Ernő általános, egyetemes szeretettel ölelt magához mindenkit. Nem volt oly kis gyermek, szegény elesett ember, aki ne lett volna gondoskodásának tárgya a mi kis völgyünkben. Egész életét Krisztusnak ajánlotta fel. Mérheterlenül bántotta őt minden igazságtalanság és szeretetlenség, bárkivel szemben is követték el azt. Sokat bosszankodott saját iskolájának katolikus igazgatója miatt, aki klerikális érzését azzal akarta bizonyítani, hogy kegyhely céljára elvette Ernő fizikai szertárát is.

Egészen más típus volt Svingor Jenő és Szabó Miklós. E lelkészeket is a szeretet jellemezte leginkább, bár ez nem úgy nyilatkozott meg, mint Ernőnél. Az ő szeretetük iránya különösen személyi jellegű volt. Jenőnél ez főként a súlyosan beteg feleségével és igen féltett, rendkívül tehetséges fiacskájával szemben nyilatkozott meg, Miklósnál pedig a feleségével és a gyülekezetével kapcsolatban volt ez az érzés nagyon-nagyon meleg. Benke József a szegény emberek sok-sok gondja foglalkoztatta a legerősebben, és Kiss József is az egyház szociális feladatait látta elsősorban megoldandónak. Nagyon jó volt együtt lenni az Úr drága gyermekeivel, és csak azt sajnáltam, hogy Lilyt a háztartás sok tennivalója annyira elfoglalta, hogy bizony keveset lehetett e kedves, meghitt társaságban.

A beszélgetések során leplezetlenül feltárultak az egyéni és egyházi hibák. Megláttuk, hogy nemcsak magunknak kell teljesen átadnunk magunkat az Úrnak, hanem Ő lehet az egyházi megújulásnak is az egyedüli erőforrása és alapja. Az egyházakat különválasztó dogmatikus meghatározásoknak el kell törpülniük az élő Krisztus büntörlő, megbocsátó, és mindeneket a szeretet kötelékével egyesítő hatalma mellett.

E kedves vendégeink távozása után Deák János és Marcsek János barátaink kerestek fel, hogy a Szalajka szépségeiben gyönyörködjenek. Természetesen velük is beszélgettünk lelki dolgokról. Egyszer aztán Marcsek János barátom kifogás tárgyává tette, hogy elmulasztottam ellenőrizni azt, hogy Hubay Mihály református lelkész, aki Bélát a kazai evangélikus lelkész helyett megkeresztelte, elküldte-e az adatokat az illetékes lelkésznek. Én természetesen nyugodt voltam, mert meg voltam győződve arról, hogy semmi hiba sem történhetett, mivel a keresztesítés az evangélikus lelkész tudtával történt. Akkor igen furcsának találtam azt a megállapítást, hogy nem vagyok eléggé egyházhű, mert nem ellenőriztem ezt az adminisztratív munkát. Először azt hittem, hogy vendégeink csak tréfálnak, amikor ellenben láttam, hogy komolyan beszélnek, és szinte többre értékelik az ilyen ellenőrzést, mint az evangélium szerinti életet, azt mondtam nekik, hogy legyenek csak egész nyugodtak az én híthúségem felől. Tréfásan aztán megjegyeztem azt is, hogy evangélikus hitemet már eddig is hosszabb ideig gyakoroltam magánál Luthernél is, aki mindössze 29 évig volt evangélikus, míg én már 35 év óta vagyok az.

Nekünk Lilyvel soha hitvitáink nincsenek, és nem lehet azt mondani, hogy akár ő, akár én ne szeretnénk az egyházunkat. Mindketten úgy látjuk, hogy Isten láthatatlan Egyházában a mi egyházaink igen fontos feladatokat kaptak, hogy a reájuk bízott értékekkel jól sáfárkodva Isten dicsőségét és embertársaink javát szolgálják. Ebben való hűségük éppen abban nyilatkozhat meg a legjobban, hogy nem ítélkezéssel fordulnak egymás ellen, hanem a különböző lelki alkatú embertársainkat szeretettel vezetve Krisztusra mutatnak, és a Vele való mind teljesebb egység megvalósulásáért Urunk végakarata értelmében küzdenek. E munkában természetesen nem lehetnek egymással szemben sem szeretetlen ítélgetők, és így nem lehet az sem a céljuk, hogy egymás nyáját tépázzák és széjjelszedjék, hanem kölcsönösen örülniük kell egymás hitének és Istentől megáldott keresztyén életének.

De vajon csak az egyházak állanak-e így szemben egymással? Nem tapasztaljuk-e, hogy az erdő fáit, a mezők növényei is így akarják egymás elöl elhódítani az életteret, hogy az önmaguké mind teljesebbé, nagyobbé váljék? Igen, a létért való küzdelemnek ez az egyetemes jelensége mind azt mutatja, hogy nem a harmonikus egységnek örülünk, hanem bizony az a törekvés lett az ember bűne nyomán az egész teremtésben úrrá, hogy mindenkit szolgává tévén mi magunk uralkodhassunk mindeneken. Krisztus ebből a végül önmagunkat is tönkretévő állapotunkból kíván kimenteni, amikor visszaadja eredeti hivatásunkat, a mindenkit és minden teremtett lényt

szerező gondoskodó feladatunkat, hogy mindnyájan együtt dicsérhessük az Egek Urát, aki e feladatunk teljesítésére minden szellemi erővel és képességgel fel is ruházott. Az Ő büntörlő kegyelme által ki kell szabadulnunk a Sátán rabságából, és szeretettel kell szolgálnunk mindeneknek, hogy végül is megismerhessük az Istennek velünk való teljes akaratát.

Laci születése

Az 1930-as esztendő szép téli világgal köszöntött reánk. Termelésünket befejeztük, és fennakadás nélkül folyt a szállítás is. Aztán lassan megindult a hóolvadás, rügyezni kezdtek a fák, a giliszták is előbújtak a föld mélyebb rétegeiből, megjelent a havasi, majd a közönséges billegető is, és végül a naptár is jelezte, hogy Reminescere, ami a vadászok nyelvén a szalonkázás közeli idejét hirdeti. Hogyan is szól az a német vadászversike a szalonkázásról?

Reminescere - putzt die Gewehre!⁴
Oculi - da kommen sie!
Laetare - die sind die wahre,
Judica - sie sind noch da,
Palmarum - trallarum.

Estéknént a Horotnába jártam, és ott élveztem a tavasz ébredését. Ha valaki megkérdezne, hogy melyik vadászatot tartom a legszebbnek, igen nehezen tudnék rá válaszolni. A leghelyesebb válasz azt hiszem mégis az lenne, hogy mindent a maga idejében.

Furcsa is lenne, ha tavasszal egy vadász arról kezdene beszélni, hogy milyen szép is a mély hóból előtörő fekete vadkan, amint hóékeként fröcsköli szét az útját álló havat, hogy a hajtók zajától meneküljön. De még a szarvasbögés csodálatos hangulatának emlegetése is visszasan hatna akkor, amidőn a tavaszi est csendjében megszólal már a szalonka korrogó-pisszegő hangja. Bizony a vadászt ilyenkor teljesen betölti a tavaszi ébredés csodálatos varázsa, és ebben a kedves hosszúcsőrű madár esthajnali sejtelmes húzása.

Amikor tavasszal végignézzük a naptárat, és elénk tűnnek a Reminescere, Oculi, Laetare elnevezések, bizony a vadászok ritkán gondolnak arra, hogy e vasárnapok az Úr irgalmasságát, a reáfigyelés ajándékát és örömét hirdetik, hanem elmondogatják a fenti német vadászverset, és készülnek a szalonkázás hangulatos reggeli-esti örömeire, szépségére.

Figyeljük a letaposott udvar földjét, hogy kezdenek-e már kibújni a giliszták, a szalonkák csemegéi, lessük, hogy látunk-e már fehér barázdabillegetőt, a szalonka előfutárát, és figyeljük vándormadaraink egymás utáni érkezését. Minden-minden a szalonkák közeli érkezését hirdeti.

Előbb pár napig a szilvási Csigába megyünk, mert ott hamarabb találkozhatunk korrogó barátainkkal, de már hallunk a Kelemenszéke felől is egy-egy lövést, és akkor már semmi sem csábíthatna el, hogy ne a Horotnába menjek ki a tavasz hírnökeinek ünnepi fogadására.

Szeretem ezt az erdőt. Pedig hányszor vétkeztem ellene, amidőn karácsony előtt újból és újból ki kellett mennem, hogy az erdőhivatalunk rendeletére még egy szép fenyőfát kivágassak. A szép, szabályos, mélyzöld színű fa jó talajon nő, és mivel máris szabad állásban van, úgy kell a helyén, mint egy falat kenyér az éhezőnek. És most ki kell vágatnom, mert valaki szebbet akar annál, amit kapott. És azután megtömik cukorkákkal és egyéb díszekkel, a gyertyácskák és csillagszórók csillogása kápráztatja el mindannyiunk szemét, és nem gondolunk arra, hogy meghalt egy fatestvérünk, akire éppen a maga helyén az a fontos feladat várt, hogy teljessé tegye az erdő életét, gazdag, dús rendjét, és majdan sok kis csemetét nevelve maga körül betöltse hivatását, a magasabb rendű növényi élet elterjesztését, és a talaj további javítását. Szabályoznia kell a talaj és levegő vízgazdálkodását, és mindenkinek jobb, kellemesebb életet kell teremtenie a maga egyszerű, de csodálatos módján.

Amikor az esti csendben kint járok, és megállok egy fenyő takarásában, szinte bocsánatot kérek tőle, hogy ember vagyok - és csak ember. Már nem a teremtés koronája, minden teremtmény melegsívű társa, akinek meleg, minden lény felé áramló vonzalma egy harmonikus munkában, életben oldódik fel, hanem csak ember, akit az est hangulata megkap ugyan, de attól visszatartani már nem tud, hogy másoknak kárt ne csináljon, ha ezzel a maga élvezetét elősegítheti.

Így ülök le kiszemelt helyemen és merengek, miközben hallok a fészkeikre szálló madarak esti hálaimáját, nézem az ég mind mélyebbé váló kékjének csillagszülő sötétedését, hallok a bagoly mély huhogását, egy-egy kései röptű dongó bűgő repülését. És amikor már azt hiszem, hogy minden alszik, és már semmi hang sem hallatszik, akkor kinyílik a fülem és hallok, hogy a legmélyebb csend is millió hangból tevődik össze az erdőn. A számtalan parányi kis bogár mind hangot ad az életörömeinek; végtelen finom cirpelések, cincogások, apró sóhajok és vágyódások mind hanggá válnak, és egyetlen mély zenéjű csendszinfóniában jutnak kifejezésre.

A mi durva, erős hangokhoz szokott fülünk szégyenében megvallja, hogy az élet hangjának csak igen kicsiny töredékét tudja a megszokás hétköznapijaiban felfogni, és csak amikor ilyen áldott csendben meglátja önmaga hibáit, csak akkor nyílik meg a füle a finom figyelmeztetések, a benső parancsok meghallására is.

A Lélek szól: Te elvégezted-e a reád bízottakat? Beleadod-e az élet hangját az én nagy és egyetemes harmóniámba? Tudod-e figyelni a nagy "Karmester" jelzését, hogy mikor mit kell tenned, mondanod? És hallod-e nevelő korholását, amikor vakságodra, némaságodra, avagy hangoskodásodra és bűneidre figyelmeztet? Engem Férgescskémnek szokott szólítani. Egyszer megkérdezte, hogy miért engedem lenyesni a tisztítás során a visszahagyandó fáska alsóbb ágait. Nem látom-e, ő is végez ilyen tisztítási munkákat, de akkor ezt sok-sok csemetével végezteti el, akik egymást tisztítják fel, és így kényszerítik egymást is arra, hogy mindnyájan a magasba törjenek, és ezzel mind nagyobb életteret hódítsanak meg növekedésük számára.

S én megpróbálok mentegetőzni, és a régi szokás szerint akarom másra hárítani a felelősséget, csak hogy magam és mások előtt ne kerüljek szégyenbe. Így aztán azt felelem, hogy már régen el volt rontva a fiatal erdőm, s ezért kellett ilyen erőszakosan serkentem a fászkák felfelé növekedését. Igen, mi mindig azzal hitegetjük magunkat, hogy csak a mások munkáit javítgatjuk. S ez aztán így megy tovább; mi mások hibáiból élünk, mások meg a miéinkből.

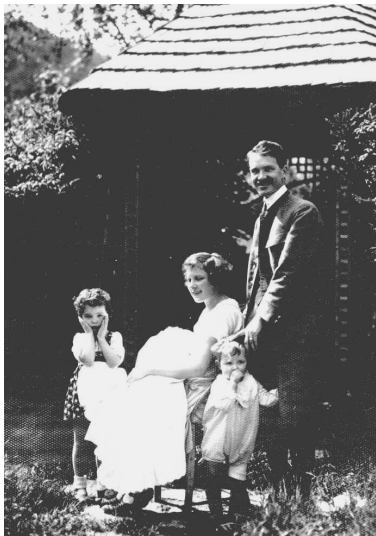
Egy utolsó rigó siet a fészkeire, és messziről egy lövés dörren. Egyszerre mindent elfelejtek. Már nem hallok a sok finom művész muzsikáját, mert egész idegzetem, minden figyelmem csak egy lebegő árny meglátására, egy korrogó hang meghallására áll be, egész énem a szalonkát várja. Erősen figyelve már ismét állok, és fegyverem is készen áll a találkozóra. Ekkor meghallom őt. Közeledik. Fölöttem húz el a hegyoldalban, de csak egy pillanatra láttam meg két fenyő csúcsa között. Fegyverem eldörren, de nem hallok a madár zuhanását, s amint figyelek, hallok, hogy már ismét korrogva húz tovább. Elhibáztam.

Megint hallok a jellegzetes korrogást. Honnan jön? Még nem tudom kivenni, de fegyverem kezemben ismét készen van, s akkor látom, hogy szépen jön felém, hogy végzete beteljesedjék. Lövésem talált, és a szalonka, nem messze tőlem, hangos puffanással ért földet. Szerencsém volt, gyorsan megtaláltam. De hányszor szárnyazunk meg ilyen szép madarat, és jól idomított kutya híján nem kerül meg a biztosnak hitt zsákmány! Ismét jönnek. Kettőt is hallok, s már látom is őket. Éppen lövök, amikor összecsapnak, és én már csak a levegőt találtam. Később őket is hallok, amint pisszegve-korrogva messze szállnak.

Hát ezt Lilynek is meg kell néznie! Persze nagyon kell vigyáznunk, mert maholnap itt van az ő újabb anyai örömeinek az órája is, de úgy láttuk, hogy "addig" még van egy hete.

Másnap együtt kocsizunk ki. Gyula bácsit, a kocsist, minden kis ároknál, kátyúnál figyelmeztettem, hogy lassan hajtson. A tegnapi helyemre álltunk fel. Ő is végigélvezte a lenyugvó természet pihenni térését, a nagy csendet, a finom neszezést, s a Lélek hangját. Meghatottan állt mellettem és figyelt. Amikor az első szalonka jött és én elhibáztam, ő volt a legboldogabb. Én persze kevésbé, bár én is örültem az ő örömének. Aznap nem lőttem semmit, de az est mégis feledhetetlenül rajzolódott mindkettőnk emlékébe.

Visszafelé a lovaink igen siettek. Hiába szoltam Gyula bácsira, hogy jobban fogja a lovakat, újra és újra éreztünk egy-egy zökkenőt. Lily hajnalban érezte, hogy eljött az órája. Gyula bácsi érezte tegnapi rossz hajtásának következményeit, és pillanatok alatt felébredt, felszerszámozott, és elhajtott a szülésznőért és orvosért, és azok azonnal jöttek is, de a mi kis Lacikánk mégis fürgébb volt. Hála Istennek, nem történt semmi komolyabb baj, és Lily és a kis fiacskánk a szalonkahúzást szerencsésen átvészelték.

Laci még csak pólyaként

A már láthatóan négygyerekes család

Lehet, hogy a szalonkák nélkül ő is áprilisi gyerek lett volna, mint mi Lilyvel. A súlya ugyan megvolt, de lehet, hogy a kissé korai születése okozta azt, hogy érzékenyebb volt, mint a többiek. A mi kis Lacikánk bizony nagyon hamar meghült és náthás lett. Viszont egyébként semmi sem mutatta a korai születést.

Lilyvel igen boldogok voltunk, hogy már két fiacskánk van, és így már kétszeresen tört meg az a hiedelem, mintha a Király nagypapák nem érnék meg a fiú unokák születését, a Király név fennmaradását.

Ari és Béla

Béla és Laci^a

^a Mici néni képe, amely az "Én újságom" címlapján is megjelent (43. évf. 3. szám, 1935 okt. 13.)

Domborműtérkép^a készítése

1930-ban ismét kedves vendégünk érkezett Ráczkevei Sándor személyében. Neki pihenésre volt szüksége, és szeretett volna valamiben a segítségemre lenni. Elővettem tehát egy régi tervemet, hogy elkészítem a Bükk domborműtérképét, amelyhez eddig sem időm, sem kellő energiám nem volt. Sándor segítőkészségét azonban nem lehetett visszautasítani, mert enélkül terhesnek érezte volna a nálunk tartózkodását. Nagy Imre alerdészetet is bevontuk a megbeszélésbe, hogy régi tervünket, a térképkészítést, hogyan oldjuk meg.

Ilyesmivel már Szibériában is foglalkoztunk, de az ottani elgondolásokat sohasem tudtuk megvalósítani. E térképkészítéshez különleges szögekre lett volna szükségünk, amelyekkel az enyves zsákvásznat a magassági kótáknak^b megfelelően lerögzítettük volna, majd a lassan kihülő és megmerevedő zsákot a terepnek megfelelően kidomborítva, kialakítottuk volna a domború térkép alapját. Ezt azután gipsszel és festékekkel bemázolva kaptuk volna meg a kész térképet. E térképet aztán szeretettük volna enyvezett szívópapírral lenyomva lemásolni, és így készíteni másolatokat. Az ilyen módon tervezett munkánál azonban alig lehetett volna többünknek dolgozni, s ezért inkább a munkásabb megoldást, a rétegvonalas felépítést választottuk.

Megvásároltam a Bükk összes 25000-es méretarányú térképszelvényét, majd elhatároztuk, hogy a magassági méretben 2,5-szörös torzítást fogunk alkalmazni. Emiatt 5 mm-es falemezeket készítettünk, majd erre rámásoltuk a térkép rétegvonalait. Az egyik lemezcsoporra az 50 méteres szintvonalak kerültek, míg a másik csoportra a 100 méteres szintvonalakat másoltuk rá.

Ezután lombfűrészsel kivágtuk a szintvonalakat, majd ezeket egymásra építettük és ragasztottuk, vagy szögeztük. Ahol az 50 méteres szintek egymástól való távolságai a rögzítéshez nem voltak elegendők, ott aláépítéssel szilárdítottuk az építményt.

A Bükköt hat részre osztottuk, és úgy készítettük el a réteges domborművet, majd, hogy eltüntessük a lépcsőzetességet, bekentük az egészet plasztikus agyaggal. Ezután az egészet körülvettük deszkákkal, és az egészet kiöntve gipsszel, elkészítettük a dombormű negatívját. E negatívokról készítettük el a megfelelő beszappanozás után a pozitív dombormű-részleteket, majd az egészet egy közös alapra öntve, a hat részletdarabot egybeszerkesztettük. Persze gondoltunk a megfelelő kimerevítésre is, nehogy az egyes darabok a szállítás alkalmával egymástól elváljanak. A kész térképet aztán olajfestékkel színeztük.

A munkát mindig a hivatalos munkaidőn kívül végeztük, mert nem akartuk, hogy emiatt a rendes munkánk hátrányt szenvedjen. Összesen hat dombormű részdarabjait készítettük el, de csak hármat készítettünk el teljesen, mert már untuk a hat hónapig tartó munkát. Sándor persze csak az elején vett részt a munkákban, mert jól kipihenve magát és megerősödve ismét visszatért Budapestre. Mi ellenben annyira belejöttünk a szép térkép készítésébe, hogy nem tudtuk azt előbb abbahagyni.

A térképekből egyet aztán az erdőhivatalnak adtunk, egyet pedig a miskolci kincstári erdőigazgatóságnak ajándékoztunk, eggyel pedig a turistákat leptük meg. Hepke erdőigazgató hálából megígérte, hogy a kincstári területen szabad mozgási lehetőséget biztosítanak részemre. Írásban azonban ezt nem lehetett kiadniuk, mert a Jávorkút környékét idegen név alatt bérlő Bethlen István miniszterelnök e területen még a kincstári erdészek járkálását sem nézte jó szemmel.

^a Egy példánya most is látható a Király-házban levő erdészeti múzeumban.

^b kóta: magassági értékkel ellátott szintvonal

A Bánkúti menházba szállított dombormű az erős használat következtében gyorsan megkopott. Ekkor arra kértek, hogy adjam beleegyezésemet, hogy azt vasba önthessék ki, és újra színezzék. Nekem ezellen természetesen semmi kifogásom sem volt.

A negatív gipszminták, valamint a 3 teljes térkép összes részei a padlásra kerültek, várván azt a nyugalmasabb időt, amikor majd ismét folytathatom a munkát. A Magyar Turista Szövetség is kért egy példányt, de azt sem tudtuk már elkészíteni a felszaporodott uradalmi munkáink miatt.

Ekkor már szerettem volna megvalósítani azokat a terveimet is, amelyekkel az egyes erdőrészekben végzett munkákat időrendi sorrendben rögzítettem volna. Csináltam a magam használatára két üzemtervi kivonatot, amelyeket mindig magammal vittem, és amelyeknek nyilvántartási részébe minden munkát bejegyeztem. Nem is hiszem, hogy lett volna Magyarországon még egy erdész, aki annyira ismerte volna a rábízott erdőket, azoknak a történetét, mint én.

Milyen kár, hogy az erdőrészek történetével oly keveset foglalkozunk. Hányszor próbálkozunk meg ugyanolyan művelési eljárásokkal, csemeteültetésekkel, amilyennel egyszer már kudarcot vallottak. És milyen hasznos tapasztalatokat lehetne egy ilyen pontos feljegyzésből leszűrni az utókor számára.

Amikor e gondolatokat erdész kartársaim előtt megemlítettem, azokat mindenki helyeselte, mégis azt hiszem, hogy csak én valósítottam meg egyedül. Viszont ha ma visszanézek ezekre a munkáimra, úgy látom, hogy én is hiába végeztem a sok bejegyzést, mert utánam azokat már senki sem folytatta, és lassan az én feljegyzéseim is veszendőbe mentek. Bizony nagy bünt követtem el az erdészársadalommal és a tudománnyal szemben, hogy nem írtam le a munkáimat, és nem közöltem azokat az Erdészeti Lapok hasábjain.

Évike operációja

Lily és Laci már rendbe jöttek, és most már komolyan gondolhattunk Évike operációjára. Évike éppen Pesten volt a nagymamánál, hogy ott megállapítsák, hogy az operációt végre lehet-e már hajtani, amikor megkapták az értesítésünket Laci váratlan megérkezéséről. Anyósom Évikével együtt azonnal hozzánk utazott, hogy a háztartás gondjait Lily válláról levehesse. Miután azonban Lily rendbe jött, semmi akadálya nem volt annak, hogy Évike lábát megoperáltassuk. Én természetesen szintén velük utaztam.

Az operáció elvégzését a Gyermekvédő Liga főorvosára bíztuk, akihez anyósomnak nagy bizalma volt. Amikor Évikét bevitték a műtőbe, szegényke mit sem sejtett arról, hogy mi fog vele odabent történni. Ő mindig nagyon szerette az orvosokat és az ápolónővéreket, és azok is szerették a mindig jókedvű, barátságos, okos kis lánykát.

Mi anyósommal kint vártunk. Múlnak a percek, negyedórák, majd órák is, és mielőttünk ismét megelevenedik Évike múltja. Látom a születése utáni elkényeztetését, majd hogy miként szokott normális csecsemői rendre. Milyen gyors volt a felfogása, és hogyan vezette Anyuka Évike fejlődési naplóját. Visszaemlékeztünk a számárhurut kínzó szenvedéseire, majd a sok kis falusi leányka barátkozására. Szinte sose volt egyedül, és mindenki szerette őt.

És aztán jött a gyermekparalízis. Hogyan kapta el, mit hibáztunk el a kezelésénél? Milyen ijesztő volt, mikor lába kifordult, és már a bokáján kezdett járni, akárcsak Selmecen Elek Paló, a sánta hordár. Mennyi mindent próbáltunk vele! Szénsavas fürdők, masszázs, villanyozás nem segítettek rajta. Kapott egy kis járó gépecskét, amely megakadályozta a lábfej elgörbülését. Vettünk neki egy kis triciklit, hogy annak pedálját nyomogatva erősíthesse gyenge lábcskáit. Az sem használt.

S most mi lesz veled? Talán ha az operáció sikerül, és az inak átültetése révén meg is tudják akadályozni, hogy a lábfej ismét a lába alá törjék, vajon tud-e majd kisebb kirándulásokat is tenni? Megismeri-e majd a Bükk szebb részeit, és nem fogja-e egész életén át elkészeríteni őt a sántasága, a gyermekek sokszor bántó sajnálkozása, és mások épségének sok-sok előnye? Mi lesz, ha eladó sorba kerül, és csak ez lesz boldogságának akadálya? Milyen lesz vénkisasszony-életének megbékélt, rigolyás, magát és másokat marcangoló sok keserősége?

Nagyon-nagyon elszégyelltem magam. Hát nekünk ennyi-e csak az élet? Hát az Úr nem azt tanította-e, hogy "jobb néked, hogy egy vesszen el a te tagjaid közül, semhogy egész tested a gyehegyre vettessék"? Hát én is csak a fizikai élet bajait látom, és nem veszem észre, hogy ezeknél sokkal veszélyesebb bajok is vannak? Nem hallom-e minduntalan, hogy azok a virágjokban lévő csodálatos szépségek, akiket királynőként ünnepeltek, mert testük arányai, hajuk, bőrük színe megfelelnek egyesek szépségideáljának, hányszor buknak el, és lesznek mindenkinél utolsóbbakká, és a közmegejtés tárgyává?

Az ép lélek nem sokkal többet ér-e, mint az ép test? S ekkor imádságban fordultunk az Úr felé, és kértük, hogy ha a lába épségét bölcs rendeléséből talán nem is akarja helyreállítani, de ne engedje, hogy a lelke megbénuljon, elszakadván az élet Urától. Hiszen mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkében pedig kárt vall?

Amikor az orvos hosszú idő után kijött a műtőből, megkérdeztük, hogy hogyan sikerült az operáció. Furcsa választ kaptunk, amire a zsidó, materialista orvosnál nem voltunk elkészülve. Azt mondta, hogy ennél az operációnál ő úgy érezte, hogy voltaképpen nem is ő operál. Ilyen érzése eddig még sohase volt; mintha valami láthatatlan kéz vezette volna a kezét a műtét közben. Ő bízik abban, hogy ez az operáció sikerült, de ez nem lesz az ő érdeme. Mi meghatottan gondoltunk a mi mennyei Atyánkra és Jézus Krisztusra, aki megígérte, hogy ha először Istennek országát és annak igazságát keressük, akkor minden egyebet ráadásul ad nekünk.

Évike csodálkozva ébredt a kórházi ágyon. Mi lett az ő kedves kis gépével, amely nem engedte, hogy a lábcskája teljesen elromoljék? Aztán meglátta, hogy milyen vastag fehér burkot visel a beteg lába, és egészen megijedt, midőn azt nem tudta megmozdítani. Megnyugtatták őt, hogy a védő gipszkötés alatt most gyógyul a lábcskája, és ha majd 2 hónap múlva leveszik azt a lábáról, még ugrálni is tud majd.

De hát eddig neki itten kell maradnia? Megnyugtatták, hogy csak pár napig lesz benn egyedül, és akkor megengedik, hogy a nagymama, aki most is be fog menni naponta hozzá, majd az egész napot itt töltsse. Aztán kap egy szép fehér járógipsz-kötést, és bár azzal még nem szabad ugrálnia, de vele már hazamehet, és megmutathatja Mici néniének és a sok kis utcai barátnőnek is, akik már mind várják őt.

Évike aztán annyira megszerette a gipszkötést, hogy mikor 2 hónap múlva levették a lábáról, még keservesen meg is siratta. Szeptemberben azután beírták őt magántanulónak. Amikor egyszer levittük őt az iskolába, hogy kissé a falusi gyerekekhez szokják, kipróbálták, hogy ki milyen jól tud ugrani. Ekkor kiderült, hogy Évike volt a legjobb távugró. Az ígéret beteljesedett. Évikénk szerette az Urat, lelke minden jóra fogékony volt, és csaknem teljesen visszanyerte a testi épségét is. Milyen jó volt ezzel a lelki alaphanggal készülni Karácsony Sándorék konferenciájára!

Csittvári Konferencia

E fejezetben nem a Jókai által megörökített debreceni titkos diákmozgalomról lesz szó, hanem arról a konferenciáról, amelyet az új csittváriak, Karácsony Sándor⁵ lelkes diákjai tartottak nálunk.

A fiúk hamarabb jöttek, mint Sándor bácsi. Bár mindnyájan kaphattak volna elhelyezést a szilvási református iskolában, mégis pár idősebb barátunkat mi láttuk vendégül, hogy a napi kétszer 3 kilométeres gyaloglástól megkímélhessük őket. Mindenki türelmetlenül várta, hogy mikor is fog Sándor bácsi végre megérkezni. Az egész társaság kiment érte az állomásra, de ő nem érkezett meg. Nem jött meg a másnap reggeli vonattal sem. Amikor ellenben már senki sem várta, egyszer csak váratlanul mégiscsak betoppant.

Röpködtek a kérdések: hogy tetszett érkezni? Hát vonaton, ahogy írtátok. De hát ennek a vonatnak nem volt Pestről csatlakozása. Az igaz, de hát ezt nektek kellett volna először megnézni. Ti azt mondtátok, hogy jöjjetek ezzel a vonattal, hát ezzel jöttem. Itt most ti voltatok a rendezők, és én szigorúan a ti utasításotokhoz tartottam magam. Elindultam tehát azzal a vonattal, amelyet ti megjelöltetek, és mivel Egerből nem tudtam továbbutazni, hát ott megháltam. Éjszaka természetesen nem utazhattam tovább, és így jöttem pontos rendezésetek bizonyosságaképpen ezzel az egyedül lehetséges vonattal.

Hát a csittváriak igen le voltak forrázva. Aztán így folyt a konferencia is. A fiúk, csupa tehetséges fiatalember, mind azt hitte, hogy rájuk van bízva a jövő Magyarországnak felépítése. Nekik minden régi dolog egyúttal rossz is volt, és ha Sándor arról faggatózott, hogy hát ők ehelyett mit csinálnának, akkor hamar csödbe kerültek.

Előadták például, hogy mint tehetséges diákok kultúrárt akarnak vinni a nép közé. Ekkor Sándor megkérdezte, hogy hát voltaképpen mihez is értenek. Az egyik írónak tartotta magát, mert megnyerte a középiskolások irodalmi tanulmányi versenyét. A másik költőnek hitte magát, mert volt egy csomó valóban szép költeménye. Amikor ellenben Sándor megkérdezte, hogy hány Petőfi verset tudnak, mind azt hitte, hogy legalább 50-et tud maga is, de amikor aztán arra került a sor, hogy csak egyet is hiba nélkül mondjon el, kiderült, hogy egynek sem sikerült. Ilyen körülmények között tehát nem lehetett arról beszélni, hogy ismerik Petőfit. Hasonlóképpen jártak a művészetekkel és egyéb tudományokkal is.

Mindebből aztán Sándor megállapította, hogy itten a konferencián tulajdonképpen csupa garabonciás diák van együtt, akik sokat ígérnek ugyan, de amikor az ígéretükből valamit is be akarnak váltani, akkor kitör az égiháború, és a kultúrából pusztulás lesz. A legtöbben végre is elismerték, hogy arra a családi képre a legméltóbbak, amely hat ökröt ábrázol. A két főtitán azonban, Sebestyén Géza, az író, és Nagy Tibor, a költő, ezt sehogy sem akarta elismerni. Ők igen el voltak telve a maguk vélt értékeivel. Mennyit neveltünk, élcelődtünk ilyen dolgokon. Sokan azt hitték, hogy ez a hatőkörtség a második vagy harmadik napon már idejét múlta, és azt remélték, hogy ők a beszélgetésekben komoly szakemberekként vívhatnak ki tiszteletet a maguk számára.

Sándor bácsit azonban senki sem tévesztette meg. Ő csak arra építhetett, aki a maga életének alapigazságaként hajlandó volt elismerni, hogy ő senki és semmi; hogy a tehetsége csak az önzésének eszköze, hogy minden tétével önmagának akar szolgálni, és nem másnak.

Karácsony Sándor ekkor már bot nélkül járt. Mankóját akkor hagyta el, amikor egy budai kiránduláson arról beszélt a tanítványainak, hogy a hit hegyeket tud megmozgatni, és így előtte semmi sem lehetetlen. Sándor sérülése, amely a bénulást okozta, akkor még távolról sem gyógyult meg, és úgy látszott, e háborús bajt már nem is heveri ki. Amidőn azonban a hegyeket megmozgató hitről szóló bizonyágtételére az egyik gyermek megszólalt, hogy ha a hit csodákra képes, akkor Sándor bácsit is meg tudja gyógyítani, és ha hittel kéri az Úrtól, akkor Ő megteheti, hogy e hegyről mankó nélkül mehessen haza, akkor ő is imádkozott, majd eldobta a mankóját, és megépült a lába. Úgy látszik, hogy a két idegvégződés már ismét összeforrt, és csak ez a vakmerő hit kellett ahhoz, hogy ezt gyakorlatilag is kipróbálja.

Egy napon kirándulást rendeztünk a Bükkre. Úgy határoztunk, hogy vonattal megyünk a siklóig, de a siklót csak ketten-hárman idősebbek vesszük igénybe, míg a fiatalok gyalog megy fel a sikló felső állomására. Amidőn ezt a sikló alsó állomásán a társaságnak tudomására hoztuk, egyesek azonnal elindultak, és egyenletes ütemben siettek felfelé, hogy mielőbb felérjenek a tetőre. A fiatal titánok ellenben abban spekuláltak, hogy majd ha a sikló velünk együtt felfelé megy, akkor ráugranak, és így nekik sem kell az erős kapaszkodót gyalog megtenniük.

Mi Sándorral együtt figyeltük a fiúkat. Lám ott elől mennek azok, akik ebben is sportot és vetélkedési lehetőséget látnak. Ezek vissza-visszanéznek, és szinte hallottuk a gondolatukat is, amint magukban felvetették, hogy vajon utolér-e bennünket valaki, hol jönnek a többiek? A következő csoport volt a megbízható csoportja. Ők nem néztek vissza, nem mérték az első csoporttól való távolságot; tudták, hogy fel kell menniük, és ezt a rendelkezést ellenszegülés nélkül, mint jó katonák fogadták. Lépésük egyenletesen folyt, haladásuk szinte feltartóztatatlannak látszott.

Aztán ismét jött egy egymással beszélgető csoport, akik láthatóan arról tárgyaltak, hogy íme a mögöttük jövők spekulálnak, és fel szeretnék ugrani a siklóra. Nem lenne-e jobb nekik is így csinálni? Miért mondják majd róluk a hátul jövők, hogy ők élehetetlenek voltak, és Paliknak nézik majd őket!? Viszont nem szép, hogy engedetlenek, ezért mennek is, nem is. Ezek az élcsoportoktól mind jobban lemaradtak. Néha nekilódította őket a szégyenkezés, máskor meg lefékezte őket a neveltségé válástól való félelem.

És hárman, akik közül különösen kettő nem akarta elismerni, hogy ők is a hatökrösök családjába tartoznak, ment egy pár lépést, majd ismét megálltak. Minduntalan vissza-visszanéztek, és szinte mérték a távolságot, hogy halljuk-e még a beszélgetésüket. A konferencia értelmi "elitje", ők nem fognak gyalog menni, ilyen durva fizikai munkát végezni, amikor jó felvontatási lehetőség áll rendelkezésre. Hogy Lajos bácsi - mármint én - megmondtam, hogy a sikló használata személyszállításra nincs engedélyezve, és hogy e tilalomról egy tiltó tábla is ki van téve, az nem kellő indok, mert Sándor és Lajos bácsi is a siklón fog felmenni.

Meg-megálltak, majd ismét tettek egy pár lépést. Aztán levették a felöltőjüket, s emiatt is meg kellett állniuk. Mi Sándorral megmosolyogtuk a turpisságukat. Hogy vizsgáznak most e fiúk a jellemből! Bizony, ha tudnák ezt, hogy elszégyellnék magukat, akik azt hitték, hogy senki sem látja, ismeri a gondolatukat, szándékukat. Telefonon felhívtam a sikló felső állomásán dolgozó Botyeczátot, hogy mely távolságban állítsa meg a siklót pár pillanatra, mert nem akartam, hogy e fiúknak a menő siklóra való felugrása következtében valami baleset következzen be. Végre mi is elindultunk, mert a felső siklón elkészültek a felső kocsi megrakásával, és így megvolt a felvontató ellensúlyunk.

Az ifjú titánok utolsó tagja, Nagy Tibor mellett még elmegy a kocsi, ő feldobja a kabátját a kocsi alsó rönkfalára, majd maga is fel akart ugrani, de ekkor a kocsi már meg is állt. Mindhárman felugrottak, és mi elindultunk a siklón tovább.

Az első két csoport tagjai már régen fent voltak, és a harmadik csoport is az út vége felé járt, amikor mi felértünk. Nagy Tibor ekkor vette észre, hogy a felületesen felhajított felöltője útközben lecsúszott a kocsirol, és most vissza kellett mennie érte, beigazolvva azt a régi közmondást, hogy a rest kétszer jár. Ennél csattanósabb bizonyítéka az ő hatökörtségének el sem volt képzelhető.

Mi azután mindnyájuk okulására elmondottuk az útközben megejtett jellemvizsgának az eredményeit. Tiboréknak azonban az fájt a legjobban, hogy előttiünk a viselkedésükből teljesen tisztán állott a szándékuk. Ezt semmiképpen nem akarták elismerni, hanem amikor aztán megkérdeztem a siklókezelőt, hogy mit is telefonáltam neki a sikló elindítása előtt, és ő elmondta, hogy meghagytam neki, hol állítsa meg kocsit, mert hárman fel szeretnék arra szállni, akkor aztán csődjük teljes volt.

Az egész konferenciának tulajdonképpen az volt a célja, hogy az emberek megismerjék a maguk önző, beképzelt voltát, tanulják megismerni bűnös voltukat, és azt, hogy mindnyájan mindig kegyelemre szorulunk. Az volt Sándor szándéka, hogy egy ilyen belső összetörtetés után fog majd rámutatni Arra, Aki egyedül segíthet, a mindnyájunkért tökéletes áldozatot hozott Krisztusra.

A beszélgetéseink e mélységig csak itt-ott hatoltak, mert a legtehetségesebb fiatalok semmiképpen sem akarták elismerni azt, hogy ők egy ilyen kegyelem nélkül bizony csak garabonciás diákok, akik éppen akkor hozzák mindenkire a legtöbb bajt, amikor a legjobban bíznak önmagukban, és nem tudnak fejet hajtani az Úr előtt, Aki megmutatta a teljes alázat és szeretet legnagyobb csodáját.

A hit cselekedetei 1931-ben

A Szilvásváradai Uradalom üzemterveit a legjobb meggyőződősem szerint készítettem el. Nagyot lélegeztem, amidőn végre beadtam azokat. Nehéz szülés volt. Az előírt merev formák nekem sehogy sem tetszettek. A visnyói Taró völgyben megindított szálaló üzemmód nem volt fenntartható. Az idők folyamán kialakult többkorú erdőknél is csak kétkorú állományt lehetett az állományleírásban feltüntetni, míg a többi korosztály képviselői csak a megjegyzés rovatban szerepelhettek, és mellékállományként voltak feltüntetve.

Nem voltam megelégedve az üzemtervi területek történetével sem, amely csak a birtokváltozásokra terjedt ki, de nem ölelte fel az egyes állományok történetét, és nem tért ki a kezelési változások okára sem. Éppen ezért az egész munka nem állt egy távlati perspektíva irányítása alatt, amely feltárhatta volna a javítási lehetőségeket és azok kihatásait, hanem csak a mai adottságokon alapult.

Maga az egész munka kettéágazott. Külön tárgyalta a Visnyói Erdőgondnokság, és külön a Szilvási Erdőgondnokság üzemterveit. Az előbbinél két gazdasági osztályt, míg az utóbbinál hármat tárgyaltunk.

Mindkettőnél az "A" gazdasági osztályhoz tartoztak a rendesen, fokozatos felújítással üzemeltetett területek, míg a "B" gazdasági osztályba soroltuk a véderdőket, amelyeknek erősen leromlott talaja külön védelmet és olyan szálalást kívánt, ahol a már pusztuló fatörzsek kitermelése is csak úgy volt megtervezve, hogy azok vízszintes fekvésben a helyükön maradnak, hogy öntestükkkel és a mögöttük sodort levelekkel trágyázzák és

javítsák a talajt. A "B" gazdasági osztályban teljes mértékben érvényesíteni akartam a talajvédelem, talajjavítás és helyes vízgazdálkodás elvét. Azért írtam itt elő az erdei fenyő mellett a sziklakibúvásos foltokon fekete fenyőt is, hogy az a nagyobb tűhullással, nagyobb téli árnyalással jobb talajviszonyokat teremtsen a nemesebb fák előtelepítésének elősegítésére.

A Szilvási Erdőgondnokság "C" gazdasági osztályában, mint "Őserdő"-ben maradó emléket óhajtottam állítani a Bükk-fennsíki ősállománynak. Tervem az volt, hogy e területet tudományosan is feltárom, s ezért igen nagy örömmel vettem át újból a növénytant, és minden botanikusunkat készséggel támogattam tudományos kutatása során. Miután megismertem a Bükk virágos növényeit, át szerettem volna tanulmányozni az oly jellegzetes virágtalan növényzetet is. Sajnos erre már nem volt időm, és így elmaradt az Őserdő tudományos feltárása is.

Azt kérdezhetné azonban valaki, hogy az üzemtervek elkészítése mennyiben tartozik a hit cselekedetei közé. Ha mi erdészek a legjobb munkát óhajtjuk elvégezni, nem mulaszthatjuk el, hogy felfelé tekintsünk, ahonnan minden törvény, így a természeti törvények is származtak. Mennél jobban ismerjük ezeket a törvényeket, és mennél teljesebben használjuk fel azokat az erdőrendezésnél, annál jobb üzemtervet tudunk készíteni. Igen, hitünknek kell lenni, hogy az előírt rosszabb helyett a jobb megoldást keressük és kövessük.

Ez évben különben megvolt a reményünk arra is, hogy katolikus testvéreinkkel is közelebb kerüljünk egymáshoz. Szűcs Ottika, Ernő testvére szintén katolikus volt. Ernő másik nővére apáca lett, és igen szigorúan tartotta a katolikus vonalat, míg ugyanakkor Ernő nemcsak református, de teológiát végzett református lelkész is volt. Szűcsék nagyon szerették egymást, de az egyházi dolgokban mégsem tudtak egymással zöld ágra vergődni. Ottika az ő végtelen szeretetével mindig át tudta hidalni a két ellentétes álláspontot képviselő idősebb testvér vitáját.

Más katolikus vendéget is vártunk. Dr. Csaba Margit is készült hozzánk. Ő is tagja volt a Pro Christo Diákszövetségnek, és ottan mindig a katolikus álláspontot képviselte. Részére egy külön örömet is tartogattam, mert Dr. Tóth Tihamér⁶ is táborozási engedélyt kért mitőlünk a cserkészei részére. Előre örültünk Margitka örömeinek, amikor összehozom őket a Tótfalusi völgy szép táborhelyén.

Nekünk már régebben is az volt a határozott véleményünk és tapasztalatunk, hogy Krisztus főpapi imája, amelyet a keresztyének egységéért mondott, nem maradt hatástalan, hanem az a keresztyén egyházak különbözőségének ellenére is már megvalósult az Ő szívének szeretetében. Mindig az a döntő kérdés, hogy az egyes egyházaknál mi az erősebb: a Krisztushoz való feltétlen hűség a megváltoztathatóság megtapasztalása következtében, vagy az idők folyamán kialakult egyházi fegyelem, szervezet, dogmatisztalet.

Margitkát elvezettem Tóth Tihamérék cserkésztáborába. Ők aztán megbeszélték, hogy alakítsanak egy katolikus Leányok Pro Christo szövetségét, és szakadjanak el a mi szövetségünktől. Tóth Tihamér ugyanis helytelenítette Margitka kapcsolatát a mi Diákszövetségünkkel. Az ő meggyőződése szerint ugyanis a katolikusok sok területen dolgozhatnak együtt a protestánsokkal, de a lélekkhalászás terén az utak feltétlenül különválnak. Margitka azután éppen a feltétlen egyházfegyelem következtében mind jobban elvált tőlünk, akiknek az volt a meggyőződésünk, hogy a keresztyén egyházak csak akkor fejlődhetnek, ha Krisztusban erősödnek meg. Tudtuk azt is, hogy ha az életünket teljesen átadjuk Neki, akkor mi nemcsak hogy közelebb jutunk Őhozzá, hanem mind több testvért találunk más egyházakban is azok között, akik szintén egyedül csak az Ő irányítását óhajtják. Viszont mindebből folyt az a hitgyakorlatunk is, hogy ha mások talán nem is akarnak velünk közösséget vállalni, nekünk azért éppen olyan szeretettel kell irányunkban viselkednünk, mintha ilyen világi eredetű zavar nem is lenne közöttünk.

Szűcs Ernő szilvási evangelizációja is erre a nyárra volt tervbe véve. Ernő ez ügyben már a tél folyamán felkereste Hubay Mihály református lelkészt, aki, bár régebben az ébredés híve volt, a pénz szerelme, és talán a betegségével indokolható lustasága miatt az evangelizációról hallani sem akart. A hívek azonban ragaszkodtak az eleven igehirdetéshez. Erre ő egy goromba levelet írt Ernőnek. Azt írta, hogy aki nem az ajtón megy be a juhok aklába, hanem máshonnan hág be oda, az tolvaj és rabló (Ján. 10. 1).

Ennél a levélnél nem csak az volt a különös, hogy Ernő éppen Hubayhoz fordult a javaslatával, hanem az a beállítás is egyenesen mebotránkoztató volt, hogy önmagát mondta ajtónak, holott Jézus a 7. versben megmondta, hogy Ő az ajtó. A kényes kérdés végül is úgy oldódott meg, hogy Hubay egy hónapi szabadságra ment, és ezalatt Ernő végezte el a lelkészi funkciókat.

Ernő az egy hónapi lelkészi szolgálatra 40 előadást készített el. Úgy tervezte, hogy a vasárnapi 2-3 igehirdetésen kívül minden munkanapon korán reggel imaórát tart a munkába indulókkal. Elhatározta azt is, hogy az első héten két, majd a másodikon 3, aztán 4, és végül a negyedik héten öt estén tart evangelizációt a község egész lakossága részére.

Érdekes volt, hogyan készült Ernő az előadásokra. Volt neki több 10 x 30 cm-es parafalemeze, amelyekre feltűzte a sorban következő témákat és illusztrációkat. A feltűzésre különböző színű rajzszöveget használt, mert ezekből látta, hogy az illusztráció minden adatát pontosan tudja-e, vagy utána kell-e néznie egyes dolgoknak. Ezen illusztrációkat több ezres tömegben gyűjtötte össze és írta le egészen miniatűr betűkkel az ő több kötetes

gyűjteményébe. Amikor az előadását az előbb említett módon készítette, mindig átgondolta, hogy ismeri-e annak minden adatát. Neki mindig tudnia kellett a könyv vagy újság megjelenésének az idejét, ahonnan az adatot vette.

Az egész készülés e hónapra bámulatos munka volt. Amint valamelyik előadására gondolt, azonnal maga előtt látta annak parafa lemezét a megfelelő színű szögfejekkel, és akkor azonnal megelevenedett előtte az egész előadás. Így aztán semmi gondot nem okozott neki az előadások észben tartása, mert azt elősegítette az a vizuális kép, amelyet ő maga készített magának.

Amikor Ernő megérkezett Szilváásra, tiszteletét szerette volna tenni az én gazdámnál is, akiről már sok dolgot elmondtam neki. Ekkortájt minket ismét figyelmeztetett egy jóakarónk a kastély személyzetéből, hogy a gazdám bigott felesége nem nézi jó szemmel bibliaköri munkánkat, és azt mondták, hogy amennyiben ezt tovább folytatjuk, úgy könnyen elveszthetem az állásomat. Mindez természetesen nem gátolt meg abban, hogy Szűcs Ernőt be ne mutassam a gazdámnak. Ernő igen komolyan és tisztelettudóan beszélt ez alkalommal is. Így aztán nem volt csoda, hogy rendkívül jó benyomást tett a gazdámra, mert tudományosan magas szintű és mindamellett szerény társalgása senkire sem téveszthette el a hatást. Ernő készségesen kifejtette a munkatervét is, és megemlítette, hogy mily nagy szükségét látja ő az Úrról való bizonyosságtételnek, amikor mind több ember hidegül el Tőle, és éli a maga felelőtlen életét.

Ernő távozása után én még visszamaradtam, és akkor beszélünk arról az igazi szolgálatról, amelyet én Isten és emberek iránti kötelességemnek érzek. Úgy éreztem ekkor, hogy közöttünk nem lehetnek rejtett dolgok, és nekem is szeretettel fel kell tárnom mindazt, amit a mi munkánkkal kapcsolatban a kastélybeli felfogásként hallottunk. Elmondtam, hogy milyen figyelmeztetéseket kaptunk a mi bibliakörünkre vonatkozólag, és hogy ezeket hogyan vittük feleséggel együtt imában az Úr elé.

Tudtam, hogy működésünket katolikus-ellenes beállítással is színezhetik öelöttük, és ez esetben nem is nyílhatna alkalom a helyzet tisztázására, mégis mi úgy határoztunk, hogy inkább engedünk Istennek, mint embereknek. Ha emiatt valóban elveszíténém az állásomat, szívemben semmi neheztlés sem lenne, sőt előre akár írásban is kinyilatkoztatnám, hogy semmiféle jogigényem nincsen az uradalommal szemben. Hozzátettem azt is, hogy ez esetben az itt szerzett értékeket, mint a teheneinket, disznóinkat szétesztanánk a szegények között, és szeretettel a szívünkben távoznánk e helyről. A lábunk porát azonban levernénk annak bizonyosságául, hogy mi mindent megtettünk mindenki javáért, és hogy a további esetleg még nagyobb sikertelenségért ezek után minket nem érhet vád. Ez a por lenne egyúttal a bizonyosság arra is, hogy a vallási türelmetlenség nem Krisztus akarata szerint való. Végül még azt is megmondtam, hogy ez esetben is a nagyobb veszteség nem engem érne, aki mindig becsületesen szolgáltam, hanem bizonynyal az uradalom látná a kárát a távozásomnak, és nem lehetetlen, hogy az ismét visszasüllyedne a régi állapotába.

A gazdám az elmondottak igen meglepték. Most már ő kért, hogy a lelki munkákat folytassam csak tovább, mert enélkül alig alakulhat ki egy becsületes társadalom. Arra is kért, hogy próbáljam a többi tisztársamat is úgy befolyásolni, hogy ők is apostolai legyenek az Úr akarata szerinti életnek. Elmonda, hogy őt milyen szomorúsággal tölti el, ha a emberek csak őmiatta járnak a templomba, a misére, és mutatják a buzgóságot, amikor pedig az életük, viselkedésük, családi rendezetlen viszonyaik mind hatalmas cáfolatok arra, hogy meggyőződéses hívei lennének az egyháznak.

Eddig is szerettem a gazdámot, de amikor a meghatottság és szeretet könnyeit láttam felcsillanni a szemében, tudtam, hogy én soha sem fogom megtagadni őt és az ő nagy emberi értékeit, amelyekkel mindig azon igyekezett, hogy embertársain segítsen, azok életét könnyebbé és boldogabbá tegesse. Ebből az őszinte és szeretetteljes beszélgetésből is megláttam, hogy a hitből való cselekedetet az Úr mindig megáldja.

Szűcs Ernő evangelizációi az egész községet megrázták. Az esti igehirdetéseken nemcsak úgyszólván az összes protestánsokat láthattuk, hanem szép számmal vettek azon részt a buzgó katolikus testvéreink is. Az ember szinte érezte, hogy maga az Ige, az élő Krisztus vívja a harcát a gonosz ellen. A kocsmák egymás után zártak be, mert az estéket az emberek Isten igéjének a hallgatásával kívánták eltölteni. Évtizedes haragok oldódtak fel a mindent megbocsátó szeretetben. A presbitérium is megmozdult és elhatározta, hogy az evangelizáció emlékére azonnal hozzálátnak a templom kijavításához.

Szegény Hubaynak is régi terve volt ez, azonban igen kevés hittel fogott a pénzügyi alap biztosításához. Ő készítetett egy képeslapot, amit telenyomatott egy kis propagandaszöveggel, és azt hitte, hogy ebből majd minden templomlátogató fog venni pár példányt, és így majd pár év alatt összekerül a javítási költség. Persze mindez hiú reménység volt.

Gyönyörű volt az, amikor az evangelizáció utolsó hetében 16 magyarruhás leány hittel énekelve legszebb énekeinket, harangzúgás közben vonult végig a falun. Karjaikon kosarak voltak, hogy mindenkinek lehetőséget nyújtsanak az adakozásra. Annyi mindenféle gyűlt ekkor a kosarakba, hogy a leányok alig győzték hordani a sok természetbeni ajándékot. Az ajándékozókban nem volt személyválogatás. Mindenki boldog volt, hogy valamivel hozzájárulhatott a templom javításához. Itt igazán meg lehetett látni a Krisztus egyházának lelki egységét, amelyben a katolikusok éppen olyan örömmel osztottak, mint a protestánsok. A papné felajánlotta, hogy ő

átveszi a baromfikat, tojásokat, és persze arra számított, hogy majd ezen is tud valami hasznot biztosítani magának.

Aztán visszajött Hubay, és eltávozott Szűcs Ernő. Amikor Hubay meghallotta, hogy milyen csodálatos dolgok történtek a távolléte alatt, iparkodott mindent kifogásolni. Mikor pedig elkezdtek a papék baromfiai is pusztulni, akkor mindenért Szűcs Ernőt okolták. Hubay kisütötte, hogy a templomot is olcsóbbért lehetett volna megcsináltatni, de a legélesebben mégis a sok szolgálatot kifogásolta. Hát valóban a templom és a gyülekezet megújult, de a papja még jobban betokosodott. Ő úgy viselkedett, mint egy tűzoltó, aki a Szentlélek munkáját, a lángoló hitet akarta eloltani.

Nekünk egyébként is gyönyörű nyarunk volt. Nálunk volt idősebb Victor János bácsi^a a nővérével és Erzsike lányával. Jani bácsi szeretetteljes egyénisége mindenkit felüdített. Mennyit dolgozott az öregúr! Minden nap késő estig írta a Vasárnapi Iskola hivatalos lapjának, a Fecskének a számait. Írói munkájában fáradhatatlan volt. A kész munkát fürgén kapta a hóna alá, és sietett le a postára, hogy mielőbb feladhassa azt.

Rendkívüli szolgáltatókésztségére igen jellemző volt az az eset, ami velem történt meg. Egyszer reggel én is akkor indultam a hivatalba, és így együtt mentünk. Őnála a megszokott iratcsomó volt, én pedig az aktatáskámat vittem a nekem szükséges irományokkal alaposan kibélelve. A drága öregúr, aki akkor már lehetett vagy 70 éves, el akarta kérni éntőlem még e terhet is, hogy majd ő viszi. Hát igen, az ő testi 70 éve nála nem sokat számított, mert ő voltaképpen mindig a szeretet örök ifjúságában élt.

Ebédnél, uzsonnánál, vacsoránál néha 18-an is körülültük az asztalt. Egy uzsonna alkalmával, amikor ismét sokan voltunk együtt, úgyannyira, hogy a kis Béla már csak a macskaasztalnál kaphatott helyet, elkezdett zsörtölődni az ő helye miatt, mely különben az asztalfőn ülő Lily mellett volt. Én miért nem ülhetek a nagy asztalnál? Én is nagy vagyok. Én tréfásan válaszolgattam neki, majd amikor egyre erősebben követelte a vélt jussát, gúnyosan megkérdeztem, hogy talán ő akar az asztalfőn ülni, és Anyuka menjen a kisasztalhoz?

Részemről ez igen súlyos hiba volt. Az önérzetes gyerekek nem bírják a gúnyt, és ebben nem ismernek tréfát. De nemcsak hiba volt ez, hanem bűn is, mert a gúnyban nincsen szeretet. Ami pedig szeretet nélkül való, az bűn. Én azonnal láttam, hogy hibás voltam, Béla szeme úgy kezdett szikrázni, mintha ölni szeretne. Jaj nekem, mit tettem? Jézus azt mondta a Máté 18:6 vers szerint: "aki pedig megbotránkoztat egyet e kicsinyek közül, akik én bennem hisznek, jobb annak, hogy malomkövet kössenek a nyakára, és a tenger mélységébe vessék."

Apai tekintéllyemmel, férfiúi erőmmel, a hivatali beosztásom iránti tisztelettel óhajtom-e kicsiny fiamat elkápráztatni? Az Úr nem a kisdedeket állította-e elénk mintaképül, és nem kívánta-e a mi megtérésünket és önmagunk teljes megüresítését?

Mélyen szíven ütött az, hogy a fiamban ilyen indulatot korbácsoltam fel helytelen viselkedéssel. Amikor megjött a büntudatom és bűnbánatom, akkor már tudtam is, hogy mit kell tennem. Odamentem az én haragvó Bélukámhoz, és bocsánatot kértem tőle. De ő már nem bírt önmagával. Nekem esett, és végigkarmolta az arcomat úgy, hogy a vér kiserkedt a körmei nyomán. S akkor már ismét csak az Urat láttam magam előtt. Igen, oda kell adnom a másik orcámat is. Amint azt odanyújtottam, zokogni kezdett, és csókokkal árasztotta el a vérző arcomat. Krisztus szeretetében ismét egymásra találtunk.

Arra már halványan sem emlékszem, hogy a többiek milderre mit mondtak. Nekem csak egy volt a fontos, hogy az én fiacskám szeret engem, megbocsátott nekem, és ismét egyek vagyunk, mint azelőtt. Mindaz, ami megtörtént, a mi **hármunk** ügye volt. A mi hármunk ügye! Krisztus szeretete a Golgotán mutatkozott meg részünkre is teljesen érthetően és egészen. Ő sohasem változik, és nekünk is a maga teljes szeretetét akarja adni.

Mi pedig itt állunk a magunk gögös énjével, és vagy sértünk, vagy megsértődünk, de mindig csak magunkra gondolunk. Ó, milyen társaságba is kell a mi Urunknak most is járni, amikor a mi életünket próbálja igazgatni! Néha-néha fellobban bennünk a hit, és ilyenkor eltűnik

^a A korábban már említett Victor János édesapja, szintén lelkész. Részletesebb jegyzet az Élmények első kötetében.

minden magunkról való gondolatunk, de a legtöbbször bizony távol vagyunk Tőle, és mintha kerülnénk a Vele való komoly találkozást.

Uram, Te segíthetsz mirajtunk egyedül. Te áldhatsz meg a Veled való járás boldog biztonságával és derűjével. Te teheted édessé számunkra a Te akaratod szerinti életet, bármilyen nehéznek lássék is az. Légy Te nekünk mindenünk.

Ámen.

Viharok

A magyar parasztnak az a régi megfigyelése, hogy amikor nagy a hőség, akkor könnyen jön a jégverés. Az is régi tapasztalat, hogy ahol Krisztus szeretete bőven arat, ott sorompóba lép a Sátán is.

Nagy Ferenc doktor kedves hívő lelki testvérünk eljött Szilvásra, hogy ott letelepedjék. Szeretett volna megnősülni, és már vágyott el az egyetemről, ahol erre nem volt meg a gazdasági lehetőség. Elment Dr. Wohlhoz, akit már fárasztott a körorvosi munka, és kérte őt, hogy adja át neki az éjszakai pácienseket. Ő ezenkívül elvégzi a fogászatot, és így meglesz a megélhetése. Azt is megemlítette, hogy az uradalmi praxison is megosztozhatnak. Ez esetben Wohl megtartaná a kastélyt, Nagy Feri pedig elvégezné a többi fele-fele alapon, jóllehet az utóbbi jóval több munkát adott volna, és az öreg, sánta orvos már nem szívesen ment messzire még kocsin sem.

Wohl igen anyagi volt, és semmi ilyen jövedelemátadásra nem volt hajlandó. Ezért aztán iparkodott Ferit lebeszélni a szándékáról. Még a fogorvosi praxist is sajnálta tőle, holott ő maga legfeljebb foghúzást végzett, és a nehezebb munkát már nem vállalta. Az emberek így kénytelenek voltak vagy Egerbe, vagy legalább Apátfalvára menni, ahol egy fiatalabb orvos szintén foglalkozott fogászattal.

Az uradalmi orvosi praxis megosztását a gazdám sem fogadta örömmel. Úgy látszott, hogy az öreg orvos márthatta be fiatal orvostársát a gazdám előtt, mert félt a számára elnyert előnytelen összehasonlítástól. Végül is Nagy Feri minden támogatás nélkül kezdte meg orvosi rendeléseit. Persze az ő nagy tudása és a betegekről való szeretetteljes gondoskodása hamar meghódította a falusiakat.

Szűcs Ernő áldott szolgálatait után mi is rendszeresítettünk egy bibliaórát, amelyet hol a jegyzőéknél, hol pedig az időközben megnősült Nagy Feriéknél tartottunk. A főtörekvésünk mindig az volt, hogy sem az Ige áldásaiból, sem a mindennapi élet evangéliumi útmutatásaiból ki ne essünk.

Feriék szerényen, nyugodtan, boldogan éltek. Nagyon sokat segítettek a falvak szegényein. Ez persze igen sértette az öreg orvost, aki bizony mindenkit úgy vágott meg, ahogy csak lehetett. Amikor látta, hogy Feri milyen áldott munkát végez, és hogy mennyire szeretik őt, elkezdett mindenféle rágalmat mondani rá, de ő mindent szelíden, némán túrt el. Végül is az Úr döntött kettőjük ügyében. A több kereset miatt végzett erőn felüli munka felőrölte az öreg orvos utolsó erejét is. Wohlt eltemették, de hogy ne Nagy doktor legyen a körorvos, gyorsan odahoztak egy nála fiatalabb körorvost, akinek a körzetét hamar megszüntették.

Hát bizony Feri küzdelmes kezdsénél nem lehetett azt mondani, hogy őt, a magyar embert bármi előnyben részesítették volna a zsidóval szemben; sőt, éppen ellenkezőleg történt. Látszólag a Sátán diadalmaskodott. Nagy Ferencsel súlyos méltánytalanság és igazságtalanság történt. Ő azonban ezt is az Úr kezéből tudta elfogadni, és senkinek sem panaszkodott.

1931 szeptemberében esős idő köszöntött be. Szeptember 20-án azonban erős hideg állt be, ugyanannyira, hogy a Bükk fennsíkján az eső ráfagyott a fákra, majd csakhamar havazni kezdett, és ez az erős havazás 23-áig egyfolytában tartott. A Bükkkel minden telefon-kapcsolatunk megszakadt. A szarvasbögés hirtelen megszűnt.

Majd jöttek a bükki jelentések az ottani rettenetes helyzetről. A fákon a leesett eső azonnal jéggé fagyott, és emiatt még a kis ágacskák is több centiméteres vastagságot értek el. A fák törzsét is hatalmas jégpáncél borította. Na erre esett a sok hó, mely aztán beteljesítette a gallyak és fák végzetét, amelyek recsegve-ropogva omlottak össze a rettenetes súly alatt. Az erdőben nem akartak sem sín, sem gyalog járni. A járást nemcsak a méteres hó akadályozta, hanem a minduntalan le-leszakadó gallyak is lehetetlenné tették a járást-kelest. Vadnyomot a Bükkön sehol sem lehetett látni. Ilyen pusztulás emberemlékezet óta nem volt a Bükkön. A telefonvonalak minden oszlopközben 10-15 helyen szakadtak el. Számtalan fán egyetlen gally sem maradt, és nem volt egyetlen fa sem, amelyről a hó gallyat ne tört volna le.

Próbáltam felbecsülni a kárt, és azt 30-35000 m³-re becsültem, amelynek a java csak tűzifává volt feldolgozható. A gazdánk sajnos megint bedőlt a Magyar Erdőbirtokosok Faértékesítő R.T. vezérigazgatójának, és 30000 m³-t olcsó őszi áron lekötött neki. A magas hóban nagyon nehéz volt a lehullott gallyakat betermelni. Március 31-ig, a termelés befejezéséig mégis 35000 m³-t sikerült betermelni, pedig mindazt a fát, amelyen legalább három ág

maradt, nem is vágattam le. Májusban még legalább 6000 m³ vékony gally hevert a földön, amelyet mindaddig a nagy hó miatt nem találtak meg. E fákért, bár azok kevésbé voltak értékesek, mint az előbb, a tél folyamán kitermeltek, kétszer akkora árat akartak a kereskedők fizetni, mint amit a Erdőbirtokosoktól kaptunk.

Nekünk meggyőződés szerint jogunk is lett volna ezt így értékesíteni, de az R.T. erőszakos vezérigazgatója pörrel fenyegetett, ha azt a fát is nem ő kapja. Amikor aztán bebizonyítottam, hogy e pört csak mi nyerhetjük meg, akkor azt mondta, hogy a pör megindításakor azonnal beszüntetné a leszállított fára is a kifizetéseket, és így nem tudnánk a munkásokat sem kifizetni. A gazdám ekkor is engedett, pedig egyszer már móresre kellett volna tanítani az ilyen erkölcsstelen kereskedőt, hogy többé ne nyereszkedjék a más kárára.

Hát bizony az ilyen viharok aztán súlyosan megzavarták a gazdasági helyzetet is. Mi hiába követtünk el mindent, hogy a kárt gyors feldolgozással csökkentjük, ha a nagykereskedelemhez kevésbé értő gazdám egyik kereskedelmi baklövést a másik után követi el.

Nagy és számomra igen veszélyessé válható lelki vihar volt az, amikor 1932 júniusában súlyos konfliktusba keveredtem a gazdám feleségével. Ennek leírásával ugyan megelőzők más eseményeket, de mivel az őszi hókár következményeinek felszámolása nyomán járó kibontakozás csak lassan jött létre, úgy érzem, hogy ezen esemény leírása ide kívánkozik.

Egy májusi napon az öreg Makó bácsi jelentette, hogy az idősebb Kaknics Jánost lopáson érte az erdőn. Már az előtte való napon is hallott az Ozsikból fejszecsapásokat, de amikor elkezdett kiáltozva érdeklődni, hogy mi történik ottan, akkor választ nem kapott, és a zaj is megszűnt. Amikor azután a helyszínre ért, akkor látta, hogy valaki fát akart készíteni, de az ő kiabálására az illető megszökött. Másnap kora reggel Makó ismét kiment, és figyelt. Egyszer, nagy sokára, ismét hall fejszecsapásokat, és amikor óvatosan odamegy, látja az öreg Kaknicsot, hogy egy szekér fához az utolsó darabokat rakja. Amikor ő is észrevette Makót, láthatóan megzavarodott, és azt mondta, hogy éppen most akart bemenni az erdőgondnoksághoz, hogy termelési engedélyt kérjen. A fakészítés teljesen szabálytalan volt, mert azt csak érvényes termelési engedély alapján lehetett volna végrehajtani, majd azt bejelentve kellett volna a védkerület-vezetővel láttamoztatni, a faminőséget igazoltatni, és csak ezután lehetett volna kiváltani a szállítási bárcát. Az éjszakai fakészítés és a hajnali engedély nélküli szállítás kétségtelenné tette a lopási szándékot.

Makó bácsi azonnal lerakatta a fát, és megmondta Kaknicsnak, hogy lopását azonnal feljelenti, és erre a fára így már ne is számítson. Én azonnal láttam, hogy ebből súlyos vihar támad majd a gazdám felesége és énköztem. Az világos volt, hogy a fát nem adhatom az illetőnek, még ha a legmagasabb protekciót is veszi igénybe. Hogy pedig én se hátrálhassak meg ez esetben se, egy éppen megkészített fát vásárolni akaró embernek adtam azt el.

Kaknicsnak a menyé a kastélyhoz tartozó mosodaüzemben dolgozott, és én tudtam, hogy Annuskát a gazdám felesége nagyon szereti, és valószínűleg szót emel érte a gondnokságnál. És valóban úgy is történt minden, ahogyan sejtettem. Kaknics nem hozzám jött a panaszával, hanem egyenesen a menyét kérte meg, hogy a fa kiadását járja ki az ő számára. Nemsokára szól a telefon is, és az őgrófné óhajtott velem beszélni. Arra kért, hogy a Kaknicsék fáját adjam ki, mert azt nem akarták ellopni. Én természetesen elmagyaráztam, hogy ez esetben a lopási szándék és tettenérés megvolt, és így a fa kiadásának nincs helye. Ez ügyben kétszer is felhívtam az őgrófné, és egyenesen kívánta, hogy teljesítem a kérését, és a fát adjam ki. Ekkor végül is kijelentettem, hogy írásbeli parancsra a kérést teljesítem, de előre bejelentem, hogy az ebből folyó következményekért, a rend megszűnéséért és a lopások elharapózásáért a felelősséget az őgrófnénak kell vállalnia. Amikor mindezt elmondtam, hallottam, hogy nagy dühösen csapta le a kagylót, és szakította meg a velem való beszélgetést.

Nem sokkal ezen incidens után ismét felmentem a Bükkre. Akkoriban gyakran jártam fel oda, mert féltem egy esetleges erdőtűztől, ami a hóvihar után termelt fák vékony ágacskáinak visszamaradása miatt egészen katasztrofálissá válhatott volna. A telefont ugyan valamelyest megjavítottuk, de mivel minden oszlopközben rengeteg csomózás volt, azon értelmes beszélgetést lebonyolítani és így a tűzvédelmi intézkedéseket biztonságosan megtenni lehetetlen lett volna.

Bükki útjaim során egyszer Csurgóra is elmentem. Szerencsétlenségemre éppen ott találtam a gazdám feleségét is. Lehetetlen volt kitérnem egy felelősségre vonás elől. Éles hangon hangzott el az első kérdés: Hogyan van az, kedves Király hogy ha bármelyik tisztinktől kérek valamit, azok a legnagyobb előzékenységgel teljesítik minden kérésemet, míg ön még egyetlen kérésemet sem teljesítette? Igen nyugodtan és megfontoltan válaszoltam: Kérem, méltóságos őgrófné, ez egészen természetes. Válaszomra nagy volt a megdöbbenés. Hogyan érte ezt?

A tisztársaimtól bizonyonnyal mindig olyan dolgokat méltóztatott kérni, amik helyesek, okszerűek, mert a kastély körüli dolgokra vonatkozván, azokat a méltóságos asszony nálunknál is jobban ismeri, és így ők bizonyonnyal még hálások is azért, hogy egy okszerű és helyes kérést teljesíthetnek. Nálam ellenben más a helyzet. Én vagyok a felelős a csaknem 10000 hold erdő helyes kezeléséért, és ezt a kiterjedt munkát aránylag kevés emberünkkel kell irányítanom. Éppen ezért szigorú, de igazságos fegyelmet kell tartanunk, mely ha meglazul, úgy könnyen felbomolhat a rend, lehetetlenné válik az uradalom kiegyensúlyozott vezetése, és anarchikus állapotok keletkezhetnek.

És még valamit meg kell gondolnunk. Én ismerem az őrgrofúr igazságszeretetét és méltányosságát; ha tehát valakinek valami jogos kérése van, úgy azt az ő nevében azonnal teljesítem is. Viszont ha valaki ki akarja használni az uraságnak egyes dolgokban való tájékozatlanságát, és helytelen, igazságtalan kéréssel fordul a legmagasabb helyre, úgy nekem az őrgrofú család tekintélyének a védelmében meg kell tagadnom az indokolatlan kérés teljesítését.

Láttam, hogy a válaszom, bár meglepte őt, de tetszett. No most nagyszerűen kivágta magát, hajtotta meg az elismerés zászlaját, de ha olyan kérésem lenne, ami jogos és helyes, azt vajon teljesítené-e? Erre egy pillanatig sem haboztam, és azt mondtam, hogy azt máris teljesítettem, legalább is elhatározott szándékomban. Megengesztelődve figyelmeztetett: No ne ígérjen elhamarkodva. Én már többször is kértem az őrgrofúr urat és az erdőmester urat, hogy javíttassák ki a bükki telefonhálózatot, mert az szinte teljesen használhatatlan. Ha például leszólok a kastélyba, hogy küldjenek fel levest a részemre, hát nem értik meg, csak azt hallották, hogy valamilyen kívánságom van, és felküldenek tortát. Ma is - nem tudom már hányadszor - ismét ez történt. Azt hiszem azonban, hogy e kérésemet alig fogja tudni teljesíteni, mivel az eddig nekünk sem sikerült.

Bennem azonnal felötlött az esetleges erdőtüz borzalmas lehetősége és iszonyatos hatása. Szinte magam előtt láttam a tűz rohamos terjedését a vágás, helyesebben a termelés után visszamaradt száraz gallyacskákön, és tudtam, hogy egy ilyen tűzvész elpusztíthatja az egész erdőt is, ha idején nem tesszük meg az ellenintézkedéseket. Ehhez azonban múlhatatlanul szükségünk volt egy üzembiztos telefonra. Azt válaszoltam tehát, hogy a telefon mához egy hétre készen lesz. Határozott válaszom nagyon meglepte. Ezután még arra kértem, hogy ígérete mről senkinek se tegyen említést. Miután erre ígéretet kaptam, elbúcsúztam, és lesiettem az erdőhivatalba.

Szombat délután volt. Emberi számítás szerint a hivatalban már senkit sem kellene találnom. Ez az út számomra meglehetősen nagy kerülőt jelentett, és én mégis határozottan éreztem, hogy oda kell mennem. Este 6 óra lehetett, amikor leérkeztem. Bennem még élt az a kép, ahogyan képzeletemben az erdőt láttam égni. A hivatalban a gazdám dolgozott egyedül. Szombatonként jókor délben el szokta küldeni tisztársaimat, hogy menjenek pihenni, ő azonban akkor is dolgozott.

Amint belépésemkor reám tekintett, azonnal látta, hogy valami mérhetetlenül bánt engem. Rögtön meg is kérdezte, hogy mi a bajom, mert úgy látja, hogy erősen fel vagyok dúlva. Ekkor elmondtam, hogy ismét a Bükk ról jövök, ahol a huzamosabb szárazság miatt a tűzveszélyt rendkívül nagynak látom. Természetesen megtéttem minden intézkedést, hogy a munkások, fuvarosok, turisták ne rakjanak az erdő közelében tüzet, de könnyelmű és fegyelmezetlen emberekre mindig számítani kell, és ha most valaki egy égő gyufát eldobna, attól kigyúlnhatna az egész erdő, és olyan tűzvész keletkezhetne, amelyet még ez a vidék sohasem látott.

Riadtan kérdezte: De hát hogyan segíthetnénk e pusztulást megakadályozni? Szerintem - mondtam - a legelső feladatunk az kell hogy legyen, hogy a telefonvonalunkat a lehető leggyorsabban helyreállítsuk. A legfontosabb érdek az erdő megóvása, de nekem személyesen is igen nagy könnyebbség lenne, mert mostanában telve vagyok rettegéssel, ha a lehetőségekre gondolok, és ez hova-tovább az idegeimet is meg fogja már támadni. A gazdám ekkor megemlítette, hogy ugyan emiatt már az őrgrofúné és az erdőmester úr is többször szolt, mindannyiszor arra hivatkozva, hogy a rossz vonal miatt a feleségének élelmezési nehézségei vannak a Bükkön. Ez azonban nem kellő indok arra, hogy egy ilyen nagyobb és váratlan beruházást eszközöljünk. Az erdőnek a védelme azonban mindnyájunknak elemi kötelessége, és ezért arra kért, hogy szóljak át a segédtisztnek, aki leírja a telefondrót megrendelést, és telefonon azt be is mondja a miskolci drótyárnak. Biztonságból még táviratot is adtunk fel, és kértük a lefelé jövet kiszámított drótmennyiség azonnali feladását, úgy, hogy az hétfőre feltétlenül Szilváásra érjen.

Hétfőn valóban meg is kaptuk a kért drótmennyiséget. A munkát a legnagyobb iramban folytattuk, és szombat délre az egész munkával valóban készen is lettünk. Így tehát én is beválthattam az ígérete met, amelyet az őrgrofúné nak tettem. A gazdám szinte naponta érdeklődött a munka haladásáról, mert őt igen aggasztotta az előadásom nyomán egy tűzvész borzalmas pusztításának lehetősége.

És az aggodalom nem volt túlzott. Amikor Szert János először beszélt a megújított telefonon Csurgóról, bejelentette, hogy a Nagymezőn a kincstári legelőn tűz ütött ki, amely minden irányban terjedve közeledik a mi erdőnk felé is.

Amint erről értesültem, azonnal kiadtam az általános riasztást, és megkértem az erdőhivalt, hogy közöljék a tüzet a kincstári erdőigazgatással is. Ezután Szert Béla munkásommal az Istállóskőn át felsiettünk a Bükkre. Ilyen gyorsan még sohasem értem a Nagymezőre, mint akkor. Az egész utat csaknem rohanva tettük meg, és így 1 óra alatt ott is voltunk a tűznél. Ideje is volt. A tűz már megközelítette a nagymezői erdőt. Amikor odaértünk, kb. 1 méterre volt tőle, és ha 10 percet késtünk volna, lehet, hogy már nem is tudtuk volna megakadályozni a tűz tovaterjedését.

Éppen akkor érkeztek oda a bükki erdőöreink is több hirtelenül összeszedett munkásunkkal. A legveszélyeztetettebb helyeken aztán megkezdtük a tűzoltást, és csakhamar túl is voltunk a nagy veszélyen.

Egészen rövid idő alatt vagy 100-an oltottuk már a tüzet, és amikor vagy két óra múlva 70 emberrel megérkeztek az erdőkinctári tűzoltó munkások is, akkorra már mi el is oltottuk az ő erdeik irányába terjedő tüzet is.

Nemsokára találkoztam a gazdámmal is, aki azt mondta: Csodálatos volt, hogy az Úr hogyan igazolta önt a megjavított telefonnal. Valóban, ha akkor azonnal nem kezdtük volna el a javítást, bizony beláthatatlan kár származhatott volna belőle. Igazán bámulatos volt, hogy az első telefonhasználat már az ön aggodalmát igazolta.

Igen, az erdészethez nem csak az kell, hogy minden helyzetet fel tudjunk mérni, és meg tudjuk látni a dolgok teljes összefüggését, hanem látnunk kell az egész világgal szemben érzett szeretet nagy jelentőségét is. Csakis ennek csodatevő ereje adhat ahhoz erőt, észt és tudást, hogy a helyes intézkedést a maga idejében és okszerűen tegyék meg. A vihar elvonult, Istennek minden irányban szüntelenül ható szeretete békét, nyugalmat teremtett.

E fejezet elején megemlítettem, hogy most az események rendjét nem időrendi sorrendben írom le, hanem eléje vágok az eseményeknek. No de ezekről majd új címszó alatt kezdem meg az élménybeszámolót.

Erzsike születése. Vízvezetékünk

1932 februárjának végén igen vártuk már legújabb kicsikénk megszületését. Milyen érdekes is lenne, ha éppen a szökőnapon, február 29-én születne meg a hatodik gyermekünk! Neki

csak minden negyedik évben lenne születésnapja, és az sem lenne lehetetlen, hogy már az ötödik vagy hatodik születésnapján gyermeke is születne. Így tréfálkoztunk magunkban, és vártuk, hogy mindehhez mit mond majd a legilletékesebb. Elmúlt a szökőnap, és a kicsike ezzel elesett minden ilyen kiváló lehetőségtől. No akkor - mondtuk - bizonyonnyal fiú lesz, mert egy leány nem hagyná ki azt a nagyszerű lehetőséget, hogy mindig fiatal maradjon.

Vége március 2-án reggel 8 órakor komolyan jelentkezett, hogy belépjen a Király gyerekek népes társaságába. A fogadására minden pontosan elő volt készítve, és csakhamar megérkezett ölustasága, a mi drága kicsi Erzsikénk. Pompás leányka volt. 4170 gramm születési súllyal ő vitte a rekordot. Élénk szemű kis csöppség volt, s mosolygós szeme mintha arról beszélt volna, hogy ő tudatosan tréfált volna meg a késedelmes érkezésével.

A héttagú család

Mindenki nagyon örült neki, de a nagymama nem sokáig élvezhette a kicsikét, mert meghalt az Omi, a mostoha mamája, és neki a temetésre kellett sietnie.

De most legfőbb ideje volt, hogy végre elegendő vizünk álljon mindig a rendelkezésünkre, mert 5 gyermek fürdetését az eddigi kezdetleges vízellátással megoldani nem lehetett.

Kezdetben arra gondoltam, hogy ismét helyreállítjuk a kiszáradt tavat. A tó medrében azonban kb. egy méteres iszapos feltöltődés volt, amelyet ki kellett volna termelnünk. Akkor azt hittem, hogy az ott lévő sötét iszappal feljavíthatjuk a kertünk talaját is, amely rengeteg trágyát felemésztett, mert az tulajdonképpen mésztufa volt. Próbaképpen aztán hoztunk ebből a szürkés fekete televényből a házunk elé, hogy ott egy szép virágos kertet csináljunk. Sajnos e föld inkább csak szürke agyag volt, és bizony ez nem javította a mi silány kertészkedési lehetőségeinket.

Gondoltunk arra is, hogy a lakás előtti patakrészt gáttal elzárjuk, és ide hordjuk azt a 12000 m³ agyagos földet, amelyet a tófenék 1 méteres lemélyítéséből nyerhetnénk. Ehhez azonban

rengeteg pénz kellett volna. Kimélyítés nélkül viszont nem lett volna semmi értelme a tó újbóli feltöltésének, enélkül pedig nem kaphattunk vizet a kertünkbe. Gondoltam azután arra is, hogy az első vízeséstől vezetjük el a vizet a kertünkbe, de a facsatornán való levezetést az út veszélyeztetése miatt nem tartottam volna célszerűnek.

Végül is felfedező útra indultam a felső kertünkben lévő nagy bükkfa forrásának további kutatására. Amint a Várgyakra elején lévő szép égeres ligetet szemléltem, arra gondoltam, hogy ez a semlyékes terület bizonytalán alkalmas lenne arra, hogy ottan komoly forráskutatást végezzek.

Ástunk tehát egy mély árkot, s ekkor láttuk, hogy ott egy egész forrásrendszer van. Ahol azután a legerősebben bugyogott a víz, ott a víz után tovább ástunk, és így végül is 5 forrásra találtunk. Azután ezt az egész forrásvidéket szépen elkerítettük, majd az árkokat befedtük, és a kapott friss vizet kikávázott égertörzseken levezettük a felső kert keleti része fölött a hegyoldalban készített beton medencébe, majd a túlfolyó vizét további facsatornákon átvezettük a vasút fölött, és egy szintén fából készült elosztó csatornán bevezettük a kertbe, ahol a lemélyített hordókban a víz felmelegedett, és a felső zöldéses kertünket ezzel öntöttük.

A forrásvidék elkerítését a szarvasok és vaddisznók nem voltak hajlandók egyszerűen tudomásul venni. A kerítésen átjutva felhányták a vízárkokat védő pallókat, és szépen megfürödtek a mi ivóvizünkben. Az ilyen vízzavarásoknak különösen ősszel voltunk kitéve, amikor a szarvasok egészen a kertünkig bejöttek a hegyoldalból. Télen aztán újabb nehézség támadt az elfagyás miatt. A túlfolyó víz sokszor egész hatalmas jégfüggönyöket varázsolt a vasút fölé, majd a még nagyobb hidegek beálltával a víz még a csatornában is befagyott, és mi ismét víz nélkül maradtunk.

Ekkor végre elhatároztam, hogy a vizet a forrástól kezdve vascsövekben vezetem, és nemcsak a kertig vezetem azt, hanem bevezetem a házba is, ahol a belső vezeték már úgyis megvolt. A felső zöldéses kertben és a lugas előtti virágos kertben öntöző hidrásokot csináltunk, és az utóbbi helyen egy kis betonmedencét is létesítettünk. Nagy volt aztán az egész család öröme, amikor először indult meg a víz a konyhai csapon. Béluka lelkesedve futott az anyukához és örömmel újságolta, hogy apu a falon csinált valamit, és a falból elkezdett folyni a víz.

Persze voltak a vízvezetékekkel kisebb gyermekbajok is, de ezeket hamar kijavítottuk, és végre volt állandó, nagy nyomású forrásvizünk az emeleten is. Nem mondom, hogy még ezután is ne lett volna néha valami különös meglepetésünk. Egy alkalommal például véres víz folyt a konyhai csapon. Amint aztán azt kibontottuk, hát egy széjjelpréselt békát húztunk ki a csapból.

És mily nagy volt a boldogság, amikor a napon felmelegedett vízben a betonmedencében gyermekeink elkezdheték a strandolást. Esténként aztán ezt a felmelegedett vizet használtuk fel az alsó zöldéseskert öntözéséhez. Egyébként pedig sokszor fürdött a kis medencében a felnőtt társaság is.

Fürdés vendég gyerekekkel

Az igehirdetés papi akadályai Nagyvisnyón

Még Nagyvisnyón laktunk, amikor a Kálvin Szövetség nagyszabású összejövetelét ott megrendezték. Lily ekkor felkérték, hogy vállaljon a Szövetségben valami tisztséget. Ő ez elől nem zárkózott el, csak azt kérte, hogy a nők közötti evangelizálási munkát az általa vezetett bibliaórákon tovább folytathassa. A templomban megtartott díszgyűlés egyhangú örömet fejezte ki ezen szándéka fölött, és ezek után ez a munka fennakadás nélkül tovább folytatható. Amikor aztán Szilváásra kerültünk, a visnyói asszonyok és leányok kérték, hogy hetenként egyszer jönnék át, és ne hagyja őket cserben. Így folyt azután a munka éveken át. Amikor a kocsim nem volt annyira elfoglalva, vagy nekem is akadt valami elintézni valóm a visnyói erdőgondnokságon, akkor a hosszú utat kocsival tehette meg, de bizony sokszor fordult elő, hogy az oda-vissza összesen 16 km-t kitevő utat gyalog kellett megtennie.

1932-ben két nagyon kedves lelkész vendégünk volt, akikkel igen komoly lelki beszélgetéseink voltak. Lily mindig kérte a vendégeinket, hogy szombaton kissé hamarabb térjenek vissza sétájukból, mert korábban kell vacsoráznia, hogy a gyermekek megfürdőtése után átmenjen Visnyóra bibliaórákat tartani. Ha azonban egyszer valaki beszabadult Magyarország legszebb helyére, akkor bizony ott igen gyorsan szalad az idő, s az ember egyszer csak azon veszi észre magát, hogy a korai hazatérésből alapos elkésés lett. Így járt Sallay István és Deme László is. Szegény Lily már tükkön ült, mert egyik óra telt a másik után, és a kirándulók csak nem tértek vissza.

A kocsi is készen állt már jó ideje, és elképzeltük, hogy Visnyón is mind türelmetlenebbül várnak az asszonyok. Aztán Lily elkezdte a gyerekek fürdetését is, és akkor végre megérkeztek az elveszettek. A fürdetést persze nem lehetett félbehagyni, és ezért arra kérte Lily a két lelkészt, hogy helyettesítsék őt visnyói lelki szolgálatában.

Azt is megbeszéltük, hogy megérkezésük után azonnal szólnak az asszonyoknak, majd bemennek - ha csak egy pillanatra is - Joó Miklós lelkészhez, hogy bejelentsék Lily helyettesítését. A gyorsan elfogyasztott vacsora után kocsira ülve elindultak. Visnyón az asszonyok énekléssel töltötték a várakozás óráit, és amikor barátaink megérkeztek, és elmondták szándékukat, hogy még meglátogatják a lelkészt, lebeszéltek őket e tervről azt mondván, hogy ilyenkor a lelkész már alszik, és megígérték, hogy másnap majd ők fogják kimenteni a lelkészeket paptársuk előtt.

Az asszonyok persze azt nem akarták elárulni, hogy ilyenkor a lelkész már tökrészesen szokott lenni, mert azt ők maguk restelték a legjobban. Azt bizonyára a falusiak sem tudták, hogy papjuk milyen súlyosan beteg, milyen mérhetetlen fájdalommal van a családja előtt is eltagadott rákja miatt. Ők csak azt látták, hogy napról napra 4-5 liter bort fogyaszt el, s emiatt már csaknem állandó mámorban él. Sokszor látták megbotránkozva, hogy még a vasárnapi szolgálatait is ilyen állapotban látja el.

A bibliaóra után vendégeink azonban hazajöttek, s bár bennünket bántott, hogy Joó Miklósnál nem voltak, de bíztunk abban, hogy Zsófi néni, az egyik leghívebb bibliakör látogató asszony ki fogja menteni barátainkat a pap előtt. Amikor ellenben meghallottuk, hogy Joó másnap ájított Szilváásra, és hosszú órákat töltött együtt Hubay Mihállyal, akkor már sejtettük, hogy valami rosszban török a fejüket.

Lily pár nap múlva egy hivatalos levelet kapott a visnyói református egyházközségtől, amelyben értesítik őt, hogy miután az "egyházi törvényeket lábbal taposta", a bibliaórák tartásától eltiltják, és a két lelkész ellen pedig feljelentést tesznek. A lelkész vendégeinket természetesen nagyon bántotta a dolog, és ezért elhatároztuk, hogy a dolgok tisztázása végett együtt megyünk át Visnyóra. Közben azonban Sallaynak haza kellett utaznia, és így Demével mentünk át Joóhoz. Joó azonban nem fogadott bennünket. Beszéltünk Zsófi néniel, aki ekkor bevallotta, hogy nem volt a lelkésznél, mert mielőtt elmehetett volna, a lelkész már kihirdette, hogy a további bibliaórák ezentúl elmaradnak. Amikor megmutattuk neki az egyházközség levelét, akkor ő is feltárta a már említett okot, amelyért nem látta kívánatosnak a késő esti látogatást. Dolgunk végezetlen kellett hazajönnünk.

Aztán egy képviselő testületi gyűlésen találkoztam Joóval, és ott nem térhettem ki előlem. Kértem, hogy adjon alkalmat a dolgok tisztázására. Ez elől azonban ki akart térni; de amikor azt mondtam, hogy akkor itt tárom mindenki elé az ügyet, akkor beleegyezett, hogy vasárnap délután, az istentisztelet után a feleségemmel felkeressük. Amidőn aztán vasárnap délután átmentünk, és otthon kerestük őt, kiderült, hogy látogatába ment az egyik tanítóhoz. Erre mi is elmentünk Vozáryékhoz, és valóban ott is találtuk őt. Amint beléptünk, szó nélkül vette a kalapját, és el akart menni. Ekkor azt mondtam neki: nézd Miklós, bárhová mégy is, mi utánad megyünk, mert a velünk szemben felhozott vádak tisztázni kell. Erre ott maradt, és elmondta, hogy ő még márciusban kihirdette, hogy a tavaszi munkákra való tekintettel minden egyházi munkát, az istentiszteleti alkalmakon kívül, beszüntetnek, s mi ennek ellenére is tovább tartottuk a bibliaórákat. Ennek következtében az emberek reá nézve kellemetlen összehasonlítást tettek, és azt mondták, hogy Királyék, akiknek közismerten igen sok dolguk van, meg tudják tartani az órákat, akkor ő, a lelkész miért nem tartja meg azokat, amiket ő vállalt?

Az ilyen összehasonlításnál persze az emberek figyelmen kívül hagyják azt, hogy nekem rendes fizetésem van, míg őneki állandóan utána kell járnia, hogy a cca 30 kh. papi földet a részesek hogyan művelik meg, amikor az egyéb jövedelemtől felkophatna az állá. Nekünk ekkor eszünkbe jutott az ige: "Hiába néktek korán felkelnetek, későn fekdülnötök, fáradsággal szerzett kenyeret ennetek! Szerelmesének álmában ad eleget." És ősszel ez is beteljesedett. Joónak a burgonyaföldjei nem adták vissza még a vetőmagot sem, míg nekünk egy hold földünkön 120 mázsás rekord termésünk lett.

Láttuk, hogy nem az volt a baj, hogy Sallay és Deme nem jelentkeztek a lelkésznel, hanem hogy Lily még a nyáron is megtartotta a bibliaórákat. Nekünk nagyon fájt, hogy éppen egy lelkész volt az, aki az emberek lelki igényét semmibe vette, és tudtuk, hogy az Úr büntetése nem marad el. Miklóst már nem is amiatt kértük, hogy a szolgálatokat ismét engedélyezze, hanem sokkal inkább azért, hogy ő maga ne essék az élő és büntető Isten kezébe. Szegény ember odáig jutott az elvakultságában, hogy még az egyházmegyei gyűlésen is vádolta a lelkészeket, és azt is ki akarta fejteni, hogy mi az ő álláspontja a bibliaórák tekintetében, de a többi lelkész általános megbotránkozása elhallgattatta őt, és Hubay sem mert a védelmére kelni, holott az egész ügy az ő gondolata volt.

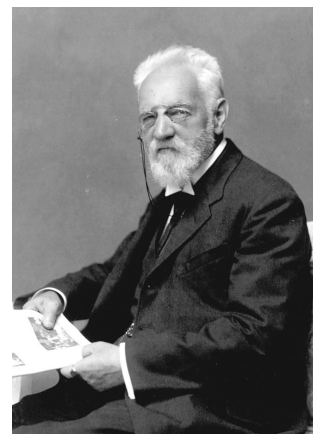
Ez évben Farkas István püspök is meglátogatott bennünket. Enyedy Andorral és több lelkész társával a Bükkön át jött hozzánk. Útközben beszélgetve Farkas szomorúan mondta, hogy a kereszténység terjedésének a legnagyobb akadályai maguk a papok. Másnap megvolt a hivatalos püspöki látogatás, amely után maga a püspök kérte Joót, hogy ne emeljen több kifogást Lily bibliaórái ellen. Ezt a felszólítást már Joó sem utasíthatta vissza, és így e munkák pár havi kiesés után ismét megindulhattak. Az is kedves volt, amint Joó jelenlétében Farkas engem is megszólított, és azt mondta: "Lajoskám, legeltessed az én juhaimat."

De tulajdonképpen miért is ellenzik egyes papok az ébredést célzó munkát? Vannak, akik attól félnek, hogy az ébredés után szektariánizmus keletkezik. Az ilyen papoknak nincsen szilárd hitük, és attól félnek, hogy ha csak beszélgetni is kezdenek a dogmákról, amelyek a gyenge hitűeknek mintegy az óvó köpenyét alkotják, azok máris szertefoszlanak, és a semmibe enyésznek. Mások meg attól félnek, hogy az ébredés egyre nagyobb lelki szomjúságot ébreszt, melyet ők nem tudnak kielégíteni, és így lelepleződnek abban, hogy nincsen Krisztussal élő kapcsolatuk.

Vannak ismét olyanok is, akik egyszerűen csak lusták. Ezek úgy hiszik, hogy azzal, hogy elvégezték a teológiát, elnyertek egy parókiát, most már megérdemelnek a sok küzdelem után egy kis pihenést. Ezek az emberek a legdühösebbek, amikor jön egy izgága ember, aki felforgatja a hívek csendes szunnyadó nyugalalmát, és ezzel azután az ő nyugalomuknak is vége. Egyik sem akar tudni arról, hogy Jézus mit ígért: "Békességet adok néktek. Az én békességemet adom néktek, ne nyugtalanodjatok szívetek, se ne féljen."

Atyám! Mea culpa!

Egy pilis-vaskapui nyári túra pontot tett turistaéletére.⁷

A fiatalok vidáman kaptattak fel a meredek lejtőn, s ő már nem bírta az iramot. Egyesek visszamaradtak, hogy ne érezze a lemaradás fájdalmát, őt viszont az bántotta, hogy az udvarias fiúk most ő miatta nem élvezhetik az elöl haladó vidám társaságát. Nem akarta megfosztani társait a mielőbbi célba érés örömétől, és erején felüli gyors menetelésbe kezdett. A szíve ezt már nem bírta, megszedült, majd elájult. Amikor magához tért, érezte, hogy ez volt az utolsó túrája. A szívgyengeség pár hónap múlva már lábzsibbadást okozott, majd az egyik lábán csakhamar hullafoltok is megjelentek. Le kellett amputálni a fél lábát.

Midőn a kórházban először kerestem fel, mutatta a lábcsontot, és furcsállotta, hogy még mindig érzi a lábát, amit pedig már napokkal ezelőtt elveszített. Számomra ő akkor is maradéktalanul egész volt, hiány nélkül teljes: az Édesapám.

Ha materialista lennék, talán azt kellene éreznem, hogy az atyám bennem is megfoghatkozott. Hiszen a csontok hiányos kisugárzása másban is kisebb hatást válthat ki. Botor beszéd. "A lélek az, ami megelevenít, a test nem használ semmit." (Ján. 6. 63.)

S aztán igen nagy energiával ismét elkezdett járni tanulni. A mankó használata nehezen ment, hamar elfáradt. A szép lőrinci kertet nagyon élvezte. Amikor édesanyám benne szorgoskodott, ő is megpróbálta az utak gyomlálását. Nem adta meg magát.

Király nagypapa 1932-ben a lőrinci ház teraszán még két ép lábbal.

Tőle jobbra Király nagymama, a kép jobb szélén apuka előtt Bachmann nagymama ül.

Egy tavaszi napon azonban ismét ágynak dőlt. Akkor bizony még nem is sejtettük, hogy olyan közel van a búcsú pillanata.

Lilynek akkortájt Pestre kellett utaznia, és a kis Erzsikét is magával vitte. Természetesen Édesatyámat is meg akarták látogatni, akiről szomorúan hallottuk, hogy ismét ágynak dőlt. Az itthon maradt négy gyermek gondja reám maradt, s mivel volt megbízható segítségünk, elláthattam az erdőgazdálkodás egyes-bajos feladatait is. A rönkszállításoknak már a végére értünk, és megindult a nagyobb arányú tűzifa szállítás is. Rendezni kellett a kaszálók ügyét, és itt volt az erdősítés sok feladata is. Hát bizony alaposan el voltam akkoriban foglalva. Az erdőhivatalba is sokszor be kellett mennem, hogy megbeszéljük az aktuális kérdéseket, és intézkedhessek a mészégetés és értékesítés ügyében is.

1933 áprilisának végén, 2 óra után befejeztem az erdőhivatali munkáimat, és lassan sétáltam hazafelé. Amikor a lakásunk előtti erdei vasutunk melletti vadgesztenyefa alá értem, megállított az Úr. Hirtelen remegés vett erőt rajtam, nem tudtam egy lépéssel sem tovább menni, és szinte hallható szóval szólt hozzám az Úr: "Azonnal fordulj vissza, menj az állomásra, még elérheted a délutáni vonatot, mert édesatyádnak szüksége van rád!"

S én, ahelyett, hogy azonnal engedelmessé volnék a felsőbb parancsnak, elkezdtem gondolkodni. Ejnye, ha atyámnak szüksége van rám, hát ott van Lily, hiszen ő is az Úré, majd segít, amiben tud, de nekem most itthon kell maradnom. A gyerekeket sem hagyhatom több napra magukra, és az erdőgazdaság is alig tudna most engem nélkülözni. Engedetlenül nem az állomásra, hanem a pár lépésnyire lévő otthonomba indultam. A gyerekek egymást megelőzően iparkodtak elmondani, hogy mi minden történt a távollétem ideje alatt. Majd csakhamar megkaptuk az ebédet is, de én nem tudtam a szorongó érzéseimtől megszabadulni.

Másnap megjött Lily, majd nem sokkal utána megkaptam a táviratot is, hogy Édesatyám meghalt. Amikor Pestszentlőrincen megérkeztem, Édesanyám mélyszégyenű bánattal kérdezte, hogy miért nem jöttem tegnap? Papa úgy vágyódott, hogy velem lehessen, és beszéljek neki

Krisztusról. Megtudtam, hogy ez az óhaj akkor volt nála a legerősebb, amikor délután három órakor az Úr megállított engem az utamon.

Ez a hír igen megrendített. Miért nem jöttem, amikor az Úr szólított? Miért hallgattam a magam eszére, és miért nem engedelmeskedtem a hívásnak? A száz vádoló kérdésre mindig csak egy volt a felelet: mea culpa, az én bűnöm.

Igen, az én bűnöm, hogy nem tettem határozottabb bizonyosságot az én Megváltómról a családban és mindenütt. Ki tudja, hányszor várta tőlem a bizonyágtételt, amikor látta az én szívem nagy örömét az ő büntörlő kegyelme miatt. Látta, hogyan lettem jó tanulóvá a Krisztussal való találkozásom után. Látta megváltozott életemet, és segítő készségemet mindenki irányában. Néha ugyan beszéltem Őróla, mint Üdvözítőmről, aki végre belenyúlt az életembe, de ilyenkor mindig úgy éreztem, hogy nem értenek meg engem teljesen.

De ki is tudná felfogni az üdvbizonyosság jelentőségét, ami majd egyszer, életünk végén, sőt, testi halálunk után valósul meg teljesen, ha az Óbelőle áramló élet nem csordul túl belső boldogságunkon, és nem árad mindenki felé, nem veszi fel mindenki terhét, nem von mindenkit az élet ura, a boldogság és béke forrása, Krisztus felé? Óh, az emberek közösségében nem az istentelenek a legbűnösebbek, hanem mi, hívő keresztyének, akik megtapasztaltuk az Ő szabadításának boldogságát és édes örömét, és mindezt magunkba zártuk, nem kamatoztattuk Isten akarata szerint mások hasznára és az Úr dicsőségére.

Amikor a ravatalon utoljára láttam az Édesatyámat, ismét éreztem, hogy ott csak a teste van. Az a test, amely hordozta a lelkét, az Úrtól kapott kegyelemnek, erőnek, sok feladat elvégzésének zálogát. A kihűlt test még akkor is emlékeztetett életének meleg, szeretetteljes lényére, de nem volt egy azzal, mert éppen a lényeg, az élet hiányzott belőle. S az utolsó napon ez az élet szeretett volna megteljesedni az élet Urával, a boldog öröklét kútforrásával, Krisztussal. És Isten kegyelmének ezt a kiáradását éppen én akadályoztam meg engedetlenségemmel.

Édesanyám és testvéreim egyaránt le voltak sújtva. Mindenkiben felsajgott az önvád, hogy miért nem voltunk figyelmesebbek, szeretettel teljesebbek az elhunyttal szemben? Engem mindezen felül a lélek ellen elkövetett bűnöm, az Úrral szemben elkövetett engedetlenségem is vádolt. Ha rajtam keresztül várta Krisztus végtelen kegyelmének az üzenetét, az én engedetlenségem miatt hogyan számolt be az Úr előtt az Ő szabadító hatalmáról?

Csak nagysokára tudtam végül is megnyugodni. Elgondoltam, hogy ha az Úr kegyelmesen elfogadta az ő sóvárgását Krisztus után, és azt hozzám, mint parancsot közvetítette, akkor az üdvössége nem veszhet el egy engedetlen gyermek szeretetlen magatartása miatt. Mennyivel fontosabb ez a sóvárgás, mint bármi más!

A búcsúztatás ünnepi szépsége, az őt szerető tanítványok és turistatársak művészi emlékműben kifejezett megemlékezése, mennyire eltörpül e legfontosabb dolog mellett! Mindez csak visszaemlékezés egy kedves, munkás, az igazságért küzdő életre, de a megtapasztalt kegyelem, mely már az érte való sóvárgásban is ennek zálogát bírja, mindennél többet ér.

A síremlék 1935 szeptember 21-i avató ünnepsége⁸

Bizony elkéstek azok a fogadkozások, hogy ezentúl jobban fogok figyelni az Úr szavára, és engedelmeskedem neki. Megbecsülöm a drága örökséget is, amelyet reánk hagyott a Róm. 12:18 szerint: "Ha lehetséges, amennyiben rajtatok áll, minden emberrel békességben éljetek."

Igen, mindez rajtunk áll. Ha az az indulat van bennem, amely a mi megváltó Urunkban van, akkor némán tudjuk tűrni a méltatlanul ért szenvedéseket is. Azokat is az Úrtól fogadjuk, és imádkozunk azokért, akik elvakultságukban odaadták magukat a gonosz hatalmába, hogy szenvedéseket okozzanak nekünk.

Ha Őreá nézünk, akkor megszűnik a szívünkben az ítélkezés, és könnyörgünk a mi Atyánkhoz azokért, akik nem tudtak ellenállni a Sátán csábításának.

Különös "véletlen". Tüzérek

1933 nyarán a gazdám értesítést kapott a miskolci tüzérektől, hogy két üteggel át fognak menni a vadaskerten, és pár napig a Bánkútnál fognak gyakorlatozni.

E bejelentés után nem lehetett azon csodálkozni, hogy a gazdám nagyon megsértődött. Hiszen a bekerített vadaskert magánterületnek számított, és még alig volt példa arra, hogy a magántulajdont ilyen feltűnően megsértették volna.

Amint gazdám tudtára jutott a súlyos sértés, hogy nem engedélyt kértek az átvonulásra, hanem bejelentették azt, elhatározta, hogy ő sem lesz tekintettel a tüzérek katonai érzékenységre. Utasított engem, hogy azonnal menjek át Nagyvisnyóra, és ott tartóztassam fel az üteget a Szárazparlag előtt.

A megbízatás természetesen igen kellemetlen volt, és kínos üggyé válhatott volna. Szerencsémre azonban amikor én Nagyvisnyóra értem, az üteg már messze járt, és így a vadaskertbe lépést nem akadályozhattam meg. Visszamentem Szilvásvárra, és jelentést tettem erről gazdámnak. Erre ő új utasítást adott.

Meghagyta, hogy Bánkúton keressem fel a tüzéreket, és ottan mondjam meg nekik, hogy eljárásuk helytelen volt, és mélyen sértő is. Meg kellett mondanom azt is, hogy a régi hadseregben a tisztek ilyent nem tettek volna. Azt is ki kellett fejtenem, hogy ezen eljárásukkal azt is igazolták, hogy félnek a kormány egyes tagjaitól, aki Jávorkútnál szoktak vadászni, és ők bizonytalán ezért nem mertek a kincstári erdőterületen átvonulni.

Amikor e súlyos megbízatást megkaptam, kötelességszerűen figyelmeztettem a gazdámot, hogy az általam közvetítendő üzenetek eredménye egy csomó párbaj lesz. Ezért szerettem volna az üzenet kifejezéseim tompítani, mert nem akartam, hogy bárki is jogtalan bántalmat szenvedjen, és ellenséges viszony keletkezzék gazdám és a magyar honvédség között. Gazdám azonban mereven ragaszkodott a kitételeihez, és el volt készülve arra is, hogy párbajt vívjon, ha kell, az egész tiszttal is.

Számomra ismét csak egy megoldás maradt. Engedelmeskedni és imádkozni. Milyen jó is, ha ilyen nehéz helyzetekben kiönthetjük a szívünket a mi Atyánk előtt, és minden bajunkat az Ő kezébe tehetjük le!

Másnap jókor felmentem a bánkúti menedékházhoz. Először is a menedékház gondnokával akartam beszélni. A ház előtt találkoztam vele, és ekkor kikérdeztem őt a tüzérek viselkedése, jelleme felől. Amit hallottam, bizony cseppet sem volt reményeltető a küldetésemet illetően. Azt mondta, hogy amint az ütegek nagy nehezen felértek a Bükkre, akkor azonnal megkezdtek a tisztek a mulatozást. Amikor pedig az ottani üdülők azt kérték, hogy csendesebben mulassanak, hát még azt is kilátásba helyezték, hogy mindnyájukat kirakatják a fák alá. Mikor aztán megkérdeztem a gondnokot, hogy nem lehet-e orvoslást kapni a parancsnoknál az ilyen túlkapások ellen, akkor kijelentette, hogy éppen a pancsnokló őrnagy a legkomiszabb a tisztek között.

Ez az ember nem ismer mást, csak a tisztet, és a civileket úgy tekinti, mintha alacsonyabb rendű teremtmények lennének. Őt az sem érdekelte, hogy a kincstári részen rakásolt tűzifa állami tulajdon, amelyért az a szegény védkerület vezető erdőőr köteles felelni; ő egyszerűen megparancsolta, hogy a szalonnasütéshez ilyen fából rakjanak egész máglyát, és ezután jól mulatva fittyet hánytak minden csend és egyéb rendeletnek. A gondnok rettegett, ha csak arra is kellett gondolnia, hogy beszéljen ezzel az őrnaggal.

Amint így beszélgetünk, arra megy egy zsávolyruhás tiszt. A gondnok ijedten mondja, hogy ez az a vadember, aki most tüzérparancsnokként rettegésben tartja Bánkút minden becsületes emberét. Én persze azonnal abbahagytam a beszélgetést és utána léptem az őrnagynak.

"Bocsásson meg őrnagy úr, hogy feltartóztatom, de szeretnék önnel pár szót váltani." mondtam neki. Az őrnagy azonnal megáll, visszafordul, és csodálkozva néz rám. Majd megszólal: "Lajcsi, hát te hogy kerülsz ide?" Ekkor én is megismertem az én selmeci szomszédomat, Veres Jóskát, akiről már vagy 18 éve semmit sem tudtam.

Nagyon megörültünk egymásnak. Most aztán már semmi akadálya nem volt annak, hogy mindent elmondjak, amit a gazdám üzent. Persze, megtudtam azt is, hogy ők miért haragudtak a gazdámra. Ők ugyanis azt hitték, hogy a tavalyi nagygyakorlat alatt azért nem akart a tábornoknak szállást biztosítani, mert nem tartotta elég előkelő születésűnek. Amikor azután elmagyaráztam a tavalyi kastélyépítés miatti rendkívüli szorultságot, a váratlanul betoppant vendéglátogatást Hunyady Jánosék részéről, akkor minden tisztázódott, és ő azonnal felkínálta, hogy egy udvarias levélben menti ki a viselkedésüket.

Amikor a levéllel visszamentem a gazdámhoz, azt átadva neki, elolvasta, s láttam, mint ömlik el rajta mindjobban a csodálkozás. Végül is megkérdezett, hogy valóban mindent elmondtam-e az őrnagynak. Ekkor aztán elmondtam a csodálatos találkozás történetét, a tisztikar tévedését, és a helyzet teljes tisztázását. Elmondtam természetesen azt is, hogy ezért a találkozásért hogyan imádkoztam az éjjel, és hogy én a történetekben bizony nem véletlent, hanem az Úr megsegítő kegyelmét láttam.

Hiába vetnék ez ellen, hogy hiszen az őrnagy személye nem változott egy csodás beavatkozás révén, és a farkasból nem lett hirtelen bárány, mégis tudom, közöttünk a Krisztusból áradó szeretet teremtette meg a jó viszonyt, mert bizony mi Selmecen a szomszédság ellenére is nem sokat jártunk össze. Az is kétségtelen azonban, hogy én is teljes szeretettel óhajtottam megoldani a kellemetlen kérdést. A gazdám ismét belátta, hogy én az Úr védelme alatt vagyok, és még azt sem engedi, hogy általam másoknak legyen valami kellemetlensége.

Eddig felhasználatlan erők. Villanytelep

Atyám halála után talán még az eddiginél is többet elmélkedtem a felhasználatlan erők és lehetőségek felett. Láttam az Úrnak azt a rengeteg ajándékát, amelyet mi nem becsülünk meg kellően, és bizony sokszor el is tékozolunk.

Az erdőkultúránk a régi nyomon fantáziátlanul dökög tovább, és nem gondolunk arra, hogy a magasabb rendű életek akkor töltik be igazi hivatásukat, ha felfelé törnek. Igen, meg kell látnunk az életnek a kettős tendenciáját, mely a növényi és állati életterületen lényegében ugyanaz, hogy igénylik a világosságot és a levegőt, és belegyökereznek az adott lehetőségek gazdag talajába. És mit kell tennünk ezekkel az energiákkal, amelyek szinte felkínálják magukat a felhasználásra?

A Szalajka patak egyre futja a maga évmilliók útját, köves medre itt-ott megváltozik, s néha magunk is változtatunk rajta, hogy a benne élő pisztrángállomány több levegőhöz juthasson. Nem rejt-e azonban további lehetőségeket is magában? Már régen megfigyeltem, hogy a kisebb-nagyobb vízeséseket egy nagyobb vízesésben lehetne okszerűen egyesíteni, mely esetben az ott nyerhető vízi energia könnyen felhasználható lenne világítási vagy egyéb célokra. Ezért a munkáért határozott felelősséget éreztem.

Arra természetesen egyelőre nem gondolhattam, hogy a patak vizét egészen a fatelepig levezessem, mert erre az uradalomnak nem álltak megfelelő anyagiak a rendelkezésére. Még arra sem számíthattam, hogy egy kisebb turbinatelepet tudjunk létesíteni, mert a termelt áram felhasználása sem ígért az uradalomnak megfelelő jövedelmet.

A gazdám elsősorban is a dolgozók keresetét akarta emelni, és e célból minden jövedelmet úgy akart felhasználni, hogy abból a munkásoknak közvetlen haszna származzék. Én tehát csakis arra gondolhattam, hogy a magunk és szomszédaink számára készítsék egy villanytelepet.

Amikor ezt a tervemet megemlítettem, egyúttal azt is kértem, hogy a vízvezetés céljára szükséges faanyagot ingyen kapjam meg, míg a munkadíjat magam akartam biztosítani. Amit kértem, az bizony nem volt kis dolog, mert hiszen a vizet legalább 150 méterre kellett elvezetnem magasan a patak felett, és így ehhez magas bakok és állványok kellettek, nem is szólva a hosszú facsatornáról, nyomócsőről, és a kis turbinatelep tetőszerkezetéről.

Kérésemet a gazdám kissé vonakodva teljesítette, mert ő jobban szeretne volna az egész telepet uradalmi költségen megépíteni. Ezt viszont én nem akartam, mert hiszen a víz hasznosításánál a saját elképzelésemet akartam kikísérletezni, amire uradalmi kivitelezésnél alig lett volna mód. De emiatt sem lett volna e megoldás helyes, mert végeredményben e telepnek a főhasznát úgyis magunk láttuk volna, és nem tartottam helyesnek, hogy ilyesmit az uradalom finanszírozzon. A gazdám megértette az indokaimat, és a kérésemet teljesítette.

Ezután elkezdtem a törpe erőmű tervezését. Kezdetben csak a kiszáradt tó melletti patakknak nagy, 4 méteres vízésését akartam felhasználni. Az a facsatorna, amelyen a víz az alsó patakmederbe zuhogott alá, már teljesen elkorhadt, a víz már oldalt is kifolyt belőle, és emiatt a felső mederben is nagy kimosások keletkeztek. E csatorna helyrehozása halaszthatatlanná vált, ha nem akartuk, hogy az egész összeroskadjon, és a pusztulás még nagyobb legyen.

Sajnos ezzel a munkával elkéstünk, mert a tavaszi nagy víztömegek az egész alkotmányt annyira megrongálták, hogy a teljes pusztulástól csak erős drótkötelekkel tudtuk megmenteni, de se a faanyagot nem lehetett már felhasználni, sem pedig a patak felső medrét nem lehetett ebben a kimosott állapotában meghagyni. A messze kicsüngő csatornavéget egy oszloppal alátámasztottuk ugyan, de egy tavaszi napon az is beszakadt, és az egész csatorna megbillent. Ezután a víz már teljesen a csatorna alá tudott befolyni, és hogy el ne romolják az egész felső patakmeder, kénytelen voltam a patak vizét a kiszáradt tavon át elvezetni.

Sürgősen meg kellett indítani a munkálatokat. Az udvarunkban egy hasító fűrészát állítottunk fel, és szép tölgyrönkökből megkezdtuk a deszkák felfűrészelését. De hát évvel jön meg az étvágy, mondja helyesen a magyar közmondás. A nagy vízésés alatt nehezen lehetett volna elhelyezni a villanytelepet, és nagyvíz esetén ezt nem is lehetett volna megközelíteni.

Király nagymama mögött áll Bandi bácsi.

A tervezésekbe hamarosan beleszólt Bandi bátyám is, aki szintén az erőmű komoly megalapozását kívánta.

Végignéztük a patak egész medrét, és minden kis vízésést ki akarván használni, lassan lejutottunk egészen a mi lakásunkkal szemben fekvő patakérszig. Végül is úgy döntöttünk, hogy a turbinaházat a vasúti átereszt feletti utolsó vízésés felett fogjuk megépíteni.

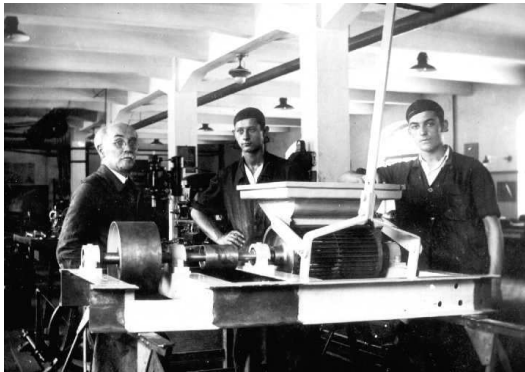
Bandit persze főként maga a turbina érdekelte. Ő végezte el a pontos számításokat, hogy a másodpercenkénti 100 liter vízmennyiséget milyen turbina tudja a legjobban hasznosítani.

Házilag a Bánki-turbina látszott a legkönnyebben kivitelezhetőnek. Tanácskozásainkba bevontuk Apró József igen derék mozdonyvezetőnk is, aki mint amolyan magyar őstehetség és ezermester egyszerre tüzet fogott a gondolattól, és azonnal fel is hívta a figyelmemet egy felhasználatlan dinamóra is, amely lassan úgyis tönkremenne.

Végig kimértem a csatorna pályáját, melyet részben bakokon, részben pedig földcsatornában akartunk megépíteni. A csatornát úgy méreteztem, hogy az másodpercenként 100 liter vizet tudjon elvezetni. Persze én akkor nagy bölcsen gyalult deszkát vettem számításaim alapjául, és a földcsatornánál is agyagos kikenést írtam elő, hogy megakadályozzam a víz elszivárgását, és sima felületet biztosítsak a víz legkedvezőbb folyása számára. Így aztán a minimumra csökkenthettem a csatorna lejtésöngét, ami más szóval annyit jelentett, hogy a lehető legmagasabb nyomómagasságot tudtam biztosítani a vízi turbináknak.

A csatornaépítés munkája lassan haladt. Mindig csak annyit csináltattam meg, amennyi munkadíj a rendelkezésemre állt. Közben persze magam is sokszor álltam be a munkások közé. Hol az volt a dolgom, hogy jó agyagot keressek valahol a csatorna közelében, majd amikor illet a patak medrében találtam, akkor meg annak a felszállításáról kellett gondoskodnom. Így aztán egy kezdetleges drótkötélpályát is létesítettem az agyag felszállítására. A csatorna kikenését sem szívesen bíztam másra. A munka javát azonban, a sok ácsolást, Szert Béla végezte, aki kifogyhatatlan volt a derűs ötletekből, és jó irányításával, rendkívüli ügyességével mindenkit felvillanyozott.

A turbina első helyénél is megkezdtük az alapását. Ott azonban egy hatalmas égerfa állott. Azt sem lehetett egyszerűen kidöntenünk, mert a gyökér kivételét is biztosítanunk kellett. Amikor aztán azt kívántam, hogy a fát tövestül döntsük ki, azt senki sem merte vállalni, mert a laza, vizenyős talajban a fa bármikor kidőlhetett, és esetleg bajt is okozhatott volna. Az Úr ezt is megoldotta. Reggelre kelve egy erős szél támadt, és mielőtt még kimentünk volna az építkezéshez, az a fát kidöntötte pontosan úgy, ahogy azt mi előző este kívántuk. Ezen szerencsés körülmény sem tudta elfelejteni velem azt az éjszakai látást, hogy a turbinának a helyét át kell helyeznem. Így került aztán a turbina a jelenlegi helyére.

Az egész munkát csak 1934-ben tudtuk befejezni. A tél folyamán az újpesti fémipari középiskolában elkészült a turbina is, a transzmisszió tárcsával és tengellyel együtt. Sokat töprengtünk a turbina vízellátásának önműködő szabályozásán is, amíg végül Bandi kitalált egy elmés szerkezetet, és azt el is készítette.

Készül a salajkai turbina az Újpesti Fémipari Szakiskolában.

Bennem azonban mindig az a gondolat motoszkált, hogy nem a vízmennyiséget szabályozom, hanem a terhelést. Úgy gondoltam, hogy ha állandóan a teljes vízmennyiséget bocsátom a turbinára, akkor a vízmagasságom mindig ugyanaz marad, s így a turbina és ezzel együtt a dinamó fordulatszáma is azonos marad. Nekem tehát csak azt kellett elérnem, hogy az áramfogyasztást is szabályozzam, amit automata kapcsolókkal minden áramvesztés nélkül is megoldhatok. Gondoltam persze arra is, hogy ha kisebb lesz a vízmennyiségem, akkor mit csináljunk. Nos, hát ez is egyszerű volt. Ha nincsen 100 l/sec. vizem, akkor kisebb nyíláson eresztém be a turbinára a vizet, és így a vízmagasságom állandó marad, viszont kevesebb áram fogyasztását kell csak biztosítanom. Mivel pedig ilyen helyzet főleg nyáron lesz, legfeljebb akkor nem kapcsolunk be fűtőtesteket az áram fogyasztása céljából.

Az eredeti Bánki turbina elzáró lapjával való vízbebocsátás szabályozását nem láttuk helyesnek. A szabadalmi leírás szerint is a 100 literre méretezett turbina 100 liter víz átbebocsátása esetén 70 %-os hatásfokkal dolgozik, de már 80 liter víz esetén a hatásfok lecsökken 20 %-ra. Kutatva ennek a hirtelen csökkenésnek az okát rájöttem, hogy a felemelt zárólapát úgy szűkíti el a nyílást, hogy az átfolyó víz egy része a lapátokat a visszajúkról is csapja, és ez okozza a nagy hatásfokcsökkenést. Emiatt mi nem felemelhető zárólapáttal oldottuk meg a vízmennyiség szabályozását, hanem egy a turbina felületével párhuzamosan eltolható hengersizemmel. Így azután lehetővé vált, hogy a víz minden mennyiség esetén is optimálisan, tehát érintőlegesen érje a lapátokat. Így azután még kis vízmennyiség esetén is jó hatásfokkal dolgozott a turbinánk. Elértük azt, hogy a 100 literre méretezett turbinánk még 20 liter esetén is 50 % hatásfokkal dolgozott, és 80 liter esetén semmi hatásfokcsökkenés sem volt tapasztalható. Ez az újítás okozta, hogy a Bánki turbina nemcsak a Bán patak völgyében, hanem az egész környéken oly rohamosan terjedt el.

De hát ezektől a kísérletektől 1934 nyarán még messze voltunk. Az első csatornahasználatnál aztán kiderült, hogy az bizony sok helyen átereszti a vizet, és így azt jobban kell tömíteni, és a fát szurkozni. A csatornának a földcsatornába futásánál a víz többször is megszökött, és ott hamarosan nagy kimosások is végeztek. Azt is láttuk, hogy a víz által tovasodort föld és harasztzennyezés a csatorna fenekén megállt. Ezek az akadályok aztán feltöltötték a meder fenekét, és így csökkentették a csatorna térfogatát, érdekességükkel pedig a vízfolyás sebességét is károsan befolyásolták. Mindennek azután az lett az eredménye, hogy az eredetileg tervezett vízmennyiségnek csak mintegy a felét tudtuk a csatornán leszállítani. Emiatt aztán emelnünk kellett a csatornák oldalait.

A földcsatornákkal is sok bajunk volt kezdetben. Emiatt a földcsatornát nem vezettük a rétegvonal mentén, hanem a nyiladék alatti lánánál ismét facsatornában vezettük tovább a vizet. A második facsatorna utáni földcsatorna, amely elég mély bevágásban volt, kisebb-nagyobb darabon többször is beomlott, és emiatt ezt a részt kénytelenek voltunk beföldni. Szükségesnek látszott egy kis ülepítő medence kiképzése is, hogy a csatornafenekén sodrott szilárd anyagok ne juthassanak a turbinába, mert ott dugulást és egyéb bajokat is okozhattak.

Előbb egy ferde nyomóvezetékekkel akartuk a vizet a turbinára bocsátani, majd erről letettünk, és egy függőleges fanyomócső építését kezdtük meg. Mint már említettem, a turbinatelepet áthelyeztük, és ekkor a hasznos nyomómagasság 12 méter volt, ami elvileg több mint 9 kW hasznos teljesítményt tudott volna adni.

Igen, de ekkor jöttek a gyermekbajok. Amikor a pompásan megerősített, csavarokkal összehúzott, kitűnő tölgypallókból összeszerelt nyomócsőbe a vizet beeresztettük, az bizony minden pórúsán csak úgy lövellte ki a sok vizet, és a turbinaházban a szakadatlan vízpuhatag miatt nem lehetett megmaradni. E bajon megpróbáltunk egy külön belső tetőszerkezettel segíteni, hogy az épület belsejét a vízáradattól megóvjuk, de csakhamar beláttuk, hogy ide sem a turbinát, sem a dinamót beszerezni nem lehet.

Én természetesen ezen legnagyobb fiasco mellett sem akartam feladni a küzdelmet. Ezért az ózdi gyárhoz fordultam, és ott készítettem egy két részből álló nyomócsövet, amely azután pompásan be is váltotta a hozzáfűzött reményeket.

Láttuk azonban azt is, hogy a patak tisztítása nélkül a víz nem lesz felhasználható, mert a turbina pár perc alatt eltömődik falevéllal és egyéb szeméttel, amelyet a víz teljes csatornaszélességben egyre szállít, és a turbina megemészteni nem tud. Előbb csak pár rostállyal kísérleteztünk, de ezek oly gyorsan megteltek a rengeteg falevéllal, hogy a vízfolyás megszűnt, és a turbina víz nélkül maradt. Hasztalan kerestem a különböző szakkönyvekben olyan víztisztító módot, amely a mi esetünkben is előnyösen lett volna felhasználható, bizony ilyet sehol sem találtam.

A turbinaház valósággal eltörpül a csatornát tartó faszerkezet és a vizet a turbinához vezető nyomócső mellett.

Ekkor jöttem arra a gondolatra, hogy egy alulcsapós vízikerekekkel a víztisztítást mintegy automatikusan oldjam meg. Ezért a második csatornába szereltem fel a vízikereket. Az elgondolásom az volt, hogy az egy méteres sugarú vízikereknek egyes lapátjait gereblye szerkezettel látom el, amelyek aztán az ugyanilyen sugarú és hasonló lemezbeosztású íves gerebből a fennakadt faleveleket és egyéb szemetet kiemelik, majd a gereb alatt elhelyezett csatornafödélre ejtik.

E megoldással tehát a pataktisztítást valóban önműködővé tettük. Persze sokszor előfordult, hogy egy-egy kavics vagy bükkmakk beakadt a lemezek közé, és megállította a vízikereket. Ilyenkor aztán a gereb gyorsan megtelt szeméttel, és a vízfolyás ismét megszűnt. Ilyenkor aztán ki kellett szaladni, és ismét elindítani a szerkezetet.

Végre ezek az akadályok is elhárultak, és fel lehetett szerelni a turbinát. Bátyám és kitűnő munkavezetője napokon át dolgoztak, míg végre nemcsak a turbinaház volt üzemképes, hanem az egész lakás villanyhálózatának vezetékai is elkészültek.

1934 október 15-én, Évike tizedik születésnapján gyűlt fel először a villany a szalajkai lakásunk ebédlőjében. Alig lehet azt az örömet elképzelni, amit az egész család érzett, amidőn a csillárok pazar fényben kezdtek el világítani. Ilyen keresztapai születésnapi ajándékkal nem sokan kedveskedtek, mint akkor Bandi Évikeének. Ahol eddig még nappal is sötétes félhomály uralkodott, ott most mindenütt fény, fény és fény volt.

Csodálatos volt látni különösen Béla örömtől villogó szemét, aki már úgy átérezte a munkának minden részét, mintha máris gépészmérnök lenne. A feszültség állandósítása céljából az ózdi gyárban 2 villanykályhát is készítettünk. Később pedig egy elektromos boiler is vásároltunk, és így a fölösleges energiát állandóan hasznosítani tudtuk a nálunk oly fontos fürdővíz-melegítésre.

Lassan azután a környék minden lakását is el tudtuk látni ingyen villamos energiával. Éreztem, hogy Isten akarata szerint cselekedtünk, és nem csak a magunk javára, hanem mások jobb életének elősegítésére is felhasználhattuk a természeti adottságot.

Évi, Ari, Béla, Laci, Erzsi

Áldás, gyümölcs. Juci vagy Ilonka?

A villanytelep sok pénzünkbe került, és ezért a háztartásunkat igen rövidre kellett fogni. A kasszánk kimerült. A villanyvilágítás biztosítása, jóllehet a fa semmibe sem került, és az igen sokat érő turbina-berendezés, nyomócső, villamos kályhák, kapcsolótábla mind-mind önköltségen lett számítva, mégis sokkal többbe került, mint azt eredetileg számítottuk.

Hála a gazdám igen megértő szeretetének és emberbaráti érzésének, a fizetésem sokkal magasabb volt, mint a hasonló munkakört ellátó kincstári kollégáimé.

Vendégeink nyaralásából semmi hasznot nem kívántunk húzni, nekik mindig csak az

önköltségeinket szoktuk felszámítani. Így nem maradt más hátra, mint hogy legalább egy évig erősen takarékoskodjunk, hogy minden villanytelepi kiadásunkat törleszthessünk. És akkor jött a legnagyobb meglepetésünk: akkora almatermésünk lett, mint még soha. Három napszámot is kellett fogadnunk, hogy a rengeteg almát rendesen betakarítsuk.

Apuka és Elza néni; Béla és Laci a fán; Eri néni és Jenő bácsi; Jeszenszky Tibi és Bergh Pista; elől Erzsi és Ari.

Lily is nagyon sokat dolgozott, pedig rajta már igen meglátszott, hogy új gyermekáldást vár. A gyermekek persze mind segítettek az almaszüretben, és még a 4 éves Laci is hasznos segítsége tudott lenni az anyukájának. Amint Lilyvel az almáskosarat cipelték, az esze egyre a számtani kérdéseket kutatta. Így születtek meg aztán az ő érdekes számtani törvényei is.

"Ugye, Anyuka, ha ketten visszük a kosarat, akkor neked csak fél súlyt kell vinned?" "Igen, fiacskám!" - mondja nagy erőlködve, mert azért az egyszerű számtani művelet nem tárja fel a teljes tárgyi igazságot. "Ha pedig - folytatja Laci az elmélkedést - végtelen sokan vinnék a kosarat, akkor egyre olyan kevés súly esnék, hogy olyan kevés pénze csak a cigányoknak van."

A 60 mázsa szedett almából aztán nemcsak a villanytelepi költségeket tudtuk fedezni, hanem jutott abból a szüleinknek és Bandiéknek is, aki ugyan még nem nősült meg, de már a legjobb úton volt afelé.

Mindnyájan boldogan vártuk a karácsonyt és az új jövevényt. Egy reggel aztán valami Pósa verset olvastunk, és arról eléggé lekicsinylően nyilatkoztam. Azt is mondtam, hogy ilyent mi is bármikor írhatnánk. Lily azonnal a szavamon fogott, és azt mondta: no tessék, rajta! Én aztán már mondtam is:

Apuka és Anyuka
Király névre hallgat ma.
Koronájuk ugyan nincsen,
De van nekik öt szép "kincsem".
Éva lenne a legnagyobb,
Nyelve leggyorsabban forog.
Bezzeg mikor fel kell kelni,
Nem szeret ő első lenni.
Arika vón' a második,
De nem, mikor mosakodik;
S iskolába mikor menne,
Jó lenne, ha gyorsabb lenne.

Harmadik a Béla bácsi,
Amolyan kis komitácsi^a.
Ha hozzányúlsz, ordít nagyon,
S amit elnyű, az egy vagyon.
Pöttöm Laci a negyedik,
Majdnem mindig hetvenkedik.
Mikor alszik, és nem éber,
Szopikál, és neve Péter^b.
Most Erzsike az utolsó,
Kövér, nehéz, akár a só.
Ugrál, játszik, mint a nagyok,
Míntha mondná: Király vagyok.⁹

Hát nem mondhatnám, hogy Lily finom költői ízlését a vers nagyon kielégítette volna. Azt hiszem, hogy egyedüli érdeme az, hogy valóban pár perc alatt készült el, s egy kissé talán mindnyájunkat helyesen jellemzett is.

Karácsonyra aztán megjött Mici és Klári néni is, és volt öröm a szép karácsonyfa alatt, és a boldog családi körben. Ők az ünnepek után azonnal visszautaztak Pestre, és a távozásukkor nem is sejtettük, hogy helyettük egy piciny leányka érkezik meg hozzánk. Már pedig így történt a dolog. Lily hajnalban felébresztett, hogy kell a Csiba néni. Azonnal szóltam Gyula bácsinak, aki aztán lóhalálában sietett le a szülésznőért. Most már a nagymama is ott szorgoskodott Lily és a gyerekek mellett, akik persze még semmit sem tudtak arról, hogy a januárra várt baba hamarosan meg fog érkezni. Alig jött meg azonban a szülésznő, már reggel 6-kor jelentkezett a kisleányka is.

Amikor Arika megtudta, hogy született egy kistestvérkéje, azt azonnal le akarta foglalni magának. Azt mondta: "Anyuka, te tudod, hogy mennyit imádkoztam, hogy nekem szülessen egy Jucikám, és most ezt is magadnak akarod megtartani, pedig neked öt gyermeked van, nekem meg egy sincs." Évike továbbra is ragaszkodott ahhoz, hogy a kislány neve Ilona legyen. Mivel pedig Évi volt a legnagyobb, és így neki volt a legtöbb joga a névválasztáshoz, hát a kicsikének az első neve Ilona lett, s a második Juci. Amikor ellenben a kisbaba minden mozdulata csupa elevenesség és vidámság volt, lassan mindnyájan Jucinak kezdtük őt hívni, mert ez a név valahogy jobban illett reá.

Elevenességéből későbbre is maradt.

A fiúk is meg akarták hódítani a kicsikét a maguk módján. A legkedvesebb játékaikat rakták a kosárkájába, és azt szerették volna, ha mindjárt játszani kezd velük. Ő azonban csecsemő szokás szerint egyre csak aludt.

Jucika súlya csak 3,25 kilogramm volt, míg a többieké mind felülmúlta a 3,5 kilogrammot is. Vele aztán igazán alig volt baj. Szépen, rendesen fejlődött, és talán minden gyermekünknel élénkebb volt. 7 hónapos korában azonban, amikor még nem is sejtettük, hogy már fel akar állni, bizony kiesett a kocsiból, de szerencsére a gyepre esett, és így semmi baja sem lett. Alig volt 9 hónapos, amikor vérhast kapott, és ez igen legyengítette őt. Ekkor ismét visszakerült a pólyába, hogy állandóan melegben legyen. Pár heti aggodalom után ismét rendbe jött. Érdekes volt, hogy már 13 hónapos korában a lépcsőn le tudott menni az emeletről, de talán még ennél is érdekesebb az, hogy ekkor még egy foga sem volt.

^a komitácsi: szerb szabadcsapatokhoz tartozó partizán, terrorista

^b valószínűleg "Fekete Péter"-re utal

No de mennyire előreszaladtam az ő kis történetkéjével! Mert bizony először megkereszteltük a kicsikét. Márta néni volt a keresztmama, és Jenő bácsi a keresztapa. Volt vendég is bőven a szép februári napon, amikor a mi kis leányunk megszűnt pogány lenni.

Arika továbbra is úgy kezelte őt, mintha az övé lenne, mert megállapodtak az Anyukával, hogy ő lesz a viceanyukája. Amikor Jucika szopott, akkor utána Arika is kigombolta ruháját, aztán a mellére szorította a kicsikét, és ismét megjátszotta a szoptatást.

Persze szegény Arikának ekkor még sok egyéb gondja is volt. Lejárt a faluba, hogy hozzászokják a nyilvános iskolához, de bizony ez sehogy sem tetszett neki. Igazán csak akkor élt, amikor a gazdag képzeletvilága szabadon csaponghatott. Amint lassan baktatott hazafelé, belegázolt minden pocsolyába, és a tőle elmaradhatatlan botocskájával ütögette a vizet vagy a földet, ami tehát éppen a lába alatt volt, beszélgetett láthatatlan útítársaival, akik vagy amik mindenüvé híven követték őt. Néha már letelefonáltunk a fatelepre az öreg Thurzóékhoz, hogy nem látták-e a mi Arikánkat. Akkor aztán ők siettették a gyorsabb hazamenésre.

Béla szintén lejárt az iskolába, de sohasem tudta Arikát megvárni, mert ő nagy kötelességtudással sietett haza, és sohasem ácsorgott az utcán, mint a nénye. Hiába, minden gyermek egy-egy külön egyéniség már a megszületésekor is. Hányszor szeretnénk valami kaptafa-nevelést adni a gyerekeknek, s éppen ezért mennyiszor hibázzuk el éppen ezt a legfontosabb kötelességünket?

Juci beilleszkedik a családba és a vendégseregletbe.

Mi a megoldás? Németországi hírek

1935-ben egyre bonyolultabbá vált a világpolitikai helyzet. Hitler németországi uralma már igen erős kihatással volt a magyar politikára is. A Képviselő Házban egyre jobban erősödött a jobboldali hang, amely a zsidóságot okolta a magyar nép szegénységéért.

A vendégeinkkel sokszor beszélgettünk a társadalmi bajokról, de azokat a látásokat, amelyeket én kaptam az Úrtól, bizony szinte senki sem osztotta. Nagyon jellemző, hogy még a legértelmesebb emberek is a mások gondolatai nyomán szokták véleményüket kialakítani. Milyen kevés az eredeti gondolat!? Íme most is az az egyedüli kérdés, hogy a zsidók valóban más népek kizsákmányolásából élnek-e, vagy sem.

Egészen általános az a hibás nézet, hogy a zsidóság bűnének tartják a világalomra való törekvést, mások leigázását gazdasági és politikai vonalon egyaránt, és az úgynevezett gójok, tehát a nemzsidók lenézését. Az kétségtelen, hogy a "kiválasztott nép" helytelen értelmezése sok zsidóban azt a gondolatot ébreszti, hogy mindenkor uralomra jogosultak, s emiatt ezek minden eszközt alkalmasnak tartanak arra, hogy ezt keresztül is vigyék. A Jézus Krisztus értelme szerinti igazi zsidók azonban, ha kevesen is vannak, tudják, hogy a választottság a teljes igazság érvényesülésének a szolgálatát jelenti.

A hitleri uralom tehát abban hibázik, hogy az általánosítással elvonja a figyelmet az isteni rendeltetéstől, és ahelyett, hogy a magasabb szolgálatra adna lehetőséget és szellemi irányítást, a faj teljes elpusztítását akarja elérni. Emiatt gyűlölte a Bibliát is, és így az önmaga legnemesebb törekvéseinek is elvette a szellemi alapját.

E beszélgetések során mondtam el az elgondolásaimat az organikus tanításról, a gazdasági rendszerről, a munkahadseregről és általános nyugdíjbiztosításról, de mivel mindez teljesen különbözött az eddigi alapelvektől és a gyakorlattól, a gondolatokat mindenki idegenkedve fogadta. Én mindezeket a megoldásokat az Úrtól vettem, és ezért a meg nem értésben is az Ő akaratát láttam. Úgy láttam, hogy elsősorban is nekem kell mind teljesebben átadnom az életemet az Ő vezetésének, hogy mind jobban megértsem az Úr akaratát, és bennem is mind kevesebb ellenállás legyen az Ő akaratával szemben.

Tudtam azonban azt is, hogy a Tőle jövő gondolatoknak is rendelt ideje van. Nem szabad addig erőszakolni valamit, amíg annak nem jő el az ideje, amikor is a dolgok mintegy maguktól oldódnak meg, és el is felejtjük azt, akit az Úr a gondolat kimondására és hirdetésére felhasznált. Jó, ha csendben tudunk maradni!

A hitleri politika azonban nemcsak a zsidó kérdésben csúszott helytelen vágányra, hanem a német kérdés megítélésében is. Amikor ugyanis tagadta a zsidók kiválasztottságát, és azt mint valami utolsó fajt gyűlölte, ugyanakkor elvesztette az objektivitását az önmaga feladatainak mérlegelésében is. A dolog voltaképpen úgy látszott, hogy a zsidó nép helyébe a német népet teszi, mint amely a legnagyobb értékkel van felruházva, és ebből szűrte le azt a következtetést, hogy nekik kell az egész világot kormányozniuk. Amikor tehát nem hallotta meg a Bibliából kihangzó halk, de határozott isteni hangot, amely az Őt követőktől szolgálatot igényelt, ugyanakkor maga is a zsidók megmerevedésének útját követte, és ezzel mindenkinek az ellenszenvét vívta ki.

Kétségtelen azonban az is, hogy a hitleri uralom kezdete óta nagyon sok üdvös elvet is megvalósítottak az országban. Szociálisabb viszonyokat teremtettek, hatalmasan fejlesztették a tudományt, rengeteget építettek, mégis mindent lerontottak a magasabb etikai alapoknak a lerontásával. Megértjük azt, hogy a képmutató keresztyénséggel szemben is állást foglaltak, és a papi hatalmat helytelenítették, de az erkölcsi züllött felfogással az egész német nép önbecsülését is csonkították.

Így vergődünk mi is e szellemi harcok közepette, és sajnáltuk, hogy a legmagasabb etikai, keresztyén alapok elvetésével lejtőre juttatják a német nép nagy tömegeit is. Ilyenekről beszélgetve sem a gyermekek, sem a vendégeink sokszor nem értették a mindenkivel szemben kötelességszerűen megnyilatkozó türelmet, hogy miért nem fakadok ki az igazságtalanságok láttán. Ha azonban az ember mindent Isten kezéből fogad el, akkor igen lassú marad az útélettételben, és mindig kész lesz a megbocsátásban és oktatásban.

A mi kis Erzsikénk nagyon szerette dajkálni Jucikát, de az ő élénk természete nem tűrte a nyugodtságot. Ölbe véve a Picikét, oly tehetetlen volt a kis rúgkapáló Csöppséggel szemben, hogy bizony sokszor eltörött a mécses, és a dajkálásból keserves sírás lett. Ősszel Jucika már vígan járkált és szaladgált,

és ilyenkor a kis Erzsóka bizony alig tudta őt megfogni.

Évikét a Nagymama elvitte Pestre tanulni, hogy a nyilvános tanulás bátrabbá tegye, és lassan hozzá szokják az iskolai élethez.

Gyermekeinknek egyre jobban meg kellett szokni a szülői háztól való elszakadást, bármilyen nehezükre is esett ez nekik, na meg nekünk is. A kettős kiadást szerencsére elég jól bírtuk, mert a gazdaságunk szépen fejlődött, a saját élelmzésünket a kertünk, földünk, illetményeink jól megtermelték, viszont a gyerekek városi taníttatását a rendes fizetésemből biztosítani tudtam.

Anyuka Tihanyban. House party terve Szilvásváradon

Ebben az időben kezdtünk mi is élénkebben bekapcsolódni az Oxford mozgalomba. Mi mindig is arra törekedtünk, hogy minden dolgunkat az Úr irányítása alá helyezzük, és ne ragaszkodjunk ahhoz, hogy a mi akaratumk legyen meg. Örömmel olvastuk azokat a könyveket, amelyek bizonyosságot tettek az Úr Szentlelkének vezetéséről, amelyet már mi is sokszor tapasztaltunk.

Az Ige naponkénti olvasásakor az Úr sokszor figyelmeztetett az engedetlenségeinkre, és mind jobban láttuk, hogy az egész világ békéjét és fejlődését is csak az biztosíthatja, ha lesznek olyanok, akik az egész életüket az Úr vezetésére bízzák, és szeretettel vállalják a mások életéért való felelősséget is.

1936 nyarán Lily Tihanyba utazott, hogy az első nagyobb magyarországi oxfordi találkozáson részt vegyen. E pünkösdi House party-n több svájci lelki testvérumk is megjelent, és tulajdonképpen ők is irányították az egész beszélgetést, amelyet azután az Úr igen megáldott.

Az egyházak és az állam is bizonyos gyanakvással fogadták ezt a mozgalmat. Az egyházak azt mondták, hogy erre semmi szükség sincs, mert az igazi egyház mindig Isten vezetése alatt áll, és nem kell erre egy külön társulás, mely őt arra figyelmeztesse, hogy e szellemi vezetést valóban buzgón keresse is. Az egyháznak, amely csaknem minden esetben a klérus vezetése alatt áll, az sem volt kedves, hogy ezen az egyházi irányításon olyanokkal megosztozzon, akik magukról azt állították, hogy ők Isten Szentlelkének irányítása alatt állnak. A papok attól féltek, hogy az ő hibáik és bűneik is lelepleződnek, és ebben az esetben féltetni lehet az ő lelki hatalmukat is.

Az állam e mozgalomban angol hatást gyanított, és attól félt, hogy ezen mozgalom megerősödése esetén a nemzeti szellem fog csorbát szenvedni. Attól is tartott, hogy a zsidók háttérbe szorítása is lelassulhat e mozgalom révén.

Mi természetesen láttuk, hogy sem az egyházak, sem az állam nem ismerték e mozgalom eredeti rugóit. Nem ismerték meg azt, hogy az egyházak gyakorlati életéből és tanításaiból is hiányzott a Szentlélek vezetése utáni vágy. Sokkal többre tartották a történelmi formát, mint a minden helyzethez felülről jövő bölcsességgel alkalmazkodó gyakorlati állásfoglalást. Nem ismerték azt a szent elkötelezést, amellyel mindenkor Isten elé kell vinni a döntésre érett helyzeteket, amikor is az egyedüli irányítónk a Szentlélek kell hogy legyen. Az állam gyanakvása is alaptalan volt, mert e mozgalomnak nem külföldi irányítói, hanem felülről való Irányítója volt.

A mozgalomnak az a meglátása, hogy a léleknek naponkénti elcsendesedésre van szüksége, hogy érintkezésben tudjon maradni a Szentlélek Istennel, gyakran hanyagolódott el az élet mindennapi gondjainak tövisei között. A csendességben folytatott gondos lelkiismeret-vizsgálat sok rejtett bűnt tárt fel, mely az igazi bűnbánat eredményeképpen engedelmes jóvátételt is megkívánt.

Voltak egyesek, akiket a bűnvallások riasztottak meg, s attól féltek, hogy egy extatikus bűnvalló hullám felfedi az ő rejtett bűneiket is, és ekkor esetleg romba dől az eddigi életük díszes, mások által megcsodált fellegrára. Sokan azt hitték, hogy a bűnök napvilágra jutása általános bizonytalanságot fog szülni, mert esetleg a legszilárdabbnak hitt életek, egyházi vagy társadalmi szervezetek, sőt a dogmavarak is oly megrázkódtatásokat szenvedhetnek, hogy a falaik repedezni kezdenek, és az itt mutatkozó réseken megsejdíthetik a belül uralkodó undokságokat, és emiatt minden összedőléssel és pusztulással fenyegethet.

Ez a mozgalom pedig nem emberi kitalálás, törekvés volt, hanem egy komoly isteni üzenet, amely arra sürgetett, hogy adjuk fel az éniünket hizláló önzésünket, öndicsőítésünket, és hogy Isten dicsősége lépjen minden emberi hivalkodás helyébe. Az ember mindig úgy akarja a maga és szövetséges társai dicsőségét munkálni, hogy hazugsággal leplezi a bűnt, erőszakkal torolja meg annak leleplezését, és terrorral riaszt el mindenkit attól, hogy fényt derítsen a sötétség cselekedeteire.

Az első tihanyi megmozdulás után azonnal szóba került egy szilvási House party megrendezésének a lehetősége is. Mi természetesen örömmel fogadtunk minden olyan kezdeményezést, amely közelebb akart vinni az Úrhoz. Lily sokat beszélt azokról a svájciakról, akikkel ott Tihanyban megismerkedett, és kilátás volt arra is, hogy majd minálunk is elmondják megtérésük és megváltozott életük csodálatos történeteit. Amikor minderről egy kisebb összejövetelen beszélgettünk, bennünk is megszületett az a vágy, hogy Szilváson is rendezzünk ilyen alkalmakat.

És hogy ez nem csak a mi vágyunk volt, azt sok helyről alkalmunk volt hallani. Mind többen érdeklődtek a mi állásfoglalásunk iránt is.

Emlékszem, hogy akkoriban minden reggel híven megtartottam a csendességeimet, és amiket azon kaptam, azt mind le is írtam. Az Ige is egyszerre színesebbé és életszerűbbé vált a számomra is, aki pedig eddig is rendszeresen olvastam a Bibliát. Persze az volt a legfontosabb, hogy a csendességekben kapott mennyei utasításoknak engedelmes szívvel fogadjunk szót.

Az Ige annál többet mondott nekünk, mennél inkább engedelmeskedtünk neki. Anyuka tihanyi útja jó lelki befektetés volt mindkettőnk számára.

A fejlődés törvénye. Szarvasagancsok

Amint már említettem, Anyuka sok lelki áldással tért vissza Tihanyból. Már ott elhatározták, hogy ősszel nálunk tartanak egy nagyobb House party-t. A nyár folyamán elvégeztük a tatarozási munkákat, amelyek már igen ráfértek ócska lakásunkra. A villanybevezetés költségeit is kihevertük, de az ezzel járó vakolást és falfestést, valamint egyéb felújítási munkákat mindeddig nem tudtuk végrehajtani. Mindez pedig nem volt kis munka.

A falakról lekerültek az egy évtized óta gyűjtött hullott szarvasagancsok, amelyeket minden évben egymás alá helyeztünk, hogy az egyes bikák agancsfejlődése törvényeit jobban megismerhessük. Agancsgyűjteményünk sok érdekes dologra tanított meg bennünket.

Volt olyan bika, amely nyársas vagy villás korában kaphatott valami sérülést, és ennek jelét egy különös csavarodás formájában éveken át hordta az agancsán. Egy másik bika pedig nekiment egy erősen lelógó telefonhuzalnak, az bevágta a még lágy agancsot, s az végül is így szilárdult meg. Ennek a bikának a neve Rónabükki bika volt. Amidőn ezt a bikát a gazdám öccse

elejtette, senki sem akarta elhinni, hogy az a szép 12-es bika a mi Rónabükki bikánkkal azonos. Csak midőn az összes hullott agancsait a terítéken fekvő bika mellé raktuk, csak akkor ismerte el mindenki az azonosságot. Így jártunk a Bácsói 10-essel is. Ennek a bikának az agancsait még Nagy Imre alerdészünk kezdte begyűjteni minden év március elsején a bácsófői rétről. Ez a bika aztán hét éven át megtartotta ezt az agancshullató helyet. E bikának már az első talált agancsa is tízes volt, és az maradt 7 éven keresztül is, amidőn végre az én gazdám a Nagyvereskőbércen elejtette.

Mi sokat vadásztunk együtt, és akkor is együtt cserkészünk erre a bikára, bár nem tudtuk, hogy az a Bácsófői 10-essel azonos. E bikának már sokszor hallottuk a mély bögsését, és sejtettük, hogy az nem lehet egy fiatal legényke. Amikor sikerült becserkészniünk, és a gazdám egy szép lövéssel a bikát leterítette, én rögtön megállapítottam, hogy ez a bika csak a mi bácsófői barátunk lehet.

Ugyanezen az estén Sándor őrgrof is lőtt egy bikát a mi német fővadászunk vezetése mellett. Amikor aztán találkoztunk, a fővadász iparkodott elhíttetni, hogy az általuk elejtett bika egy visszarakott, golyóra megért bika. Én természetesen láttam, hogy ez nincsen így, és a gazdám is nekem adott igazat, de ezzel nem akartuk a vendégnek kedvét szegni. A mi tízesünkről azonban a fővadász sehogy sem akarta elhinni, hogy az a bácsófői bika lenne. Amidőn ellenben megmutattam a gyönyörű fekete agancs gyöngyei között felfedezett fekete fenyőgyantát, akkor elhitték, hogy az csakis a horotnai fenyvesben dörzsölhette le az agancsát, és így az valóban a mi bácsói 10-esünk. Ezt a meggyőződésemet azután a begyűjtött hullott agancsok is kétségtelenül igazolták.

Megdőlő fővadászunk azon rosszindulatú állítása is, hogy ez a bika egy fejlődésképes fiatal bika lenne, és éppen most érte volna el a legjobb tenyészbika kort, mert a hullott agancsok súlya évről évre kisebb súlynövekedést mutatott, és éppen a legfőbb ideje volt, hogy ez a bika terítékre kerüljön, mert a jégág 10-es bikák agancsfejlődésével úgyis rossz tapasztalataink voltak. A fővadászt igen bántotta, hogy az őrgrof ismét velem cserkészett, midőn a második erős bikáját ejtette el. Ezért szerette volna e bikát "Zukunftthirsch"-nek^a minősíteni. Persze erre az is rácsófolta, hogy már csak az egyik gyöngyfoga volt meg, és az is igen megkopott állapotban. Ennek a szép bikának az agancsa azután a pesti agancskiállításra is elkerült. Én természetesen elküldtem vele a hullott agancsainak gyűjteményét is. Nagy volt azonban a megrökönyödésem, amikor ezen agancsokat egy egészen más formájú agancs alatt láttam kiállítva. Csodálkoztam a kiállítást rendezőknek a tapasztalatlanságán, hogy az agancsokat így felcserélték, mintha sohasem tanulmányozták volna az agancsfejlődés törvényszerűségét. Így aztán természetesen a kiállítást látogató nagyközönség sem okulhatott a bemutatott agancsainkon.

^a Zukunftthirsch: a jövőben beérő, még fejlődésben levő szarvas

Érdekes volt, hogy a magát igen tapasztalt vadásznak tartó Gaiswinkel fővadász a Sándor örgróf bikáját igen öreg és visszarakott bikának minősítette, míg a miénket a jövő bikájának mondta. Amikor aztán bemutattam mindkét bikának a hullott agancsait, akkor nyilvánvalóvá vált, hogy éppen az ő bikájuk volt a jövő ígérete, és a miénk a lelövésre való előregedett bika.

Ugyancsak e fővadással történt meg, hogy a gazdám feleségével lelövetett egy, a véleménye szerint igen öreg, visszarakott bikát, amelynek az ő megállapítása szerint a bal ágán csak egy csonk volt, míg a jobb ág 12-est mutatott. Ilyen bikát én nem ismertem, ezért kíváncsi voltam a trófeájára. Amint tehát meghallottuk az örgrófné fegyverének a lövését, azonnal elindultunk a megbeszélte találkozási helyre, ahová nemsokára a fővadászék is megérkeztek. A fővadász még akkor is azt állította, hogy az elejtett bika igen öreg. Nemsokára azonban a szekér már hozta is a bikát. Amint azt még messziről megláttam, azonnal megismertem, hogy az a mi igen jó fejlődésű tavalyi 8-asunk, amely tavalyelőtt még csak villás volt.

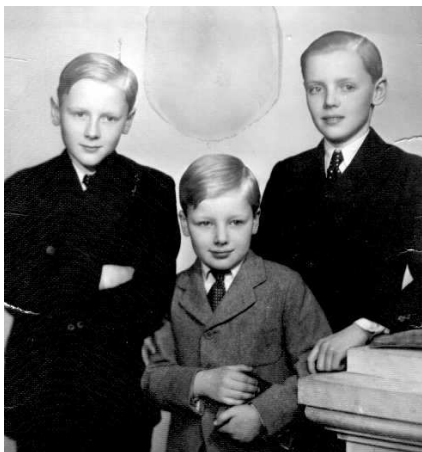
Ahogy a bikát a fiatal erdő szűk útján hozták, mindezt azonnal láttam, és tudtam, hogy e bikának az agancsa a gyors fejlődés következtében nagyon laza szerkezetű, és emiatt törékeny. Gyorsan figyelmeztettem a kocsist, hogy vigyázzon az agancsra, mert az a legkisebb ütésre is letörhet, és ezért kerülje jól ki az útjában lévő fát. A fővadász csak nevette a figyelmeztetésemet. Bezzeg amikor az agancs kissé nekiütődött a fának és letört, akkor egyszerűen elment a kedve a nevetéstől.

Ideginfluenzám és következményei

Az előbbi fejezetben a fejlődés törvényét csak úgy mellékesen említettem meg. Nagy kár az is, hogy a fejlődés szón ma nem annyira a kibontakozást értjük, mint inkább egy olyan irányú átalakulást, amit mi emberek hozunk létre, de ami nem egy benső törvényszerűségeken alapul. Ebből a szempontból vizsgálva például az agancsokat csodálkozással láthatjuk, hogy az egyes bikák agancsa évről évre szinte kiszámítható fejlődést mutat annak ellenére, hogy ennek megnyilvánulási formája nem nyilvánvaló. A fejlődés tehát valami benső folyamat, amely szigorú, de láthatatlan törvények alapján jön létre. A növekedés erélyét természetesen mi is befolyásolhatjuk megfelelő táplálékjuttatás segítségével, és azt is tudjuk, hogy bizonyos sérülések az agancsképződésen is meglátszanak. A fő alak azonban olyan egyéni sajátosság, amely mint törvényszerűség jelentkezik az illető bika életében.

A mi testünknek is megvannak a maga törvényei, amelyeket bizony jobban kellene ismernünk, hogy ellen tudjunk állni a különböző külső és belső hatásoknak.

Lily tihanyi tartózkodása idején Marcsek Sárka volt szíves a háziasszonyi teendőket ellátni, mert nekem igen sok dolgom volt, s bizony nem tudtam a gyerekekre sem megfelelően vigyázni.

Egyszer a gazdámék megkértek, hogy a kis örgrófoknak mutassam meg a bükki üzemünket, majd kissé cserkésszünk is, hadd szeressék meg a vadakat és az erdőt is. Az idő erősen változékony volt, és a gyerekek nem hoztak magukkal kabátot. Fenn a bükkön, a jó meleg napon szépen elsétálgattunk, de amikor a siklón lefelé jöttünk, éreztem, hogy megcsapott a hideg kukucsói levegő. Gyorsan átadtam a kabátomat a gyerekeknek, jól bepólyáltam őket, nehogy a hideg, nyirkos levegő valami bajt okozzon.

A Pallavicini fiúk: Frédi, Sándor és Károly

Amikor aztán hazaérkeztem, ott várt a rengeteg fizetési elszámolás, amelyeket a legjobban magam szerettem elintézni, mert így maradhattam a munkákkal és a munkásokkal is a legteljesebb kapcsolatban. Már két nap óta egyre dolgoztam, de mindig jobban éreztem, hogy megfáztam, és valami nincsen rendben velem. Persze erről senkinek sem tettem említést, mert

nem akartam, hogy orvost hívjanak, és az ő parancsára esetleg ágyba kerüljek, a munkám befejezetlen maradjon, és a munkásaink ne kapják meg megérdemelt fizetésüket. A bérjegyzékek összesítőjének utolsó sorait már magam is alig tudtam elolvasni, annyira reszketett a kezem az írás közben.

Sáríka ekkor vette észre, hogy valami bajom van. Most már ő ragaszkodott ahhoz, hogy megmérjük a lázamat, és amikor meglátta, hogy az már 39 fokon felül van - ami nálam igen nagy láznak számít, mert nekem alacsony a testhőmérsékletem -, hát azonnal elhívatta Nagy Ferit, szeretett orvosunkat és lelki testvérünket.

Feri csakhamar megállapította, hogy súlyos ideginfluenzám van. Ezután 10 napon keresztül valami különös váltólázam volt. Két napig 40 fok körül volt a lázam, majd a harmadik napon láztalan voltam. A szervezetem alig tudott megbirkózni ezekkel a hatalmas hőmérsékleti ingadozásokkal, melyek rettenetesen kimerítettek. Étvágyam nem volt, és rohamosan fogytam. A 10 napi ágyban fekvést 10 kilogramm testsúlycsökkenéssel fizettem meg. Amikor végre fel próbáltam kelni, éreztem, hogy teljesen megbénultam. Megpróbáltam írni, de bizony az csak macskakaparas volt, amit én a papíron végeztem.

Lily, aki közben hazajött a tihanyi House partyről, kérésemre azonnal írt Bandinak, hogy szerezzen részemre valahol kéz alatt egy írógépet, mert bizony kevés reményem volt arra, hogy a kezemet még valaha is fel tudjam használni kézírásra. Közben meghallottam, hogy egy 10 éves fiú is benne volt e szokatlan betegségben, és abba bele is halt.

Azután a betegségből lassan felgyógyultam, de járni és írni bizony nem tudtam. Ha leszálltam az ágyamból, a lábikráimban olyan rettenetes fájdalmaim voltak, hogy ordítani szerettem volna. E fájdalmak nem akartak megszűnni.

Ekkor történt azután, hogy egy nagyobb turistatársaság érkezett Szilváásra, és felkerestek engem, hogy tőlem kérjenek tanácsot és engedélyt a megnézendő szebb helyek megközelítésére. A társaság ismerős vezetői, amidőn látták nyomorult állapotomat, igen sajnálkoztak felettem, mert hiszen ők éppen arra számítottak, hogy majd én esetleg el is vezetem őket egyes szebb helyekre.

Elhatároztam, hogy legalább lemegyek a ház elé, és ott üdvözlöm a társaság tagjait. Amint megláttam, hogy közöttük több idősebb egyén is volt, csak a Bácsófőt ajánlhattam kirándulási célnak. Nagy erőlködéssel és két bot segítségével elmentem velük a kiszáradt tó partjáig, hogy onnan megmutassam a Csortoskő felé vezető meredek utat. Amikor ellenben láttam, hogy ettől az idősebbek megijedtek, megpróbáltam továbbmenni velük, hogy a csortoskői nyiladékon keresztül vezető utat megmutassam nekik.

Eközben azonban azt tapasztaltam, hogy már nem fájnak annyira a lábaim, sőt az egyik botot hamarosan el is hagytam. A turistáknak azonban még ez az út is meredek volt. Most aztán hogyan is magyarázzam meg a püspöki bükkfától felfelé vezető, igazán menedékes utat? Végül is elhatároztam, hogy elvezetem őket a horotnai harmadik nyiladékgig, ahonnan aztán könnyűszerrel felmehetnek a Bácsófőhöz.

A lábam mind kevésbé fájt, és én csakhamar elhatároztam, hogy megpróbálom magam felvezetni a társaságot a gyönyörű rétekhez. Tudtam ugyanis, hogy ha nem én megyek velük, akkor esetleg éppen a legszebb részeket már nem fogják megnézni, és ezt nagyon sajnáltam volna. Nem volt tehát mit tennem, magamnak kellett a vezetést ismét elvállalni, és felmenni a társasággal a Bácsófőre. Mikor aztán megláttam mindenki örömét a gyönyörű szép rétek láttán, bizony egészen meg is feledkeztem arról, hogy ez az út nekem milyen megerőltetésembe, fáradságomba került.

A hátralévő utat aztán már teljesen bot nélkül tettem meg. Végigmentünk a középbérci nyiladékon egészen a Csortoskőig. Megmutattam a régi hatalmas kelta sánc nyomait, elmondtam, hogy mennyi érdekes régiséget találtunk e sáncok között, és így egy kis

történelemmel is fűszerezhetjük utunk tanulságait. Láttuk, hogy milyen széles és egyenletes lejtésű út vezetett fel a Kelemenszékére, és magunk előtt szinte láttuk azt az élénk életet is, amelyet az itteni lakók élhettek. A nagy bükki erdőség közepette egy ilyen megerősített város milyen védelmet nyújthatott a lakóknak?

Pedig ilyesmire lehetett következtetni a Horotna elnevezéséből, ami valószínűleg a Horotna dolina régi szláv elnevezés maradványa. Maga a vár azonban nem szláv eredetű, hanem sokkal régebbi. Valószínű azonban az is, hogy ezt a legnagyobb kiterjedésű bükki várat nemcsak a kelták, hanem a későbbi szlávok, majd a magyar ősök is használták. Erre nemcsak a Kelemenszék elnevezéséből, hanem egy-két bronz pitykés gombból is következtetni lehet, amelyet a Horotna völgyben találtunk.

Jellemző azonban, hogy magában a sáncok által körülkerített várban semmi vastárgyat nem találtunk, hanem csak csiszolt kő és bronz szerszámokat. Milyen érdekes lenne e várnak egész települését, a régi sírokat kiásatni, és mindezek alapján megállapítani ennek a helynek a történelmét. Ilyen kérdésekről beszélgetve néztük meg a Csörtoskő kerek sáncerődítményeit, amelyek a fővárat, a Kelemenszékét a Középbérc felől védték.

A lábbajomat mintha valami csodálatos hatású erő elfújta volna, semmi fáradságot, fájdalmat sem éreztem. A lakásunkkal szemben lévő nyiladékról már magam is szaladva jöttem le. Lilyék úgy láttak távozni, mint egy két bottal is nehezen mozgó nyomorékot, és íme most a régi erőben, frissen tértem vissza. Milyen nagy volt mindnyájunk öröme!

Megértettük azonban az Úr figyelmeztetését is: "Aki meg akarja tartani az ő életét, elveszti azt, és aki elveszti azt érettem és az evangéliumért, megtalálja azt." Igen, mindaddig, amíg csak az én bajomra gondoltam, addig nem jött a gyógyulás, de amikor nem magamra gondoltam, hanem Krisztus szeretete által másokon akartam segíteni és másokat akartam szép élményekhez juttatni, akkor e feladat teljesítése közben én magam is meggyógyultam. Szívem mélyéből adtam hálát az Úr csodálatos útmutatásáért, és az engedelmesség jutalmáért, a gyógyulásomért.

Oxfordi House-partyk

A ház külső rendbehozása befejeződött, és a legjellegzetesebb agancsok ismét visszakerültek a falakra. Ezúttal azonban már nem közvetlenül raktuk azokat a ház falaira, hanem egy-egy táblára összegyűjtve szereltük fel egy-egy bikának a hullott agancsait. Minden készen várta az oxfordista vendégeket. Egyelőre csak egy kisebb House-partyra számítottunk. Mi inkább azt szerettük volna megtudni, hogy kik azok, akik e mozgalom után a mi vidékünkön érdeklődnek.

A környékről aztán be is futottak szép számmal az érdeklődők. Az első, őszi House-partynak inkább ismerkedés jellege volt. Ekkor beszéltek meg a tavaszi nagy konferenciát, amelytől azt vártuk, hogy majd újabb lendületet fog adni e mozgalomnak, és ezen keresztül az egész magyar életnek.

Megújulást igényelt minden. Sokan voltak, akik a nyugati politika hatása alatt egy külső, világi megmozdulástól várták a jobb, nemesebb társadalmi életet, míg mi azon voltunk, hogy bensőleg kell megújulnunk. Meg kellett látnunk a mi egyéni és társadalmi életünknek a súlyos hibáit, és meg kellett találnunk az azokból való gyógyulás mikéntjét is. E világ a maga gyógyító tevékenységével mindig csak felületi kezeléssel akarja elkábítani az embereket. Úgy hiszi, hogy eleget tett a feladatának, ha leváltja azokat az egyéneket és társadalmi rétegeket, amelyek nem jól töltötték be hivatásukat. Hogy azonban a dolgok benső alapjukban változzanak meg, ahhoz az ilyen reformok nem elegendők.

Az Oxford mozgalom ilyen benső átalakulást kívánt. Azt szerette volna elérni, hogy az emberek benső viszonya változzék meg. Azt óhajtotta, hogy ezentúl ne a mi akaratunk legyen meg, és ne azt akarjuk kicizellálni,

kiszínezi, hanem az életünk irányításában a döntő szerepet bízuk az Úristen Szentlelkére, aki mibennünk, a mi legbensőbb érzéseinkben és gondolatainkban akarja megmutatni a helyes utat, a követendő magasztos célokat, amelyek minden ember javát szolgálják.

A tavaszi nagy House-partyra aztán még jobban felkészültünk. A szobákat újra festettük, az ajtókat, ablakokat szép csontfehérre mázoltuk. Aztán jött a lakás teljes nagytakarítása. És éppen amikor az utolsó munkákat is befejeztük, már jöttek is a vendégek. Az elhelyezés nem volt könnyű feladat, mert harmincnál is több vendégünk volt. A gyerekek, mint az ilyen alkalmakkor történni szokott, ismét szalmazsákokra kerültek. Aztán külön helyeztük el a férfiakat, külön a nőket, és így valahogy, de mindenkinek a megelégedésére megoldottuk a szálláskérdést is.

A House-party aztán két napon át tartott, és mindenki sokat nyert azon. A környékről is többen jöttek ki ismét. Voltak, akik nem maradtak hálásra, de voltak olyanok is, akik éjszakára is nálunk maradtak. Ekkor igazán megláttuk azt, hogy egy oxfordi háznak gumifalai vannak. Amikor már végkép azt hittük, hogy több vendéget elhelyezni már lehetetlen lenne, akkor mindig kiderült, hogy a szeretet alig ismer ilyen korlátokat, és új és új lehetőséget találtunk az elhelyezésre. Úgy látszott, hogy e mozgalom nálunk is nagy hullámokat fog verni, mint azt a nyugati államokban és Dél-Afrikában is tapasztalták.

Megláttuk azonban azt is, hogy egyeseket inkább érdekelte a jómódú külföldiekkel való kapcsolat, mint az Úr Szentlelkének hatása alatt lenni. Ezek az emberek azután a mozgalmat a maguk érvényesülésére akarták kihasználni. És ismét beigazolódott az Úr mondása: aki meg akarja tartani az ő életét, elveszti azt. Igazán csak az tud vezetni, aki életét teljesen átadta az Úrnak, hogy ezentúl mindenben az Úr akarata legyen meg. Az egyik ilyen mindenképpen érvényesülni akaró egyén hamarosan lebukott, és e bukásával sok lelkes hívő is megrendült a hitében. Ebből is nyilvánvalóvá lett az, hogy a társaság egy része nem tudott megszabadulni önmagától, hamis vezetésre tette fel a szerencsáját, és nem egyedül az Úrban volt boldog.

A House-party főtémája természetesen most is a csendesség, bűnvallás és jóvátétel volt. A vidéki vendégek egy kissé tartózkodóan viselkedtek, de a pestiek legtöbbször igen határozottan meg lehetett érezni az első szeretet melegét, az igazi életnek életet adó csodáját. Igen jó volt az is, hogy e mozgalom felekezetiközi volt. A katolikusok éppúgy bekapcsolódtak ebbe, mint a protestánsok, és akik az Úr hívására jöttek el, azok valóban mind egyek lettek az Ő szeretetében.

A nyáron azután én is eljutottam egy tihanyi konferenciára, ahol számos kedves barátot adott az Úr. A légkör itt is szabad volt, és az Úrnak átadott életek sok szeretetet sugároztak mindenkire. Emlékszem, hogy ott Tihanyban sokat beszéltek Kovács Imre¹⁰ könyvéről, a "Néma forradalom"-ról is. E könyvet én is ismertem, és egy pesti utam alkalmával magával Kováccsal is beszélgettünk a könyv hibáiról. Kovács Mádi Zoltán baráti társaságához tartozott, és az ő révén kerültem én is érintkezésbe vele.

Amikor Kováccsal találkoztam, ő is elismerte, hogy sok állítása nem felel meg a tényeknek. Így azt állította, hogy a pusztaszeri uradalom jelenlegi tulajdonosának az édesapja egy 40 házból álló községet romboltatott le 1851-ben. Ez nyilvánvaló lehetetlenség volt, miután az illető csak 1852-ben született. No de a 40-es számba is becsúsztott egy felesleges 0, mert 4 házról volt szó, amit le kellett rombolni. Ennek pedig az volt a története, hogy az egyik bérlő, aki kötelezve volt, hogy a saját cselédei részére rendes lakásokat építsen, ehelyett olyan viskókat építtetett, amelyeket a hatóság lakhatalannak minősített. Ezek az épületek kerültek aztán lebontásra. De az épületekben lakó embereknek akkor sem kellett az ég alatt hálnia, mert két családot az uradalom új bérlője helyezett el megfelelőbb lakásba, kettőnek pedig a gazdaság adott jó lakást és jobb kenyeret az eddiginél.

A könyv tendenciájából látni lehetett, hogy az írónak azzal politikai célkitűzései voltak. Amikor a számos hasonló hibára felhívtam Kovács figyelmét, és őt arra kértem, hogy azokat javítsa ki, azt felelte, hogy azt ő nem teheti meg, mert azzal az ő saját politikai karrierjét veszélyeztetné.

Mindenesetre igen jellemző volt, hogy ott Tihanyban egy ilyen könyv volt a nagybirtok-rendszer elleni hangulatnak a fő irányítója. A legtöbb nagybirtok hibás kezelése, valamint az ilyen hamis beállításokat hozó könyvek voltak az okai annak, hogy az emberek nem látták meg e kérdésben az evangélium szerinti megoldást, hanem egyszerűen úgy döntöttek, hogy küzdeni kell a nagybirtok ellen.

Mi is itten az igazság? Az Ige nem a nagybirtok ellen küzd, hanem a nagybirtok önző birtoklását helyteleníti. Az Ige szerint aki hűségesen sáfárkodik a rábízott talentumokkal, azt az Úr nagyobb városok tulajdonlásával, kormányzásával bízta meg. Megláttuk tehát, hogy nem a vagyon köztulajdonba vételével vagy a birtok megosztásával lehet a kérdést jól megoldani, hanem az Isten akarata szerinti gazdálkodással, és a termelt javak igazságos megosztásával. A társadalmi problémákat sem az fogja megoldani, ha minden termelőeszközt államosítunk, hanem ha ezeket az eszközöket, birtokokat a leghelyesebben, legigazságosabban kezeljük, úgy, hogy azzal Isten akarata szerint a lehető legnagyobb népréteg javát szolgáljuk.

Krisztus nem azért tiltakozott a két testvér birtokmegosztási kérelmének teljesítése ellen, mintha ezzel nem tudott volna foglalkozni, hanem azért, mert egy szétoztatással nem akarta az Úr tulajdonát emberek tulajdonába adni. Az Úr a Föld, és annak teljessége - mondja a Szentírás, és ez a kijelentés mindörökké megáll. Ha tehát valakitől

elveszek valamit és másnak adom azt, akkor megtagadom a legfőbb igazságot. Ezzel elterelem a figyelmet arról, hogy mi sáfárok vagyunk e Földön, és mindennel úgy kell gazdálkodnunk, ahogy azt a mi megbízó gazdánk, az Úr akarja. Áll ez akkor is, ha az elvett javakat az államnak is adjuk át, mert hiszen ott is emberek tevékenykednek, és azok munkájában is lehetnek hibák, ha nem ismerik azokat a törvényeket, amelyekkel az Úr ezt az egész teremtett világot kormányozza.

Mindig az a kérdés a döntő, hogy milyen szellemiség az, amellyel valaki valamit kezel. A keresztyénségünknek a bűne volt az, hogy mi átvettük a pogány Róma tulajdonjogi meghatározását, és ezzel a javakat kiengedtük az egyedül jogos tulajdonos, az Úr kezéből. Ez azután minden bajnak a gyökere. Ebből, az önistenítés és hatalmaskodás bűnéből kell először is megszabadulnunk, és nem csupán a felületi változásokban bizakodnunk.

Ferike születése és halála

Lilynek ez az év különösen fárasztó volt. A vendégek a nyaralásuk érdekében valóságos rohamot indítottak ellenünk. Hiába utasítottunk el száz családot is, mindig voltak olyanok, akiknek a társaságát nem szívesen nélkülöztük volna. Így például a tihanyi új barátainkat is sajnáltuk volna Szilvástól elzárni, mert szerettem volna, ha ők is megismerik azt a szellemet, amellyel a szilvási uradalmat kezeltük.

Lilyt a sok munka bizony kimerítette, és lehet, hogy ez is oka volt annak, hogy midőn a kis Ferike 1937 szeptember 27-én megérkezett, gyengébbnek és érzékenyebbnek találtuk, mint eddigi gyermekeinket. Szegénykének minden szopás után nagy gyomorgörccsei voltak, és ilyenkor kétségbeesetten sírt. Az a 4 hónap, amelyet velünk töltött, bizony nemcsak neki, hanem a mi számunkra is igen fájdalmas volt. Nagy Feri ekkoriban igen gyakran volt nálunk, mert minduntalan attól féltünk, hogy e görcsök megölik szegény, sokat szenvedett fiacskánkat.

Marcsekék meghívását is egy kissé félve fogadtuk el, hogy Erzsikével együtt vegyünk részt Sáríka esküvőjén. Csermelyig együtt mentünk Ferivel, aki még aznap fel akart menni hozzánk, mert Ferike ismét rosszabbul lett. El lehet képzelni, hogy mi is siettünk az esküvő után hazafelé, és bizony nem vártuk meg a lagzi végét. A lakodalom egyébként igen szépen zajlott le, és a kis Erzsike is szépen vitte a templomban a menyasszonyi uszályt.

Már a fatelepnél voltunk, midőn Szert Béla jött velünk szemben, és ő közölte velünk a rettenetes hírt, hogy a mi Ferikénk egy órával ezelőtt kiszendvedett. Hazaérve ottan találtuk a kicsit a nyitott ablak mellett, mert Feri mindent megpróbált, hogy megmentse a gyermeket, és az volt az utolsó kísérlete, hogy hirtelen hidegnek tette ki a már hűlni kezdő testecskét. Lilyvel zokogva borultunk egymás nyakába, és a mi drága Nagy Ferink is velünk sírt óriási veszteségünk felett.

Azt kérdeztem az én szeretteimtől, hogy miért nem imádkoztatok a mi Urunkhoz, hiszen Ő meghallgatja az övéit. Feri buzgó imádságba kezdett, majd imádkozott Lily is. Végül, amikor én is kértem a mi mennyei Atyánkat meghallgatásért, a gyermek hirtelen felsírt. Feri odaszaladt a kicsihez, azonnal betakarta őt, betette az ablakot, s ekkor a Sátán megkísértve engem, azt a gondolatot sugallta belém, hogy az én imádságomra jött a mi Ferikénk vissza a halálból.

Mélyen megdöbbenem önmagamtól, hogy még egy ilyen végtelenül szent pillanatban is a magam személyét helyezem előtérbe, s nem egyedül az Úr megtartó kegyelmében gyönyörködöm. Ekkor éreztem, hogy a gyermek meg fog halni, s azt is éreztem, hogy én vagyok a gyilkosa, aki nem az Úr kezéből vettem őt vissza, hanem a csodálatos kegyelmi ajándékát a magam undok önhittségével fertőztetem meg.

Ferike másnap délben kiszendvedett. A kertben egy kis, még nem látott őszapó vagy tüzesfejű királyka ugrált az ágakon, és mintha vigasztalt volna, hogy az élet sohase múlik el, hanem

továbbra is élet marad. Semmi sem pusztul el, ami az életből van, s azé az élet, aki le tudja azt maradéktalanul tenni az ő Megváltójának kezébe. Ma sem tudom, hogy a kis madárka melyik is volt a kétféle ritka faj közül, de sem másnap, sem azóta nem láttuk többé a kertünkben.

Ferikét aztán felravataloztuk az ebédlőben. Ott feküdt kicsiny, sokat szenvedett testecskeje a sok fenyőgally között. Zsák Lajos le szeretne volna fényképezni, hogy valami emlékünkhöz maradjon örökül, de én arra kértem, hogy ezt ne tegye. Valahogy úgy éreztem, hogy nekünk őt nem a halott állapotában kell szívünkben megőriznünk, hanem mint örökké élő lelket, aki próbára tette a szívemet, és én e próbán elbuktam. Milyen mély önvád és fájdalom hasogatta a szívemet, amikor lebecsültük őt a szilvási temető sírgödörébe!

Ismét megfogadtam, hogy ezentúl sokkal jobban figyelek majd az Úr vezetésére, és sohasem fogok semmi jó dolgot magamnak tulajdonítani, hanem mindenben megkeresem és meglátom az Úr kegyelmes akaratát. Mennyiszer megfogadtam ezt, és hányszor szegtem meg e fogadalmat? Hiába, minékünk semmit sem lehet megfogadnunk, mert nem magunk vagyunk azok, akik azt meg is tudjuk tartani, hanem egyedül a mi Urunk kegyelme mutatkozik meg az Úr akaratának teljesítésében is.

Mennyire megértem Pál apostolt, amikor az erőtlenségével dicsekedik! Igen, ez a mi egyedüli dicsekedési lehetőségünk. És ez a mi teljes szegénységünk, ez a mi tudatos szegénységünk a forrása az Úr bőséges kegyelmének. Bizony csak akkor ömlik az Ő szeretete belénk, ha annak a mi önhiúságunk nem zárja el a csatornáját. Ezért imádkozunk szüntelenül azért, hogy Ő törje össze bennünk az én-t, és egyedül Őbenne legyünk boldogok.

A temetőben egy kis sírhalommal több lett, a gyermekeink száma eggyel megfogyatkozott, de Isten szeretete megmaradt akkor is egészen, végtelennek, amikor sokat vett el, és összezúzta az én gögös szívemet. Mindenért-mindenért Néki legyen hála mindörökké!

C.E. konferencia. Wilhelm Brech

Úgy emlékszem, hogy 1937-ben tartottuk Budapesten a kilencedik C.E. (Christian Endeavour, keresztyén törekvés) konferenciát, amelyre a világ minden tájáról idesereglettek a különböző hitű keresztyén hívők, hogy együttesen imádkozva eloszlassák azokat a felhőket, amelyek az eget mind jobban beborították. A háború borzalmi ismét fenyegetőleg tornyosultak fölénk, hogy számtalan emberi életet, mérhetetlen értékeket pusztítsanak el, és romba döntsenek egész országokat.

Az egész konferenciának az alaphangulata az Isten országáért való szent küzdelem volt. Ezt fejezte ki az a csodálatos ének is, amelyet több száz énekes énekelt teljes harmóniában, nagyszerű felkészültséggel, mindenkinek igen nagy lelki épülésére. Nem tudom, hogy ki írta a szöveget, csak azt tudom, hogy a lelkesítő zene Ádám Jenő¹¹ nagyszerű műve volt. Íme, az első vers szövege:

*Föl, testvérünk, harcra készen,
Szent csatára, győzelemért!
Jézus véled küzd az élen,
El ne hagyjad Őt, a Vezért!*

*Lengjen zászlaja,
Zengjen himnusza,
Szent ima szálljon az égre fel:
Jöjj el, jöjj el, édes Jézus,
Szent országod jöjjön el!*

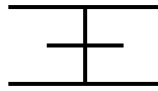
Nagyszerű volt az a hatalmas felvonulás is, amelyen a konferencia résztvevői az Andrássy úton nyilvánosan is biztonyságot tettek evangéliumi hitükről és reménységükről. Már akkor lehetett érezni, hogy az egész világ látja azt a katasztrófát, amelybe az emberiséget az igazságtalanság és esztelen gyűlölet, valamint az istentelen, e világ szerinti megoldás sodorja.

Gyönyörű volt az a hajókirándulás is, amelyet a konferencia résztvevői Visegrádra tettek. Érdekes élményem volt ezen az úton. Valamit meg kellett beszélnem dr. Csia Sándorral, a MÁV igazgató főorvosával, aki az egész konferenciának egyik főrendezője volt. Hosszú keresgélés után Sándort végre megtaláltam a hajó ebédlőjében,

ahol e délelőtti órákban a legzavartalanabban beszélgethettem egy idegennel. Amidőn Sándorral magyarul kezdtünk beszélgetni, megkérdezte az idegen, hogy nem tudnánk-e olyan nyelven beszélgetni, amelyet ő is ért.

Ekkor azt mondtam, hogy amennyit a németből Szibériában megtanultam, hát az, ha nem is sok, de annyival szolgálhatok. Az idegen, aki a kínai keresztyén missziót képviselte a konferencián, megkérdezte, hogy hol jártam Szibériában. Amikor az idegen meghallotta, hogy Csitában voltam, közölte, hogy 1908-ban ő is volt ott. Majd megkérdezte, hogy hogyan jöttem haza. Igen nagy volt az öröme, amikor meghallotta, hogy Kínán keresztül hajóval jöttem haza. A kérdések ekkor már mind gyorsabban röptek felém, és a válaszok is úgy pattogtak, mintha valami szellemi pingpong játékot űznénk: Milyen hajóval jött el Sanghaiból? Az Ume Maru-val - volt a válaszom. Hiszen akkor egy hajóval jöttünk haza 1920-ban, mert ő is azzal utazott. Ekkor mindketten felugrottunk és megöleltük egymást, mintha régi ismerősök lettünk volna, holott akkor bizony nem is ismertük egymást.

Sándorról persze mindketten megfeledkeztünk, és egymásután mondtuk el az élményeinket. És csak ezután került sor a bemutatkozásra. Amikor ugyanis a találkozáskor elmondtuk egymásnak a neveinket, hát az bizony a kevésnél is kevesebb volt. Így aztán nem értettük egymás nevét, és nem is érdeklődtünk azután, mert hiszen valószínűleg mindketten azt gondoltuk, hogy most ha találkozunk is, de hamarosan elválunk egymástól, és azután aligha lesz sok közünk egymáshoz. Most már tehát újból megkérdeztük egymás nevét. Amikor meghallotta a nevemet, és megértette, hogy az németül König-et jelent, azonnal kért tőlem egy papírost. Én a mindig nálam lévő Újtestamentumomat adtam oda, melybe azután beírta a kínai "király" jelet:

Ezután elmondta azt is, hogy hogyan kell ezt a jelet kimondani.

Rendkívül érdekes volt azután az a magyarázat is, ahogy a kínaiak ezt a jelet értelmezik. A két vízszintes vonal az eget és a földet jelenti. A közöttük lévő kereszt jel pedig a teljességet, és egyúttal a tízes számot is. A király jel tehát annyit jelent, mint ég és föld közötti teljesség. Király tehát az, aki az ég és föld közötti kapcsolatot teljesen be akarja tölni.

Azután tovább magyarázott Wilhelm Brech, és szorgalmasan írt is az újtestamentumomba. Leírta azt, hogy hogyan fejezhetjük ki a minden hatalommal megáldott király, vagy más szóval a királyok királya jelét. Itt nem kell mást tennünk, mint a kereszt fölé két kis szarvacskát rajzolni, ami azután úgy néz ki, mint egy V betű. Azt a bibliából is tudjuk, hogy a szarv a keleti népeknél a hatalom jele. Így tehát ha a király jelet ezzel a jellel ékesítjük, akkor, mivel Krisztusnak adatott minden hatalom, ez a jel Krisztust ábrázolja. Igen érdekes volt Brechnek az a megjegyzése is, hogy 4000 év óta ugyanezzel a jellel ábrázolják a bárányt is.

És a magyarázatot tovább folytatta. Ha a Krisztus jel alá írjuk az "ÉN" jelét, ha tehát magamat mintegy Krisztus alá rendelem, akkor ez a jelkép az igazlelkűséget jelenti, tehát azt a lelkiületet, amely a Krisztusnak bennem munkálkodó hatására mindenkinek javát keresi.

Akkor értettem meg, hogy Isten milyen életet tartogat a számomra, akit azért teremtett, hogy az Ő teljes, egységes és harmonikus törvényeit megismerve, magamat megtagadva (+) a Földnek, tehát minden teremtménynek átadjam. A feladatom tehát az, hogy szüntelenül felfelé figyeljek, és Isten minden üzenetét mindenki iránti szeretettel közvetítsem. A kereszt jeléből azt is láthattam, hogy ezt a feladatot csakis akkor tölthetem be, ha magamat megtagadva, Neki adom át egész életemet.

Ilyen előzmények után nem is lehet csodálkozni azon, hogy együtt maradtunk az egész kirándulásunk alatt. Az én drága új barátom aztán elmondta, hogy ő hogyan lett misszionáriussá. Testileg gyenge ifjú lévén, először nem vették fel a missziói iskolába, majd amikor megerősödött, és végre elérte a felvételt, mennyit kellett 6 év alatt tanulnia, hogy elérhesse szíve vágyát, a misszióba való kiküldést. Elmesélte aztán, hogy milyen nehézségek tornyosultak eléje, midőn végre el akart indulni a kínai misszióba, majd, hogy a tengeren is milyen veszélyek fenyegették. Elmondta azt is, hogy amikor végre szárazföldre értek, és megindultak a hosszú karaván úton, hogy elérjék a nyugat-kínai missziós bázisukat, miként támadták meg a rablók és fosztották ki őket, éppen csak az életüket hagyván meg nekik.

Mindezt elmondva elsorolta, hogy a misszió vezetője is hogyan figyelmeztette a most érkezettek a még nagyobb nehézségekre, amelyek csak most kezdődnek meg igazán. Hiszen ismeretlen még a nyelv, az éghajlat, a kínai nép gondolkodása, és annyi szokatlan, nálunk idegen szokása.

De a házfőnök nemcsak ilyen nehézségeket említett, hanem elmondta kezdő misszionárius társainak, hogy éppen a napokban látták itt a világ legveszedelmesebb kígyóját, a zöld kígyót, amelynek a marása feltétlenül halálos. Előfordult ugyan, hogy valaki nem halt meg a marás utáni maximális 15 perces idő alatt, mert a seb azonnali kiszívásával a hatást elodázták, de ez esetben is a vér annyira megfertőződött, hogy 6 hónap alatt a megmárt embernek a teste tele lett kelevénnyel, és ebben pusztult el iszonyú kínok között. A házfőnök ekkor mosolyogva

jegyezte meg, hogy e kilátások után bizonyos szívesen elmenekülnének egyesek, mint ahogyan az eddig is gyakran előfordult, amikor már a szenvedéseket nem bírták elviselni.

E beszéd közben Brech Vilmos egy harapást érzett a lábán, és amikor az éles fájdalomra felkiáltott, majd az asztal alá nézett, borzalommal látta a zöld kígyó menekülését. A kígyót nem sikerült megölni. A főnök kijelentette, hogy csak annyi ideje van az életből, amíg az Úrhoz imádkozhat lelki vigaszért, megnyugvásért, és a Krisztus érdeméért való üdvösségért. A misszionáriusok egyik a másik után imádkoztak. Végre imádkozott Brech is, akit a fájdalom egyre inkább gyötört. Ő nem panaszkodott, hogy ilyen korán kell befejeznie az életét, nem sorolta fel a nehézségeit, amelyek a missziós munkájának az útjában állottak, és íme most meg is állítják őt örökre.

Ő csak egyet sajnált és félt, azt, hogy nincsen egyetlen kínai sem, akit Jézus szeretetéhez, megváltói munkájának eredményes befejezéséhez elsegített volna. Igen, egy küzdelmes életnek ez a teljes eredménytelensége magánál is fájdalmasabb. Amíg így imádkozott, a főnök megnézte az óráját, és midőn látta, hogy a marás óta már 20 perc is eltelt, felkiáltott, hogy most valami csoda történt, mert ennyi idő alatt Brechnek az eddigi tapasztalatok szerint már meg kellett volna halnia.

A fájdalmak azonban egyre erősebbek lettek, a lábai lassan már hordónagyságúra dagadtak, úgy hogy amikor le akarták fektetni őt a szobájában, csak úgy tudták levetkeztetni, hogy nemcsak a csizmáját, hanem a nadrágját is le kellett hasítani róla. Félájultan a fájdalomtól elaludt. Lesz-e ebből az álomból ébredés, tusakodtak a többien a halál és elmúlás gondolatával.

Éjszaka Brech felébredt, rádöbbsent a bajára, majd megnézve a lábát látta, hogy a dagadt lábak lelohadtak, és ő lábra tudott állni. Aztán örömmel szaladt ki a verandára, és boldogan kiáltotta: *Ich bin gerettet!*^a *Ich bin gerettet!*

Igen, Isten szabadítása teljes volt. Neki sem ekkor, sem ezután még csak kelevényei sem lettek. Isten csodát tett vele, mert neki nem a saját elmúlása fájt, hanem a másoknak való szolgálat lehetetlenné válása szomorította őt egyedül. Ő valóban el volt készülve arra, hogy meghaljon másokért, és úgy látszott, hogy az a fájdalom gyógyította meg őt, amely másokért égett benne. Hiszen már-már úgy tűnt neki, hogy sohasem fogja tudni elmondani az Evangélium örömeit, Istennek köszönhető kegyelmét. Megértette az Írást: "Aki elveszti az ő életét, én érettem és az evangéliumért, az megtalálja azt." Igen, ez teljességgel be őrajta, és így kapta meg az Úrtól azt a kegyelmi ajándékot, hogy sok kínai felebarátunknak lehetett Istentől rendelt orvosává.

Őszinte beszélgetés

Nem emlékszem már pontosan, hogy melyik évben történt. Egyszer Bakó László¹², a nyilaskeresztes párt egyik vezetője, és Gálócsy Zsigmond kohómérnök, Bandi régi évfolyamtársa és sok turistakirándulásunk részese felkeresett szilvási otthonunkban. Gálócsy, mint említettem, a bátyámmal együtt végezte Selmeceken a kohómérnöki szakot, és mivel éppen Szilvásváradon járt, ahol hallotta, hogy én itten lakom, hát felkeresett a barátjával, és tőlünk éjjeli szállást kért.

A beszélgetésünk természetesen a régi élmények, együtt eltöltött főiskolai évek sok kedves epizódjának felelevenítésével kezdődött. E beszélgetésbe Bakó nem kapcsolódhatott be. Csakhamar azonban rátértünk a mindennapi élet problémáinak tárgyalására. A szót most már Bakó vitte. Mindjárt kifejtette szélsőségesen jobboldali álláspontját, amelyről mindenki tudta, hogy az a nyilaskeresztes párt felfogásával azonos.

Én persze nem tagadhattam meg azt a meggyőződésemet, hogy az egyéni és társadalmi élet helyes megoldása nem nélkülözheti a krisztusi szellemiséget. Azt mindnyájan tudjuk, hogy ebben az életben kétféle, legtöbbször ellentétes erő működik, a szeretet és a gyűlölet, amely persze az irányát tekintve nem azonosítható a jobb- és baloldalisággal. Kifejtettem azt a meggyőződésemet is, hogy nem helyeslem a zsidóság gyűlöletét, amint hogy magát a gyűlöletet sem tartom olyan rendező erőnek, amely okszerű reakcióként hat olyan esetekben, midőn méltánytalanságot vagy igazságtalanságot tapasztalunk. A gyűlölet olyan hatás, mely egyoldalúan mérlegeli az eseményeket, és nem egy mindenkire kielégítő igazságos megoldást keres.

Bakó László az én szemléletemet erőtlenségnek mondta, mert nem akar határozottan leszámolni azzal a szerinte nemzetpusztító elemmel, amely a csak a maga célját követve megmérgezheti az egész nemzetet. Kifejtette, hogy a zsidóság az utolsó évszázadban hogyan ragadta magához a gazdasági vezetést, majd végül is hogyan vált politikai hatalommá.

A nyilaskeresztesek felfogása szerint minden bajnak a gyökere abban az egyeduralkodó törekvésben van, amit a zsidóságnál szerinte mindenütt láthatunk. Ez a faj vagy vallás, ami végeredményben egyre megy, hisz a maga kiválasztottságában, és feljogosítva érzi magát arra, hogy a nem-zsidókat alacsonyabb rendű emberekként ne

^a Megmenekültem!

csak lenézzék, hanem őket saját kiszolgálásukra fel is használhassák, és ezzel a világszertei törekvésüket előbbre vigyék.

Én nem így láttam a dolgot. Azt nekem is el kellett ismernem, hogy a zsidók egy része ma is kész megfeszíteni az igazságot, ha ezzel előmozdíthatják a saját céljaikat. Ugyanakkor azonban van egy másik zsidó szellem is, amelynek Krisztus a vezére, aki az isteni küldetését az emberiség igazi szolgálatában mutatta meg. Ezzel tette nyilvánvalóvá a mindenki javát szolgáló szellem diadalát, ha az mindjárt a saját életének feláldozásával is járt. Az igaz, hogy a másokat leigázni vágyó szellem mindenki előtt ellenszenves, de nem az-e vajon akkor, ha történetesen magyar ember akarja a másik magyart elnyomni?

Baky arra utalt, hogy a zsidókérdésnek ilyen keresztyén felfogása az egész megoldást mintegy légüres térbe helyezi, és ezzel megakasztja a megfelelő és igazságos kibontakozást, mert olyan szellemi fejlődést előfeltételez, amelynek reális alapjait ugyanakkor fokról-fokra veszíti el.

Ezzel én természetesen nem értettem egyet. Nekem az a véleményem, hogy nekünk elsősorban is szellemi vonalon kell tisztáznunk a feladatunkat. Ha ugyanis mi erre nem vigyázunk, akkor bár talán előrehaladunk az anyagi megoldás terén, de ugyanakkor elveszíthetjük azt a nemesebb szellemi irányítást, amely éppen az önző, földhözragadt és egyoldalú felfogást akarja megreformálni. Természetesen az sem lenne helyes, ha a keresztyénség a maga nemesebb felfogását nem akarná a gyakorlati életben is valóra váltani, hanem megelégedne az elméleti alapok lerakásával. A keresztyénségünk ebben a tekintetben igen súlyos hibákat követett el a múltban. Tény az, hogy amidőn a lelki alapokat akartuk biztosítani, akkor nem gondoltunk a lelkiségnek megfelelő, párhuzamosan végrehajtott gyakorlati munkájára is. Emiatt lett a keresztyénség felfogása elméletivé. Ez okozta, hogy az úgynevezett idealista világnézet ezeket a jelzőket kapta, holott éppen azt kellett volna bebizonyítania, hogy magasabb szemlélete a legnagyobb realitás, a legigazibb élet szülője, amely örök forradalommal iparkodik javítani minden hibát, és tökéletesíteni a tökéletlen dolgokat. A keresztyénségnek végre meg kell mutatnia, hogy a gyakorlati élet minden területén van igen hasznos mondanivalója. Meg kell mutatnia, hogy nem egy elefántcsont-toronyban él, hanem a leghasznosabb tagja tud lenni a társadalomnak.

Baky elmondta, hogy Gálócsytól hallott már arról, hogy én már két évtizede dolgozom olyan szerves megoldásokon, amelyek a krisztusi szemléletből nőttek ki, és mindenkin segíteni akarnak. Kifejezte azt az óhaját, hogy ezekről az elképzelésekről nagyon szeretne egyet-mást hallani.

Időközben azonban a vacsora is elkészült, és így mi is félbeszakítottuk beszélgetésünket. Milyen érdekes is az, hogy a nyilas vezér határozottan materialista volt a ténykedéseiben, mégsem éreztem vele szemben semmi megkötöttséget vagy lenézést. Az kétségtelen, hogy volt valami olyan érzésem, hogy a politika emberei többé-kevésbé törtető emberek, akiknek talán a legnagyobb ambíciójuk saját hatalmuk növelése. Mindez azonban nem jogosított fel engem arra, hogy bárki fölött is ítélkezhessem.

Vacsora után ismét folytattuk beszélgetéseinket. Baky megkért, hogy ismertessem azt az utat, amelyet keresztyén hitem szerint e világban járnunk kellene, hogy ne essünk se egy lefelé, se egy felfelé néző szellemiség bűvkörébe. Más szóval tehát melyik az az út, amely nem követi sem a materializmus egyoldalúságát, sem pedig a spiritualizmus elszellemiesítő törekvéseit, hanem mindig reálisan, a maga teljességében értékkel mindent, mert állandóan Istenre néz, aki két legfőbb parancsával megszabta a mi életutunkat. Elmondottam tehát, hogy a keresztyénség az élet egész irányítását felülről várja. Ez azonban nem jelenti azt, hogy e felső irányítást ne használjuk fel azonnal embertársaink javára és az egész teremtett világ hasznára. Utaltam a mi Megváltónk tanítására, aki azt mondta: "Az én tudományom nem az enyém, hanem azé, aki küldött engem. Ha valaki cselekedni akarja az Ő akaratát, megismerheti e tudományról, vajon Istentől való-é, vagy én magamtól szólok!" (Ján.7:16-17).

A keresztyénség tanításainak felsőbbrendűsége tehát éppen akkor - és csakis akkor - ismerhető fel, ha azt a gyakorlatba visszük át. Akkor látszik meg ugyanis, hogy e tudomány összhangban van-e az Úr törvényeivel, amelyekkel az egész teremtett világot öröktől fogva kormányozza. Kétségtelen tehát, hogy a keresztyénségnek igenis foglalkoznia kell a világ minden problémájával, csak az a fontos, hogy e törekvéseinket mindig az Úr Szentlelke irányítsa, és ne a magunk gondolatai legyenek a mi irányítóink, mert akkor tévútra kerülünk. Ezzel a meghatározással természetesen már meg is jelöltük munkálkodásaink főirányát, hogy azt a szeretet kell hogy jellemezze. Ezek után azonban az is természetes, hogy az igazi, felülről való szeretet minden ember szabad fejlődését is nemcsak biztosítani akarja, hanem a lehető legjobban elő is akarja segíteni.

És tulajdonképpen itten térünk rá arra a látásra, amely engem az organikus tanítás hívévé tett. Ha ugyanis bennem mindenki iránti szeretet van, akkor nem helyeselhetem azt az eddigi elnagyolt, felületes tanítási módot, amely mechanikusan, csupán az egyenlő kort véve alapul, egymás mellé ülteti a különböző képességű, különböző életritmusú gyermekeket, és tőlük egészen helytelenül hasonló figyelmet, érdeklődést, valamint szellemi és testi fejlődést vár, holott jövőbeli fejlődésüket az ő különleges adottságaik másként befolyásolják.

Baky megkérdezte, hogy én a nyugati "teszt" módszerekre gondolok-e? Nem, a teszt módszer nem oldja meg sehogy sem e kérdést. E módszer ugyanis mindössze egy kísérleti tapogatózás abban az irányban, hogy a

különleges képességeket felfedje. Ez azonban távolról sem elég. Az én elgondolásom szerint a gyermek szüntelenül megfigyelés alatt kell hogy álljon, amikor az egyes tantárgyakkal foglalkozik. Amint pedig valamelyiknél nagyobb figyelmet és ennek megfelelően jobb előmenetelt tanúsít, annál a tárgynál iparkodni kell nagyobb és mélyebb ismeretközlésre. A gyermek tehát nem egyszeri megfigyelés alatt áll, hanem a nevelő szüntelenül azt figyeli, hogy mi milyen hatást tett a gyermekekre.

Ezért is hívom ezt a tanítási rendszert "**Organikus tanítási rendszer**"-nek, mert nemcsak a képesség, mint alap, hanem a fejlődés egyedi törvényszerűsége is állandó figyelem tárgya. Tulajdonképpen így szokta mindenki nevelni a gyermekét az első években, amikor még a szülők is sokkal nagyobb figyelemmel kísérik a gyermek természetes igényein alapuló nevelést. Az az általánosítás, amely az iskolákban mindeniütt dívik, tulajdonképpen menekülés attól a nagyobb felelősségtől, amely a gyermek egyre növekvő tudásvágya következtében a nevelőre hárul.

Ha szeretjük az embertársainkat, akkor biztosítani is kívánjuk a természetes, tehát fejlődésük vonalába eső és leggyorsabb előhaladásukat. Akkor, ha e szeretet megvan bennünk, nem egyezhetünk bele abba, hogy a gyermekeket, vagy bárkit is, aki magasabb tudásra vágyik, ebben a törekvésben megakadályozzák, vagy akár csak korlátozzák is. Ellenkezőleg, az ilyen törekvést a lehető legmesszebbmenően támogatnunk kell.

Nem helyeslem tehát a "Numerus Clausus"-t, amely az Istentől kapott szellemi javak kiművelését gátolja, vagy akár lehetetlenné is teszi. Azt megértem, ha egyes szellemileg elnyomott fajokat, családokat, vagy egyedeket bizonyos előnyben részesítünk az oktatás terén, hogy behozhassa a szellemi örökségből eredő hátrányokat. Ez azonban nem szabad, hogy úgy történjék, hogy a kedvezőbb körülmények között élt egyedeket visszaszorítjuk, hanem azáltal érhetjük el a kiegyenlítődést, hogy az elmaradottakkal többet foglalkozunk.

Gondoljunk például a magyarság zömének, a parasztságnak a tanítási zavaraira, akiknek sokkal nehezebb azokat az alapokat elsajátítani, amelyek nem függenek össze szorosan az életkörülményeivel, holott ha az ő fogalomköreiből vett példákkal magyaráznánk meg egyes dolgokat, akkor, mivel a példák számukra természetesek, nem kellene még arra is energiát áldozniuk, hogy magát az illusztrálásra felhasznált példát is megértsék. Mindez azonban csak egy nagyon kis ízelítő ahhoz, amit a mai tanítás természetellenes metodikájáról el szeretnék mondani. A tanításnak, mint említettem, tekintetbe kellene vennie az egyéni adottságokat és élettörvényeket is.

Baky erre megkérdezett, hogy ezeket meg lehet-e állapítani már a gyermekkorban is. Azt feleltem erre, hogy éppen ez a döntő különbség a teszt módszer és az organikus tanítási elv között, hogy amíg az előbbi az egyszeri kísérletből egy egész életre kiható megállapítást kíván tenni, addig az organikus tanítási rendszer a gyermekeket állandóan figyeli, és így a gyermek figyelmével és feleleteivel regisztrálja azokat az érdeklődési folyamatokat és fejlődési jellemzőket, amelyek a gyermek jövőjére döntő kihatással vannak.

Ezek után jogos volt Baky kérdése, hogy ezen magas tanítási szempontoknak hogyan lehetne eleget tenni. Azt feleltem, hogy ezt csakis úgy lehetne elérni, ha a tanulók nem a koruk, vagy az egyes osztályok számára előírt tanulmányi anyagok elvégzése alapján osztályozódnának, mert így előfordulhat, hogy ha egy tanulónak nincs semmi tehetsége a számtanhoz, és emiatt két éven keresztül is megbukik e tárgyból, akkor a többi tárgyból való ismeretszerzésnek sincsen meg a lehetősége.

Sokkal helyesebb lenne tehát, ha a tanulók az egyes tantárgyakból elért ismereteik alapján osztatnának be a magasabb ismereteket nyújtó magasabb tanstúdiumra. Ez természetesen nem zárná ki azt a lehetőséget, hogy a tanulók egyes tantárgyakból visszamaradjanak, vagy lassabban haladjanak. Olyasmint erőltetni, amihez a tanulók a legjobb tanítók mellett sem kapnak kedvet, egyenesen kár lenne, ha ezalatt más kedvesebb tárgyból rohamlépésekben haladhatna előre, minden kényszer nélkül.

Mindez úgy hangzik, mintha már az alsóbb iskolákban is az egyetemi önkéntesség rendszerét szeretnénk meghonosítani. A lényeg mindenesetre az lenne, hogy a tanuló csakis olyan irányban folytassa a tanulmányait, amelyet az eredményeivel saját maga mutatott meg.

Természetesen tudom, hogy ez a rendszer milyen rendkívüli módon ösztökélhetné a pedagógusainkat is a jobb, gyakorlatibb és élvezetesebb hatású tanításra. Rendkívüli lenne azonban a felelősségük is a gyermek képességeinek megítélésénél. Mindez hatalmasan előrelendíthetné a tanítás és nevelés ügyét, ami tulajdonképpen egy nemzet ifjúságának nagyobb megbecsülését, és mindenki részére a szebb jövőt is jelentené.

E tanítási rendszernél nem szabad elfelejteni azt a fel sem becsülhető előnyt sem, hogy az egyes tantárgyakat egyenlő ismerettudással és hasonló fejlődőképességgel bíró tanulók tanulnák. Ez esetben nem kellene tekintettel lenni a gyengébb tanulók értelmi fejlettségére, valamint attól sem kellene tartani, hogy a gyengébb tanulókon kisebbségi érzés lenne úrrá, mert hiszen lehet, hogy az egyik tárgyban lemaradt gyerek egy másikban igen nagy haladást ér el. E rendszernél az sem fordulna elő, hogy a lassú haladás miatt a gyorsabb felfogású tanulók elveszítenék tanulási és munkakedvüket.

Azt is mondhatná valaki, hogy e rendszerrel egy szellemi arisztokrácia kitenyésztése vehetné a kezdetét. A kitűnő tanulók még gyorsabban haladhatnának, és még nagyobbakká válhatnának a minőségkülönbségek, mint a

jelenlegi tanítási rendszerénél, ahol a jelesebbek szinte magától értetődően foglalkoznak a visszamaradottakkal. Az kétségtelen, hogy amit ma osztályszellemnek és összetartásnak mondunk egy iskolai osztálynál, az e rendszerben egészen másképpen jelentkezne. Akkor ugyanis az egyes tantárgyak kedvenc művelői között alakulna ki egy ilyen szakmai szolidaritás, ami viszont a legjobb dicséret lenne az illető tanerőre is.

E rendszerben a gyermekek továbbhaladását az egyes tárgyakból elért eredménysszázalékok irányítják. Ezek a százalékok mutatják meg végül is azt a foglalkozási ágat, amely az egyes tanulók adottságainak a legjobban megfelel. E rendszerhez hozzátartozik még az is, hogy a hallgatók a teljes szellemi felkészülés után a munkahadseregbe kerülnének, ahol mindenki a maga tanult szakmájában nyerne olyan kollektív kiképzést, amely az eddigi tanulmányi szintjének megfelelne.

A munkahadsereg tagjai főképpen az országos jelentőségű munkákban kapnának gyakorlati kiképzést, amelyet a legkötünőbb gyakorlati szakemberek irányítanának. E munkánál gyakorlatilag is megismerkednének a legfejlettebb gépesített technikával, és a legkorszerűbb szervezéssel és technológiával is. Itt ismerkedhetnének meg a hallgatók a szakma legfontosabb kérdéseivel, a még eddig meg nem oldott feladatokkal, amelyek mind új ösztönzést adhatnának a munkásoknak.

Országos jelentőségű munkákat végezve, megismernék a munkahadsereg tagjai azokat a célokat is, amelyek elérése érdekében maguk is munkálkodnának, és mindez még jobban növelné azt a hazafias szellemet, amely nem abban nyilatkozna meg, hogy másokat leigázzanak, hanem főképpen abban, hogy elsősorban a honfitársaik életét tegyék gazdagabbá, de elősegítsék más, esetleg elmaradottabb népek fejlődését is.

A munkahadseregnél eltöltött idő tehát nem lenne kárba vesztett idő, hanem sokkal inkább ott nyerne az egész tanulás mély, mindenki hasznát szolgáló értelmet. Ott látnák meg a helyesen irányított közösségi élet minden előnyét és legmélyebb értelmét. A munkahadseregben természetesen megismerkednének a honvédelem legkorszerűbb eszközeivel és módjával is, de mindezt nem azzal az unott, mindenki által lebecsült módon, ahogyan a katonai nevelés most folyik, hanem azzal a lelkes együttérzéssel, amely a honát építő és a maga teljes tudását latba vető ember sajátja szokott lenni.

Azzal is tisztában kell azonban lenniünk, hogy ezen oktatási rendszer és az ehhez kapcsolódó munkahadseregi kiképzés kítűnő szakembereket és pedagógusokat, és nem utolsó sorban jól berendezett iskolákat is igényel. Mindennek megvalósítására sok pénz kell. Én ezzel kapcsolatban nem is igényelnék azonnali tanítási rendszerváltozást. Mindössze azt szeretném elérni, hogy a legkötünőbb, és e rendszert helyeslő pedagógusok irányításával előbb egy-egy iskolát alakítanának át e rendszernek megfelelően, és csak fokozatosan térjék át mind több iskolában való bevezetésére. Ami pedig a költségeket illeti, azt a jelenlegi katonai kiképzés és haderőfenntartás költségeivel kellene összehasonlítani. Ekkor azonnal meglátnók, hogy az ilyen kiképzés mennyivel több haszonnal járna az egyénre és az államra egyaránt, és mennyivel kevesebbe kerülne, mint az eddigi eljárások.

A munkahadsereg azonban nemcsak az országban végezhetné azokat a nagyjelentőségű munkákat, amelyek az ország további felemelkedését előmozdíthatják, hanem ilyen munkákat más országok számára is végezhetnének. A valamennyi ember képességeit optimálisan kifejlesztő organikus tanítási rendszert csakis egy igazságos, szociális társadalomban lehet jól elképzelni. Véleményem szerint a leghelyesebb megoldást e téren is az **ORGANIKUS SZÁZALÉKOS RENDSZER** nyújthatja, amely mindenkinek biztos megélhetést és fejlődést tud biztosítani. Bakyt ez a kérdés igen érdekelte, és ezért e rendszer főbb elveit, ha csak vázlatosan is, iparkodtam kifejteni.

E rendszer egyik alappillére az **üzemi illetőség**. Ezzel mindenkinek az általános biztonságát óhajtjuk elérni. Az üzemi illetőség ugyanis azt jelenti, hogy mindenki ahol dolgozik, ott üzemi illetőséggel is bír. Így aztán ezek a dolgozók az üzemből nem bocsáthatók el, és még az utódaiknak is van annál az üzemnél munkavállalási joguk. Ha azonban valaki a képességeinek jobban megfelelő üzemben tud elhelyezkedni, úgy annak sincsen semmi akadálya, ha annak az üzemnek is az az érdeke, amely esetben aztán az illetőnek az üzemi illetősége is megváltozik.

A rendszernek ezt a fontos pillérét kiegészíti a másik fő jellemvonás, amelytől a rendszer nevét is kapta. Az üzem ugyanis a **bruttó bevétel százalékos megosztásának** elve alapján működik. A dolgozók e rendszerben az üzemet valóban jólétük alapjának, haladásuk biztosítójának fogják tekinteni, nem állanak ellenségként vele szemben, mint ahogyan azt a kapitalista társadalomban látjuk, hanem szeretni fogják azt, és az üzem fejlődésében a saját fejlődésüknek, boldogulásuknak is biztos zálogát látják. Azzal, hogy az üzem bruttó bevétele a gondosan elemzett költségtevézők között helyesen oszlik meg, igazságos alapot teremtünk a megfelelő továbbfejlődésre, és nem tesszük az üzemet az eddigi két ellentétes erő, a munka és tőke küzdőterévé.

A tőkének ugyan biztosítanánk egy minimális százalékot az üzem bruttó bevételéből, de ez nem lenne baj, mert hiszen így nem kellene azért teaurálnia a bevétel egy részét, hogy ezáltal biztosítsa saját létét, fennmaradását és fejlődését. A tőke elvi tulajdonjoga átalakulna sáfársági tulajdonjoggá, amely azt juttatná kifejezésre, hogy az egyedüli tulajdonos az Úr. A sáfár mindaddig rendelkezési joggal bír, amíg a kezelésen rajta van Isten áldása,

azaz az a megelégedettség, amely az embereket eltölti, midőn látják, hogy az üzemben a változtathatatlan törvények ismeretében folynak a dolgok, és megvan a mindenki irányában érvényesülő szeretet is.

A tőke tulajdonosa nem pusztíthatná el az üzemet, és ha ki is vonná a tőkét, azt csak a munka és az üzem további fenntartásának kötelezettsége mellett tehetné. A tőke elvesztése szabad rendelkezését, de mivel a fennmaradása és fejlődése az üzem minden tagjának elsőrendű érdekévé lenne, a neki járó százalék élvezetét vitathatatlaná tenné, bár az lényegesen csökkenne is a jelenlegi jövedelemmel szemben. A tőkésnek, mint már említettem, természetes joga van tőkéjét másnak átadni, vagy az üzem tagjai közt felaprózni, amely esetben a tőkét megillető százaléknak csak egy csökkentett részét kaphatná meg.

A nagyobb tőkerész viszonylagosan csökkent százalékrészt kapna, míg a kisebb tőkerész után aránylag nagyobb százalékrész jutna. Ezzel lehetővé válna az, hogy az egy kézben lévő tőkerész fokozatosan csökkenjen, és a dolgozók is tőkésékké váljanak. Ez a rendszer tehát nem veszi el az embertől a tőkéjét, ami igen veszélyes támadás a bizalom ellen, mert ennek következménye egy olyan felfogás lehet, amely azt mondja, hogy együtt-igyük, ne takarékoskodjunk, mert sohasem lehet tudni, hogy mikor veszik el megtakarított vagyunkánkat. Ez a felfogás akadályozza meg a nagyobb bérházak tatarozását, az üzemek fejlesztését, és az általános haladást is.

A munkásokat megillető százalék a munkások között a munkájuk értékének arányában osztatnék el. Ha tehát egy munkás nagyobb, értékesebb munkával segíti az üzem fejlődését, tehát mindnyájuk létalapjának erősödését, úgy az többet kapna a munkát megillető bruttó bevételi százalékból, mint az a munkás, aki az üzem jövedelmezőségéhez csak kisebb értékű munkával járul hozzá.

A munkásnak joga van a megtakarított pénzét az üzembe fektetni, és ezzel maga is a tőkének a részesévé válik. Mivel pedig, mint az előbb láttuk, a kis résztőke viszonylag nagyobb részesedést kapna a tőkét megillető százalékból, mint a nagyobb résztőke, joggal lehet arra számítani, hogy rohamosabb tőkeszaporodást lehetne elérni, mint bármely más rendszerrel. Ezzel a rendszerrel lehetne a leggyorsabb és legigazságosabb tőke-szocializálást is elérni. Mivel pedig értékesebb munkának nagyobb bér jutna a munkát megillető bruttó bevételnek a munkásokat megillető százalékból, mint a kevésbé értékes munkának, joggal lehet feltételezni azt is, hogy a munkások nagyobb erővel fekiüdnenek a tanuláshoz, hogy munkájukat értékesebbé tegyék. Ezzel azután egy hatalmas szellemi fejlődésnek is megvetettük a természetes alapját.

Az üzem bruttó bevételének bizonyos százaléka az államé lenne. Meg kell vizsgálni e rendszert az állam szempontjából is. Ha megvizsgáljuk az államháztartás költségtenyezőit, akkor megállapíthatjuk, hogy abban mely tételek foglalják el a legjelentékenyebb kiadási helyeket. Természetesen ezek aszerint változnak, hogy az illető állam kapitalisztikus vagy szocialista berendezésű. Mivel azonban azt látjuk, hogy mindkettőnél az állambiztonság igen nagy költségtenyezővel szerepel, könnyen beláthatjuk, hogy a bizonytalanság megszűntével e költségtenyező igen erősen redukálható.

Az önmagát fenntartani képes munkahadsereg révén kiesik az egyik legnagyobb költségtenyező. E rendszerrel a legnagyobb költség az oktatásügyet terhelné, viszont erre és más kulturális célokra mindenki minden jövedelmének tizedét fizetné egy külön meghatározott, de részben az egyének szabad elhatározása szerint megosztott arányban. Ebből az összegből legalább 50 % jutna az oktatásügyre, míg a többi felett az adózó szabadon rendelkezhetne, hogy az milyen kulturális célt szolgáljon. Akik tehát a vallási intézményeket, természetesen kizárólag kulturális intézményeket, óhajtanak támogatni, azt éppen úgy megteheti, mint ha egy másik éppen az ateista mozgalmat kívánná valamivel támogatni. Ez a szabadság nemcsak lehetővé, hanem szervesen szükségszerűvé is tenné a hasznosabb kulturális tevékenységet művelő intézmények nagyobb támogatását.

A szocialista államokban az ellenőrzés igen nagy tételeket emészt fel. Ez onnan van, hogy a munka és bér viszonya nincsen organikus szabályozva, és ezért kell ilyen erőszakos eszközökhöz nyúlni. Ez az intézkedés viszont azt az érzést kelti, hogy az ellenőrzést irányító legmagasabb szervek és egyének voltaképpen nem is szocializmust építenek, hanem egyéni célokra szolgáló diktatúrát művelnek. Ilyen ellenőrzésre az organikus százalékos rendszerben szükség nincsen, mert hiszen mindenkinek ugyanazon érdeke lévén az üzem jobb menetének elérésében, az üzem tagjai tulajdonképpen egymásra ügyelnek. De ugyanakkor egymást figyelmeztetik is a jobb munka lehetőségére és mikéntjére.

Az államhatalom egész gépezete az üzemek jobb működésének eredménye által válik használhatóbbá. Az államot megillető bruttó bevételi százalék kezdetben a keleti és nyugati világrendben tapasztalt költségtenyező átlagában nyerhetne meghatározást, de az egyes államok egymástól való fenyegetettségének csökkenése, a kulturális százalék mind kedvezőbb felhasználása, az organikus rendszer mind teljesebb megvalósítása következtében ez a százalék fokozatosan csökkenthető is lenne, mert igen sok olyan biztonsági tényezőt lehetne fokozatosan mellőzni, amelyek ma az államháztartások mérlegét erősen és károsan befolyásolják. Így említettem például azt is, hogy a munkahadsereg maga is igen lukratív üzem lehetne. Azokkal a munkákkal ugyanis, amelyeket a közjó érdekében végezne, megkapná az illető érdekelt üzemektől a megfelelő ellenszolgáltatást a befektetett tőkét megillető százalékban, míg ugyanakkor a munkát végző munkaszolgálatosok csak valamivel kapnának többet, mint amibe ellátásuk és oktatásuk kerülne.

A bruttó bevételi százalék egy része a **beruházásokra** lenne felhasználva. Ezzel minden üzem állandó fejlődése szervesen lenne biztosítva. Természetesen ez nem zárná ki azt a lehetőséget, hogy egyes üzemek ne léphetnének egymással valamilyen, közösen megállapítandó formájú társas viszonyba, ha kölcsönösen úgy látnák, hogy ezzel az önköltségeiket csökkenthetik, beruházásaikat gyorsabbá vagy nagyobb határfokúvá tehetik. E rendszer ezen intézkedése tehát minden munkást és a tőkést is egyéredővé tenné, és mindenkinek hasznát szolgálná a jobb és helyesebb beruházás.

Az is világos azonban, hogy a beruházás nagysága nem érinti hátrányosan a munkások keresetét. Előfordulhat ellenben az is, hogy egy egészen nagyarányú korszerűsítés válik szükségessé éppen az üzem nagyobb határfokának biztosítása végett. Ilyen esetben az üzemi illetőséggel bírók maguk döntenének afelől, hogy e munkára a maguk keresetéből mennyit áldozzanak. Ez az áldozat azután tőkésítve lenne, és az áldozatot hozók javára lenne írva. Elképzelhető az az eset is, hogy egy ilyen nagyobb beruházással az egész üzem automatikus működésűvé válna, és így nem lenne annyi munkásra szükség. Ez esetben is fennállna a munkát megillető százalék, viszont a felszabadult munkaenergiát tanulásra, új munkák beindítására, stb. vehetnék igénybe.

Az egyes üzemeknél előforduló költségtényezők között a **nyersanyagbeszerzés százaléka** is jelentős összeget tesz ki. Amennyiben akár a nyersanyagbeszerzés terén, akár annak jobb felhasználása vonalán kedvezőbb eredményt lehetne elérni, és ennek következtében az erre fordítandó összegek csökkenthetők lennének, az így elért kedvezőbb eredményt eloszthatnák az eredmény elérésében részt vett dolgozók, vagyis megoszthatnák a munkás, tőkés, állami és beruházási százalék között, úgy ahogy azt az üzem és az üzemben érdekeltek együttesen maguk döntenek el.

Számítani kell egy **biztonsági százalék** megállapítására is, amellyel az üzem az elemi csapások ellen lenne biztosítva. Az így rendelkezésre álló összegek egy közös állami biztosító intézetben lennének elhelyezve. Ez az állami intézet támogatná a csapással sújtott üzemet, hogy az ismét talpra állhasson. Amennyiben a csapás nagyobb mérvű lenne, úgyannyira, hogy a kártérítések összegei kimerítenék az intézet anyagi erejét, akkor az egyes kárt szenvedett üzemek pótolnák a biztosító intézet megfogyatkozott anyagi bázisát, hogy az ismét segítőképes legyen. E megoldással az összes üzem közös érdekűvé lenne, mert egyiknek kára kihatna a másik üzemre is.

Erről a rendszerről még igen sokat lehetett volna beszélni, de itten csak egy kis ízelítőt adtam. Azt hiszem, hogy már ezzel is rávilágítottam arra a szellemiségre, amellyel mindenki javát és az egész nép egységét is munkálni akarjuk.

Bakyt igen meglepte az egész elgondolás, és arra kért, hogy azt nekik adjam át, mert ők szívesen tennék azt az ő gazdasági rendszerük alapjává. Ekkor azt kérdeztem, hogy van-e a nyilaskeresztes pártnak legalább 20 tagja, aki ilyen krisztusi szellemiséggel lenne hajlandó a pártot irányítani. Baky tagadó válasza után lefelé kezdtem alkudozni, mint ahogyan az Úr anyala tette azt valamikor Ábrahámmal. Amikor ellenben megtudtam, hogy tulajdonképpen senki sincs a vezetőségükben, aki Jézus szellemi irányítását a magáénak vallaná, akkor kijelentettem, hogy ez esetben magam sem állhatok ilyen segítséggel a rendelkezésükre.

Hibát követtem-e el vagy sem, még ma sem tudom.

Ember tervez, Isten végez

Húsz év távlatában az egyes évek eseményei megfakulnak, és többé-kevésbé össze is folynak. A múltban előfordult kellemetlenségek elvesztik egykori félelmetes hatásukat, és a megtapasztalt örömök mélyebb, lelki aláfestést kapnak. Ha valaki egy ilyen élménysorozatból regényt szeretne írni, úgy az egyes élményeket a mindennapi élet pillanatnyi megvilágításába kellene állítani, és az egyes részeket úgy kellene egymással összekapcsolni, hogy az azok közötti homály eltűnjék, és az olvasó maga is mintegy átélje az író által leírt, megszinesített és megelevenített eseményeket.

Nekem erre nincs tehetségem, s nem is érzem ezt feladatommak. Ma úgy érzem, hogy az egyes események csak azért tolnak elém, hogy egyszerűen leírjam őket, és egyúttal képet adjak azokról az érzésekről is, amelyeket azok bennem kiváltottak. Ezen élményleírások tehát bizonyos tekintetben mindig szubjektívek lesznek, mert rajtam keresztül szűrődnek át. Mivel azonban mindig azt is keresem, hogy mik voltak az egyes események indítékai, így azt hiszem, hogy az objektív szemléletre való igényem sem tagadható le. Éppen ez az igény okozza azután azt is, hogy az események időpontja bennem elhalványodik, viszont annak tanulságai határozottabb értelmet nyernek.

A szubjektív emberi igények így formálódnak kisebb-nagyobb tervekké, majd esetleg tettekké is, de a sok mindenre fátyolt borító idő hatására a részek elhomályosulnak, míg az Örök Alkotó egyre világosabbá váló gondolata az események sorozatában mind jobban kifejezésre jut. Ember tervez - Isten végez, mondja a magyar ember, amikor keresi a történetek objektív megnyilvánulását és célját.

Az 1938-as év már igen erősen telítette belső feszültséggel egész Európát. A fasizmus és náciizmus, felhasználva a Párizs-környéki békediktátumok igazságtalanságainak lelki hatását, bent az országban egy erős fejlődést diktáló uralmat teremtett, kifelé pedig a wilsoni elvek megcsúfolását jelentő békék igazságtalanságaira mutatva, lelkileg bénították meg a fasiszta túlzások elleni természetes védekezés kifejlődését.

Az igazságtalan elnyomás elleni reakció hazánkban is mind jobban jelentkezett. A nemzet két pártra szakadt. Sokan a németektől várták a fellendülést, a magyar nép jogtalanul elszakított részeinek felszabadítását, míg mások meg attól féltek, hogy a németek Hazánkat is belesodorják egy újabb világháborúba.

Kívül és belül egyaránt nagy küzdelem folyt a béke megmentése érdekében. A Keresztyén Ifjúsági Egyesület vezetősége is látta, hogy milyen veszedelmet jelent az, ha a nemzetek irányítását nem a mindenki irányában megnyilvánuló jóakarattal, hanem az istentelen gyűlölet végzi. Látta azt is, hogy az egész nemzet egy helyes szellemi megújulás után vágyik, és úgy érezte, hogy az ebből adódó feladatait egy csendes, nyugodt helyen, megfelelő szellemi légkörben kell megbeszélnie.

Pünkösdkor tehát nálunk tartották meg a KIE titkárok évi konferenciáját, amelyen egészen határozottan tolmácsolták a magyar nép éhségét és szomjúságát a tiszta evangélium után. Igen, a józan magyar nép már ekkor felismerte azt az igazságot, hogy igazi békét és mindenkihez való jóakarattal csakis a Krisztus által irányított keresztyénség adhat. Azt azonban még a KIE titkárok sem tudták meglátni, hogy a keresztyénség munkája csak akkor lesz döntő hatású, ha a szellemi kérdések tisztázásán és az egyén komoly megtérésén kívül a társadalmi betegségek gyógyítására is nagy gondot fog fordítani, és ebben elsősorban is az Úrra bízva a vezetést.

Az egyik délelőtt határozottan megállapították annak a szükségét, hogy új munkásokat állítsanak az evangéliumi munkába, de ugyanakkor nem volt elég hitük ahhoz, hogy az ehhez szükséges anyagi előfeltételeket is kérni és remélni merjék. Emlékszem, hogy ekkor arra hivatkoztam, hogy nekünk is vannak nehézségeink. A mi Arikánk küszöbön álló magánvizsgálataihoz például 300 pengőre lenne szükségünk, és erre sehol sem találunk fedezetet, mégsem aggódunk, mert tudjuk, hogy a mi Atyánk ismeri a mi szükségünket, és Ő idejében megsegít minket ebben a nehézségünkben, mint ahogyan már számtalanszor megsegített, ha Reá mertünk hagyatkozni, és bizodalunkat Őbeléje vetettük.

Talán egy negyedóra sem telt el a bizonyoságtételek után, amikor nyílik az iroda ajtaja, ahol egybe voltunk gyülekezve, és a postás hoz nekünk 300 pengőt, meg egy levelet. A pénzt a Magyar Erdőbirtokosok Faértékesítő Rt. küldte azzal a megjegyzéssel, hogy azt az igazgatóságuk a jövő évi felügyeleti tagságom tiszteletdíjaként küldi nekem. Ilyet se látott még senki közülünk, hogy egy következő évi tiszteletdíjat előre kiutaljanak.

Az Rt. leveléből aztán megtudtam azt is, hogy ők felkérték a gazdámat, hogy delegáljon valakit a felügyelő bizottságba, és miután ő engem tartott erre legalkalmasabbnak, mert ismerte igazságszeretetemet és határozottságomat, az Rt. vezetősége és közgyűlése engem választott meg, és nagy családomra való tekintettel úgy határozott, hogy már előre elküldik a jövő évi tiszteletdíjamat is. Így gondoskodott az Úr a mi anyagi szükségletünkről. Mivel pedig

mindez a KIE titkárok személyes jelenlétében történt, ők is nagy bizalmat nyertek az Úr megsegítő kegyelmét illetően.

Újabb House-party. Törvény, megnyilatkozás, hatás

Ez év tavaszán ismét volt egy oxfordi "House-party" minálunk. Ez alkalommal még sokkal többen jelentek meg, mint a múlt évben. Most még határozottabban jutott kifejezésre az a vágy, hogy a keresztyénség céltudatosabban és magasabb hivatástudattal foglalkozzon az élet minden kérdésével, és vesse magát alá teljesen a Szentlélek irányításának.

Úgy éreztük, hogy az egyes egyházak megmerevedése éppen azért következett be, mert nem volt élő és életet adó hitük, hiányzott tehát munkájukból a Szentlélek irányító kegyelme. A formák zárt rendszerébe való menekülés abból a félelemből ered, hogy az örök reformáció gyengíti az egyházat. Ezért az az új szellemiség, amely mindig az egyedüli igaz kútforrásból kívánta szomjúságát kielégíteni, és az élet italát méríteni, sokaknál váltott ki félelem által szült ellenhatást.

A protestantizmusnál különösen három irányzat volt megfigyelhető ezzel kapcsolatban. Az első a történeti egyház kialakulásából vont le olyan határozott, és szerinte megfellebbezhetetlen megállapításokat, amelyek főként az egyes egyházak egymásközi viszonya tekintetében jelentettek megmerevedést. A második irányzat a Sátán elleni küzdelemben a bűn és büntudat, valamint a megváltás tényét emelte ki, és Jézus Krisztus érettség hozott áldozatának tényével az egyéni életben kívánt gyökeres változást elérni. Minkét irányzat megegyezett egymással abban, hogy ennek a világnak a dolgaival nem szabad foglalkoznia. Mindkét irányzat szinte menekült attól a gondolattól, hogy neki más szerepe is lehetne, mint az egyházban való élet megerősítése, illetve az egyén életének a megmentése. Ez a két irányzat azért erősödött meg hatalmasan, mert attól félt, hogy a faszizmus felhasználhatja a tagjait, és ezért a részükről erős elzárkózás volt tapasztalható minden olyan gondolat ellen, amely a társadalom, nemzet, vagy akár a szegénység problémáit is akarja szervesen, szeretettel megoldani.

Az oxfordi mozgalom szintén fontosnak tartotta az egyházak történetének hittel teljes vizsgálatát, de nem tartotta helyesnek, Isten végleges akaratának a dogmatikus megmerevedést; tudta és gyakorolta a bűnbánatot, hitt Jézus vérének tisztító erejében, de tudta azt is, hogy mindez csak egy új életnek a kezdete, olyan új életének, amely többé nem az egyházi hovatartozásban reménykedik, sem pedig az Isten szabadító kegyelmét nem tekinti öncélnak, hanem az életét Istennek adja át, hogy a Szentlélek Isten irányítsa azt egész életében. Az oxfordi mozgalom első idejét az jellemezte, hogy felismerve a felülről kapott nagyobb megbízást, harcolt a múlt fékező hatásai ellen, de még nem alakult ki benne a Szentlélek irányító kegyelmével szemben az a legmélyebb odaadás, amely már nem néz visszafelé, hanem előre tekint abba az irányba, amelyet az Úr mutat neki. Nem harcol tehát a régi ellen, amelyet mind Isten kezéből fogad el, viszont nem fogadja el annak az egész életet determináló hatását, amelyre egyedül az Úr irányítását tartja illetékesnek. Nem akarja tehát megtartani a maga éltét, hanem mindig az Élet Urával kíván együtt járni.

A House party befejeződött, és azon mindenki igen sokat kapott az Úrtól. Reám nézve meglepő volt többeknek az a "vezetése", hogy a magyarországi oxford mozgalom élére nekem kellene állanom. Azt én nem tudhattam, hogy az Úrnak lelke mit jelentett ki másoknak; reám csak az tartozik, hogy nekem milyen megbízást ad. Én pedig nem kaptam arra utasítást, hogy egy ilyen mozgalmat irányítsak, de ez természetesen nem zárja ki azt sem, hogy majd akkor, amidőn az Úr arra kellően előkészített, ne használhasson fel engem, mint egy utolsót is.

Isten az, aki mindennek alapot és törvényt vetett, és ezt a szellemi teremtetést senki és semmi sem hághatja át. Ő tudja és végezte el, hogy mikor mi történjék, és hogyan haladjon minden afelé a cél felé, amelyet már mind előre elvégzett a legteljesebb szellemi meghatározással. Ez a szegény világ úgy halad ezen a kijelölt, de még meg nem értett úton, mintha mindent az ember, az ő szellemisége irányítana. Megcsinálja a maga terveit, gondoskodik azok valóra váltásának előfeltételeiről, elrendezi a munkát, és biztosan számít az előre meghatározott eredményre. Amikor pedig mindez valóban meg is valósul, akkor önmagát kezdi az értelmi fejlődés legmagasabb fokának tekinteni. Végül is azonban észreveszi, hogy ha minden gondolata meg is valósult, mégis valami hiányzik belőle. Valami hiányzik, amit ki se tud fejezni, de mégis érzi, hogy az anyagi megvalósulás még nem minden. Igen, az is egy lépés, de a haladáshoz az elindulási hely pontos ismertén kívül nemcsak a cél látása szükséges, hanem a lépések hosszú sorozata is kell.

A Sátán erről a folyamatos életről akarja az emberek figyelmét elterelni, és ezért biztatja az övéit, hogy tegye meg a maga lépését, és legyen e lépésre büszke. Aztán tovább biztatja, hogy ne elégedjék meg egy rövid lépéssel, amely még könnyűvé tehetné a másik haladó láb munkáját is, hanem mind hosszabb lépésre sarkall, amíg végül is lehetetlenné válik a haladás. Ez a fajta haladás mindig öncélú, és sohasem a dolgok végső értelmét és jelentőségét akarja megismerni, hanem csak a mának szól, és hamis reménységbe és önbizalomba sodor.

Mennyivel más Krisztusnak, az Atya megnyilvánulásának a hatása! Krisztus először is feltárja a valódi helyzetünket, a bűnös, elveszett, jóra képtelen állapotunkat. Azután megmutatja a célt, az Isten országát és annak igazságát. Végül pedig megmutatja az Utat, Önmagát. Azután tanít meg járni. Egyik lépés jön a másik után. Nem elégedhetünk meg sem azzal, hogy az anyagi élet terén érünk el eredményeket, sem pedig azzal, hogy csak a szellemi tökéletesedésünket munkáljuk. Minden szellemi lépést egy anyagi lépésnek kell követnie. Ez az a járás, amelyről Ő beszélt, hogy: "Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek." Ő az az Erő, aki kimozdít tunya önhittségünkől, és Ő az, aki erőt ad a további út, a fokról-fokra következő lépések megtételére.

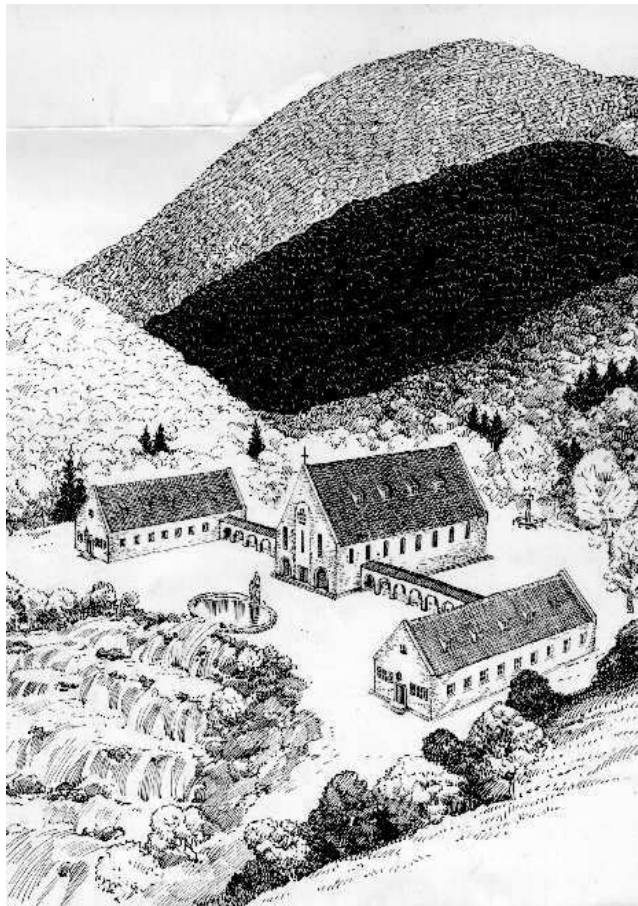
Mindez azonban csak akkor lesz teljessé, ha a Szentlélek mindennek megmutatja az értelmét. Ő a Krisztus munkájának a Hatása mibennünk. Ő általa tudunk az Úr szeretetében járni, Ő általa értjük meg e világ egész életét is, ő az, aki arra indít, hogy szüntelenül imádkozzunk és dolgozzunk mindenki javára, Isten dicsőségére.

Mennyit is töprengtünk azon, hogy miért is van Istennek hármasszemélyisége. Íme most már világos előttünk, hogy mindezt a mi javunkra akarja felhasználni. Az Úr a törvény, akiben élünk, mozgunk és vagyunk. Krisztus a Törvény megnyilatkozása, Aki által láthatjuk az Atyát, és aki nélkül senki semmit sem cselekedhet. Minden Ő általa lett, és nála nélkül semmi sem lett, ami lett. És így lehetne felsorakoztatni a kijelentések egész sorát, hogy megismerjük az igazi Egységet ebben a látszólagos megosztottságban is. A Szentlélek a bennünk munkálkodó Hatás, Aki mindig Krisztusra utal, hogy Rajta keresztül megismerjük az Atyát. Atya-Fiú-Szentlélek, teljes Szentháromság. Törvény-megnyilatkozás-hatás, az egész életnek teljes és maradéktalan értelme.

A keresztyénség fiaskójának abban van a magyarázata, hogy bezárkózott a Szentlélek irányító Hatása elől, és maga akarta az ő életét szentté, jobbra, tökéletesebbé tenni, és eközben megfeledkezett arról, hogy neki egyszerűen azt az életet kell élni, amelyet a Szentháromság Isten részére, Mint Törvényt, Utat és Életet előírt. Igen, ez az, amire az egész teremtett világ sóvárogva vár. Várja Isten fiainak megjelenését, akik Isten akarata szerint szolgálnak mindenkinek, hogy ezzel is nyilvánvalóvá tegyék Isten örök dicsőségét, a mi legnagyobb örömeinket és üdvösségünket.

Keresztyén egység

Az Istentől elszakadt világ részére a Hozzáfordulás ideje mindig készen van, de a Vele való találkozásnak és beteljesedésnek rendelt ideje van. A mi nyarunkat is így készítette elő az Úr.

Ekkor voltak nálunk először Sándor Károlyék, Szűcs Ernő barátunk jó barátai. Velük, akik igen buzgó katolikusok voltak, sokat beszélgettünk a katolikus-protestáns lelki üdülő gondolatáról és terveiről. Számunkra döntő jelentőségűvé vált Krisztus Urunk főpapi imája, amelyben arra kérte az Atyát, hogy mindnyájan egyek legyünk.

Ez az egység egyedül Őbenne és Őáltala lehetséges és szükséges is abból a célból, hogy megismerje a világ, hogy az Ő tanítványai vagyunk. Megláttuk és megismertük, hogy az egység nem azonosság. Az egység záloga az azonos irányítás, a Szentléleknek az a bennünk való munkája, amellyel Ő hat oda, hogy mindenki az állapotának és adottságának megfelelő lépéseket kell, hogy megtegye. Így juthatunk Krisztusban egymáshoz is mind közelebb, és így lehetünk jobb tagjai a saját egyházunknak is.

A fátyolvízesés fölötti platóra elgondolt lelki üdülő Biczó András¹³ által készített tervrajza

Amikor a lelki üdülőről beszélgettünk, láttuk, hogy annak lelki irányítása mellett gazdasági vezetéséről is gondoskodni kell majd. Már akkor arra gondoltunk, hogy Évikét ilyen háztartási munkákra, azok vezetésére fogjuk taníttatni. Midőn azonban a putnoki Gazdasági Leánynevelő Intézet növendéke lett, a világpolitikai helyzet már igen feszült volt. Ettől függetlenül bennünk továbbra is élt az a vágy, hogy a lelki üdülő megvalósulhasson. Elképzeltük, hogy majd ha mi kidőlünk, Évike fogja folytatni a munkát. Isten szent akaratának emberi elképzelései.

Vendégeinkkel, lelki testvéreinkkel sokat beszélgettünk a keresztyén élet reális feladatairól. Többen közülük, így Bereczky Albert¹⁴, Kádár Imre^a, Ungár Aladár¹⁵, Szabó Dániel^b, és még sokan mások azt vallották, hogy nekünk nem lehet azzal foglalkoznunk, hogy e világ bajait orvosolgassuk. A mi feladatunk szerintük kizárólag a lelki munka. Embereknek Krisztushoz térítése, üdvösségüknek a munkálása. Nekem más volt a véleményem.

Évikét azonban alig vittük az iskolába, már ismét vissza kellett hoznunk a háborús feszültség miatt. Majd jött a müncheni értekezlet és a Felvidék magyarok területeinek visszacsatolása. Már-már azt hittük, hogy az igazság diadalmaskodott. De lehet-e diadalmaskodni Krisztus szeretete nélkül?

A csúsztató

1938 őszén a magyar kormány sok embert vonultatott be katonának, és a munkáskéz egyre kevesebb lett. Ekkor ismét elővettem egy régi kedves gondolatomat, a hordozható tűzifacsúsztató magvalósítását. Most már nem kellett attól félnem, hogy a könnyebb közelítési mód sok embertől fogja majd elvenni a kenyeret.

Milyen ésszerűtlen is az a gazdálkodás, amely nem használja azokat az erőket, amelyek különben a rendelkezésünkre állnának! A Bükk fennsíkjára, a lankás vagy meredek oldalakra utakat, vasutakat kell építenünk, hogy a fát leszállíthassuk. Azután a járműveket nehéz munkával fel kell vontatni, hogy a nagy helyzeti energiával rendelkező anyagokat leszállítsuk a völgyekben lévő fő közlekedési eszközökhöz. Ezekon végül az anyagok bekerülnek a nagyvasúti hálózatba, és az anyag megkezdí útját a nemzet szükségleteinek kielégítésére. És mennyi energiát kell a felvontásra és a lefelé haladó járművek fékezésére is felhasználni!

De hogyan valósítsam meg a gravitációs közelítésnek az elképzelt legegyszerűbb módját, a hordozható csúsztató üzemeltetését? Milyen is legyen hát ez a csúsztató?

Visszaemlékeztem arra, amit az öreg erdei munkások a régi tűzifacsúsztatókról mondtak, hogy ezek emésztették fel az erdő legszebb fatörzseit, hogy megépítésük milyen sokba került, és mindezek ellenére mennyi bajuk volt velük! És nem ez volt a legnagyobb baj! Ha ugyanis egyszer megépítették a csúsztatót, akkor azt teljesen ki is akarták használni. Ennek érdekében azután nagy területen tarolták le az erdőt, hogy a csúsztató kifizetődjék. E tarvágásoknak viszont katasztrofális következményei voltak, amelyeket ezek az erdők sokszor 100 évig sem tudtak kiheverni. A hordozható csúsztató egyik legfőbb előnye éppen az, hogy nem kényszeríti az embert helytelen gazdálkodásra.

Csak legalább egy kísérletet végezhetnék! Igen, de ehhez is legalább 2-300 folyóméter acélvályú kellene. Úgy terveztem, hogy a vályút 1 méteres szélességű lemezből készíttetném el. A lemez vastagságául 4-5 mm. vastag lemezt választanék, amellyel a korrózió veszélyét ha nem is tudnám csökkenteni, de legalább az élettartamát meghosszabbíthatnám. Jó-jó, de akkor

^a Kádár Imre később - többek között Éliás Józseffel és Sztéhlo Gáborral együtt - részt vett a munkaszolgálatos reformátusok segítésére létrehozott Jó Pásztor Bizottság munkájában és a zsidómentésben.

^b Szabó Dániel hejőcsabai lelkész; számos gyermeke és unokája is folytatta hivatását.

egy 1 méteres szakasznak a súlya mintegy 45 kg. lenne, és a megkívánt 3-4 méteres szakaszoknak a súlya megközelítené a 2 mázsát is, ezzel pedig a hordozhatóság erősen csökkenne. További megoldandó kérdés volt, hogy milyen legyen az egyes szakaszok összekapcsoló berendezése, hogy az összeillesztés könnyű legyen. Hol kezdjük meg a csúsztató használatát, hogy annak előnyei nyilvánvalókká váljanak? Mind megannyi nagy probléma, amelyeket meg kell oldani.

És mindezen felül a legnagyobb kérdés még hátra van: hogy hogyan fogják majd fogadni ezt az újítást a munkások és a gazdám, akik egyaránt nagyon konzervatívok, és nehezen lesznek arra kaphatók, hogy meggyőződjenek ezen új közelítő eljárás használhatósága és előnyei felől, valamint annak őket is érintő azonnali és későbbi hasznáról.

Az üzemtervek már régen előírták az Istállóskő északi lejtőjén fekvő erdők óvatos használatát, de ahhoz még akkor sem mertek nyúlni, amikor a faszénégetés és az ilyen tüzelőanyag nyerése érdekében sokkal nagyobb áldozatot is meghoztak, legtöbbször persze az erdő rovására.

Miért is nem lehetett ezen erdők faanyagát már 1906-ban, a nagy fatermelések megindulásakor kitermelni, amikor pedig itt voltak a messzi vidékről idehozott csúsztatóépítő szakmunkások? Minderre a választ maga a meredek hegyoldal adta meg. Ez a hegyoldal ugyanis tele volt szórva hatalmas kövekkel, a lejtő síkját pedig 10-15 méter magas éles kőgerincek szabdalták fel a felső résztől egészen csaknem az aljáig. Ezek az "ördögbordák" egymástól kisebb-nagyobb távolságra húzódtak, és lehetetlenné tettek bármiféle csúsztatóépítést. Ha ugyanis azokat megfelelő lejtéssel akarták volna megépíteni, akkor a kőgerinceken bevágásokat kellett volna csinálni, míg a kis völgyelésekben, ahol a fa zömmel nőtt, magas állványokon lehetett volna csak vezetni a csúsztatót. Viszont ezzel sem értek volna célra, mert éppen ott, ahol a fa a legnagyobb tömegben volt, az nem lehetett volna a csúsztatóba dobható.

További nem kis bajt okozott az is, hogy az igen meredek oldalakon a leguruló kövek a fákat megsértették, és az idős fák, amelyeknek a kitermelése már régóta esedékes volt, bizony csaknem kivétel nélkül bélkorhadtak voltak. Ha pedig az egész erdőt tarra vágták volna, úgy ott feltétlenül hatalmas lekopárosodás indult volna meg az erózió és a talajkiszáradás, valamint az erősebb szélhatás következtében. De még ez esetben sem lehetett volna a fát könnyen leszállítani, mert a kőgerincek közötti kis lépésekben egymással párhuzamosan lehetett volna csak igen meredek csúsztatókat építeni, ami rendkívül megrágtotta volna a közelítést, és a csúsztatókat is sok rongálódás érte volna a túl sebes facsúsztatás következtében. Ilyen okok miatt ezen erdőrészekben eddig termelés még soha nem volt, és az időnként fellépett szélkárokat sem sikerült eltüntetni, hanem bizony azoknak nyomai mindenütt láthatók voltak mostan is.

Kezdetben ezek mellett arra is gondoltam még, hogy esetleg egy téli termeléssel próbálkozhatnék. De aztán ezt a tervet is el kellett ejtenem, mert a meredek lejtőn rendkívül veszélyes lett volna a munka, és a fát sem lehetett volna rendesen sarangba rakni.

Amikor a termelést megkezdtem, e hely nehézségeire való tekintettel a szokásos 1 pengős munkabért 50 %-kal felemeltem. De még így is alig akadt munkás, aki e szálalás jellegű munkát elvállalta volna, mert e reves fának a kifaragása igen sok időt vett igénybe. Végül is csak úgy tudtam e munkát beindítani, hogy megígértem, hogy a kedvezőbb helyen végzendő termelésnél az itt dolgozó munkásokat előnyben fogom részesíteni.

A 400 kataszteri holdat kitevő nagy területen összesen csak 4000 ürméter tűzifát termeltünk ki. Csak azok a fák voltak termelésre kijelölve, amelyek máris bélkorhadtak voltak. A korhadékok kifaragása tehát nem elszórt jelenség volt, hanem az minden fánál megvolt.

A termelés befejezése után faközéltőket kerestem. A közéltésért 5 pengőt ígértem úrméterenként, tehát olyan összeget, amilyent még sehol sem fizettek, mert ez a vagonba rakott fa árának 40 %-a volt. A munkára senki sem vállalkozott. Megkérdeztem a legjobb faközéltőket, hogy milyen részesedésért vállalnák a fa leközéltését. A munkások kijelentették, hogy ha a kitermelt fát mind megkapják is, akkor sem állnak munkába, mert a fát onnan sehogyan sem lehet leközéltíteni. Csúsztatni nem érdemes, szánnal közéltíteni a nagy kövek miatt lehetetlen, és ugyancsak emiatt nem lehet még bucskáztatni sem. Hiába ígértem 10 pengőt, tehát a vagonba rakott fa árának 80 %-át, vállalkozót e munkára nem kaptam.

Mindezen erőfeszítést természetesen jelentettem a gazdámnak is. Kijött velem a vágásba, hogy maga is megnézzé a helyzetet. Ekkor azután ő is kijelentette, hogy a termelésért kiadott 6000 pengőt az ablakon dobtuk ki, mert nincs az az ember, aki azt a kitermelt fát onnan le tudja közéltíteni.

Legfőbb ideje volt, hogy előálljak a hordozható tűzifacsúsztató tervemmel. Azt azonban nem mertem mondani, hogy a csúsztató berendezésre további 9000 pengőre van szükségem, hanem csak 2000 pengőt kértem. Gyors számítást végeztem magamban, hogy ha nem 100 cm. széles lemezből és nem 5 mm. vastag acéllemezből készítettem a vályút, hanem csak selejtes, ún. lunker anyagot használok fel erre, és csak 50 cm. széles és 3 mm. vastag acéllemezt használok, akkor nemcsak a súlyt csökkenthetem le az eredetileg számított 45 kg.-ról 12-13 kg.-ra, hanem az árban is nagy megtakarítást érhetek el.

De a gazdám erre az áldozatra sem volt hajlandó. Ekkor lecsökkentettem a csúsztató-igényemet 100 méterre, és a költséget 1200 pengőre. Azután rájöttem, hogy magunk is jobban járunk, ha a csatorna keskenyebb lesz, mert így a munkások nem tudnak a csatornába hajítani nagyobb tuskókat, és azok így nem tehetik tönkre a csúsztatót.

Először a nagybányai rendszerű, tűzifából összeállított csúsztatóval próbálkoztam, de bizony azzal nem lehetett megoldani a közéltést.

Végre készen volt a hajlított lemez csúsztatónk is. Bélával és Lacival kimentünk az istállóskői vágásba, ahová időközben a csúsztatót is kiszállítottuk. Amikor összeállítottuk az első 100 métert, és a meredek lejtőn megkezdtük a csúsztatást, azonnal láttuk, hogy reményeink teljesültek, és a közéltést most már meg fogjuk oldani.

A csúsztató egy hosszú szakasza

Ismét felhívtuk legjobb közéltő munkásainkat, bemutattuk a csúsztatást, és megkérdeztük, hogy ezzel a berendezéssel mennyiért vállalják a közéltést. A munkások úrméterenként 2 pengő közéltési bért kértek, amit én természetesen készséggel adtam meg. Azt kérték ezután, hogy további 100 méter csúsztatót csináltassak, vagy amennyiben még többet csináltatok, úgy minden további 100 méternél 20 fillér bércsökkentést ajánlottak fel.

Csúszik a fa!

Ezután újabb csúsztatókat rendeltem, mert ekkor már világos volt a roppant nagy nyereség. Hiszen 10 pengő helyett 2 pengőbe kerül a közéltés, és így minden méternél 8 pengőt fogunk

nyerni, ami tehát összesen 32000 pengő hasznot jelent egyedül ennél a közelítésnél, és végeredményben maga a csúsztató is megmarad.

Elképzelhető a gazdám meglepetése, amikor meghallotta az eredményt. Szinte kényszerített arra, hogy szabadalmaztassam a hordozható csúsztatót. Azt mondta, hogy a nehéz pénzügyi helyzet mellett nem tudja másképpen meghálálni ezt a rendkívüli hasznot jelentő berendezést, mint hogy szabad kezet enged részemre, hogy azt magam értékesíthessem, és ebből pótolhassam a bevételeimet, amelyekre egy ilyen nagy családnál valóban szükségem is volt.

Én pedig eredetileg arra gondoltam, hogy ezzel a közelítési berendezéssel lényegesen megkönnyítem a munkásoknak ezt a legnehezebb munkáját, és az ebből eredő nagyobb teljesítményt egyszerűen a javukra írom. A munkások nagyon örültek, hogy ilyen egyszerűvé vált a munkájuk. Ezentúl nem kellett már a vállukon cipelni a nehéz szánkót, és lefelé jövet nem kellett állandó halálveszedelemnek kitenni magukat, midőn a szánkó előtt hol húzták azt, hol meg óriási erőfeszítéssel akadályozták meg a terhelt szánkók megszaladását.

A munkások által igényelt 2 pengős egységárral naponta 6-7 pengős keresetet is el tudtak érni. Egyszerre ez a munka lett a legjobban fizetett munkája a gazdaságunknak, viszont ez a munka nem is kívánt semmi különösebb megerőltetést, csak a felállításkor kellett ügyesen dolgozni. A csatornák illesztése először elég nehézkesen ment, de aztán maguk a csúsztatói munkások adtak jó ötleteket, amelyekkel lényegesen megkönnyítették az összeszerelést, és a fülek nem is szakadtak le olyan könnyen, mint az első csúsztatóknál.

Mivel az Istállóskő oldalában a fát kb. 1 km.-re kellett leközelíteni, a rövid csúsztatót többször kellett felállítani, hogy a fa többszöri csúsztatás után végre lekerüljön az út mellé. A kis völgyfők felső részén a csúsztatót legyezőszerűen mozdították el az egyik helyről a másik felé, amíg a felső részről minden fa a fő völgyecskebe került. Ekkor aztán szétakasztották a csúsztatót, és a felét egy darabban húzták le az előbb leközelített első facsomó alá, majd a másik szakaszt is lehúzták, ezután a két darabot összekapcsolva folytatták a csúsztatást egészen a völgy aljáig, amíg minden fa lekerült. Ezután ismét felhordták a csúsztatókat a következő völgyecskebe, és kezdődött a munka előlről.

Később aztán még tovább egyszerűsítették a dolgon, mert az utolsó csúsztatás után a csúsztatókat felrakták az erdei vasútra, mely azután azt ismét felvitte a siklón az Istállóskőhöz. Így azután meg lehetett takarítani a csúsztató-részek emberi erővel való felszállítását is.

A csúsztató végén kirepülő fák

A végeredmény

Így kezdődött tehát a csúsztató pályafutása. Nekem az a meggyőződés, hogy ezt a gondolatot is az Úr sugallta, mert Neki nem az a szándéka, hogy mi megszakadjunk a nagy munkában, hanem azért adott értelmet, hogy megismerjük az ő örök törvényeit, és ezek felhasználásával a legkisebb erővel is a legnagyobb munkát tudjuk kifejtetni. Az Úr úgy segít bennünket a nehézségeinkben, hogy Krisztus által megmutatja az egyes törvények által nyújtott lehetőségeket, s ezeknek mind teljesebb ismeretében egyre hatásosabban tudjuk elvégezni mindenki javát szolgáló munkánkat.

A csúsztató aztán nagyon beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Egymás után próbáltam ki azt a legkülönbözőbb helyeken és viszonyok között. A bükkfánál a csúszási szög parafinozott, tehát legsimábbá tett csúsztató esetén 8 fok volt, míg tölgyfánál ez a lejtők felment 16 fokra is. Legnagyobb örömöm azonban akkor volt, amikor egy kefesúrú újulatban kellett viszonylag kevés fát lecsúsztatni. Az újulat közé fektetett csúsztató széthajlított a fiatal csemetéket, amelyek azután a csúsztatás befejezése után ismét kiegyenesedtek, úgyannyira, hogy pár hét múlva már senki sem mondta volna, hogy ottan, azon a fiataloson keresztül pár száz méter fát közelítettünk le a Tótfalusi vasúti kanyarhoz. Igen, így mutatkozott meg a mindenki irányában ható szeretet, hogy még a fiatal facsemeték is megtapasztalhatták a gondoskodó szeretet jó hatását.

Idelent bajok, felülről segítség

1939-ben a hazai állapotokban is mind jobban érezhető volt az erős német hatás. Az új választásokon már a különböző jobboldali árnyalatú pártok versenyeztek egymással a képviselőházi mandátumokért.

A kormány Ronkay Ferencet, a sajoszentpéteri bánya igazgatóját támogatta a küzdelemben, aki erősen zsidóellenes és németbarát volt. Ellene Gálócsy Zsigmond vaskohómérnök lépett fel, akit a nyilasok is támogattak, de aki határozottan kiállt a magyar nemzeti eszme mellett, és a nemzetköziség és a kapitalizmus ellen harcolt.

Mindkét jelölt megkért, hogy támogassam őt a küzdelemben. Exponált helyzetemnél fogva legszívesebben egyiket sem támogattam volna, de ezt Gálócsyval szemben nem tehettem meg, aki régi barátja volt családuknak, és tudtam róla, hogy a magyar népet nagyon szereti, és semmi esetre sem fogja nemzetét elárulni a nácizmusnak, amely mind nagyobb tért hódított Hazánkban is. Ronkayról tudtam, hogy azelőtt Rotbauernek hívták, és egy kapitalista társaságnak, a MÁK-nak volt az exponense. Azt is tudtam róla, hogy az embereket kissé felülről kezelte, no és a német származása különösen nagy veszélyt jelenthetett nemzetünk számára.

A túlzott hatósági támogatás végül is Ronkayt segítette győzelemre. A választás előtti napokban Ronkay még egyszer eljött Szilvássváradra is, hogy utoljára beszéljen a választókkal, és őket maga mellé állítsa. E kortesbeszédére én is elmentem, az éppen nálunk tartózkodó Édesanyámmal együtt. Ronkay ekkor figyelmeztetett, hogy Gálócsy melletti állásfoglalásom miatt nekem is könnyen bajom lehet, mert az örgróf aligha fogja elnézni az erősen nemzeti és szociális beállítottságú Gálócsy támogatását.

Édesanyám is szorongó érzéssel utazott haza, mert Ronkay figyelmeztetése megijesztette őt. Ekkor váratlanul megérkezett a gazdám is. Már másnap arra kért, hogy keressem fel a kastélyban, mert szeretne velem beszélni. Nem gondolhattam másra, mint a másnap megejtendő választásra.

Elhatároztam, hogy ez ügyben elmondom indokaimat és a döntésemet. Amikor másnap felkerestem, azonnal elmondtam, hogy milyen szempontok vezettek a jelöltek közötti választásban. Erre közölte velem, hogy ő is tegnap adta le a szavazatát olyan egyénre, akiről ő is sejtette, hogy mind jobban húz a jobboldali szélsőség felé. A gazdám azt mondta, hogy nem ilyen beszélgetés miatt kéretett engem, mert a politikai állásfoglalásban senkit sem akar korlátozni, és ha tanácsot adni nem tud, hát inkább nem is foglalkozik az egész ügygel.

Azután kifejtette, hogy ő amiatt kért erre a beszélgetésre, mert látja azt a heroikus küzdelmet, amelyet a nagy család ellátásáért folytatunk, és mivel az Úr ezt az ő szívére helyezte, kért, hogy fogadjak el tőle 700 pengő külön jutalmat.

Erre én elmondtam, hogy tavaly Aranka leányunk magánvizsgájával kapcsolatban milyen anyagi nehézségeink voltak, és hogy akkor hogyan segített meg minket az Úr. Mivel azonban nekünk az a kötelességünk, hogy előre számoljunk az eshetőségekkel, és úgy rendezzük anyagi ügyeinket, hogy ne hagyatkozzunk minduntalan az Úr segítő kegyelmére, hanem magunk is idejében gondoskodjunk magunkról, az idén ezt megtettük, és jelenleg van annyi félretett pénzünk, amennyi előre láthatóan szükséges lesz. A gazdám megintett és figyelmeztetett, hogy ha őt az Úr készítette erre a lépésre, akkor azt nem lehetett büntetlenül visszautasítani. Beláttam tévedésemet, és az Úr iránti mély hálával megköszöntem a szívésségét.

Pár nap múlva aztán kiderült, hogy az Úr tudta, hogy miért van nekünk szükségünk erre a jutalomra. Édesanyámnak súlyos epegörcei lettek, és amikor az orvos megvizsgálta őt, megállapította, hogy itten csak egy sürgős operáció segít. Magas kora miatt csak egy kisebb műtétet lehetett alkalmazni. Az epehólyag nyílását tették szabaddá, és azon át távolítottak el több kisebb-nagyobb epekövet. A kórházban, majd otthon is többször kerestem fel Édesanyámat, majd Arikát is levizsgáztattuk. Mire azonban mindennek vége lett, nemcsak az idejében félretett 300 pengő fogyott el, hanem a kapott 700 pengő is.

Igen, az Úr jobban tudta, hogy mire lesz szükségünk, mint saját magunk. Mi sokszor észre se vesszük, hogy milyen gőg van bennünk, amikor azt hisszük, hogy senkire se szorulunk, mert mindent előre meggondolva azt hisszük, hogy jól elrendeztük a jövőnket. Bizony most sem volt igazam. Az Úr jobban ismerte a mi szükségünket, és ismét, mint eddig mindig, Ő segített most is. Legyen áldott az Ő neve!

A gazdaságosság kérdése

A csúsztatóval elért első eredmények felvetették azt a gondolatot, hogy e technikai előrehaladásnak a haszna kit is illessen. Nekem az volt a felfogásom, hogy ebből elsősorban is a csúsztató beszerzési költségeit kell fedezni. Az ám, de azt csak akkor állapíthatjuk meg, ha tudjuk, hogy mennyi ideig lehet a csúsztatót használni, és milyen mérvű fenntartási költségek merülnek fel a javításokkal kapcsolatban.

Az első próbák után aztán megállapítottuk, hogy a lemezek kopásával egyáltalán nem kell számolnunk. Az acél korrodálása viszont éppen akkor következik be, ha a csúsztatót nem használjuk, és az időjárás viszontagságainak szabadon ki van téve. Mindezek egybevetése után a csúsztatónál 5 évi amortizációt vettem számításaink alapjául. Ez a költségtényező a tapasztalt rendkívül nagymérvű megtakarításhoz képest elenyészően csekély összeget tett ki.

Úgy éreztem, hogy e berendezéssel magának az erdőnek kell használnunk. A fakitermelésnél ugyanis állandóan kimaradtak azok az erdőrészek, amelyeknél a közelítés nehézségei olyan nagyok voltak, hogy a jövedelmező termelést lehetetlenné tették. Elhatároztam tehát, hogy a csúsztató segítségével feltárom ezeket a helyeket, és azokat, nemcsak papíron, hanem a valóságban is bekapcsolom az okszerű gazdálkodásba.

De az okszerűség is könnyen vitatható fogalom. A gazdasági okszerűség például azt igényli, hogy egy helyen nagyobb arányú termelést végezzünk, és ezzel csökkentjük a szállító berendezések létesítésének és üzemeltetésének az egységnyi fatömegre számított költségét. A biológiai okszerűség viszont azt igényli, hogy a munkákat mindig a talaj, a növényi együttélés és a helyes vízgazdálkodás törvényei szabályozzák.

Az eddigi gazdálkodás erre bizony nem sok gondot fordított. A költséges közelítési és szállítási módok arra szorították az embert, hogy a megépített közelítési és szállítási berendezéseket mennél jobban kihasználja. Ennek következtében azután a tarra vágott területek vagy elgyomosodtak, vagy az eróziónak estek áldozatul. Ha azután valamelyik hegyoldal alján lévő erdőrészlet felújult, akkor mindig az okozott gondot, hogy az illető erdőrészlet felett fekvő erdők faanyaga hogyan közelíthető le, hogy az újulatanban kár ne essék.

A csúsztató e problémát is megoldotta. Könnyen szerelhetősége és áthelyezhetősége miatt érdemes volt a közelítő munkásoknak a csúsztatót akár 20 méterre is áthelyezni, ha azt akár az újulat, akár pedig a kedvezőbb faközéltés úgy kívánta. A csúsztató legnagyobb haszna tulajdonképpen abban volt, hogy megóvta az újulatot a húzott szánkó vagy a buktatott fa dörzsölő hatásától, amellyel az a fácskák kérégt lenyúzta.

Míg az eddigi közelítő eljárásokkal az újulatban egész utakat vágtak, és így valóban rendkívüli károsítások történtek, addig a csúsztatóval úgy lehetett a közelítést lebonyolítani, hogy a munka befejezése után nemsokára már nem is lehetett látni a közelítés nyomait sem. Ez pedig nem volt kis jelentőségű dolog. Amikor ugyanis az eddigi közelítésekkel az újulatban hosszú csúkokat vágott ki a kíméletlen közelítési eljárás, az nemcsak a termelésből így kiesett területek miatt volt káros, hanem amiatt is, hogy az ezen kikopott részek mellett nőtt faegyedek egyoldalúvá lettek, elbőhőncösödtek, és emiatt végeredményben az egész erdőrészt értéktelenebbé tették. A csúsztató használatánál mindössze a kivető szakaszok szenvedtek kárt, viszont azt pótolta az a termőérték többlet, mely a csúsztatás útján jutott e helyekre, például a lehullott fakéreg és kiesett korhadék révén.

Szociális érzésem azonban azt parancsolta, hogy e berendezéseknek legfőképpen a munkások lássák a hasznát. Én nem csak úgy akartam segíteni, hogy a közelítést szinte gyerekjátékká tettem, hanem ezzel jobb kerestet is akartam a munkásoknak biztosítani, és el akartam érni azt is, hogy a munkások is elkezdjenek gondolkodni a leghelyesebb közelítési eljárásokon, és így ők maguk is jobb technikai képzettséget nyerjenek. Azt az eljárást sem helyeseltém volna, hogy kiszámítsuk a csúsztatásra fordított időt, és a fizetést ennek arányában, de még mindig egy viszonylag alacsony alapbér alapján állapítsuk meg, mert hiszen ez esetben a munkások érdektelenné lennének az új technikai berendezések hasznosításánál, és ez végeredményben általános kárt jelentene. Én azt akartam, hogy a közelítő munkások ezentúl legalább kétszer annyit keressenek, mint azelőtt, és így ők maguk is törekedjenek a leghelyesebb megoldásokra.

Tudtam azt is, hogy a csúsztatóban még sok rendkívüli érték van, és reméltem, hogy azt majd maguk a munkások fogják feltárni és a maguk részére hasznosítani. De nemcsak a csúsztató használatánál akartam ezt az elvet megvalósítani, hanem minden más munkánál is. Ez a gondolat ösztökélt már 1928-ban is, amidőn a Szilvásvárad Erdőgazdálkodás vezetőjét átvettem, arra, hogy a bükk szállításoknál egészségesebb rendszert vezessen be, mint az addig szokásban volt. Akkor a gazdaság, mint ahogyan arról már említést tettem, egy vak lovat adott az erdőszetnek, hogy azzal végezze a bükki görpályán a lóré vontatását.

Akkor nem gondoltak arra, hogy az ilyen ésszerűtlen takarékoság tulajdonképpen milyen nagy pénzpocsékolást jelent. Ott ugyanis a két siklóállomáson adva volt a szükséges munkáslétszám. Ha tehát ezeknek a kiszolgálása mindössze egy lóval történik, akkor sok bért kell fizetnünk 1 méter fa leszállítására, hogy ezek az emberek tűrhető fizetést kapjanak, és ne legyen a kerestetük olyan kevés, hogy kénytelenek lennének az egész munkát abbahagyni. Ezért azután az egylovas lórézási rendszer esetén egy méter fa után kétszer annyit kellett fizetni, mint ha két lóval végeztük volna el ezt a munkát, és természetesen így is mindig nagy volt az elégedetlenség az alacsony kerestet miatt.

Én aztán 8 lovat állítottam be e munkára, az 1 úrméterre eső munkabért leszállítottam a felére, viszont a napi kerestet mégis a kétszeresére szökött fel. Sokkal gyorsabban szállítottuk le a faanyagunkat, jobb volt az alsó gőzüzemű vasutunknak a kihasználása is, az ottani munkások is többet kerestek, és így általánossá vált a megelégedettség. Ugyanakkor pedig az üzem is alig félfannyi bérrrel oldotta meg a szállítást.

De én még tovább akartam menni. Azt tudtuk, hogy a faeladás ideje az ősz volt. Az erdőtulajdonosoknak nem volt elég pénzük ahhoz, hogy a termelést a maguk pénzén végezzék el, és ezért mindig a termelés megindítása előtt kötötték le a faanyagot. A fakeskedők természetesen az erdőtulajdonosoknak e kényszerhelyzetét jól kihasználták, olcsón vásárolták fel a faanyagokat, hogy aztán felvesse tavasszal azok árát, nagy hasznot rakjanak zsebre.

Mi már nem voltunk olyan nehéz anyagi körülmények között, hogy a faeladással sietnünk kellett volna. Nálunk már évek óta az volt a gyakorlat a fizetés terén, hogy a termelő munkásoknak a vagonba rakott fának mintegy a 10 %-át fizettük termelési bér gyanánt. A munkások nem sokat kerestek, mert az őszi faárak szerint történt a bérmegállapítás nemcsak minálunk, hanem minden erdőgazdaságnál egyaránt. Ezen a gyakorlaton én feltétlenül változtatni akartam.

Előre azt nem lehetett megállapítani, hogy mennyire fog felemelkedni a fa ára arra az időre, amikor az eladást már megkezdhetjük, és ezért kénytelenek voltunk mi is a környéken dívó bérekkel fizetni a munkásokat. Bevezettük ellenben azt a gyakorlatot, hogy a fa árának emelkedése esetén utólag fizetünk majd megfelelő pótlékot. Ez az intézkedés aztán szinte forradalmasította a termelésünket. Hát hogy is ne! Hiszen eddig a munkások inkább azt látták, hogy még a kialakított bérüket sem kapták meg, nálunk pedig ellenkezőleg, a kialakított béren felül még tekintélyes pótlást is adtunk olyankor, midőn már nem is dolgoztak a termelésen a munkások. Mi magunk sem jártunk rosszul e gazdálkodásnál, mert a kereskedők uzsorahasznából vettük el azokat az összegeket, amelyekkel a munkások többletfizetését biztosítani tudtuk. Ebből mi azonban nem csináltunk rendszert, mert számítanunk kellett esetleges nehézségekkel is, amikor aztán jól jött a megtakarított üzleti haszon.

Bizony ez volt az igazi szociális gondoskodás a munkásokról. De még tovább is mentünk. Nem helyeseltük azokat a kolibákat^a, amelyekben a munkások laktak, mert bizony ottan alig pihenhették ki napi fáradalmaikat. De ezek a kolibák nem voltak a gazdaság számára sem gazdaságosak. Ha csak annyi fát is tüzeltek el éjszakánként, mint amennyi feltétlenül szükséges volt, hogy meg ne fázzanak, akkor is kolibánként és éjszakánként legalább fél méter fát eltüzelt egy fűrés. Viszont egy fűrés napi teljesítőképessége kb. 6 ürméter volt. Eszerint a munkások a fának mintegy 8 %-át eltüzelték. Ez a munkásoknál is nagy keresetkiesést jelentett, de még sokkal nagyobb kár érte ezekkel a helytelen tüzelésekkel magát a gazdaságot. Hiszen ha csak azt számítjuk, hogy a termelt faanyagnak mintegy 10 %-át eltüzelték, rögtön beláthattuk, hogy ha jó barakkokat építünk, akkor nemcsak a munkások járnak jobban, hanem a gazdaság is, mert a tüzelő árából felépíthetjük a kényelmes munkásbarakkokat. E téren aztán a legnagyobb problémát az okozta, hogy e barakkokat hová építsük. Fontos volt, hogy azok közel legyenek valamely forráshoz, és ne essenek messze a vágástól vagy egyéb munkahelytől se. Így épült meg azután az első kőbarakkunk a sikló felső, majd az alsó állomásán is.

Sokat gondolkodtunk azon is, hogy hogyan lehetne olyan helyen is vizet biztosítani a munkásaink részére, ahol nem voltak források. Az is nagy nehézségünk volt, hogy Feketesáron sem volt vizünk. Amikor az ottani erdőszlakot újra építettük, a konyha alá szerettem volna egy ciszternát építtetni. Ezt esővízzel akartam ellátni, mely megfelelő szűrőberendezésen folyt volna a ciszternába, ahonnan azután a közlekedő edények törvényénél fogva bejutott volna egy másik, levegőtől elszigetelt medencébe, ahonnan az egy szivattyú segítségével jutott volna a konyhába.

Sajnos a terv nem valósulhatott meg, mert az építést az erdőmester végeztette, aki nem bízott abban, hogy a vizet a medencében iható állapotban tudjuk tárolni. De az is baj volt, hogy az egész tető csak kb. 200 m² terjedelmű volt, és így a csatornákkal évente csak mintegy 140 m³ vizet tudtunk volna a tartályba begyűjteni. Ha pedig csak 5 személy állandó vízellátását kellett volna biztosítani, évente akkor is mintegy 200 m³ vízre lett volna szükség napi és fejenkénti 100 liter víz esetén is.

A mi kis üzemünkön belül tehát így folyt a jobb jövőért való küzdelem, míg ugyanakkor az ország már iparkodott berendezkedni a felvidéki és kárpátaljai területeken, amelyeket nemrég visszakaptunk. Ez a berendezkedés azonban nem ment simán. Az kétségtelen, hogy a csehek ideje alatt a Felvidéket sokkal demokratikusabban kezelték, mint ahogyan azt mi tettük. Nálunk ismét fellépett az úrhatnamság bűne, az egymást lenézés, klikkrendszer, és sok minden egyéb.

Hiába, igazán csak akkor gazdálkodhatunk helyesen, ha szüntelenül figyeljük azokat a természeti és egyéb törvényeket, amelyek életünkre hatással vannak. Ezeket azután szeretettel fel kell használnunk mindazon helyen, ahol működünk.

Péter születése

A KIE látta, hogy a magyarság viselkedése mennyire helytelen, és ezzel milyen visszatetszést szül nemcsak a szlovákok, hanem a felvidéki magyarok között is. Elhatározta tehát, hogy Losoncon egy nagyobb konferenciát tart, amelyen irányt mutat az egymás közötti helyes élet tekintetében. Kétségtelen volt, hogy ha a vezető köröket Krisztus irányította volna, akkor a visszakerültek nem ábrándultak volna ki a magyarság viselkedéséből. A konferencia valóban nagy és nemes megmozdulás volt, de sajnos nem hatotta át az egész lakosságot, és az odakerült vezetők is - egy-két kivételtől eltekintve - továbbra is a régi nyomon haladtak,

amellyel senki sem volt megelégedve. Nagy örömmel vettem én is részt a konferencián, és ott szolgáltam is, de bizony sokat gondoltam az otthoni szeretteinkre is.

Nyáron minálunk igen víg élet folyt. A gyerekek egész nap kint játszottak a Japánkertben vagy a kiszáradt tóban, vagy éppen valamelyik "birodalom"-ban, ahol aztán ők voltak az urak. Egy kis fateknőt felvittek a halköltő házhoz, ott vízrebocsátották ezt a miniatúr csónakot, valamelyik gyerek aztán beült, és a többiek nagy örömrivalgása mellett lecsónakázott egészen a kiszáradt tó zsilipjéig.

^a koliba: kunyhó

Ekkor már igen dívott a számháború is, amelyet a nálunk gyakorta megforduló cserkészekől tanultak el. Az ilyen játékokban azután nemcsak a fiúk, hanem a leányok is élénken részt vettek. Vendéggyerek volt nálunk mindig elég szép számmal, és így az ilyen hadviselés általában egészen nagyszabású volt. A vendégeinkkel pedig elbeszélgettünk a világ folyásáról.

Vidám az élet Királyéknál a Szalajkában.

1939 nyarán és őszén azonban már mi is erősen készültünk az újabb nagy eseményre. Lily ismét állapotos lett, és mi mindnyájan nagyon nagy örömmel vártuk a kis jövevényt, aki majd betölti szegény Ferikénk elárvult helyét.

Ebben a várakozásban a család minden tagja igen öntudatosan vett részt. A leányok már nem kívánták maguknak a kis jövevényt, amint azt Arika tette Juci születésekor, és még magának Jucinak sem voltak ilyen gondjai, mert hiszen ő reggeltől estig el volt foglalta a maga láthatatlan gazdaságával.

Mennyire meg tudott haragudni, ha a fiúk ócsárolták az ő láthatatlan lovait vagy ökreit, amelyeket folyton jártatott, ápolt, és különféleképpen becézett. Az ostorai pontosan be voltak

osztva, hogy milyen lovaknál melyiket lehet használni, és akkor már a Juci járásáról is meg lehetett látni, hogy most éppen egy képzelt táltosa, vagy egy igavonó ökre van-e befogva a láthatatlan kocsijába. A fiúk, mondom, sokat heccelték őt, hogy ma milyen csúnya lovakat fogott be. Ő aztán igen élénken kelt az állatai védelmére, és lehordta a bátyait, hogy nem látják, hogy milyen gyönyörű lovai vannak éppen befogva. Igen, mert ezeket mindenkinek meg lehetett látni azon a hetyke vagy lassú mozgáson, amellyel a mi kis Jucikánk lovagolt vagy kocsizott, vagy éppen igát hajtott.

A fiúknak különben is sok egyéb dolguk volt. A villanytelep kezelése, a feszültség ellenőrzése, új terhelések bekapcsolása csaknem mindig Béla feladata volt. Persze ezen kívül a teknőben csónakázás, új tavak készítése, vagy a Japánkert útjainak a felhítése a szép sárgás vöröses tufahomokkal sokszor volt a feladatuk.

Még csak hatan

Mint említettem, minálunk minden nyáron igen víg élet folyt. Jöttek a vendéggyerekek, és hancúrozásukkal betelt nemcsak az egész ház, hanem szinte a völgy is. A játékokat a leányok sem vetették meg. Ők is beszálltak a családosi játékba, amikor meg-megszálltak egy-egy gyümölcsfát, azon berendezkedtek, és ezek szinte családi otthonukká váltak. Ott aztán megvendégelték egymást, és ha látogatást tettek egymás otthonában, egész kis zsúrokat rendeztek egymás tiszteletére.

A ház minden gondja-baja persze most is Lilyre maradt. Vendég nélkül szinte sohase voltunk. Emlékszem, amikor egyszer egy ilyen kivételes állapot volt, hogyan kezdtünk visszafelé emlékezni, hogy mikor is volt a mi házunk ilyen elhagyott, és akkor megállapítottuk, hogy bizony ez 4 év óta az első eset.

És a vendégek nem úgy kerültek hozzánk, mint valami idegenek. Gondoljunk csak a törzsvendégeinkre: Schnellerékre, Ádám Jenőekre, vagy Bereczkyékre és Sándor Károlyékra. Mennyi értékes beszélgetésben tisztázódtak a nézeteink! Bizony a reggeli áhítatok néha órákon át elhúzódtak, és sokszor akkor sem fejeződtek be, amikor végre asztalt bontottunk, és vagy engem kísértek el az erdőt járó utamra, vagy pedig a vendégeink indultak el valami szép helyére a mi gyönyörű vidékünknek.

Mindebből a sok áldásból talán éppen Lily kapott a legkevesebbet, holott ő szolgált mindnyájunknak a legtöbbet. És mindezen sok munka mellett ott hordta ismét a szerelmünk zálogát a szíve alatt, hogy Karácsony táján ismét életet adjon egy kis jövevénynek. Itt van rajtunk az újabb felelősség, hogy a kicsinek majdan olyan lehessen az élete, hogy mindenkinek segíteni tudjon, és maga is elnyerhesse az Úrnak áldását.

Igen-igen, mennyi felelősség is van a szülőkön, amikor egy életet elindítanak az útjára! Tudnak-e mindig az Úrra figyelni? Van-e maguknak is állandó kapcsolatuk azzal, Aki minden életet meghatározott? Meg tudunk-e annyira szabadulni önmagunktól, hogy az Úr irányítása teljesen érvényesülhessen a mi és neveltjeink életében? Oh, hányszor akadályozzuk meg éppen mi a helyes fejlődést, mert annyira ragaszkodunk a magunk véleményéhez és gondolataihoz!

Így telt el a nyár, az ősz, és jött az áldott Karácsony a maga mérhetetlen szeretetével és gondoskodásával. És mi hogy el tudjuk az Istennek e legszentebb ajándékát rontani! Az egymás iránti szeretet mennyiszor szorítja háttérbe a Szeretet örök Kútfejét!

December 22-én a gyerekek is elkészítették ajándékaikat, és kitették az ablakba az angyalok számára, hogy onnan elvihessék. Éjfél tájt Lily fájdalmakat kezdett érezni, felkelt, kiszedte az ablakok közül az ajándékokat, és szépen elrejtette azokat. Akkor még nem gondolta, hogy hamarosan gyors intézkedésekre lesz szükség.

Péter

Már hét gyerekekkel!

De bizony a kicsi nem akart várni. Gyula bácsit leküldtük Csiba néniért, megmelegítettük a vizet, és a Nagymama is hamarosan felkészült. Hát ennek a legfőbb ideje is volt, mert a kisfiú 23-án hajnali 1 órakor megszületett. A Nagymama hozott mindent rendbe, és Csibának már csak az utómunka maradt. Így született meg a mi Péterünk, mindnyájunk igen nagy öröme.

Így növekedett aztán a legkisebb Király.

(A jobboldali képért az aszódi gimnázium pályázatán Laci 5 pengős első díjat kapott!)

A mi Karácsonyunk ez évben bizony különösen szép volt. Az egész családon nagy-nagy szeretet ömlött el. Mindenki úgy érezte, hogy amit csak meg lehet tenni egymásnak, abból semmit se hagyjunk el. És aztán jöttek a különböző játékok, egyéb ajándékok, s a gyerekeknek az öröme teljes volt.

Nagy volt azonban az országban is az öröm. A visszakerült területrészek boldogan ünnepelték a szeretet ünnepét. És mibennünk megint élénkebben lángolt fel a szeretet, mely figyelmeztetett, hogy mi mindent kellene tennünk egymásért. Hogyan tudjuk majd egyszer megvalósítani a lelki üdülő nagyszerű krisztusi eszméjét? Pedig mennyien várják ezt évek óta, és íme most sem lehetett előbbre lépni, mert az egri érsek bizony visszautasította ezt a gondolatot. És hogyan állunk mi a szegények biztosításával, és az igazi egyenlőséggel? Ó, mennyire értelmetlenek is vagyunk mi Krisztus végtelen szeretetére!

De nem, nem nyughatunk meg abban, hogy mindezeknek nem érkezett el az ideje! Nekünk szüntelenül, újból és újból elő kell vennünk minden olyan tervet és feladatot, amellyel Krisztus által az ember megtalálhatja az emberben az igazi testvért.

1940. Takcsányi utak

Kárpátaljának Magyarországhoz csatolásával Wenckheim Rudolf örököseinek takcsányi birtoka is felsőbb ellenőrzés nélkül maradt. A birtokot kormányzó lengyel gróf ugyanis már nem tudott hozzánk átjönni, és ezért a család abban állapotott meg, hogy a kezelés irányítását ezentúl a mi gazdánk fogja végezni, mint aki a felesége révén a birtok jövedelmében 1/3-ad részben érdekelve van. Ő aztán engem kért meg, hogy vizsgáljam át az állapotokat, és tegyek azok megjavítására megfelelő javaslatokat.

Együtt mentünk fel autóval, hogy pár napot Takcsányban töltve megnézzük az erdőket, a leállított fűrészszert, amely a takcsányi vasútvonal kettészakításával értelmét veszítette. A birtok kezelését egy Pipperek nevű idős, beteges német erdőmérnök látta el, aki állandó harcban volt a helyzetet jobban ismerő Bobok nevű erdőszel.

Az eddigi szokás szerint a faeladás mindig úgy történt, hogy megállapították, hogy melyik területet fogják vágásra kijelölni, majd jöttek a kereskedők, és valami csekély tőrárt ígértek a fáért. Az egyes fakereskedők aztán látszólagosan egymást szidták, de voltaképpen mind egy húron pendültek, és céljuk az volt, hogy a fát mennél olcsóbban kapják meg a gazdaságtól. Pipperek a súlyos szívbaja miatt nem járta az erdőket, Bobok erdőbecslési adatait nem fogadta el, hanem megbízott a fakereskedők adataiban, akik természetesen egyöntetűleg kisebb fatömeget vallottak be, mint az a valóságban volt.

A gazdámmal és Bobok erdőszel végigjártuk a kitermelésre kerülő erdőket, és megállapítottam, hogy a holdankénti fatömeg csaknem a kétszerese volt annak, mint amit a kereskedők mondtak. Azután megnéztük az ócskavasként értékesítésre kerülő fűrésztelepi gépeket, transzmisszió tengelyeket, a kuplungokat, és azonnal láttam, hogy a birtokosokat az eladásnál itt alaposan becsapták. Az ősrégi compound gépek^a valóban már használhatatlanok voltak, viszont azok nem szürke, hanem sokkal értékesebb kék öntvényből voltak. A transzmisszió tengelyek is olyan nagy méretűek és jó minőségűek voltak, hogy ezeket a legolcsóbb ócskavasnak minősíteni egyenesen vétek volt. Ezekért a tulajdonosok ilyenformán nem kapták meg az igazi érték negyedét sem. Minderre felhívtam a gazdám figyelmét, aki aztán szólt Pippereknek is, de a tárgyalások előrehaladt volta miatt az üzletet helyesbítenni már nem lehetett. Csak ezen az üzleten az örökösök elvesztették az évi jövedelem kétszeresét.

Kezdtém megérteni, hogy miért megy a takcsányi birtokon minden olyan fonákul. Arra kértem a gazdámot, hogy a faeladás tekintetében ne döntsön még, és adjon nekem alkalmat, hogy beszélhessek a favágókkal és fuvarosokkal. Így is történt. Pár héttel az első út után ismét felutaztunk Takcsányba, és akkor első dolgom volt a házi termelés lehetőségeit megnézni és kikalkulálni. A munkásokkal és fuvarosokkal való tárgyalásnál nemcsak Bobok volt jelen, hanem a gazdám is. Amint fokról fokra haladtunk a termelés, közelítés és fuvarozás kérdésével, nem győzött azon csodálkozni, hogy milyen nagyszerű gazdasági eredmények voltak biztosíthatók, és hogy a munkások és fuvarosok is milyen örömmel fogadtak minden ajánlatot.

De hát mi történt akkor itten az évek folyamán? Hiszen most már világos volt, hogy eddig a munkások és fuvarosok a felkínált bérnél lényegesen kevesebbet kaptak, viszont a fáért is alig fizettek valamit a fakereskedők. Igen, ezek a fakereskedők voltak szegény Kárpátalja kifosztói. Igen, ezek voltak azok, akik állandóan azt híresztelték, hogy ők amiatt nem adhatnak több bért, mert sokat kell a fáért fizetni. Emiatt azután a lakosság gyűlölte a birtokosokat, míg a fakereskedők, akik a tejfölt az üzletről leszedték, mások kárára híztak. Ez hát a kárpátaljai valódi helyzet.

Közben tárgyaltam a szolyvai falepárló üzemmellel is, amely bár olcsón szokta a fát felvásárolni, de még így is a sokszorosát lehetett volna elérni annak a bevételnek, amelyet a kereskedők ígértek. Most már értettem, hogy miért ment minden vagyon Kárpátalján a fakereskedők kezébe, és miért kellett a munkásoknak nyomorogniuk, a birtokosoknak pedig tönkremenniük. Pipperek azonban nem merete vállalni a házi termelést, viszont a gazdám, a fakereskedők befolyása alatt, szintén túlzottan tartotta az én jövedelmezőségi számításaimat. Ekkor még egy utolsó kísérlethez folyamodtam. Rábírtam a gazdámot, hogy az utolsó szót egy Budapesten tartandó versenytárgyaláson mondja ki, de arra hívja meg Vésseyt, az erdőbirtokosok Rt. vezérigazgatóját is. A gazdám a javaslatom szerint járt el.

Pestre érve azonnal felkerestem Véssey vezérigazgatót, előadtam neki a kalkulációm, amely abban az esetben is fényes eredményt ígért, ha ő a kárpátaljai fakereskedők ajánlatával szemben négyszeres vételárat ígérne az uradalomnak. Kikötöttem azonban azt is, hogy amennyiben az ígért vételár fölött jelentékeny haszon maradna,

^a compound gép: a gőzgép egy korábban használatos fajtája

úgy azt megosztja az uradalommal. Ez utóbbi kikötést azért ajánlottam, mert fel akartam nyitni a gazdám szemét, hogy a fakereskedők eddig milyen mértékben csapták be őket. A fakereskedők viselkedése a legjellemzőbb kizsákmányolás volt. Mindaddig, amíg egy üzlet nem volt az övék, a munkások között horribilis uradalmi jövedelemről és kizsákmányolásról beszéltek. Bezzeg amikor már ők végezték a termelést, akkor a munkások bérét a minimumra szorították, és minduntalan arra hivatkoztak, hogy nekik roppant magas faárakat kell fizetniük, és így azt a gondolatot szuggerálták be a munkásoknak, hogy az ő alacsony bérükért is a birtokosok felelősök.

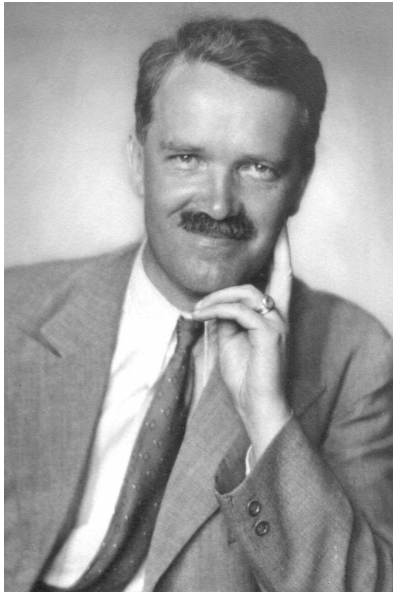
A budapesti tárgyalás természetesen Véssey fényes diadalával végződött. A kárpátaljai fakereskedők nem mehetek magasabbra ajánlataikkal, mert azelőtt mindig azt hangoztatták, hogy amit adtak, az is inkább ajándék, és máris sokat rá fognak fizetni az üzletre. Véssey az üzlet végleges lekötése előtt természetesen felutazott Takcsányba, hogy ellenőrizze a számításaimat. Amikor azonban már javában folyt a termelés, akkor ő is elkezdett panaszkodni Pippereknek, hogy erre az üzletre rá fog fizetni. Ezt nagyon restelli, és azért, hogy a ráfizetés mértékét eltitkolja, inkább hajlandó lenne 10000 pengőt ráfizetni, csak azért, hogy ne kelljen az elszámolásait bemutatni. A szerencsétlen Pipperek persze felült ennek, és azt javasolta, hogy fogadják el ezt az összeget, és mondjanak le a további ellenőrzésről, amely úgyis azt mutatná ki, hogy Vésseyék ráfizetése valóban nagy.

Igen sajnáltam, hogy a gazdám e megoldásba belement, viszont ő sem akart mást, mint hogy biztosítva lássa azt a hatszoros jövedelmet, amelyet ilyen módon sikerült kiharcolnom. Mint a Magyar Erdőbirtokosok Faértékesítő Rt. felügyelő bizottsági tagja később meggyőződhettem róla, hogy a számításaim helyesek voltak. Végül is azonban a Rt.-nek igen sok fája maradt e területen, amikor az hadszíntér lett, majd ismét elcsatolták tőlünk. Ma is tudom, hogy ha akkor mi magunk bonyolíthatuk volna le az egész termelést, akkor 1944-re már rég elfelejtettük volna az egész ügyet. Vésseyék azonban mind nagyobb jövedelmet akartak kicsikarni ebből az üzletből, és nem fizették rendesen a munkásokat és fuvarosokat. Végül is ez a munkásnyúzó kapzsiság úgy bosszulta meg magát, hogy a faüzlet lebonyolítása igen vontatottá vált, a fa rengeteget veszített a súlyából, és még ebből a könnyű száraz fából is sok veszett ott a kárpátaljai visszavonulás után.

Milyen tehetetlen is az ember, amikor a jó elgondolásokkal magára marad, és mindenki csak azt nézi, hogy mások kárára hogyan töltheti meg a zsebeit a munkásoktól elvont bérekkel.

Munka - fizetés

A kizsákmányolás és imperializmus egyik legjellemzőbb tünete az, amikor a kizsákmányoló maffia olyan embereknek, akik azt munkájukkal nem érdemelték meg, busás jövedelmeket juttat. A cél ilyenkor mindig az, hogy az imperialisták érdekközösségbe vonják azokat a jellemtelen embereket, akik mások kárára így akarnak nagyobb jövedelemre szert tenni, és emiatt hajlandók elárulni saját társaikat és az egész népet is. Amint valaki elfogad egy ilyen juttatást, az imperialisták szemében egyszerre "jó fiúvá lesz", és ezek azután mindig felhasználható eszközei lesznek a népellenes maffiának.

Ez persze nem lehetett az én utam, aki mindig a kölcsönös bizalomnak voltam a híve, és az egymásközti érintkezést a kölcsönös szeretetre óhajtottam alapozni.

Mi is tehát a kizsákmányolás? Azt nevezzük így, ha valakinek a munkája többet ér, mint amit kap érte. Éppen ezért mindenki kizsákmányoló, aki a munkás által termelt értékből kizsakított jogtalan haszonból termelő munka nélkül, vagy munkájának értékén felül részesedik.

Voltaképpen mindenkinek meg kellene vizsgálnia magát, hogy ő vajon nem kizsákmányolt vagy kizsákmányoló-e.

Az a tény, hogy én 18 év óta még mindig csak erdőmérnök voltam, hogy a szilvási uradalom ügyeinek a legnagyobb részét magam intéztem, továbbá, hogy a takcsányi birtokkezelés számára igen értékes javaslatokat tettem, amelyek részbeni elfogadása is legalább 100000 pengővel

emelte meg az uradalom jövedelmét, még nem jelentette azt, hogy kizsákmányolt lettem volna. Azt pedig jól tudtam, hogy a gazdám nem szereti a mérnöki címeket, és ha én beleegyeztem volna, akkor már régóta főerdésznek címzett volna. De nem éreztem magamat kizsákmányolónak sem, mert hiszen annyi intézkedést hoztam, amellyel a munkásaink nagyobb keresetét biztosíthattuk, hogy nyugodtan érezhettem azt, hogy megkerestem azt, amit megkaptam.

Ekkortájt halt meg Pipperek, és gondoskodni kellett a vezető állás betöltéséről a takcsányi uradalomban. Én kb. 15 éven át fedeztem szegény főnököm semmittevését, és mivel a birtokosok nem voltak megelégedve az ő erkölcstelen életével, valami megoldást kellett találniuk a kérdés rendezésére.

Annak, hogy én legyek az uradalom vezetője, igen nagy akadálya volt a protestáns voltom. Szilváson az uradalom vezetője volt a család képviselője is, különösen egyházi ünnepek alkalmával. Az, hogy valaki erkölcstelen volt, nem volt olyan nagy hiba, mint ha valaki nem volt katolikus.

A család végül is úgy döntött, hogy Jáhn erdőmester menjen Takcsányba Pipperek helyére, Szilváson az uradalom reprezentánsa Bründl Lajos legyen, míg én az erdészetet vezessek önállóan. Ez a megoldás nekem is megfelelt. Az erdőmesteri beosztást nem szívesen vállaltam volna, mert e rangban nem jutott kifejezésre az erdőmérnöki képzettség. Így azután főerdőmérnök lettem, bár e rangot a gazdám egyáltalán nem szerette.

Mindenesetre nagyon kedves volt az a mód, ahogyan mások sérelme nélkül az én fizetésemet rendezte. Hivatalosan leszögezte, hogy a fizetésben eddig a családi pótlék is benne volt. Ő ezt most különválasztotta. A családi pótlék ezután a gyerekek száma szerint lett megállapítva úgy, hogy az a gyerekek számával mind jobban emelkedett.

E megoldással egyszerre én lettem a legjobban fizetett alkalmazott, és bizony a jövedelmemet nem cseréltem volna el egy miniszteri főosztályvezető fizetésével sem. Mivel pedig a hordozható tűzifacsúsztató készítését és árusítását nemcsak hogy megengedte, hanem egyenesen meg is kívánta, igen tekintélyes lett a jövedelmem.

Már az első csúsztatók eladásánál elég nagy hasznom volt, és én már előre úgy határoztam, hogy azt az Úrnak ajánlom fel. Amikor tehát az egri evangélikus egyházközség, amelynek szórványába mi is tartoztunk, templomot kezdett építeni, arra én a teljes csúsztató keresetemet odaadtam. Ez a támogatás nagyban elősegítette a templomépítést. Csodálatos volt azonban az is, hogy az Úr ezen összeget még ugyanabban az évben tízszeresen fizette vissza nekem.

A csúsztatómat egyszerre felkapták, és a Latorca vezérigazgatója egyenesen arra kért, hogy e közelítési módot senki előtt se ismertessem, viszont ők minden mennyiséget átvesznek, amit csak elő tudok ebből állítani. Az árat közösen állapítottuk meg, és az nem is volt valami nagyon alacsony.

Budapesten aztán találkoztam egy erdélyi erdőmérnökkel, aki a Bánffy uradalmakat kezelte. Amikor elmondtam neki a csúsztatómmal elért eredményeket, ő is kért, hogy legalább 100 folyómétert juttassak neki is belőle. A kért mennyiséget aztán el is küldtem a megadott címre, a csúsztató leírásával és használati utasításával és szerelési tanácsaival együtt. Aztán vártam a választ, de egyelőre hasztalanul.

A Szalajka-völgyi házat gyakran keresték fel ismeretlen turista- és cserkészcsoporthoz is, akik általában tanácsot, sőt gyakran szállást és szakszerű vezetést is kaptak. Ezekről aztán gyakran érkeztek fényképes köszönő lapok. A fenti lap szövege: "Szeretettel gondolunk főmérnök úrra, aki oly barátságos volt a négy ismeretlen cserkészhez" (akik közül nyilván a negyedik fényképezett).

Ez évben kerestek fel minket először Tóth Józsefék. Akkor még nem is sejtettük, hogy ezen első látogatásnak milyen kedves és maradandó következményei lesznek. Így többes számban írok róluk, mert apa és fia egyaránt a József névre hallgattak, viszont a megkülönböztetés miatt a fiút csak Titunak szólították.

Titu rendkívüli beszélőképességgel és mesetalentummal, valamint nagyon jó rajzoló készséggel volt megáldva. A mi gyerekeinknek csak ez kellett. Arika úgyis a legszívesebben a mesevilágban élt, és most felváltva szórakoztatták a többieket is mesékkel. Titu és Ari egészen a mesék világában élt. Hallatlanul színes fantáziájuk egyik képet, történetkét a másik után elevenített meg. Már akkor éreztük, hogy e rövid egészségügyi látogatást nem lehet az utolsónak tekintenünk, mert úgy éreztem, hogy a kölcsönös szeretet és megbecsülés, amelyet egymás iránt éreztünk, folytatást kíván.

Európa válságos helyzete azonban csakhamar másfelé irányította a figyelmünket. A németek igen erős nyomására a románok visszaadták Erdély egy részét. Igen jellemző volt, hogy a szászok által lakott területek továbbra is a románok kezén maradtak. Visszatartották a Kissármás környéki földgázt rejtő területeket is, és emiatt az új határ egészen különlegesen, és véleményünk szerint egészségtelenül alakult.

A magyar kormány mindenképpen meg szeretne volna őrizni semlegességét, és ezért amikor látta, hogy a németek még erőszakos lerohanás árán is át akarnak menni Jugoszlávián, hogy a Dardanellákhoz, majd Egyiptomhoz jussanak, és így akadályozzák meg a Szezei csatornán az esetleges csapat és élelmiszer küldést Anglia részére, Jugoszláviával örök barátsági szerződést kötött. Ezt természetesen a németek nem nézték jó szemmel, mert úgy érezték, hogy a magyar kormány ezzel erkölcsi korlátot akar állítani a németek délkeleti törekvéseinek útjába.

A németek először szép szóval akartak átkelést biztosítani Jugoszláviába. Amikor azonban ez nem sikerült, a két állam között mind élesebbé vált a helyzet. A jugoszlávok bíztak az örök barátsági szerződésben, és emiatt többé-kevésbé biztonságban érezték magukat a fenyegető német invázióval szemben, és nem engedtek a követeléseknek.

Végül is a németek döntő lépésre határozták el magukat. Telekinél bejelentették, hogy megszállják Jugoszláviát, és amennyiben Magyarország ellenállna, akkor Hazánk romjain át fogják elérni céljukat. Teleki rettenetes helyzetbe került. Állítólag öngyilkos lett, bár a legjobb barátai gyilkosságról beszéltek, és ezt többek között azzal is alátámasztották, hogy gyónás és úrvacsoravétel között katolikus ember ilyen bünt nem követhetett el.

A német hengert azonban ez a tragikus önfeláldozás sem akadályozhatta meg. A magyar miniszterelnök meg akarta tartani az örök barátsági szerződést déli szomszédjával, de a kényszerítő körülmények erősebbek voltak elhatározásánál. Mit kellett volna tennie? Ki tudja? Két úrnak azonban nem lehet szolgálni!

Amikor a németek megindították Jugoszlávia elleni felvonulásukat, éppen Pesten voltam. Mi akkor akartunk egy családi képet csináltatni az egész Király családról. Erre az alkalomra feljöttek Jenőék, Gyuláék, Bandiék, és természetesen mi is teljes létszámmal. Mamát ültettük a középre, és mi gyerekek úgy helyezkedtünk el körülötte, hogy mindegyik "gyerek" családja is lehetőleg együtt legyen. Nálunk ez bizony nem sikerült, mert akkor féloldalas lett volna az egész kép, hiszen mi olyan sokan voltunk.

Ari; Bandi bácsi; Elza néni férje:Jeszenszky Gyula bácsi, fia:Tibi; Klári néni; Eri néni férje:Lenky Jenő bácsi, lánya:Magdi; Apuka, Évi; Bandi bácsi családja: Poci, Géza és Bella néni ölében Babszival; Elza néni; Király nagymama; Eri néni; Anyuka ölében Péterrel, Tuki, Laci, Erzsi, Béla.

Pesti tartózkodásomat hivatalos úttal kötöttem egybe. Akkor hallottam, hogy Teleki öngyilkos lett. Hivatalos munkámat végezve felkerestem a gazdámat, akit Teleki halála mélyen megrendített. Amint beszélgettünk, egyszerre csak halljuk a német zuhanóbombázók több csoportját. Kisietek a kastély erkélyére, és akkor látom, hogy az egyes "stuka" rajok mind a parlament felé repülnek, előtte zuhanásba kezdenek, majd megint felszállnak, mintha mondanák, hogy e pompás palotát és egész Magyarországot percek alatt romhalmazzá tehetik a repülőink. Tehát engedelmessé kell a német parancsnak. A gazdám azt mondta, hogy ezek után Magyarország még rettenetesebb csapásokat fog kapni, mint bármikor azelőtt, és ki tudja, hogy egyáltalán fennmaradhat-e a jövőben.

S aztán megkezdődött a német felvonulás Jugoszlávia ellen. Nem volt megállás többé.

Lomási megbízatás

Tavasszal aztán én is kaptam egy váratlan rendelkezést, amelynek értelmében azonnal fel kellett utaznom Budapestre, hogy vegyem át Erdély legnagyobb faipari vállalatának vezetését, és tegyem le az ehhez szükséges esküt. E munkához semmi kedvem sem volt, mert úgy éreztem, hogy engem csak valamilyen cél érdekében akarnak eszközként felhasználni. Arról is

meg voltam győződve, hogy nem fogják megengedni, hogy e területen vagy üzemben az én általam helyesnek tartott rendszert bevezessem.

Azonnal jelentést tettem a megbízatásomról a gazdámnak, és kértem, hogy mentsen ki e kellemetlen helyzetből. Sajnos ő erre nem volt képes, mert a megbízatást a fővezérség adta ki. Ezután elmenten a fővezérségre, ahol a megbízatást át kellett vennem. Amikor a kb. 1 kg.-nyi utasítást átvettem, akkor láttam csak, hogy mit is akarnak tőlem.

A Lomási Faipari Rt.-nek Erdélyben sok üzeme volt, és ezek élén csupa zsidó állt. Az üzemek beszüntették működésüket, és ezt a zsidók szabotálásának tulajdonították. Nekem az volt a feladatom, hogy az üzemeket a lehető legrövidebb idő alatt ismét helyezzem üzembe. Ha pedig ennek valamelyik vezető nem akarna engedelmeskedni, úgy azt azonnal fel kell menteni az állásából. Az utasítás szerint még attól sem szabad visszariadni, hogy a leváltandó zsidó igazgatók íróasztalát átkutassuk és ottan kompromittáló iratokat találjunk.

Pirultam amiatt, hogy nekem ilyen megbízást kínáltak. Világos volt azonban, hogy én ezt semmilyen körülmények között nem vállalhattam. Próbáltam a magam igazságos álláspontját védelmezni, de sajnos eredmény nélkül. Ekkor lemondtam a megbízatásról, de azt sem fogadták el, sőt, azzal fenyegettek meg, hogy ha nem megyek szépszerével, akkor katonai beosztottként fogok működni, és fizetést is alig kapok majd.

Másnap kellett volna Szatmárnémetibe mennem eskütételre. Megígérték, hogy az eskütételem után korlátlan pénzmennyiség áll majd céloim rendelkezésére. Természetesen azonnal kapok egy személyautót is, mert a nagy üzemet csakis így tudom majd irányítani.

Mit csináljak? Súlyos helyzetemben egészen tanácstalan voltam. Zsidó fás ismerőseim arra kértek, hogy azonnal foglaljam el a helyemet, mert ők tudták, hogy senkivel szemben sem lehetek igazságtalan. Azt viszont, hogy miket bíztak reám, nekik nem mondhattam el.

Első utam ismét a gazdámhoz vezetett. Elmondtam neki a megbízatásomat, és kértem, hogy próbálkozzék meg még egyszer, hátha a honvédelmi miniszter segíthet a dolgon. E lépésre azért határoztam el magam, mert tudtam, hogy ő sem engedne el szívesen Szilvásról, ahol végeredményben én voltam az egész üzem mozgó rugója. Azt mondta nekem, hogy ha nem sikerülne szépszerével kibújni a megbízatás alól, akkor csak szóljak neki, és ő megpróbál még valamit tenni.

Amikor tehát elmondtam neki sikertelen szabadulási kísérletemet, ő azonnal fölhívta a honvédelmi minisztert, hogy halaszthatatlan ügyben szeretne vele beszélni. Miután kihallgatást kapott, gyorsan átöltözött, és elvitette magát Bartha honvédelmi miniszterhez. Ottan aztán elmondta az én esetemet, és kijelentette, hogy amennyiben engem elvisznek a Lomási Rt. élére, akkor ő kénytelen lenne leállítani a szilvási üzemet, mert az az én irányításom nélkül nem tudna helyesen működni. Ezért kérte az én megbízatásom visszavonását.

Bartha azonnal telefonált a fővezérségre, és megbeszélte velük, hogy én vigyem vissza a megbízatásomat, és ők majd mást küldenek ki helyettem. Így is történt. Még aznap visszaadtam a különös megbízatást minden kényes mellékletével együtt, és ismét szabad voltam.

Szegény, de szabad. Szegény, de nem becsstelen. Igen, ez mindent megért!

Erdélyi utunk

1941-ben nagyon vágytunk arra, hogy megnézzük a hozzánk visszakerült erdélyi részeket, és ezért elhatároztuk, hogy augusztus végétől szeptember első napjaiig Bélával és Lacival körutat teszünk Erdélyben.

Előre megállapodtunk a nagyváradai Kenézékkal, akiknek Miska fia Szűcs Ernő közvetítésével hosszabb időt töltött nálunk, hogy elsősorban is őket látogatjuk meg, és úgy utazunk be tovább Erdélybe. Egész utunkat előre megterveztük, és ezt a tervet pontosan be is akartuk tartani.

Nagyváradra Debrecenen keresztül utaztunk, miután én Szilváson az összes hivatali dolgomat elvégeztem. Kenézéket szerencsésen meg is találtuk. Ők aztán igen szívesen mutatták meg nekünk a szép várost. Másnap elindultunk Erdély felé.

Azt már hallottuk, hogy Szeretfalva és Déda között a vasutat még nem sikerült megépíteni, mert a hegycsuszamlások minduntalan betemették a pályát. Végül is altalaj-fagyasztással sikerült annyira megmerevíteni a csúszós hegyoldalt, hogy az erős támfalak megálltak, és a vasútépítés megindulhatott. Akkor, amikor mi ott jártunk, persze még nem jutottak ennyire.

A két állomás között rengeteg buszt állítottak be, amelyek azután szinte éjjel-nappal szállították az embereket. Mi elég szemfülesek voltunk, és így hamar kerültünk a buszra, de voltak olyanok is, akik bizony egy fél napot is ott töltöttek Szeretfalván.

Érdekes volt látni, ahogy az egyes buszok egymásután kanyarogtak a hosszú dédai úton. Aztán ismét vonatra szálltunk, és továbbutaztunk Gyergyószentmiklósrá. Közben azt is meghallottuk, hogy Gyergyószentmiklóson nem nagyon számíthatunk szállodai elhelyezésre, viszont ha elég frissek vagyunk, akkor sikerülni fog valami magánszállást kapni.

Tényleg, amint kiszálltunk a vonatból, sokan voltak az állomáson a helybeli székelyek közül, akik mind igen szívesen ajánlották fel szerény lakásaikat éjjeli szállásra. Mi is csakhamar az igazak álmát aludtuk.

Másnap reggel aztán elindultunk a busz állomásra. Ott hamarosan egy csomó magyarországi ismerőssel találkoztunk. Gyorsan felszálltunk az egyik buszra. Amint körülnéztünk, kiszült, hogy a busz egyik oldala mind a mi ismerősünk volt. Béláéknak egyik aszódi tanárával is találkoztunk ottan.

Nem győztünk eleget csodálkozni a szebbnél szebb, vadregényes erdélyi tájakon. Különösen,

amikor a Gyilkos tóhoz értünk, és ott láttuk a vízben a hegycsuszamlás következtében a vízbe került egész erdőt, amint a képződött hatalmas tóból kinyújtották megkopasztott törzseiket, ismertük meg azokat a roppant természeti erőket, melyek ily bámulatosan szép tóval ajándékozták meg a különben is csodálatos Erdélyt.

Nekünk megszabott programunk volt, és így nem nézhettünk körül a tó melletti hatalmas hegyekben, hanem azonnal tovább mentünk a Békás szorosba. Amit láttunk, az feledhetetlen kép volt.

A hegyi patak két hatalmas sziklafal között száguldott. Sokszor úgy éreztük, hogy innen már nem is lehet tovább jutni, mert a pár méter széles sziklahasadékot a patak tölti be. Az emberi lelemény azonban mindig talált megoldást a továbbjutásra.

Az Oltárkő cukorsüveg alakú szirtje, és más szédítő magas csúcs is mintha vigyázna arra, hogy illetéktelen egyének ne szentségtelenítsék meg Istennek ezt a gyönyörű paradicsomát.

Mindezt nem felejtheti el, aki csak egyszer is látta! Egészen megrészegettünk a szüntelenül változó szépségektől.

Sokan azt mondták, hogy ezt kellett volna utunk utolsó részének választanunk, mert hiszen ez Erdély legszebb helye. Mi azonban a tervünket már otthon elkészítettük, és ehhez akartunk ragaszkodni. Akkor még nem gondoltuk, hogy ez mennyire helyes volt.

Este lett, mire visszatértünk Gyergyószentmiklóstra. Másnap ismét kimentünk a busz állomásra, hogy ott megkeressük a Tusnádra menő autót. Éppen akkor futott be a Gyilkos tóhoz menő autó, amelyet a turisták valóságos megrohamoztak. Amint ott nézdegélünk, hát látjuk, hogy egy magas fiatalember egyszerűen benéz a busz ablakán. Amint jobban megnézzük őt, hát megismerjük Madaras Jenőt, Ari unokatestvérem fiát. Tőle aztán megtudtuk, hogy szülei már benn vannak a buszban, mert most mennek a Gyilkos tóhoz. Ezt se hittük volna, hogy az ismerősök tömegén kívül még közeli rokonainkkal is találkozni fogunk. No de nemsokára az ő buszuk elindult, és csakhamar mi is tovarobogtunk új úti célunk felé.

Tusnádra megérkezve ismét rendes szállást kaptunk, és megint találkoztunk azzal a kövérkés turistával, aki nekem már a tegnapi utunkon oly ismerősnek tetszett. Közös ebédeltünk, és akkor tudtuk meg, hogy az illető Martos Viktor budapesti ügyvéd, aki, mint turista már volt Szilváson is, és éppen a mi vendégünk is volt.

Délután elmentünk a Szent Anna tóhoz. Már maga az odavivő út is igen érdekes és tanulságos volt. Fiatal fenyőerdőben mentünk, amelyben úgy látszott, hogy még nem gyérítettek. A fiatal fenyőfák össze-vissza dőltek, ahogy a szél éppen lefektette őket, és sokszor még a járás-kelést is akadályozták. Hát mi az? Itten nem ismerik az erdőhasználatokat? És annyira bőviben vannak a faanyagok, hogy nem kell törődniük az állományneveléssel? Milyen nagyszerű szolgálatot tehetne itt az én csúsztatóm!

Amikor felértünk a Szent Anna tavat körítő hegygerince, akkor mélyen alattunk megláttuk a tó mélykék vizét. No az én fiaimnak se kellett kétszer mondani, hogy itt most leszaladhatunk, mert bizony az első szóra nekiiramodtak, és én alig győztem követni őket. Egy-kettőre lent voltunk a tó partján.

Ott egy sörözőben ismét találkoztunk Martossal. Csakhamar azonban hazafelé mentünk, hogy ha már a torjai büdös barlangot nem is nézhetjük meg, legalább a tusnádi kénes forrást keressük fel. E vizet fürdésre is szokták használni. Mekkora volt azonban a meglepetésünk, mikor a forrás kútjánál ismét találkoztunk Martossal.

A szállásunkon szép, hangulatos estét töltöttünk. Nem tudunk betelni a nagyszerű borvizekkel, amelyekből minduntalan innunk kellett, mert annyira megszerettük ezt az italt. Az este csendjébe harmonikusan illett bele a finom fenyőillat, az esti harangszó, és a harangszót követő néma csenddé összeolvadt milliónyi apró kis nesz, leheletnyi cirpelés, amit a különböző rovarok okoztak, hogy a párjukat hívják egy meghitt találkozóra.

Másnap aztán megkezdtük hazafelé vivő utunkat. Először is Borszékra mentünk, mely a maga régi fürdőkulturájával egyike volt a legszebb helyeknek. A különböző, jobbnál jobb borvizek egymás szomszédságában fakadtak, és mégis mindegyik más és más volt. Mi nem tudtunk ellenállni a vágnak, hogy mindet végigkóstoljuk, és sohasem tudtunk betelni az élvezetükkel. Már szinte el se tudtuk képzelni, hogy hogyan lehet borvíz nélkül élni, és azon tanakodtunk a fiúkkal, hogy ha hazaérünk, majd rendszeresen fogunk magunknak Erdélyből küldetni egész ládarakomány borvizet.

Itt azután eszembe jutott, hogy Klózel Osszkárral kellene beszélni a csúsztatóm ügyében, mert még mindig semmi hírt sem hallottam róla, hogy náluk hogyan vált be. Amikor felhívtam a Bánffy uradalmak vezetőjét, és megkérdeztem, hogy mi van a csúsztatóval, hát csak azt a rövid választ kaptam, hogy náluk nem vált be.

Egyébként pedig meghívott, hogy legyünk az uradalom vendégei a nem messze lévő Bánffy fürdőben, ahová majd elküldi egyik erdőmérnök társát, hogy a házigazda szerepét töltsse be.

Ekkor már fél napja esett az eső, és másnap, amikor szakadó esőben megérkeztünk a fürdőbe, azt bizony csaknem teljesen üresen találtuk. A szép fürdőmedencét hatalmas fenyők övezik, és ha még ilyen szakadó esőben is méltán lehet gyönyörködni csodaszép fekvésében, hát elképzeltük, hogy milyen lehet az szép időben. Arról már le is tettünk, hogy valaki a mi kedvünkért ilyen ítéletidőben olyan messziről ide jöjjön, minket azonban ez az idő egyáltalán nem akadályozott meg abban, hogy egy jót fürödjünk.

Amint így lubickolunk a nagy medencében, hát látjuk, hogy egy motorbiciklista kacsázik be az átázott úton a fürdő parkjába. Csakhamar kiderült, hogy Róth Gyula professzor¹⁶ fia, Klózel Oszkár unokaöccse volt az illető. Ő jött, hogy bennünket megvendégeljen. Mi is hamar otthagytuk a különben nagyon élvezetes fürdőzést, és kimentünk, hogy üdvözljük a házigazdánkat. Amíg ő megszabadult a csuromvizes ruháktól, azalatt mi is felöltöztünk. Végre aztán leültünk a jól fűtött szobában, hogy elbeszélgessünk az itteni állapotokról.

Ekkor derült ki, hogy az én csúsztató vályúim még mindig az állomáson vannak, ahová csaknem egy év előtt küldtem azokat. Megtudtam azt is, hogy milyen volt a csúsztatók kipróbálása. Klózel kiküldött két közelítő munkást, azok ferdére állítottak egy vályút, megpróbálták, hogy miként csúszik benne a fa, de miután meggyőződtek arról, hogy a fának esze ágában sincs megindulni, hát visszamentek az állomásra, és leadták a csúsztatómat súlyosan megbélyegző jelentésüket.

Én azután megmagyaráztam, hogy a rozsdásodásnak indult lemezeket először meg kell a rozsdától tisztítani, majd megkenni paraffinnal, és amikor már jó csúszós lett, akkor kell ezekkel a rendes csúsztatást megindítani. Busa - mert ez volt a fiatal Róth Gyula vulgója - megígérte, hogy amint visszamegy, azonnal ki fogja próbálni a csúsztatót, mert ő is elismerte, hogy ezzel az uradalomnak a bevételét legalább 50 %-kal meg lehetne emelni, mert nemcsak az eddig elhanyagolt előhasználatokat lehetne foganatosítani, hanem olyan állománynevelést is végezhetnének, amellyel az egész faállomány értéke lényegesen megnövekedhetne.

Az eredmény azután nem is maradt el, mert alig értünk haza, máris jött a távirat, hogy újabb, szinte korlátlan mennyiséget tudnának használni. Sajnos ekkor már oly kevés anyagot kaptam, hogy ha jól emlékszem, csak egészen kevés csúsztató vályút tudtam a rendelkezésükre bocsátani.

Másnap, még mindig szakadó esőben tovább mentünk Szováta felé. Az útba ejtett falvakat a nagy eső miatt bizony alig láttuk. Az utakon, utcákon senki sem járt, és csak abból ismertük fel, hogy székelly vagy román faluban járunk-e, ha a házak színét vizsgáltuk.

A szováta sóstót is kipróbáltuk. Olyan különös volt, hogy a testünk mennyire kiáll a vízből. Csakhamar a fiúk is nekibátorodtak, és igen élvezték a testük könnyűségét, a víz melegét, mely különösen mélyebben volt feltűnő. A kiírásoknak, hogy nem szabad a vizet felkavarni, bizony nehéz volt eleget tennünk, mert olyan jól esett a fürdés és egy kis lubickolás is.

A szűnő esőben megnéztük még a szebb villákat és a messze fehérlő sóhegyeket is, majd elindultunk utunk utolsó nagyobb állomására, kincses Kolozsvárra is. Igen ám, de ez nem ment ilyen könnyen, mint ahogyan itten leírom.

Amint megérkeztünk Szeretfalvára, már jelezték is, hogy az utunkkal alighanem baj lesz, mert a Szamos a háromnapos igen nagy esőzéstől rendkívül megáradt. Amint aztán egyre jobban közeledtünk Kolozsvár felé, mind rémesebb árvízbe kerültünk. A tengerré áradt folyón egész vízimalmok úsztak, melyeket a vadul hömpölygő ár szakított le a kikötő láncokról.

Elképzeltük, hogy ahonnan ez a rengeteg víz lerohant, milyen pusztulást hagyhatott maga után. Most már minden állomáson érdeklődni kellett, hogy tovább mehet-e még a vonat.

Mindenütt várakozni kellett a továbbutazás lehetőségének a hírére.

Kolozsvár előtt már-már azt hittük, hogy végleg megfeneklettünk, de aztán már továbbengedtek. Amikor ellenben befutottunk Kolozsvárra, ott már várt a hír, hogy a mögöttünk lévő vasutat elvitte az ár. A mi vonatunk volt az utolsó, amely még át tudott menni a veszélyeztetett szakaszon. Mi már akkor láttuk, hogy a víz már kis patakokban ázalag, illetve inkább folyik a töltés belsejében. Csakhamar arról is értesítettek, hogy a Maros is átvágta egy nagy szakaszon a töltést. Így tehát mi Kolozsváron rekedtünk.

A programunk szerint Kolozsváron fel kellett keresnünk Schneller Károly barátom nővérét, majd a város megnézése után a következő napon kellett továbbutaznunk. Mi lesz a mi szépen

kitervezett útitervünkkel, a reám váró munkásokkal, fizetéssel és egyéb otthoni tennivalóimmal, amelyeket olyan pontosan beütemeztem magamnak?

Egyelőre tehát felkerestük Károly végtelenül szimpatikus nővérét, akit nem ijesztett meg az a hír sem, hogy a vendégségünk az árvíz katasztrófa miatt esetleg több napra is el fog húzódni. Megnéztük a várost, a templomokat, Mátyás gyönyörű lovasszobrát, majd kimentünk az állomásra, hogy hátha hallunk valami hírt a hazautazási lehetőségekről. És ismét szerencsénk volt, mint már annyiszor az utunk alatt. Azt mondták, hogy a délután indítanak egy próbavonatot, és megpróbálják a forgalmat átszállással lebonyolítani.

Visszasiettünk Schnellerékhez, és miután tudtuk, hogy Károlyék egyhamar úgyse jöhetnek vissza, elbúcsúztunk a végtelenül kedves idős hölgytől. Ő ugyan próbált bennünket visszatartani, de mi valahogy úgy éreztük, hogy e hazajutási lehetőséget megint az Úr készítette a számunkra, és ezzel élni is akartunk.

A kolozsvári állomáson ismét találkoztunk Madarasékkal, és elhatároztuk, hogy most már együtt megyünk hazafelé. Kezdetben nem volt semmi baj a vasúttal, de amikor beértünk a Körös völgyébe, ott aztán igazán kaptunk ízelítőt egy kiadós árvíz pusztításából. Először úgy volt, hogy a vonatunk csak Csucsáig tud menni.

Útközben igen komoly beszélgetésbe elegyedtünk az utunk értelméről. Én kifejezést találtam adni annak a meggyőződésnek, hogy az Úr már akkor is irányította a gondolatainkat, amikor az úti programunkat összeállítottuk. Persze az emberileg helytelennek látszott, mert hiszen éppen a legszebb résszel kezdtük meg utunkat. Később aztán megláthattuk, hogy éppen így volt jó a terv, mert e részeket legalább szép időben élvezhettük végig, míg ha mindent fordítva csináltunk volna, akkor éppen ezek meglátogatása vált volna lehetetlenné a felhőszakadás miatt, míg így éppen a fürdőket látogattuk azokban a napokban, és ott nem ártott nekiünk semmit az eső.

Az egyik útitársunk megjegyezte, hogy furcsa gondolat Istent olyan valakinek elképzelni, mint akinek a mi mindennapi kívánságaink kielégítésére gondja van. Ez a vélekedés bizonyos tekintetben bántó is, mert Istent alacsonyítja le a mi földi kívánságaink kiszolgálására. Ezt a véleményt az Ige ismeretében nem oszthattam.

Isten végtelen szeretetének ezek a kézzelfogható jelei a meggyőződésem szerint nemhogy csökkenének a mi imádatunkat, hanem egyenesen megerősítenek abban a tudatban, hogy Isten a Jézus Krisztus által a mi Atyánk, és nekiünk az Ige szerint egyetlen hajunk szála sem görbülhet meg az Ő akarata nélkül. Útitársunk ezután kifejtette, hogy ez protestáns, és nem helyes felfogás. A beszélgetés során kiderült az is, hogy az útitársunk jezsuita páter, aki csak a feltűnés elkerülése végett utazik civilben.

*Most már jobban megértettük az állásfoglalását. Ők valahol ott tartanak, ahol a régi zsidó főpapok is megmerevítették a dogmáikat, hogy Isten hozzáférhetetlen fenségben kormányozza a világot, és Jézust ezért mondták istenkáromlónak, mert Ő egynek vallotta magát az Atyával. Ha azonban megvizsgáljuk, hogy ez a dogma milyen célt szolgál, akkor kitűnik, hogy a papság az, amely azt hiszi, hogy az ő hatalmuk növekedik azzal, ha Istent csak rajtuk keresztül lehet megközelíteni. Ha pedig protestánsnak hiszi e felfogást, úgy az valóban az is, de nem abban az értelemben, hogy **tiltakozni** akar valami régi ellen, hanem úgy, hogy **bizonyosságot** kíván **tenni** Krisztusról. Egyébként ezt a felfogást vallotta a mi Megváltónk is, és az ellenkező nézetet voltak a zsidó főpapok is.*

A vonatunk azonban mind vadabb helyeken vitt bennünket, és Csucsán már sokat kellett várniuk, amíg az érdekelt állomások vezetői egymással megbeszélték a továbbutazás feltételeit és részleteit. Azután nagy sokára továbbmentünk Feketető községig, ahol azonban már láttuk, hogy a vasutunk a Körös vizében lóg, és csak itt-ott látszik ki belőle valami. Ekkor kiszálltunk, és a csomagokkal megrakottan elindultunk a folyó jobb partján lévő országúton.

Bizony az a kis séta, amit meg kellett tennünk, lehetett vagy 6 km., míg elértük a nyílt pályán reánk várakozó másik szerelvényt. Amit útközben a Körösből és az árvíz hatásából láttunk, hát az valóban borzalmas volt. Azelőtt el sem tudtuk képzelni, hogy egy 3 napos ilyen eső után ekkora károk keletkezhetnek. A vasút néha kilométerekre eltűnt a habokban, és még a telefon-távíró vezetékek is elpusztultak a vasút mentén. Voltak helyek, ahol csak a vasúti sínek látszottak, amint a víz fölött lógtak, de a töltést kimosta alóluk a víz.

Az utunk további része azután már simán folyt. Nagyváradon azonnal kaptunk csatlakozást Karcag felé, és így sikerült az előre megállapított időben hazaérni.

Családi bajok és családi örömök

Milyen kár lett volna csak egy napot is késnünk. Hiszen a bérjegyzékek összesítőjét én csináltam, és a késésem esetén a munkásaink nem kapták volna meg idejében a fizetésüket.

Aztán sorra elmondtuk egész utunkat. Elmondtuk azt is, hogy jövőre Anyukának és a leányoknak kell majd megnézni Erdélyt. Mi csak azt sajnáltuk, hogy a kőrösvölgyi ép szakaszon már nem kerültünk egy vagonba a kissé türelmetlen páterrel, akinek a viselkedését a buzgó katolikus Madarasék is egy kicsit restellték. Lehet, hogy ha tovább is együtt utazunk, akkor sok dolog tisztázódhatott volna, és ő is beláthatta volna, hogy az Úr az, "Akiben élünk, mozgunk, és vagyunk", és így tud is minden dolgunkról.

A sok munka, a vendégtáras és az erdélyi utunk közben szinte észre sem vettük, hogy lassan az egész magyar nép belesodródott a második világháborúba. 1942 legelején a szegedi református lelkész megkért arra, hogy fogadjuk be egy hívő gyülekezeti tagjukat a családjukba, mert az átszenvedett mellhártyagyulladás után erdei levegőre lenne e fiatal nőnek szüksége. Mi megírtuk, hogy annak semmi akadálya sincs, hogy az illető hozzánk jöjjön, de ennek az az előfeltétele, hogy ne legyen tébécés. Tüdtük ugyanis azt, hogy a mellhártyagyulladás sokszor szokott tbc fertőzésből eredni. Megírtuk azt is, hogy nekünk 7 gyermekünk van, és sokszor jönnek hozzánk mások is nyaralni, olyanok, akiknek szintén több gyermekük van. Mindez szükségessé teszi a kellő elővigyázatosságot.

A háztartásunk is kezdett rendbe jönni, mert egy igen ügyes leányt kaptunk, akit inkább vissza kellett tartanunk a munkától, mert olyan lelkiismeretesen dolgozott, hogy féltettük őt, hogy magának árt a - véleményünk szerint - túlhajtott munkával.

Húsvét előtt, még március elején megérkezett Szegedről Kovács Irénke, aki az ottani egyetemen töltött be valamilyen laboratóriumi állást. Őt is megkérdeztük, hogy a lezajlott mellhártyagyulladás valóban nem volt-e tbc alapú, de megnyugtatóan, hogy nem, és már teljesen rendben is van, csak kissé meg kell erősödnie.

Ennek az Irénkének a viselkedése egy kissé különös volt. Hamarosan észrevettük, hogy nem mond igazat. Megtörtént például, hogy bejártuk a Kukucsó hegyet, ahol megnéztük azokat a fákat, amelyeket ki akartam termeltetni, mint olyanokat, amelyeknek a fenntartása már káros lenne az egész állományra. Elkószáltunk eközben a magas husángosban, és amikor ismét összetalálkoztunk, akkor Irénke megkérdezte, hogy miért fekszik a sűrűben egy nemrég kidöntött, gyönyörű törzsű hatalmas szálfá, amely ott nyilvánvalóan hamarosan el fog korhadni?

Én tudtam, hogy e helyen már több mint egy évtizede termelés nem volt, ismertem az egész hegyoldal minden öreg fáját, és meg voltam győződve arról, hogy Irénke nem mondott igazat. Ezt meg is mondtam neki, de amikor ő csak továbbra is bizonykodott, hogy nem lehet tévedésről szó, elhatároztam, hogy kikérve az ő irányítását visszafordulunk, és megkeressük az állítólagosan kidöntött fát. Hát hiába mentünk az ő nyomán, hiába kerestük órák hosszat is a fát, úgyannyira, hogy szinte minden négyzetméter területet is megnéztünk, semmit sem találtunk.

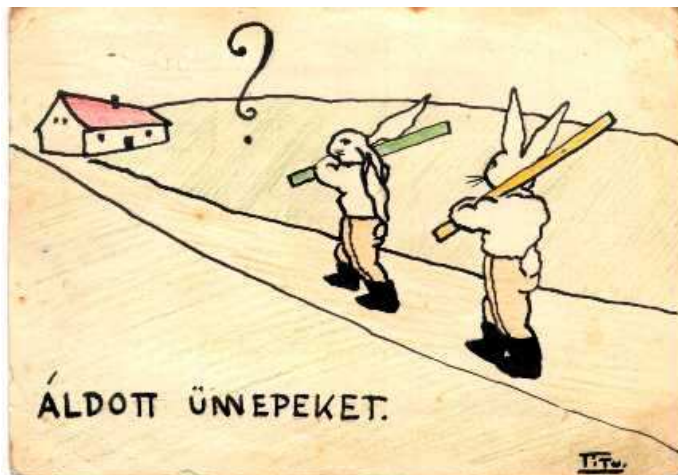
Irénke igazmondásában ekkor teljesen megingott a bizalmam, amely már eddig is sokat szenvedett a rettenetesen rongyos öltözék és egyéb más jelek miatt is. Egyszer aztán bement Egerbe, és ottan megvizsgáltatta magát. Éppen egy kedves barátomhoz került, aki őt megvizsgálva megállapította, hogy súlyos tébécéje van, amely bármikor ismét fertőzővé

válhat. Megkérdeztem Irénkétől, hogy ezen állapotáról mi tudunk-e, és ő szemrebbenés nélkül azt hazudta, hogy nekünk mindent elmondott. Nagy volt azután a meglepetése, amikor Lestyán főorvos egyszer felkeresett minket a Szalajkában, és gondolta, hogy az ő betegsége is szóba kerülhetett. Ekkor aztán gyorsan eltávozott tőlünk, persze jókora adósságot hagyva hátra.

Pár hét múlva a gyerekeink köhögni kezdtek. Nagyon meg voltunk ijedve, hogy Irénkétől kaptak talán fertőzést. Éppen akkor volt nálunk Kiss Gizike is a húgával. Gizikének szívbaja volt, míg a húga szintén elkezdett köhögni. Iszonyú lelkiismeret-furdalásunk volt, hogy miért nem vizsgáltattuk meg egy megbízható orvossal Irénkét. S mi lesz, ha a köhögő 5 gyermek, Laci, Erzszi, Juci, Péter és Ágnes valóban tébécét kapott?

Lacit Aszódról küldték haza azzal, hogy meg kell vizsgáltatni a tüdejét. Jeszenszky Tibor hozta őt Egerig, ott Lily vette át a gyereket, és azonnal megállapította, hogy ő is, mint a többien, bizony számárköhögésben szenved. A megejtett röntgenvizsgálat után azt is megállapította, hogy átment egy tüdőgyulladásra, és a tüdőben vannak bizonyos homályos helyek, amelyek gyanúsak. A házunk valóságos kórház volt. A gyerekeknél majdnem minden éjjel váltani kellett az ágyneműt, mert nagyon gyakran hánytak. Laci naphosszat kint feküdt a kertben, de mellette mindig ott volt egy vizes veder, hogy kéznél legyen, ha hánynia kellene.

Amint azonban kifelé láboltak a bajból, Lily kezdett többet foglalkozni a gyerekekkel, tanította őket, hogy ne maradjanak el a tanulmányaikkal. Még falusi gyermeket is vállalt, hogy előkészítse őket a magánvizsgára, és mire ennek is eljött az ideje, hát a hat gyerek közül mindössze egy gyerek hozott egy jót haza, és azt is csak rajzból, különben mind tiszta kitűnő lett.

Időközben azonban kellemesebb változások is történtek a családban. Húsvétkor Titu küldött egy kártyát, amelyet ő maga rajzolt. A képen két nyuszi volt, amint egy távolabb épülő hajlék felé visz egy zöld széna és egy sárga szalma gerendát. Utána pedig egy hatalmas kérdőjel következett. Titu így kérte meg Arikát, és tudni szeretne volna, hogy széna-e, vagy szalma. Igen vagy nem? Arika ekkor még csak 16 éves volt, és testileg nagyon gyenge. Így tehát azt válaszoltuk, hogy még

csak fű. Ebből aztán ők is megértették, hogy Arikát Titunak ígértük, de az eljegyzéssel egyelőre még várni kell.

Terveink szerint ez évben megint lett volna egy "House party", de a betegség miatt azt egészen szűk körben, szinte csak a legközelebbi családok részvételével tartottuk meg. Kovács J. Istvánék, Marcsekék, Kis B. Júlia, s talán még páran voltak nálunk. Anyukáék ekkor határozta el, hogy az Erdélyben megrendezendő református leányegyesületi konferencián Évikével és Arikával együtt részt vesznek.

A termelés a nagy behívások miatt egyre nehezebben ment. Engem is berendeltek, hogy esküt tegyek, mint egy hadi előkészítő üzem vezetője. Mindenesetre igen érdekes volt, hogy amikor bementem, hogy eleget tegyek a kötelességemnek - és megvallom, egy kissé tartottam attól, hogy megint milyen lehetetlen ígéretet kívánnak tőlem kicsikarni, - akkor egy régi kollégámat találtam ott az illetékes hivatalban. Ő aztán leültetett, és azt mondta, hogy ne törődjek e marhasággal, hanem beszéljünk egy kicsit egymással, hiszen olyan régen nem láttuk

egymást. Ezután kiállított egy bizonyítványt, hogy én esküt tettem a rendes, üzemterv szerinti erdőgazdálkodásra. Ezzel azután a Szilvásvárad erdőgazdaság Hadi Előkészítő Üzemévé lett. Ennek aztán később vettem a munkásaim érdekében jelentékeny hasznát.

Augusztusban eljött az ideje, hogy Lilyék elutazzanak Erdélybe. Ők is azon az úton mentek, amelyen mi egy évvel ezelőtt. Nagyváradon és Kolozsváron keresztül mentek Szászrégenbe, majd ott átszálltak a székely körvasútra, estére már meg is érkeztek a Kupás patak völgyébe.

A konferencia egy nagy hodály előtt volt. Az elhelyezés nem volt jónak mondható, mert az épületnek nem voltak ablakai, csak ablakrései. Emiatt azután az éjszakai hideg szabadon áramolhatott be a hatalmas helyiségbe. A fekvőhelyek sem voltak olyan jaja de kényelmesek, mert a deszkákon mindössze fenyőgallyak jelképezték a kényelmet, de a szűrős tülevelek ellen bizony csak úgy tudtak védekezni, ha feláldozták egyik takarójukat, azt maguk alá terítették, viszont akkor meg fáztak az éjszakai hidegben.

No de ez a kényelmetlenség mit sem jelentett azzal az örömmel szemben, hogy láthatták Erdély legszebb részét, és az Ige fénye mellett megláthatták a saját feladataikat is. Megismerhették az egész magyarságnak a kötelességét is, amely a területnyereséggel együtt reánk hárult.

Reggel a hideg patak volt a mosdójuk. Mindezt azonban még el lehetett volna viselni. A legnagyobb baj azonban az volt, hogy sem kenyeret, sem tejet nem lehetett kapni, mert akkor már igen érezhető volt a háborús korlátozás. Addig, amíg a hazai kenyérből tartott, még csak ment valahogy, bár már akkor is sokakat ki kellett segíteni, akik nem számítottak ilyen kenyérínségre, de így az ő kenyérük is hamar elfogyott. Ezután bizony nem tehettek egyebet, mint szabályszerűen éheztek.

A konferencia egyébként igen jól sikerült. Anyuka is vezetett egy bibliakört. Reggelenként a tékozló fiú volt a megbeszélés tárgya. Az előadásokat Ecsedy Aladár és Szikszai Béni tartotta.

Sok kirándulást is csináltak, megnézték a Nagycohárt, Gyilkos hegyet, melynek már egész tekintélyes volt a magassága, mert 1340 méternél is magasabb volt. Természetesen megnézték a Békás szorosát is. A konferencia után elmentek a Szent Anna tóhoz is, és így csaknem ugyanannyit láttak, mint mi egy évvel ezelőtt a fiúkkal. Ők is elmentek Schnellerékhez, és megnézték Kolozsvár nevezetességeit is.

Érdekes, hogy a konferencia fő témája Isten szeretete volt, akárcsak a mi beszélgetésünké a hazafelé vivő úton. Vajon mit mondott volna mindahhoz, ami ott elhangzott, a mi jezsuita útitársunk?

Végre azonban ők is hazaérkeztek. Nálunk ezen idő alatt semmi különös dolog nem történt. A háztartást nálunk a Nagymama látta el, de sokáig nem tudtam, hogy eljöhet-e egyáltalán, és ezért pár leányvendégünket tettem meg házikisasszonynak. Amikor ellenben a Nagymama megérkezett, nagy volt a neheztelés az ő részéről, hogy a kisleányok rendelkeztek a házban. Persze időközben is érkeztek vendégeink, de végeredményben minden dolog ment, mint a karikacsapás.

Amikor azután megjöttek Anyukáék, volt mit elmesélni. Mindhárman szinte kifogyhatatlanok voltak az élmények elbeszélésében.

Elmesélték, hogy milyen szép volt letekinteni a Nagycohárról a környező hegyekre, völgyekre, és a Gyilkos tóra. Beszéltek aztán Erdély szépségeiről is, a Szent Anna tóról, amely nekik sokkal jobban tetszett a maga idillikus, meghitt környezetével, szép fenyveseivel és tisztásaival, mint a Békás szoros rideg fensége.

Bikszádon megnézték az erdélyi székelyek otthoni kedves életét is. A melegszívű parasztasszonyok felöltöztették Évikét és Arikát székely népviseletbe, majd erről Arika gépén fényképfelvételt is készítettek, de ezek sajnos nem sikerültek. Legjobban azonban azt panaszolták, hogy sem Tusnádon, sem Bikszádon nem tudtak jóllakni. Tusnádon mindössze 3 káposztás rétes volt a cukrászdában, és azok is össze voltak égve, de még Arika is - aki pedig egyáltalán nem volt híve a káposztás holmiknak - nagy élvezettel, vagy inkább farkaséhséggel fogyasztotta a kétes értékű nyalánkságot.

Elmondták Anyukáék azt is, hogy milyen nehézségek voltak Bikszádon az elhelyezés tekintetében is. Ezért azután ismét visszamentek Tusnádra, ahol legalább jó helyük volt. Több helyre azonban már nem tudtak elmenni, mert Kolozsvárra előre megírták, hogy mikor érkeznek, és ott valóban már vártak is rájuk. Az utazásukat mindenesetre igen megkönnyítette az, hogy Szeretfalva és Déda között közben megépült a Székely Körvasút folytatása, és az átszállásokkal nem kellett félnapokat eltölteni.

És most a mesélőktől hadd vegyem át megint a szót. Szegény Nagymamának nem tetszett, hogy Sörösék éppen akkor jöttek, amikor rajta volt a háztartás fősúlya. A Mama valahogy mindig úgy gondolta, hogy a vendégeink nincsenek elég tekintettel arra, hogy jelenlétük terhet is jelent a háznak. Mi viszont mindig úgy éreztük, hogy ezek a terhek annál könnyebbekké válnak, mennél jobban egyek vagyunk velük az Úrban. Mi tehát mindig a közösségből kisugárzó erőt éreztük, míg ő az elvesztegetett energiákat sajnálta. Pedig milyen kedves volt ez az együttlét!

Az a tiszta evangéliumi légkör, amelyben Sörösék éltek, igen jótékony hatással volt reánk is. Az asszonyok között ekkor fejlődött ki az a mély barátság, mely azután a szomorú napokban is oly sokszor vigasztalta meg Sörösnet, aki oly korán veszítette el kiváló, szerető férjét.

Közben azonban ez az év is a vége felé közeledett. Karácsonyra azután úgy ítéltük, hogy a fűből immár széna lett, és Tituék sürgetésére meg lehetett tartani az eljegyzést. A tavaszi odaigérést most már egy tényleges, jegygyűrűs eljegyzés követhette. Csak az okozhatott még gondot, hogy Arika hogyan maradhat bennlakó a Veres Pálné leánygimnáziumának internátusában, amikor ott az a feltétel, hogy menyasszonyok nem lehetnek a tagjai.

Elhatároztuk tehát, hogy addig, amíg Lily személyesen nem beszél az igazgatónővel, még titokban tartják a dolgot. De úgy látszik, hogy a jó hírek valóban szárnyai vannak, mert Arika legelső Karácsony utáni hittanóráján a lányok már azzal fogadták, hogy igaz-e, hogy menyasszony lett? Az igazgatónő meg két oldalról is értesült az eljegyzésről. Tóthék, úgy látszik, megkérték a főigazgatót, Szőnyi

Sándort, hogy engedélyezze Arikának a jegygyűrű hordását. Ő viszont beszélt ez ügyben az igazgatónővel, aki viszont az édesanyja szakácsnőjétől is hallott már erről.

A dolog úgy történt, hogy a fiúk aszódi internátusának szobalánya hallotta Béla és Laci egy beszélgetését, ő azt elmondta az édesanyjának, aki éppen az a szakácsnő volt, aki Haitz Ilona igazgatónő édesanyjánál szolgált.

Családi bajok és családi örömök így váltogatták egymást a mi kisebb és nagyobb magyar családunknál is. Az utóbbinál azonban a sorrend más volt, mert ott először jött az öröm, amikor visszakaptuk a magyar területeket, és azután jött a bánat, amikor mi is belesodródtunk a háborúba.

Háborús erőfeszítés

1942-43 telén meghívtak Miskolcra, hogy az erdőgazgatóságon a többtermelésről beszéljenek velem. Akkoriban jött ki egy utasítás, hogy amennyiben az erdőbirtokosok az üzemtervben előírnál nagyobb használatot kívánnak foganatosítani, úgy azt lehetőleg engedélyezni kell. Mindezt a háborús erőfeszítések tették szükségessé, és így igen kényes dolog lett volna a felkínált kedvezményt visszautasítani. Én azonban, amikor számba vettem a lehetőségeket, meg kellett hogy állapítsam, hogy a jelenlegi termelési rendszer mellett jó, ha a rendes termelést el tudjuk végezni, és nem vállalhatunk rendkívüli használatokat.

Miskolcon az erdőfelügyelőségen beszélgettünk a dolgokról. Az erdőfelügyelőnek is ugyanaz volt a többtermelésről a felfogása, mint nekem, és így azt közös megegyezéssel elvetettük. Minderről természetesen már előzetesen tárgyaltam a gazdámval is, aki szintén azon a véleményen volt, hogy nem vállalhatunk ismét egy nagyobb rendkívüli termelést, amikor csak nemrégiben állítottuk helyre azokat a károkat, amelyeket részben a MÁV termelés folytán, részben pedig a 10 év előtti hókárok miatt szenvedett el az erdőgazdaságunk.

Tavasza után minden erdőgazdaság, valamint minden nagyobb fatermelő cég meghívást kapott Miskolcra, hogy egy nagy termelési anketon vegyen részt. Ezen kellett megbeszélni a jövő évi termelés elősegítésének módját. Hát ide el kellett, hogy menjünk!

Hatalmas közönség jött össze a Korona szálló nagytermében. A terem közepén egy hosszú asztal mellett ültek az anket irányítói, az állami erdészet igazgatósága, a termelést előmozdítani hivatott katonai vezetők, és még több más megyei előkelőség. Mi pár barátommal egy nagyobb asztal mellett helyezkedtünk el, és eltökélt szándékunk volt, hogy nem avatkozunk a "nagyok" dolgába. Az egri érsekség, a papnevelde, és még egy-két uradalom vezetője jól ismerték a mi szilvási viszonyainkat, és tudták, hogy mi eddig is kitűnően oldottuk meg a feladatainkat, és azt mondták, hogy csak akkor szólalnak fel, ha én is elmondom a mi termelési gyakorlatunkat.

A gyűlés megnyitása után az egyik állami kollégánk hosszan ismertette azt a minisztériumból származó elgondolást, hogy milyen nyilvántartási eszközökkel lehet a nagyobb termelést kézben tartani, és azt elősegíteni. A szegény kincstáriak azt hitték, hogy az egész fatermelés legfontosabb része a papírmunka.

A mintegy egy óráig tartó végtelen unalmas és üres előadás után a katonai irányítás vezetője kapott szót, aki aztán hasonló részletességgel fejtette ki azokat az adminisztrációs és fegyelmező rendszabályokat, amelyekkel véleménye szerint döntő eredményt lehetne elérni a többtermelés terén. Ezután egy pár vérszegény felszólalás következett, főként a fakereskedők részéről, akik persze fűt-fát beígértek, csak hogy ennél nagyobb fakitermelést kapjanak. Mi magunkban azon füstölgöttünk, hogy ezek a vezető emberek mennyire nem ismerik a valódi helyzetet. Ekkor érlelődött meg bennem az az elhatározás, hogy mégis felszólalok, és egyúttal le is írom a valódi állapotot, és a megteendő lépéseket.

Amikor aztán a társaim elkezdték kiabálni a nevemet, és amikor erre az anket vezetői is felfigyeltek, akkor aztán még ha akartam volna se lehetett már hallgatnom. Ezután felkértek, hogy mint az egyik legeredményesebben dolgozó erdőgazdaság vezetője, mondjam el észrevételeimet. Elmondtam, hogy az eddig elmondottakban egyikünk sem találta meg azt a kivezető utat, amellyel a többtermelést meg lehetne oldani. Kijelentettem, hogy a többtermelésnek nem adminisztratív vagy fegyelmi előfeltételei, hanem természetes, szerves velejárói vannak. Aztán feleltem a hangomat, és megkérdeztem a jelenvalóktól, hogy kinek van erkölcsi bátorsága ahhoz, hogy a munkásoktól több és jobb munkát követeljenek, ha az ehhez szükséges előfeltételeket előbb nem biztosítottuk.

Hogyan dolgozzék az az erdei munkás, ha kint az erdőn nem kapja meg a munkájához szükséges szalonna és kenyér mennyiséget, a fűthető barakkot, ahol kipihenheti egész napos fáradalmát? Hogyan kívánhatjuk meg a jó és gyors munkát, ha nem tudunk részükre megfelelő szerszámokat biztosítani, ha nem gondoskodunk számukra megfelelő meleg ruhákról, és nem teremtiünk az otthonukban is olyan légkört, hogy belássák, hogy itten nem egyéni ügyről, hanem közös erőfeszítésről van szó, amelynek nemcsak a saját családja, hanem az egész nemzet is hasznát látja. Igen, ha a munka mindezen előfeltételét biztosítottuk a munkásaink részére, mégpedig olyan arányban, ahogyan azt a munkájukkal kiérdemelték, csak akkor várhatunk valóban jó és eredményes munkát.

A felszólalásom nem tartott tovább 15-20 percnél, de amikor azt befejeztem, az egész kb. 400 embert kitevő anket egyhangúan azt állapította meg, hogy az általam előadottak biztosíthatják egyedül a többtermelést. A vezetőség azután meg is kért, hogy javaslatomat írásban is terjesszem elő a minisztérium részére.

Mindent elkészítettem, majd elvittem a termelési kormánybizottsághoz, ahol szintén osztották a véleményemet. Aztán a kívánság szerint elmentem a minisztérium erdészeti főosztályához, ahol Pásztory Ödön azonnal fogadott. Ő közölte velem, hogy az elgondolásaimat helyesli, de még sincsen módjában azokat a miniszter úr elé terjeszteni, mert egyrészt én nem vagyok állami szolgálatban álló erdőmérnök, másrészt pedig a miniszter úr ragaszkodik ahhoz, hogy csak olyan javaslatokat tárgyaljanak, amelyeknek az alap gondolata tőle származik, vagy a vele való közvetlen megbeszélések eredményeként születtek meg.

Hát ide jutott a mi szervilis bürokráciánk!

Tátrai utunk

Eközben mi erősen készültünk a fiúkkal egy tátrai útra. Amikor az embernek valami nagyobb programja van, akkor kétszeresen bántó, ha egy ilyen készülődést az ember egy közügy érdekében megszakít, és aztán mindazt a munkát, amit az ember erre áldozott, egy ilyen hülye indoklással félreteszik. Az is bosszantó volt, hogy mindenki belátta az elgondolásaim helyességét, s abból mégsem lehetett semmi, mert egyeseknek a hiúságát sértette az, hogy a helyes megoldást nem ők találták ki. Amikor Budapestről hazajöttem, nyugodtan beszereztem a munkásaink részére a szükséges dolgokat, és amikor sehol sem ment rendesen a munka, minálunk soha semmi fennakadás nem volt.

Régi vágyam volt, hogy a gyerekeknek megmutassam szülővárosomat, Selmecebányát, az Alacsony és Magas Tátrát. Ezért, amikor egy IBUSZ utat szerveztek a Felvidékre, természetesen én is bejelentettem hármunk részvételét. Eredetileg Selmece nem vonták be a túraprogramba. A mi és több selmeci barátunk kérésére aztán azt is megígérték, hogy megpróbálják az úttervet így módosítani, de az eredményt egyáltalán nem látták valószínűnek. Az utat egy kicsit később sikerült biztosítani, ami különösen engem eléggé zavart, mert a visszaérkezésem belenyúlik majd a fő vadászati szezonba, a szarvasbögésbe.

A pompás augusztusi melegeket még felhasználtam arra, hogy a tóból jövő vizet felfogva egy kisebb tavat építsek. Az első próbálkozásnál majd megdermedtem a hideg vízben, de később annyira megszoktam azt, hogy órákig tudtam a vízben állni és dolgozni a gáton, hogy az mennél magasabb legyen. Sikerült is egy szép tavat építeni, hogy ne csak mi élvezzük a Csorbató vizét, hanem a többi gyermek is lubickolhasson a szalajkai új tavacskában.

Elindulásunk után, Füleken találkoztunk az IBUSZ kirándulótársaság többi tagjával, és ekkor tudtuk meg, hogy a Selmec meglátogatására vonatkozó kérést ugyan teljesítették, de bennünket e csoportból bizony kihagytak. A dolog természetesen erősen bántott, hiszen ki ne szeretné a fiainak megmutatni születésének helyét, ki ne elevenítené fel szívesen a sok kedves emléket, ki ne óhajtana felkeresni a régi ismerősöket, barátokat, és ki ne szeretne ezzel visszautazni a rég elfelejtett múltba, összeszededegetni a rég elkallódott meghitt élményeket és társakat?

Nem lehetett. A mi csoportunk Szliácsra ment. Ott egy pompás szállodában helyeztek el, és úgy terveztük, hogy másnap bemegyünk a közeli Zólyomba. E városban mi elsősorban is be akartuk váltani a magyar pénzünket szlovák koronára, majd megnézzük a várat, és meglátogatom egy volt osztálytársamat, aki akkor főispánhelyettesként igazgatott nagyobb területeket. A pénzváltással gyorsan végeztünk, és megnéztük a várat is. A vár felső mellvértjéről aztán a fiúk több fényképet is csináltak, mert valóban onnan igen szép kilátás nyílt nemcsak a városra, hanem a Garamra és a környező hegyekre is. Azután felkerestük Soltész Pali barátomat. Sajnos Pali nem volt otthon, és így füstbe ment az az utolsó reményem is, hogy esetleg ő vinne el autóján Selmece, s így a fiaim is megismerhetnék szülővárosomat.

Délután az egész társaság együtt igyekezett vissza a szomszéd Szliácsra. Majdnem az egész kocsit mi magyarok foglaltuk el, mindössze a folyosó elején állt vagy 6-7 szlovák ember, egymással beszélgetve. A mi hölgyeinknek, úgy látszik, igen jó kedve volt, mert ők is kijöttek a folyosóra, és hangosan kacagva beszélgettek a délelőtti vásárlásokról.

Mi Bélával és Lacival ottan álltunk a szlovákok közelében, amikor az egyik hatalmas szlovák ember elkezdett cáromkodni, és azt mondta, hogy micsoda szemtelenség Szlovákiában ilyen hangosan magyarul beszélni. A társai hiába csitították, őbelőle mind jobban kikíváncszolt a magyarok elleni gyűlölet, ami mintha végképp gátját veszítette volna. Azt kiáltotta végül, hogy ha rajta állna, minden magyart a legelső fára felakasztana.

A hölgyeink, akik között szintén voltak sokan, akik értették a szlovák nyelvet, gyorsan behúzódtak a fülkékbe, és ezentúl néma csendben várták, hogy mikor ér véget ez a kínossá vált utazás.

Ekkor én odaléptem a bennünket káromló szlovák férfihoz, és megkérdeztem, hogy megengedi-e, hogy oroszul szóljak hozzá pár szót. Elmondtam, hogy én is felvidéki magyar vagyok, de a csaknem 6 éves szibériai hadifogságom idején a szlovák nyelvismeretem teljesen átment az oroszba, és ha a szlovák szót nagyjából meg is értem, de amint elkezdek beszélni, a nyelvem rögtön az oroszra fordítja a szót.

Elmondtam tehát, hogy én is azok közül a magyarok közül való vagyok, akiket ő a legelső fára fel szeretne akasztani, de ennek ellenére szeretem őket, és arról is meg vagyok győződve, hogy magyar társaim is hasonlóképpen éreznek. Tudom azt is, hogy az ő szívét valami olyan megbántás hangolhatta ellenünk, amit most nem tud megbocsátani.

Erre azután elmonda, hogy volt neki egy szép háza, amelyet a magyarok a mostani visszacsatoláskor elvettek. Megkérdeztem, hogy hol volt ez a ház. Megütöttem, amikor azt hallottam, hogy Komáromban. Megkérdeztem, hogy mióta lakik ott, és ekkor kiderült, hogy ő azt a házat 1919-ben kapta a szibériai legionáriusi szolgálatokért.

Hirtelen megelevenedtek előttem azok a napok, amikor a cseh legionisták^a harcoltak a vörös hadsereg ellen, majd amikor látták, hogy a fehérek kezdenek visszavonulni Szibéria felé, akkor ők is ugyanezt tették, majd amidőn minden állomáson volt már pár katonai szerelvényük, akkor elárulták a fehéreket is. Akkor már nem fájt nekik annak a sok magyar embernek a kivégzése sem, akikre ráfogták, hogy vörösök voltak, csak hogy eltehessék őket láb alól. Aztán hazaérve megint visszavédlettek nemzeti hőssé, és így kapták a magyaroktól elvett házakat, földeket.

Én a mi haragos szlovákunknak elmondtam, hogy most már ő is megértheti a magyarok fájdalmát, akik 24 év előtt mindenüket elvesztették. És azon sem szabad csodálkoznia, ha ezek az emberek most visszakövetelték a házakat, földeket. Ő aztán arra hivatkozott, hogy ő azóta újra fedette a házat, és így neki ahhoz megérdemelt jogai vannak.

Figyelmeztettem arra, hogy viszont ő több, mint 20 éven át használta is azt a házat, míg ugyanakkor annak a tulajdonosa talán évekig volt emberi elhelyezés nélkül, holott egy szép háza volt Komáromban, amit talán az őseitől örökölt, és így az reá nézve még nagyobb értéket képviselt, mint bárki más részére, aki nem élte át abban a házban esetleg a gyermekkorát, nem fogta ott le a szülei szemét, és nem emlékeztette az sok-sok más feledhetetlen élményre, mint a régi gazdát. Ha őt ennyire bántja házának elvétele, ne csodálkozzék azon, hogy most viszont a régi tulajdonos örül az új változásnak.

Sajnos ilyen érdekellentét egymás között sokszor merül fel, de nekünk ezekből nem szabad gyilkos haragot kovácsolnunk egymás ellen, mert az a későbbi megbékélést is igen nagy mértékben akadályozza. Minekünk mindenkit szeretnünk kellene, mert mindig van valaki, aki éppen ezeket az ellentéteket akarja a maga hasznára kizsákmányolni, míg viszont ha egymást szeretjük, akkor még a legnehezebb kérdéseket is sikerülni fog kölcsönös jóakarattal igazságosan megoldani.

A vonat azonban megállt, megérkeztünk Szliácsra. A szlovákok leszálltak, hogy helyet engedjenek nekünk. A nők sietve akartak elsurranni a nagy darab dühös szlovák mellett, de az eléjük állt, és csaknem teljesen tiszta magyarsággal bocsánatot kért a sértésekért. Majd arra kért, hogy feledjük el az ő durvaságát, és annak a reményének adott kifejezést, hogy utunkon

^a A cseh legionistákról részletes jegyzet van az Élmények első kötetének végén.

nem fogunk még egy ilyen durva emberrel találkozni. Azt kívánta, hogy mi érezzük magunkat az ő szlovák hazájukban teljesen otthon.

Útitársaink, akik hallották az előbbi dühkitörést, nem tudták mire vélni a dolgot. A vonat aztán elindult, és a szlovákok ismét felszálltak rá. Mi szintén tovább utaztunk, hogy megnézzük Besztercebányát.

E város természetesen nagyon tetszett a fiúknak és mindazoknak, akik velünk együtt jöttek e nagyon rendezett, kultúrált helyre. Útitársaimnak aztán elmagyarázhattam, hogy minekünk magyaroknak mindig missziót kell betöltenünk. Nekünk nincsenek nagy kincseink, nem vagyunk sokan, hogy a népünk számában lehetne a bizodal munk ezen a sokat veszélyeztetett helyén Európának. A mi egyedüli erőnk a mindenkivel szemben érzett szeretet és jóindulat lehet. Reánk a népek megbékélésében igen nagy feladat vár, mert bár a legtöbbet szenvedtük a két nagy világháború alatt, mégis mindenkinek meg kell bocsátanunk, és a belső emberben kellene megerősödnünk. Ezután arra kértem az útitársainkat, hogy ezeket az irányelveket mindig tartsák szem előtt, és okos, kedves viselkedésükkel tegyék kívánatosá a magyarokkal való fesztelen, barátságos érintkezést.

Másnap délután Soltész Pali felhívott telefonon, és megkérdezett, hogy meddig maradunk Szliácson, mert szeretne mindhármunkat Selmece vinni, hogy megnézzük a régi ismert helyeket. Sajnos erre lehetőség már nem volt, mert másnap már indultunk tovább, hogy Besztercebányán keresztül, az új vonalon Stubnya felé átmenjünk a Fátrán, és Rutkán át a Tátrába menjünk. Pali még az este folyamán Szliácson felkeresett minket, s ekkor legalább elbeszélgettünk az együtt eltöltött diákéveinkről, s így a fiúk is megismerhették öreg barátomat.

Másnap aztán ismét vonatra ültünk, és Besztercebánya felé utaztunk. A város szebb volt, mint valaha. Mi alig tudtunk betelni a sok szépséggel. E tegnapi nagy vásárlási láz után most már a hölgyeink is nézték a szép panorámát, amint megkerülve a várost északnak, majd nyugatnak fordultunk.

Ez az új vasút valódi remekmű volt. Hermanecig, ahol a régi papírgyár teljesen megfiatalítva új étellel dolgozott, még nem volt sok látnivaló, bár már itten is akadt pár alagút és viadukt, de onnan kezdve ezek valósággal egymást érték. Alig futottunk be az egyik alagútba, máris áthaladtunk rajta, hogy egy szédítő magasan vezetett híd után átszaladjunk a következő alagútba.

Természetesen a fényképezés ezen új vasúton egyelőre tiltva volt, de a fiúkat nem lehetett eltiltani, hogy egy-egy szép helyről ne csináljanak titokban pár felvételt. A vasúti személyzet is igen jóindulatú volt. Előfordult az is, hogy előre figyelmeztettek, hogy ismét egy szép részlet következik, aztán a kalauz gyorsan otthagyt bennünket, nehogy le kelljen tiltania a fényképezést.

Az utazásunkon az is nagyon kedves volt, hogy a mi kitűnő Pullman kocsinkat mindenhol a vonat végéhez csatolták, és így mindig a legszebb kilátást kaptuk a gyönyörűen vezetett vasútvonalról. Persze az is jó volt, hogy nem kellett sehhol sem átszállni, és a helyeink is mindig biztosítva voltak. Az egész utunk tehát pompás volt, és az idő ragyogóan tiszta. Csodálatos volt, amikor először láttuk meg a Magas Tátrát!

Aztán végigrobogtunk a Tátra alján, láttuk azokat a helyes szepesi falvakat, réteket, erdőket, amelyek már mind a közeli magas hegyekről beszéltek nekünk. A levegő tiszta, a színek ragyogóan tündöklőek, a rétek üde zöldek, mintha nem is augusztus volna, hanem üde május.

Megérkeztünk a Tátrába. Poprádon már minden forgalom a tátrai idegenforgalmat szolgálta. Itt bizony nem is kellett sokáig várakoznunk a csatlakozásra, hanem azonnal indulhattunk

Tátralomnicra. Milyen szép is volt mindez! Visszaemlékeztem ifjúkorom túráira, a szép sziklamászásokra, és egy-egy rég elfelejtett nap minden órájának színes, üde hangulatára. Most mindez ismét megelevenedett bennem, és ami nekem a legkedvesebb volt, nemcsak én éltem át mindezt, hanem a fiaimban is úgy rögződött, mint egy új, csodálatos élmény, amelyről tudtam, hogy sohasem fog teljesen elmúlni.

A Palotaszállóban helyeztek el minket, és hamarosan készen várt a kitűnő vacsora is. A fiaim ugyan ezekkel az étkezésekkel nem voltak teljesen megelégedve, mert amint az a szállodáknál már szokás, itt is túl sok volt a húsétel. Mi azonnal bejelentettük, hogy naponta el szeretnénk menni kirándulni, és kértük, hogy hideg ebédet kaphassunk. Ennek itt semmi akadálya sem volt, mert természetesnek találták, ha a vendégek a hegyekbe vágyódtak.

Másnap reggel izgatottan figyeltük, hogyan emelkedik a lanovka függő kocsija mind magasabbra, és lestük, hogy mikor kerül majd mireánk is sor. Aztán ez is elkövetkezett, és elindultunk felfelé. A kocsink csakhamar ott lebegett a kétoldalt sorakozó fenyők felett. Előttünk pedig ott volt a legközelebbi cél: a lanovka kőpataki tavi végállomása, no és a távolabbi cél: a Lomnici csúcs. Vajon feljuthatunk-e most reá, vagy ismét megtagadja tőlünk az időjárás szeszélye?

Egyre magasabbra emelkedtünk. Már elhagytuk a Start-ot is, utunk felét, de innen már még magasabbra, egyre rohamosabban emelkedtünk. Ahogy közeledtünk a Kőpataki tó felé, úgy távolodott egymástól a Villagerinccel összekötött két hatalmas csúcs. A Villagerincnek most már minden szépsége elénk tűnt. Olyan volt az egész, mint egy gyönyörű kettős diadém a

hatalmas csúcsok között. Végre fenn voltunk az Enciánnál, ennél a magas, toronyszerű szállodánál, amely alulról milyen jelentéktelennek is látszott!

E napra terveztük a Kismorgást, az első 2000 méteren felüli csúcsot, ahol a fiaimat kellett magashegységi turistává avatni. Kényelmes, jó karban lévő út vezetett e kis csúcsra, majd amikor az avatás - pár üdvözlő szó és pár érzékeny botütés a fiúk ülőalkalmatosságára - megtörtént, és egy pár fénykép is elkészült, leereszkedtünk az alattunk 1000 méterre fekvő Zöldtóhoz.

Laci és Béla a Kismorgás felé menet, magashegyi turistává avatásuk előtt.

Gyönyörű volt ez az állandó lefelé kúszás. A baloldali Hunfalvi csúcs kimagasló gránittömbjei egyre magasabbak lettek, és megnőttek a szemben lévő hatalmas csúcsok is. A Karbunkulus torony is mind impozánsabban emelkedett ki előretolt ormával, mintha előrehajolt volna, hogy jobban lássa magát a mélyen ülő tó tiszta zöld vizében. Már lent jártunk a Fekete tó mellett. Onnan is megörökítettük a gyönyörű panoráma több szép pontját.

Időnk bőven lévén, feljebb hágtunk a Vöröstavak felé, majd ismét visszatértünk a Zöldtóhoz, hogy elfogyasszuk magunkkal hozott bőséges ebédünket. A zöldtavi menház még nem volt üzemben, és ez bizony igen kellemetlen meglepetés volt annak a négy cseh diákturistának, akik erre számítva már az előző napon elfogyasztották utolsó ennivalójukat is.

Mi halkan beszélgettünk egymással, és ők halkan méltatlankodtak, hogy még itten is magyar turistákkal kell találkozniuk. Az elégedetlenségüknek azonban hamar vége lett, mert felajánlottuk, hogy a magunkkal hozott ételmet megosztjuk testvériesen. Tudták már, hogy minden szavukat megértettük, és bocsánatot kértek türelmetlenségükért és nevetlenségükért.

Mi persze mindezt a kölcsönösen belénk nevelt antipátiának tulajdonítottuk, és kértük őket is, hogy segítsenek ezen ellentéteket jóindulattal legyőzni, úgy, amint itt is sikerült teljes megértésre jutnunk. Kértek, hogy ne hagyjuk el addig Szlovákiát, amíg Prágát is meg nem néztük, de mi ezt kötött terminusaink miatt nem ígérhettük meg.

Hazafelé a hosszú Fehérpataki völgyön Matlárháza felé mentünk, és bizony este lett, amikor végre megérkeztünk éjjeli szállásunkra. Ott aztán volt érdeklődés, hogy merre jártunk, mit láttunk. A fiúk annyira lelkesen írták le a látottakat, hogy több budapesti turistának is kedve szottyant, hogy a másnapi túránkra velünk jöjjen.

Ekkor is a lanovkán mentünk fel a Kőpataki tóig, de onnan most nem jobbra fordultunk a Morgások felé, hanem balra tértünk el a lanovka irányvonalától. Bennünket egyre birizgált a gondolat, hogy fel kellene mennünk a Lomnici csúcsra is. Most ellenben más volt a célunk. Turista társaink annyit beszéltek magashegyi túráikról, hogy a kijelölt feladatunk nem látszott nehéznek. A szép Magistrale úton mentünk át a Kistarpataki völgybe, majd azon fel az Öttó katlanába.

A Magistrálén, útban a Kistarpataki völgybe

Itt azonban a turistáink már nem nagyon dicsekedtek régebbi turista teljesítményeikkel, mert az egyszerű út az Öttó felé nekik már szédítően meredek volt. Hát még amikor elhagytuk a rendes utat és elkanyarodtunk a Majunke torony felé, hogy az amellet lévő Vöröstoronyhágón át jussunk a Nagytarpataki völgybe!

A meredeken felfelé húzódó törmelékkúpon nem mertek átjönni, és úgy kellett még a férfiakat is átsegíteni, hogy továbbhaladhassunk. A Vöröstorony oldalában meg még sziklamászást is kellett végeznünk. Hát azt hiszem, hogy ekkor magukban megfogadták, hogy velünk ugyan többször nem indulnak túrára. Bizony, amivel ők még nem is olyan régen dicsekedtek, abból most ezen a túrán valamit meg is kellett mutatni.

A Nagytarpataki völgy és a Középorom

Egy pesti asszony végképpen nem tudott feljebb jutni a sziklafalon. Hiába mutattam meg, hogy hová tegye a lábát, nem ment semmire. Ekkor azután én befeszítettem a térdemet két szikla közötti repedésbe, aztán miután arra ráállt, megmagyaráztam, hogy hol találhatja meg a következő fogást, hogyan kell kissé felhúzódkodnia, hogy végre egy könnyebb szakaszt érjen el. Végre mégis feljutottunk a hágóba.

Társaink most már azt keresték, hogy hogyan juthatnak le a legegyszerűbben a nagytarpataki völgybe, s ezért a jelzett úton haladtak tovább, mi ellenben igen élveztük a sziklamászást és a hatalmas kőtömbökön való ugrálást, s ezért az út nélküli sziklatömb-mezőkön való lemenést választottuk. Gumitalpú cipőink nagyszerűen tapadtak a gránitsziklákhöz, és ezért egészen nagy szökellésekkel ugrálhattunk egyik nagy kőről a másikra, hogy mielőbb

megközelíthessük a hazafelé vivő utat. Végül is alaposan elfáradva értünk le a völgybe, majd onnan a siklón és villamosvasúton haza Tátralomnicra.

Úgy látszik azonban, hogy ezalatt otthon a szállóban már veszedelmes sziklamászó hírünket költötték, és így a következő túrákra már nem kaptunk társakat, amit mi persze nem is bántunk. A vasárnap délelőttöt arra használtuk fel, hogy a Tarpataki völgy vízeseit szemléltük meg. A fiúk ismét elemükben voltak. Nem tudtak betelni a csodálatosan szép vízések szemlélésével és fényképezésével. Délre azonban mégis hazamentünk, mert délutánra rokonlátogatást tűztünk magunk elé.

Kuszmannék már tudtak rólunk, mert egyszer voltunk már az üzletükben valamit vásárolni, és akkor bejelentettük, hogy vasárnap délután meglátogatjuk őket. Ők is csodálkoztak azon, hogy hogyan fogyasztjuk napról-napra a csúcsokat, és hogy pihenés nélkül minden nap valami nagyobb túrát teszünk.

Azt ellenben, hogy a Gerlachfalvi csúcsra Lomnicról autó nélkül egy nap alatt eljussunk, és onnan még aznap vissza tudjunk érní, azt már nem tudták elképzelni. Pedig a másnapi tervünk ez volt. Sajnos a vasúti közlekedés sem kedvezett vállalkozásunknak. A vonat ugyanis későn indult, és este korán érkezett Lomnicra. Hogyan lehet a rendelkezésünkre álló 10 óra alatt e nagy utat megtenni?

A tervünk az volt, hogy a siklón megyünk fel a Tarajkára, majd ha onnan rekordidő alatt, a Magistrálén elérjük a Sziléziai menedékházat, akkor megkísérelhetjük a csúcs megmászását is. Ahogyan aztán a fiúk az iramot diktálták, hát az valóban bámulatos volt. A tűző napon rohantunk derékig levetközve a csaknem vízszintesen vezetett úton. Amikor ellenben a megállapított időn belül elértük a menedékházat, akkor annyira le voltunk égve, hogy kénytelenek voltunk magunkat napolajjal alaposan bedörzsölni.

Ez a szükséges kozmetika és pihenés sem tartott 10 percnél tovább, és máris elindultunk a csúcs megmászására. Nemsokára találkoztunk is már turistákkal, akik a csúcs felől jöttek. Ezek csodálkoztak azon, hogy mi most indulunk neki a hatórás útnak. Csodálkozásuk azonban akkor lett a legnagyobb, amikor elmondtuk azt is, hogy mi ma indulunk el villamossal Lomnicról, hogy hazánk legmagasabb ormát megmásszuk.

Bezzeg meg is nőtt a turista tekintélyünk! A Felkai tavat csakhamar elhagytuk, és beszálltunk a vaskampókkal megmászhatóvá tett keleti fal hatalmas sziklaletörésébe. A fiúk úgy másztak e szédítő sziklafalon, mintha világéletükben ezt csináltak volna. Soha egy pillanatig sem láttam, hogy valami nehezebb mászási akadály előtt megriadtak volna. Olyan természetesen választották meg a leghelyesebb lépést, sziklakapaszkodót, hogy azonnal láttam, hogy velük még nehezebb utakat, sziklamászásokat is meg lehetne próbálni. Amint pedig felértünk a beszálló sziklafal tetejére, és előttünk állt a hosszú, igen meredek, füves, sziklás lejtő, azon csak úgy felszaladtak, mintha csak egy kis bükki kapaszkodó lett volna. Bizony én alig győztem követni őket. Talán még két óra sem telt el azóta, hogy elhagytuk a Sziléziai menházat, és már fenn voltunk a főgerincen.

Most kezdődött azonban a mászási munka legnehezebb része. A Gerlachfalvi katlanba nyúló sok kisebb gerincet egymás után át kellett másznunk, és bizony ezek mindig új és új mászási feladatot jelentettek. Közben mind a hárman rettentően megszomjaztunk. Hiába, a délelőtti gyors, izzasztó menetelés most éreztette igazán a fárasztó, szomjúságkeltő hatását.

Láttam, hogy ideje lesz megpihennünk. Elmúlt már alaposan az ebédidő is, és mi korán reggel óta nem ettünk semmit. Megkérdeztem a fiúkat, hogy mit együnk. Hát bizony ők is ugyanúgy voltak az evéssel, mint jómagam is, hogy azt éreztük, hogy semmi se tudna lecsúszni a torkunkon a nagy szomjúság miatt. Milyen nagyszerű volt, hogy éppen ezen a napon kaptunk jó adag ecetes uborkát, mintha tudták volna a szállodában, hogy ma erre lesz a legnagyobb

szükségünk. Így aztán az ebédünk egy-egy ecetes uborka volt, amelyet gyorsan elfogyasztottunk, és máris siettünk a Kárpátok legmagasabb csúcsának megostromlására.

Félóra múlva már fenn is voltunk. Felvettük a ruháinkat, amelyeket eddig a hátizsákjainkban vittünk, hogy a csúcson mindig elég erősen süvítő hideg szél le ne hűtse túlságosan izzadt testünket, és meg ne hűljünk. Aztán körülnéztünk, de én hasztalan kerestem Egenhoffer Teréz^a szép márványtábláját, amelyet valamikor saját maga vitt fel és helyezett el a legmagasabban fekvő kősziklába. A helye üresen ott volt, és az emléke bennem továbbra is élt, s így ha nem is a márványról, de az emlékezésnek márványnál is tartósabb táblájáról a fiúknak is elolvashattam a szép verset:

Íme, a legmagasabb oltár ezredéves Hazánkban,
Új ezer esztendő't kér az egetől imánk.

Az Úr imameghallgató Isten. Csak mi nem úgy imádkozunk, ahogyan azt Ő adná a mi szívünkbe, mert mi mindent megfertőzünk a mi saját gondolatainkkal.

Az idő és a szomjúság sürgetett, indulnunk kellett. Lefelé még gyorsabban tettük meg az utat, mint felfelé. Este hat órakor már ismét a Sziléziai menháznál voltunk. Ott végre megebédeltünk, mert volt már vizünk bőven, és az időnkől is futotta a kis pihenés.

Az útjelző táblák Tátrafüredig 2 és 3/4 órai útidőt jeleztek, de ettől már nem féltünk, mert tudtuk, hogy nekünk a jelzett időnek nem egészen 2/3-ára volt szükségünk, hogy a célhoz érjünk. És valóban most sem csalódtunk a számításunkban, mert amikor az állomásra értünk, még kerek 10 percünk volt a vonat indulásáig.

Az IBUSZ-szal velünk jött útítársaink most csodálkoztak csak igazán, amikor vörösre sülve este kilenckor megérkeztünk a szállodába, és elmondtuk, hogy voltunk a Gerlachfalvi csúcson. A vacsorát gyorsan elfogyasztottuk, de az ételek tálalása közötti időt még felhasználtuk arra, hogy utunk részleteiről beszámoljunk. Aztán sietve nyugovóra tértünk, mert másnap meg a Lomnici csúcs megmásítása volt tervbe véve. Ezt az éjszakai pihenést is jól megérdemeltük. Mi aztán éltünk is vele, mert hiszen jól fel kellett készülnünk a másnapi barátságos találkozóra.

Felfrissülve az éjszakai pihenéstől, most már gondosabban készültünk fel új utunkra. Nem akartunk úgy járni, mint tegnap, amikor a sietés lázában otthon hagytuk a fényképező gépet, pedig ugyancsak lett volna fényképezni való. Az is igaz viszont, hogy a nehéz gép, a felvételek miatti megállások azért erősen akadályozták volna az amúgy is igen kiszámított időprogram megtartását. Végeredményben azonban mégiscsak sajnáltuk, hogy éppen a legmagasabb csúcs megmászásáról nem készítettünk felvételeket.

Ez alkalommal ismét velünk volt a gép. Most is a lanovkán mentünk fel a Kőpataki tóig. Immár tehát harmadszor. Oda megérkezve, szemügyre vettük a Lomnici csúcs előttünk meredező hatalmas sziklapiramisát, és megnéztük, hogy merre is vezethet a jelzett út fel a magasba. A felső lanovka éppen javítás alatt állt és így nem működött, de ez minket nem izgatott, mert hiszen most a sziklamászás volt a főcélunk.

A csúcs felé nézve balról ott láttuk a jelzett turistaút számtalan szerpentin fordulóját, amint a hatalmas, meredek füves lejtőn egyre kisebb fordulatokkal halad fel a gerinc felé, hogy azután keletre térve lassan elérje a lanovka nagy állványát, és onnan egyenesen felkapaszkodják a csúcsra.

Milyen más is a hegymászás, ha szép az idő, és látja az ember maga előtt a célt! 1909 augusztus 15-én bezzeg más volt a helyzet, amikor először ostromoltuk meg ezt a második legmagasabb hegycsúcsot. Akkor friss hó borította az egész helyet, és nem lehetett látni

^a Egenhoffer Terézről és a tábláról részletes jegyzet található az Élmények első kötetének végén.

semmi jelzést. Akkor irtózatosszerű orkánzerű vihar dühöngött, mi pedig nyári túrákra voltunk felkészülve. E három akadály bármelyike is elegendő lett volna, hogy megakadályozza győzelmünket, míg együtt lépve fel ellenünk egyedül a mi tapasztalatlanságunk reménykedhetett még valami sikerben. Akkor félig megfagyva, érzéketlenné vált ujjakkal kellett visszafordulnunk a csúcs alatti hatalmas sziklafal tövéből, ahová akkor mi feltévedtünk. Most minden olyan világos és egyszerű volt.

Az egész túrát szinte egy kellemes sétának véltük. A szerpentineken már több pontot láttunk felfelé mozogni, és mindig újabb csoportok indultak el felfelé. Mi is útnak eredtünk. Gyorsan kapaszkodtunk felfelé a kényelmes úton, és sorban hagytuk el a lassúbb turistákat.

Később mi is fékeztük az iramot, mert nem akartunk megint erősen megizzadni. Ekkor egy cseh turistával találkoztunk, aki barátságosan megszólított, majd kényelmesen haladva, meleg szívvvel társalogva együtt haladtunk a gerincig. Ő már látta, hogy velünk milyen igazságtalanul jártak el a trianoni békekötésnél, és határozottan részvétet érzett irántunk. Látta, hogy mi sem vagyunk vadállatok, amint azt az ő propagandájuk el akarta hitetni, mert csak így remélte elérni azt, hogy az igazságtalanságot velünk, alávaló és kulturálatlan néppel szemben indokoltnak tüntethesse fel. Milyen különös volt mindez! Mintha nemcsak a testünk, hanem a lelkünk is a vágyott magasságok felé haladt volna. Jó volt ezzel az emberrel együtt haladni.

A Lomnici gerincen aztán elváltak az útjaink. Útitársunk nem szándékozott tovább jönni, mi meg meggyorsítottuk ismét a lépteinket, és úgy siettünk a Mózes forrás felé. A nagy melegben jól esett inni a hűs vízből, majd ismét felgyorsulva tovább haladtunk a sziklák birodalmában.

Nemsokára elértük a legnehezebb részeket, ahol számos kapocs, lánc és egyéb segítség könnyítette meg az előre és felfelé haladásunkat. A fiúk minduntalan új meg új fényképet készítettek sziklamászásunk különböző mozzanatairól, és végre felértünk a csúcsra.

Csak ekkor láttuk, hogy az a kis kocka, ami alulról alighogy látszott, milyen hatalmas épület. A Kőpataki tó felől ez a nagy kockaszerű épület nyolc emelet magas, míg hátulról, a csúcs felől nézve csak egy emeletnyi. Végignéztük a gyönyörű szép panorámát, sorban megismerkedtünk az egyes csúcsokkal; szemünkkel felkerestük eddigi csúcs-ismerőseinket, és csakhamar elindultunk lefelé.

A lefelé vivő út valamivel nehezebb volt, mint amikor felfelé igyekeztünk. Akkor ugyanis mindig felfelé néztünk, és csak ritkán esett a pillantásunk a hátunk mögötti szinte feneketlen mélységbe. Most ellenben ez a mélység volt célunk és irányunk, szüntelen ezt láttuk magunk

előtt. Szerencsére az eddigi hegymászó útjaink megedzettek már a könnyen veszélyessé válható tériszony ellen, és a fiúk teljes nyugalommal fényképezték az előttünk elterülő fenséges táj gyönyörű szépségeit. Milyen kedves is volt a Kópataki tó, amint alattunk feküdt, mint egy berámázott kép. A ráját az a széles út alkotta, amely fentről nézve keskeny szalagként övezte a kék tavat.

Időnk volt bőven, nem is voltunk elfáradva, és így az alsó lanovkát sem vettük igénybe, hanem a szép erdei sétányon egészen Lomnicig sétáltunk le. Még arra is volt időnk, hogy Kuszmánékat is felkeressük, akik ismét gratuláltak rendkívüli teljesítményeinkhez. Aztán elbúcsúztunk tőlük. Kértük őket, hogy most már ők is látogassanak meg bennünket, mert ha a Tátra feledhetetlenül szép is, azért a Bükk is fel tud mutatni az igazi természetbarátoknak olyan helyeket, amelyek örökre emlékezetesek maradnak azoknak a szívében, akik igazán meg tudják becsülni a természetben felfedezhető csodálatos harmóniát.

A következő napon átmentünk a Csorbatóhoz. E késő őszi évadban a szálló legszebb szobái is szabadok voltak már. Nekünk pedig olyan szerencsénk volt, hogy a szobánk ablakából, a Csorbató tiszta víztükré felett, láthattuk az egész nyugati Tátrát. A gyerekek ezt a feledhetetlen panorámát egy képsorozatban örökítették meg.

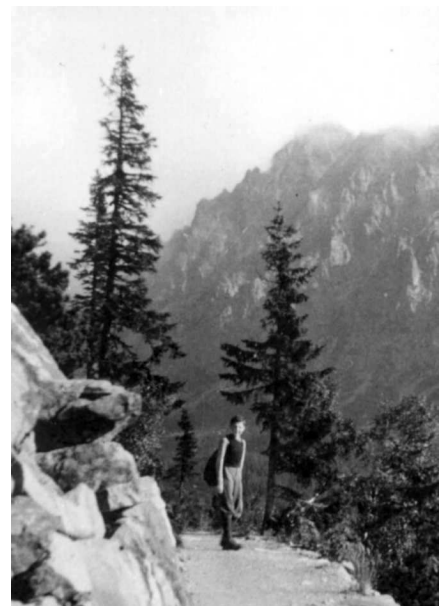
A bőséges reggeli után pedig, amikor az idő ismét felmelegedett, elmentünk a tóra fürödni. Ott azután volt hancúrozás, csónakázás, vízibiciklizés, és a jókedv mindenféle megnyilatkozása, szinte kiapadhatatlan mértékben. Gyorsan elfelejtettük a soknapi hegymászás minden fáradságát, és úgy fürödtünk,

mintha valami meleg gyógyfürdőhelyen töltenék gondtalan napjainkat.

Aztán körüljártuk a tavat, megnéztük a kis Csorbatót, és így pihentünk jó sokat, hogy felkészüljünk a holnapi utolsó tátrai túránkra, a Tengersizemcsúcs, vagy a mostani nevén Rysy megmászására. De mintha az időjárás is megérezte volna közeli távozásunkat, másnap már felhőbe burkolóztak a hegyek. E csúcstól, amelyről köztudomású volt, hogy nem jelent nehéz hegymászó problémát, társaságunk több tagja is meg akarta nézni.

A Poprádi tóig még igen szép volt az utunk. A fiúk sok szép felvételt is készítettek utunk e darabján. De amint felfelé haladtunk a Békás tavak felé, már láttuk, hogy a csúcstól szép időben látható csodás kilátást valószínűleg nem fogjuk tudni élvezni. A hátralévő utat gyorsan tettük meg. Odafenn a menedékháznál már hideg, zimankós volt az idő. Jól esett igénybe venni a menedékház meleg rejtekét, és siettünk fel, nehogy még egy alapos hóvihart is kapjunk, és a kedves csúcsmegmászási tervünk végképp megsemmisüljön.

Laci útban a Poprádi tó felé

Felérve a csúcra a kilátásról bizony végképp le kellett mondanunk. A felhők ugyan néha felszakadtak, és akkor egy-egy részt láthattunk is a környező hegycsúcsokból, de az egész

panoráma fenséges hatása bizony elmaradt. Hazaérkezve, este már búcsúzkodtunk is a Tátrától, mert másnap elindultunk hazafelé. Ez alkalommal Kassa felé utaztunk. Ott búcsúztunk el a szép Felvidéktől, majd Miskolcig még együtt mentünk a többi turista társunkkal, hogy onnan aztán tőlük különválva Szilváásra menjünk.

Fájdalmas cserkészés. "Ő az én betegem"

A tátrai út szép emlékeit szívünkben - no meg a filmszalagokon is - magunkkal hoztuk. Magammal hoztam azonban valami mást is. A jobb térdem mind erősebben kezdett dagadni, és napról-napra jobban fájt is. Pedig most igazán nagy szükség volt reám. Hiszen a szarvasbögés már megindult, és én egyike voltam azoknak, akik a legjobban ismerték a vadállományt és a cserkészés módjait. Nélkülem bizony hamarosan fennakadás állott volna elő a vadászatok vezetésében. Ebben a bögési évadban még semmi vadat nem ejtettek el, mintha csak engem akartak volna a szarvasok is és a gazdámék is megvárni.

A gazdám második fiának most lett először beígérve, hogy lőhet egy közepes bikát. Képzeltető az ő öröme, aki igen szenvedélyes vadász volt, és már pár év óta hasztalanul kérte az első bikára a lelövési engedélyt. Egy hiba azonban volt a dologban. Frédi ugyanis a vadaskert legmesszebb fekvő pontján kapta a kilövési engedélyt, és ezt is úgy, hogy csakis azt lőheti le, amit én engedélyezek neki. Így aztán naponta jártuk a Korcsmáros rét környékét, meg a Küllőhegyet. Az első cserkészetünket már a megérkezésünk utáni napra tűztük ki, mert a bikák bögtek, és nem volt elvesztegetni való időnk.

Hajnali 2 órakor indultunk első cserkelésünkre. Kocsin mentünk fel a Feketesárhoz, majd onnan a "Kettős bükkfa" felé tovább. Az említett helyen ugyan már egyáltalán nem volt semmiféle nagyobb bükkfa, de a helyen rajtamaradt a név még abból az időből, amikor a MÁV az 1920-as termelések során e helyen tarvágást végzett, és csupán ezt a kettős bükkfát hagyta meg. E fának azután előbb az egyik ága pusztult el, majd több év múlva a másik is áldozatul esett egy nagyobb szélviharnak. A név azonban továbbra is megmaradt, és mi a cserkészeteink alkalmával most már gyakran jártunk arra.

Útközben hallottunk bögni egy jó bikát az Istállóskő erősse felől. Ez a rész azonban már nem esett a mi területünk határába, de mivel tudtuk, hogy arra ezen reggel senki sem fog járni, hát Frédi könyörgésére elhatároztuk, hogy kissé ott is cserkészni fogunk, de nem lőjük le a szépen "orgonáló" bikát.

A bika a Mészköllápa felső részén állhatott, és aszerint, amint az egyik vagy másik irányba fordult, egészen más irányból hallottuk a hangot. Nekem az volt a véleményem, hogy a bika magában a völgyben van, és mi csak a bögés visszhangját halljuk. Emiatt aztán az sem lehetetlen, hogy a bika jóval gyengébb, mint ahogyan azt a hangja után feltételezni lehetne.

Frédivel azonban nem lehetett bírni. Neki ez a bika kellett! Mivel pedig nem akarta elhinni, hogy mi a bika bögésének csak a visszhangját halljuk, mert a bika a Mészköllápában van, elindultunk a hang irányában.

A szokott óvatossággal haladtunk a hang irányában, hogy találkozhassunk az "öregúrral", ahogyan ő mondta. Azonban mennél jobban közeledtünk vélt tartózkodási helye felé, annál gyorsabban változott a hang iránya. Amikor aztán végre odaértünk, akkor derült ki, hogy mégiscsak jobb lett volna reám hallgatni, mert így a bika végül is mialattunk szelet kaphatott, és ellépett. Később hallottuk is, hogy a völgy túlsó oldalán valami vad motoszik, mert a köves részeken helyyel-közzel megcsördült a kő, de a vélt jó bikát bizony nem sikerült meglátnunk.

Közben erősen világosodni kezdett, és én azt javasoltam, hogy most már menjünk haza, nehogy megzavarjuk a nyugalomra térő vadakat, és a futkosásunkkal magunknak csináljunk

kárt. Frédi persze erről hallani sem akart, mert hiszen a teljes kivilágosodásig még legalább egy órai cserkelést lehetne végezni.

Ha azonban a bikák abbaahagyják a bögést, akkor vadász legyen a talpán az, aki el tudja ejteni a vadat, még ha az "megkötött", vagyis adott időben, meghatározott helyen tartózkodik is. A tehenek ilyenkor figyelnek a legjobban, és aligha van valami is, ami elkerülné az éberségüket.

A fájó térdemre nem akartam panaszkodni, mint ahogy valójában nem is ez volt az oka annak, hogy a visszavonulást óhajtottam. Félttem ugyanis, hogy ha beszaladgáljuk az egész területünket, akkor elriasztunk onnan minden vadat, és még kevesebb kilátásunk lehet majd egy megfelelő bika elejtésére. Az ilyesmit azonban a fiatal vadászok, akiket a gyors siker reménye hevít, nehezen értik meg. Ők úgy gondolják, hogy mennél több területet rohannak végig, annál több jó bikával találkozhatnak. Bizony szegény Frédivel hiába cserkeltünk reggel és este egyik nap a másik után, valamirevaló bikával csak nem tudtunk találkozni.

Naponta kétszer ilyen nagy területet bejárni nekem igen nagy fizikai megerőltetést jelentett, és a lábam egyre jobban fájt. Amikor későn este hazamentünk Feketesárra, lopva megnéztem a fájó térdemet, hát magam is elcsodálkoztam azon, hogy az hogyan tudott így megdagadni.

A bögés aztán egy szeptembervégi napon teljesen meg is szűnt. A szegény fiú, aki így lemaradt az első bikájáról, tovább is futkározott volna, de ekkor már alig bírtam menni, és egy este megmutattam neki a dagadt térdemet. Szegény fiú egészen el volt képedve, amikor a dagadt lábamat meglátta. Csak azon csodálkozott, hogy eddig is hogyan tudtam én ezzel a beteg lábbal ennyit menni!

Feketesárról mi minden este telefonon közöltük cserkelésünk eredményét, vagy még helyesebben az eredménytelenséget a fiú szüleivel. Ők már régen abbaahagyták a vadászatot, és a vendégeik is elmentek. Mivel pedig Frédivel megállapodtunk abban, hogy ő nem szól a szüleinek az én bajomról, és mivel este még hallottunk egy mély hangú bikát egyszer bögni a Sövénykút felől, azt kértem, hogy holnap reggel e bikára hadd cserkelhessünk utoljára.

A gazdámék ennek a cserkelésnek a sikerében nem bíztak, mert e bikára már több vendég, és ők maguk is hiába mentek ki. A bika elejtését engedélyezte a gazdám, mivel én tudtam, hogy ez a régi ismerősöm jobb agancsot már nem fog felrakni, és így az elejtése amúgy is kívánatos lenne. Frédit pedig köteleztem arra, hogy ezen utolsó alkalommal most már ne önfejűsködjék, és bízza magát teljesen az én vezetésemre. Ebben aztán meg is állapodtunk.

Hajnali 4 órakor mentünk ki a Hutabérc oldalába. A bikát egyszer hallottuk csupán bögni, amikor már hajtotta a teheneit a sövénykúti erdő felé. Nem lehetett egy pillanatig sem késnünk. Gyorsan lesiettünk a Hutarét alsó részére, majd ott felsiettünk az úton az erdő széle felé, hogy a visszavonuló csapatot ott fogadhassuk. Éppen jókor értünk oda.

A bika már behajtotta a teheneket az erdőbe, míg ő maga tőlünk vagy 40 méterre megállt, és bögött egyet. Frédit magam elé eresztettem. Rajtam ekkor olyan vadászláz ütött ki, hogy úgy éreztem, hogy reszketni kezdek. Gyorsan húzódtam hátra, hogy Frédi semmit ne vegyen észre. Aztán megcélozta a bikát. Én figyeltem a fegyverének a csövét, és láttam, hogy az teljesen biztosan áll a fiú kezében. Ekkor magam is megnyugodtam. Egy újabb bögés jelezte a bikának a búcsúját a jó legelő területtől.

A fegyver villant, dörrent, és a gyönyörű bika hatalmas kiugrással jelezte, hogy a legkitűnőbb lapockalövést kapta. A titokban cigarettázó fiúnak megengedtem, hogy egy cigarettát most már szabadon is elszívhasson. Aztán megkerestük a szép bikát, amely bizony nem messze vitte halálos sebet.

A fiú igazi vadász volt. Amikor átnyújtottam a vérrel spriccelt "Bruch"-ot, szemében a hála könnyei csillogtak. Most már tudtam, hogy ezentúl nem fog szaladgálni és idegeskedni, mert

egy olyan eredményes cserkelésen vett részt, ahol megismerhette az igazi szarvasvadászat minden szépségét, teljes céltudatosságát, várni tudását és azonnali elhatározottságát, ha a cselekvés ideje végre elérkezett.

Hazamentünk. Otthon mindenki örömmel fogadta Frédi sikerét, és a magunkkal vitt szép bikát. Azután a kocsi engem is hazavitt, és most már úgy hittem, hogy kipihenhetem a fáradságomat, és reméltem, hogy akkor majd megszűnik a lábfájásom is. Délelőtt aztán megtudtam, hogy nekem is Pestre kell mennem, mert ottan fontos gazdasági tárgyalások lesznek az uradalmak központjában. A tárgyalások alkalmával mind jobban meglátszott rajtam, hogy a térdem miatt mérhetetlenül szenvedek. Az arcom elkínzott és sápadt volt. Közel voltam ahhoz, hogy elájuljak.

A gazdám felesége közben megtudta, hogy nekem valami bajom van, és ezt megtelefonálta a gazdámnak is. Amikor azután látta, hogy mennyire szenvedek, megnézte a térdemet, és megijedt annak az állapotától. Most már ő küldött, hogy azonnal menjek el a kórházba, és mutassam meg a lábamat egy orvosnak.

A Bethesda kórházba mentem. A kórház igazgató főorvosa, aki régi barátom volt, amikor meglátta a lábamat, azonnal magával vitt a műtőbe, felfektetett az operáló asztalra, majd egy hatalmas injekciós tűvel annyi váladékot csapolt ki a térdemből, hogy mindketten elcsodálkoztunk rajta. Ezután valamit befecskendezett a térdembe, és figyelmeztetett, hogy a térdem kb. fél óra múlva nagyon elkezd majd fájni, és ezért jó lesz, ha olyan helyre megyek, ahol le is fekhetek. Valószínű, hogy a lábam miatt több napig Pesten is kell majd maradnom.

Aztán visszasiettem az Andrásy úti palotába, ahol ezalatt tovább folytak a tárgyalások. Előbb a lábamról kellett beszámolnom, majd a kérdések sorrendje szerint a hivatalos ügyekről referáltam. Ekkor azonban az orvosság erősebben kezdett hatni, és én ismét nagyon közel voltam ahhoz, hogy elájuljak. Annyira elfehéredtem, hogy a gazdám azonnal lefektetett. Szerettem volna mielőbb hazajutni. A gazdám is haza iparkodott, és vállalta, hogy az úton gondoskodni fog rólam. Autóval mentünk ki a Keletihez, és ő is keresett helyet a számomra. Ő vitte a kofferemet is, és megkérte a kalauzt, hogy bármire is van szükségem, álljon mindenben a rendelkezésemre.

A lábam rettenetesen fáj. Minden mozdulatnál valósággal csillagokat láttam. A gazdám valahol a negyedik kocsiban talált helyet a maga számára, és így amikor át kellett szállnom Füzesabonyban az egrí vonatra, magam próbáltam leszállni, majd a kalauz segített, de csakhamar ott termett a gazdám is, és kivette a kalauz kezéből a táskámat, hónom alá nyúlt, majd udvariasan megmagyarázta a kalauznak, hogy én az ő betege vagyok. "Ő az én betegem", mondotta a gazdám, és valóban úgy viselkedett velem, mint a bibliai irgalmas szamaritánus.

Egerből a gazdám pompás Horch kocsija hozott egyenesen haza. Ő segített ki a kocsiból, és csaknem felvitt az emeletre. Képzeltető Lily meglepetése és ijedelmé, de a hálája is, hogy így gondoskodott rólam a gazdám. És azután, amíg csak beteg voltam, alig telt el nap, hogy meg ne látogatott volna.

A baj okát sem az orvos, sem más nem tudta meg soha. Akár a drasztikus hidegvíz-kúrára gondoljak, amikor órákon keresztül csináltam a tavat, vagy akár a tátrai udvarias segítségemre néztek, amikor a pesti asszonyt a térdemre léptetve segítettem tovább az utunkon. Vagy talán a cserkészetek okozták a bajt? Azt hiszem, hogy minden ok egymagában is elég lett volna, hogy ilyen súlyos ízületi gyulladást kiváltson.

Országépítő Tanács

Úgy emlékszem, hogy még a német megszállás előtt kaptam meghívást az Országépítő Tanácstól, hogy tartsak egy előadást Magyarország újjáépítésének alapelveiről. Annak ellenére, hogy nem érttem egyet a nyilasokkal, és helytelenítettem a gyűlölet politikáját, úgy éreztem, hogy rá kell mutatnom azokra a fontosabb alapelvekre, amelyek egy ország boldogulásának a pilléreit alkothatják. Hiszen az kétségtelen, hogy a régi világ sok hibája megítéltetett, de vajon most meg fogják-e érteni az igazi szociális eszméket, amelyekkel - valljuk meg őszintén - még a szocialista pártoknál is oly ritkán találkoztunk.

Jóllehet elkészítettem egy 16 oldalas előadást, mégis azt nem óhajtottam felolvasni, hanem szabadon óhajtottam előadni. Az Országépítő Tanácsnak Gálócsy Zsigmond volt az elnöke. Valahol a Gellért szálló mellett lakott egy hatalmas lakásban. Oda hívta meg a legkülönbözőbb szakmák képviselőit, hogy hallják meg a mondanivalómat, és a maguk észrevételeivel járuljanak hozzá az okszerű országépítés tervéhez.

Elnöki megnyitójában rámutatott a kérdés döntő jelentőségére, és annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy az én előadásom az egész Tanácsnak új látást fog adni, mely azután hosszú időre meg fogja határozni az ország hatalmas fejlődését, és népeinek boldogulását helyesen fogja megalapozni.

E bevezető után Gálócsy felkérte Ereky Károly^a volt pénzügyminisztert, hogy ismertesse a jelenlegi háborús helyzetet, és beszéljék meg az ezzel kapcsolatos tennivalókat. Ereky beszélt a különböző frontokon elszenvedett vereségekről, de rámutatott arra is, hogy Németország igen nagy technikai haladást ért el, amelynek hatását valószínűleg igen hamar a frontokon is meg fogják érezni.

Az Országépítő Tanácsban kb. 15 nyilas is részt vett, míg a Tanácsba meghívott többi szakember nem volt egy pártnak sem a tagja. Ereky rövid előadását élénk eszmecsere követte. A szót a nyilasok vitték, és az előadásból ők azt a következtetést vonták le, hogy mindaddig, amíg a háborút meg nem nyerték, semmi értelme sem lenne arról beszélni, hogy hogyan kell berendezni az életünket a háború után. Szerintük ugyanis a háború utáni élet folytatásának mikéntjét és az ország újjáépítésének módját majd a háború befejezése után kell megbeszélni.

Én az egész vitában nem vettem részt. Valahogy úgy éreztem, hogy most arról folyik a szó, hogy van-e annak értelme, hogy én beszéljek, vagy sem. Ha e vitában én is részt vettem volna, az olybá tűnhetett volna, mintha az előadásom megtartásáért szállnék vitába. Tudni akartam azonban azt is, hogy a tanácskozássra összegyűlt társaságnak van-e olyan ítélőképessége, amely egyáltalában alkalmassá teszi őket arra, hogy az elmondani szándékolt országépítő alapelveket és azok horderejét megértsék. Azt is szerettem volna látni, hogy a jelenlévő szakembereknek van-e a közügyek iránt érzéke, vagy csak a saját szakterületüknek kérdései iránt éreznek fogékonyságot. Végeredményben tehát én arra figyeltem, hogy megérett-e ez a társaság arra, hogy egészen újszerű megoldásokat fel tudjon fogni, vagy sem.

Az Ereky előadását követő vita után az elnök felkért, hogy tartsam meg az előadásomat. Én azonban ekkor kijelentettem, hogy olyan légkörben, ahol egy ilyen tárgyú előadást jelenleg értelmetlennek tartanak, azt nem tarthatom meg. Elmondtam azt is, hogy nekem erről éppen ellenkező a véleményem. Nekem ugyanis az a meggyőződésem, hogy a magyar néptől csak akkor lehet nagyobb erőfeszítést kívánni és elvárni, ha látja a jövő képét, ha tudja, hogy minden erőfeszítés az ő érdekében történik, és ha érzi, hogy ennek a jövőnek a kialakításában neki is döntő szerepe lesz.

Az a bejelentésem, hogy az előadás megtartásától elálllok, természetesen nagy feltűnést és megütközést keltett. Csakhamar a nyilasok is belátták, hogy vitájuk során helytelen megállapításokat tettek. Ezután megpróbálták még rábeszélni, hogy előadásomat mégis tartsam meg, de én hajlíthatatlan maradtam elhatározásomban. Az Országépítő Tanács ezen első ülése tehát teljesen sikertelenül végződött.

Az ülés feloszlata után Ereky hozzám jött, és arra kért, hogy legalább neki mondjam el - hacsak mintegy dióhéjban is - az elgondolásaimat. Én aztán elmondtam neki, hogy a szociális és társadalmi kérdések engem már ifjúkoromtól fogva érdekeltek. Bennem azután mind jobban megerősödött az a meggyőződés, hogy az emberi társadalomnak mintegy a rákfeneje, a legnagyobb ellensége a bizonytalanság. Ereky ekkor félbeszakított és elmondta, hogy Chamberlain, akivel ő az ősz szocialista haláláig meleg barátságban volt, szintén azt mondta, hogy az angol szocializmus legelső igénye, a "safety first" szintén ezt fejezné ki. De hogyan oldható ez meg? Kérdezte tovább Ereky.

Ekkor azután elmondtam, hogy az Organikus Százalékos Rendszer e kérdést az üzemi illetőséggel óhajtja megoldani. Rámutattam arra, hogy ha a dolgozók nemcsak érdekeltté lesznek téve az üzemiük életében, hanem azok a számukra és az utódaik számára is mintegy biztos létalapot fognak nyújtani, akkor a biztonság kérdése egy nép életén belül már meg is oldódott. Ereky erre kijelentette, hogy e megoldás valóban nagyon kézenfekvő, és

^a Ereky Károly a Tanácsköztársaság utáni ideiglenes hivatalnokkormány minisztere volt. Később ismert jobboldali gazdaságpolitikus, a második világháború után a váci rabkórházban halt meg.

olyan egyszerű, mint Kolumbusz tojása. Azt mondta, miközben melegen megölelt engem, hogy ha ezt az öreg Chamberlain megélhette volna!

Ha egy egészséges társadalmat akarunk felépíteni, akkor rá kell mutatnunk a helyes végcélra, és a fejlődés irányára is. Ezt a törekvést nem lehet azzal lekicsinyelni, hogy az túlzott optimizmus szüleménye, amely nem számol a nehézségekkel, valamint azok várható ellenállásával, akiknek imperialista törekvések vannak. Ez a törekvés igenis számol mindezekkel, számol az emberi bűnnel és szeretetlenséggel is, de mindennek ellenére mégis a leghatározottabban ki akarja fejezni azt a szándékot, hogy a haladást az egymásért felelősséget érző, a törvényszerűségeket alaposan mérlegelő, egymást szerető és mindenki biztonságáért munkálkodni hajlandó emberekre kívánja bízni. Így akarja azután a szabad, és mások szabadságát is tiszteletben tartó emberi társadalmat kiépíteni.

E rendszer első pillére tehát az üzemi illetőség, amely mindenki részére munkavállalási lehetőséget biztosít, anélkül azonban, hogy ez az illetőség megfosztaná őt a szabad munkavállalás jogától. Mivel azonban az elgondolás szerint ezen üzemi illetőség örökölhető lenne, így az utódok munkavállalását, és ezzel a dolgozók üzemiükkel való nagyobb együttérzését is biztosítaná. Ez a gondolat, mint már említettem is, Erekynek nagyon tetszett, és ő úgy érezte, hogy ezt az angol munkásság is el tudná biztonsági alapként fogadni.

Azután elmondtam, hogy a rendszer második alappillére: a bruttó bevétel százalékos megosztása az egyes üzemi költségtevényezők között. Ezt az elgondolást már nehezebb a mai embernek elfogadni. Az ember ugyanis annyira beleélte már magát a kapitalisztikus gondolkodásba, hogy még a szocializmust is csak úgy tudja elképzelni, hogy egyszerűen átfordítja a társadalmi rend kerekét, és azt képzei el, hogy akkor jár el helyesen, ha azok kerülnek felül, akik eddig lent voltak, és azok szállnak alá, akik eddig felül voltak.

Az Erekyvel való beszélgetésemet most nem akarom terjedelmesebben leírni. Neki természetesen nem is mondhattam sokat az idő rövidsége miatt, mint pár évvel ezelőtt Bakynak, akivel hat órán keresztül tárgyaltuk a rendszer alapelveit. Erekyt azonban sokkal nagyobb kapacitásúnak ismertem meg, mint Bakyt, akinek kevésbé voltak eredeti gondolatai, míg Ereky azonnal átlátta az e rendszerben fellelhető megoldás döntő jelentőségét, azt, hogy a társadalom békéjét csakis a társadalom szélső elemeinek összehangolásától várhatjuk.

Mint szocialista, igazat adott nekem abban is, hogy a megoldás nem a tőke győzelmével, hanem annak okszerű és igazságos felhasználásával, tehát az igazi szociális eszme érvényre juttatásával érhető el. Ereky, mint nemzeti szocialista, azonnal ki is jelentette, hogy a kapitalizmus és a Sztálin által vezetett szocializmus azért hirdeti a gyűlöletet, mert ezzel akarja a kibékíthetetlen ellentéteket még élesebben szembeállítani, hogy a hatalomra törő, és a dolgok háttérben megbúvó titkos harmadik fél mindkét felet leigázhassa. Szerinte a Nyugat kapitalizmusa éppen olyan veszélyes, mint Sztálin szocializmusa, mert mindkettő kevesek jóllétéért küzd, míg a nagy tömegek továbbra is nyomorúságban tengődnek.

Az akkori idők nem voltak alkalmasak arra, hogy ezekről a kérdésekről nyugodtan elbeszélgethettünk volna. A szenvedélyek mindig szélsőséges irányba sodorják az embert, és akkor megszűnik a szeretettel teljes megértés jóakaratóu pártatlansága.

Akkor nem hittem, hogy ezekkel az emberekkel többé nem fogok találkozni, mert mindig azt reméltem, hogy egyszer majd mód lesz arra, hogy szenvedélymentes beszélgetést folytathassunk egymással. Pedig milyen fontos is lett volna sok kérdést a teljes szeretet és egymás iránti jóakarát szellemében tisztázni!

A nyilasok azt mondták, hogy a zsidókérdést kell megoldani, és akkor minden rendben lesz. Ők abban a tévhitben voltak, hogy minden bajnak a gyökere a zsidók gazdasági hatalmában van, és nem vették észre, hogy ha maguk lépnének a zsidók helyébe, akiket mind, egyetemesen ilyen minden más néppel ellenséges mentalitással vádoltak, akkor végeredményben ők sem csinálnának mást, mint amit másoknál elítélnek.

Nálunk Szilvásváradon sok zsidóval volt dolgunk, és mi soha semmi különbséget sem tettünk zsidó és nemzsidó között. Maguk a zsidók is tagadták, hogy zsidókérdésről lehetne jogosan beszélni. A nyilasok és jobboldaliak persze éppen ellenkező nézetet vallottak. Az azonban nem megoldás, ha az ember egyszerűen hátat fordít egy kérdésnek, mert az arra adandó válasz kellemetlen, vagy éppen veszélyes is. Az sem megoldás, hogy a választ úgy adjuk meg, ahogy a velünk beszélgető egyén azt a legszívesebben veszi.

A keresztyén embernek nem lehet ilyen megalkuvó álláspontot elfoglalnia, hanem őszintén, mindenki iránt való szeretettel kell szembenéznie e kérdéssel, és arra olyan választ kell adnia, amely nemcsak az igazságosság követelményének felel meg, hanem a gyűlölet feloldása tekintetében is irányt mutat.

A nyilasoknak és társaiknak ott volt a tévedése - készakarva nem akarok erősebb kifejezést használni -, hogy e kérdés előtérbe tolásával eltussolják a mi magyar, vagy mondjuk nemzsidó bűneinket, és így e bűnök tovább erősödhetnek. Sok emberben az a tévhit alakulhatott ki, hogy a baj gyökerének zsidósággal kapcsolatos részét eltávolítva szükségszerűen minden baj meg fog szűnni.

Ők azt mondták, hogy a zsidóság gazdasági előretörése az egész világon megállapítható. Utaltak a statisztikákra, amelyek a nagy-, közép- és kisbirtokosok eladósodását mutatták, és hivatkoztak arra, hogy a pénzügyi

vállalatokban a szinte személytelenül megbúvó zsidóság e vállalatokat, bankokat mind nagyobb mértékben hódította el a nemzsidóktól. Azt is mondták, hogy a kommunista törekvések mögött is tulajdonképpen a zsidóság áll, amely így akarja a tekintélyt, erkölcsi alapokat, gazdasági bázisokat széttüleszteni, hogy ennek megtörténte után, a szocializmus és kommunizmus jelszavaival takarózva olyan uralmat teremtsenek meg, amelynek az irányítása teljesen az ő kezükben lesz, és akkor megvalósíthatják az államkapitalizmus révén a zsidóságnak az egyeduralmát, és a nemzsidóknak a rabszolgaságra törését.

A fasizmus hívei a zsidóság legveszedelmesebb fegyverének a mimikrizmust tartják, mert ezzel tudják a legjobban elrejtetni a viláгурalmi céljaikat. Ők éppen azért nem hisznek a zsidó hitből való kitérés őszinteségének, és ezért tartják a legszükségesebb dolognak a kitérés elvi elismerésének mellőzését, és a faji jelleg mennél határozottabb kidomborítását.

A keresztyénség és minden olyan szellemi irányzat, amely nem a materializmus elvén nyugszik, ezt az állásfoglalást nem helyesli, mert tudja, hogy a szellemi hovatartozás a döntő, és az az igazi újjászületés által megszüntetheti az egyes népek faji bűnörökségét is, és feloldhatja őket az igazi harmónia munkálására. A keresztyénség a zsidókérdésben sem előítéllettel, sem ítélezéssel nem mérlegelheti a helyzetet, vagy az egyes emberek állásfoglalását, mert őt szüntelenül az a reménység vezeti mindenkivel szemben, hogy egyéni, faji, társadalmi és vallási elkülönültségből egyetemes szeretetre lehet újjászületni, ha magát alárendeli Urának és Megváltójának, Jézus Krisztusnak, aki önmagát adta az ő bűnéért váltságul.

A keresztyénség tudja azonban azt is, hogy ez az újjászületés nem jelenti az egyéniségének, fajának, társadalmi hovatartozásának és vallásának hűtlen elhagyását, hanem egy olyan magasabb rendű integrálódást végez, amelyben a különleges jelleg nem egymástól elszigetelődő jelleggel, hanem egymást kiegészítve és egymásnak szolgálva jelennek meg. A keresztyénség tehát e pörben sem pro, sem kontra nem ítélt, hanem figyelte a zsidóságnak és a nemzsidóknak életeredményeit, szellemiségük gyümölcseit.

Amikor tehát helyteleníti a zsidóság egyetemes, általánosító elítélését, helyteleníti ugyanakkor az egyetemes felmentést is, mert tudja, hogy minden népnek megvannak a maga kísértései és bűnei, amelyek azután a többi népből a természetes ellenérzést váltják ki. Tudja azonban azt is, hogy mindez azért van, hogy a más népeket életükben korlátozó faji bűnök lelepleződjenek, és így minden népnél azok a jó tulajdonságok lépjenek előtérbe, amelyekkel az egyes népek egymást komolyan segíthetik.

Milyen kár, hogy a keresztyénség határozott állásfoglalása ezen a téren nem alakulhatott ki, mert hiszen a keresztyénségnek a legtöbb tagja tulajdonképpen csak névleg keresztyén, míg a valóságban annak éppen az ellenkezője, mert a saját érdekét nézi nemcsak elsősorban, hanem a legtöbbször bizony kizárólagosan is.

A gyűlölet munkája

Amikor Szilvásvár adon is megkezdődött a zsidóknak gettóba gyűjtése, a gazdámval többször is beszélünk arról, hogy hogyan lehetne e szerencsétlen emberek segíteni. Egy ilyen beszélgetés alkalmával arra is kért, hogy nem tudnék-e egy befolyásosabb nyilással is beszélni erről, és őket a brutális magatartásuk feladására bírni. Én persze tisztában voltam azzal, hogy ha a megindulásnál nem tudtam nagyobb hatással lenni Bakýékra, akkor most, amikor a hatalom az ő kezükben van, ez még kevésbé fog sikerülni. Ennek ellenére nem adtam fel a reményt.

Budapesten felkerestem Gálócsy Zsigmondot, aki valamilyen bajával éppen a Bethesda kórházban volt. Ismerve izzó magyar hazafiságát, arra kértem, hogy a magyar nép lelkét ne mérgezzék meg a gyűlölködéssel, amely végül is nem ismer majd korlátokat, és a magyar nép teljes felbomlását eredményezheti. Arra kértem, hogy gyakorolják inkább a szeretetet, és ha már össze is szedték a zsidókat, gondoskodjanak legalább az ő emberi ellátásukról, elhelyezésükéről, továbbá biztosítsák részükre az egymással való érintkezés lehetőségét és kulturális fejlődésüket.

Sajnos ő mindebben nem értett velem egyet. Azt mondta, hogy minden engedékenység teljesen helytelen lenne. Azután megnyugtatóan, hogy azok a hírek, mintha a zsidókkal embertelenül járnának el a koncentrációs táborokban, nem felelnek meg a valóságnak.

Még Budapesten azonban mást hallottam. Arikánk sírva kért, hogy az ő egyik osztálytársnőjével tegyünk valamit, mert frontszolgálatra akarják őt elvinni csupa szép, fiatal zsidó leánnyal együtt. Senki előtt sem volt kérdés, hogy mit is jelenthetett ez a frontszolgálat. Felkerestem az illetőt, Hecht Évának hívták, majd együtt elmentünk egy barátomhoz, akiről tudtam, hogy nagy befolyása mellett igen emberséges gondolkodású valaki. Szegény leány nem akart velem együtt jönni az utcán, mert attól félt, hogy engem is inzultálni fognak, ha meglátnak egy sárga csillagos zsidó nővel együtt járkálni.

A leánynak és rokonságának az volt a kérése, hogy engedjék meg neki a hazautazást Fejér megyébe, ahol egy nagybirtokon vállalhatja a szülei közelében valamilyen mezőgazdasági munkát. Jól tettük-e, hogy lehetővé tettük

neki a Budapestről való távozást, a szüleihez jutást, és a nagybirtokon a munka felvételét? Hiszen onnan meg pár hónap múlva csakugyan elvitték, s ki tudja, nem járt-e rosszabbul, mintha Pesten maradt volna!?

A szilvási zsidók viszonylag elég túrhetően voltak. Én valamennyit munkába állítottam, és zsidó vezetés mellett olyan munkákra osztottam be őket, amelyekre ezekben a háborús napokban nem lett volna munkaerő. Ugyanazt a bért kapták meg, mint más munkás, és a munkabeosztást is rájuk bízta. A feladatuk az volt, hogy a Balog Miklós völgyben a fákról tisztítsák le az iszalagot, amely ottan igen nagy károkat okozott. E munkában mind az erősebb férfiaknak, mind a gyengébb nőknek lehetett munkát találni. Én aztán nem törődtem azzal, hogy ők hogyan kímélik az idősebb embereket, és helyettük miként vállalják a fiatalabbak a munkát. Az tény, hogy a keresetük igen kevés volt, és ezért el nem végzett munkát is elszámoltam rájuk, hogy fel ne tűnjék az egy főre eső kereset kicsinysége.

Az ő jobb sorsuknak hamarosan híre is ment, és egymásután jelentkeztek az ózdi és miskolci zsidók is, hogy a mi erdeinkben a tisztítási munkákat ellássák. A szilvási elhelyezésük sajnos nagyon szűkös volt, és így több családot elhelyezni már ők sem tudtak. Már addig is volt Szilváson monosbéli, apátfalvi, szilvási, ózdi és miskolci család is, és ők maguk jelentették ki, hogy a szilvási gettóba nem lehet már több zsidó családot elhelyezni.

Egy éjjel azután jött a rendelet, hogy másnap reggel az egész zsidóságot el kell Szilvásról szállítani. Engem még akkor éjjel értesített egy zsidó nő, Széchyné, aki a rendelkezések értelmében a házassága és kikeresztelkedése miatt kivételezett volt, hogy mi fenyegeti a zsidóságot. Különös volt, hogy ők már voltak a gazdáméknál, aki azonban semmi segítséget sem tudott adni, hanem ő is hozzám utasította Széchynét. Én még akkor éjjel lementem a csendőrséghez, majd amikor ők igazolták, hogy az elszállításra valóban rendelet érkezett, telefonon felhívtam a főszolgabíró is, hogy halasszák el a gettó kiürítését, azonban ebben ő sem tudott segíteni.

A zsidók elszállítása másnap reggel valóban megtörtént. Egyesek méregről gondoskodtak, mások, mint betegek próbáltak visszamaradni, de minden ilyen kísérlet eredménytelen maradt. Maguk a csendőrök is igen meg voltak illetődve, és ők sem kifogásolták, hogy e szerencsétlen üldözöttekkel, akik ki tudja, hogy milyen sors elé mennek, megöleljük és megcsókoljuk egymást, és úgy búcsúztunk el.

A zsidók nyíltan beszéltek arról, hogy őket elégetik, vagy egyéb módon pusztítják el, és ezért a kiürített zsidók között valóságos pánikhangulat uralkodott. Voltak azonban olyanok is elég sokan, akik teljes letargiába süllyedtek.

A nagyvisnyói zsidókon is szerettünk volna segíteni. Herceget magam vezettem ki a hegyekbe, és mutattam meg a különböző barlangokat, ahol véleményem szerint elrejtőzhetnének. Nekik azonban nem volt bátorságuk elvállalni a kockázatot. Pedig mit kockáztattak ők hozzám képest? Reájuk az ő meggyőződésük szerint feltétlenül a halál várt a nácik kezei között, míg nekem semmi bántódásom nem eshetett, ha nem avatkozom az ő dolgukba. Viszont ha megtudják rólam, hogy én rejtettem el a zsidókat, akkor reám, és az sem lehetetlen, hogy a családomra is ugyanaz a sors vár, mint reájuk. Ők az önmaguk életéért nem merték vállalni az elrejtőzködés és nélkülözés, valamint a felfedeztetés és halál kockázatát, míg én öregeim vállaltam volna mindezt. Ezen felül pedig azt a veszélyt is, hogy egész családomat is kiüríthetik, ha felfedezik a rejtetett zsidókat. Mert hiszen arra nem számíhattam, hogy ők egy ilyen felfedeztetés esetén ne árulnának el engem, mikor olyan gyáván viselkedtek még a maguk életének megmentése érdekében is.

Az egész Herceg családnak mindössze egy tagja maradt vissza egy fenyőerdőben, a számára épített kunyhóban, ahová az egyik erdőőr szállította az ételt 6 hónapon keresztül, bízva abban az ígéretében, hogy a nekik átadott tehenet a front elvonulása után is megtarthatja. Persze ez sem így történt. A felszabadulás után e fiatalember - nem is tudom, talán Rosenbergnek hívták - amint kiszabadult veszélyes helyzetéből, visszavette a tehenet, és amikor az erdőőr észbe juttatta az ígéretét és a róla való gondoskodást, még meg is fenyegette az illetőt. Így hálálta meg tehát e rendkívül veszélyes szolgálatot.

A zsidók elszállítása után a baloldali elemek internálására is hamarosan sor került. 1944 októberében arról értesítettek, hogy a kastélyt internáló táborra fogják alakítani. Ide akarták hozni a megye olyan vezető embereit, akik határozottan kifogásolták a jobboldali célkitűzéseket. Ezeken az embereken sem tudtam eleinte sokat segíteni. Annyit azonban el tudtam érni, hogy Toldi Ferencet, mint kastélygondnokot megtűrjék, de egyébként semmibe sem engedtek a legkisebb beleszólást sem.

Az is nagy izgalmat váltott ki, amidőn a kastélyból a magyar hadsereg rendeletére elszállították az összes műkincseket. Én bizony hiába tiltakoztam ezen rendelkezés ellen, és amikor kértem, hogy a tulajdonosnak ezen intézkedéshez való hozzájárulását is kérjék ki, bizony célt nem értem. Vagy 10 nagy teherautó vitte a szebbnél szebb antik bútorokat és szőnyegeket, valamint a szép festményeket. Persze mindent pontosan felleltároztunk, és az elszállított dolgokról elismervényt is kaptam a kiürítő bizottságtól, de hogy azután mi lett ezekkel az értékes tárgyakkal, azt nem tudom.

Amikor az internáltakat a kastélyba vitték, bevitték Vészi Emil volt adóügyi jegyzőt is, aki zsidó származású volt ugyan, de kikeresztelkedett, és magyar nőt vett feleségül, és így maga is kivételezett lett. Most aztán őt is bevitték az internáltak közé. Az első napok egyikén aztán hallottam, hogy megmérgezte magát. Én azonnal felsiettem,

majd az ott lévő orvosok segítségével sikerült őt megmenteni. Akkor láttam, hogy ki mindenki van ott a földszinti termekben összezúfolva. Láttam azt is, hogy az internáltak egy hosszú árkot ásnak a parkban, a kastély mögött. Ennek célját illetően semmi felvilágosítást sem adtak az internáltakat őrző nyilasok. Én bíztam benne, hogy az csupán latrinául fog szolgálni, de az ott lévő csendőrök, akik egyáltalában nem voltak jóban a nekik is parancsolgató nyilasokkal, rosszabbat gondoltak. Ők meg voltak arról győződve, hogy a nyilasok ki akarják végezni az internáltakat.

Azt is megtudtam, hogy az internáltak élelmezése igen sok kívánnivalót hagy hátra. Húst sohasem kapnak, és egyebekben is hiányok vannak. Amikor a nyilasok vezetőjét erre vonatkozólag megkérdeztem, ő arra hivatkozott, hogy nem kapnak húskiutalást. Erre megengedtem a nyilasoknak, hogy a mi embereink vezetésével egy-két selejtes bikát és tehenet kilőhetnek. Ezzel nemcsak az volt a célom, hogy az internáltaknak húst biztosítsak, hanem így el is tudtam a nyilasok egy részét távolítani a kastélyból, és az őrzés a sokkal emberségesebb csendőrökre maradt. Természetesen azt is kikötöttem, hogy a vadászat alkalmával mindenben engedelmeskedni tartoznak az én vadászaimnak.

Lassan aztán megtudtam azt is, hogy az ózdi nyilasok, akik az internáltakat a csendőrség alárendeltsége mellett őrizték, az élelmezésre szánt pénzt elmulatták. Amikor azután ismét felkerestem a nyilas parancsnokot, és ő megtudta, hogy ismerem a viselt dolgaikat, leszállt a magas lóról és megígérte, hogy ezentúl jobban fognak vigyázni az internáltak élelmezésére és egyéb jogos igényeik kielégítésére.

A vadászatok azonban mégsem folytak le a kívánt módon. A nyilasok egy valóságos csürhe volt, akiktől a mi embereinknek sem volt meg a biztonságuk. Össze-vissza lövöldöztek, és távolról sem tartották meg az utasításokat. Aztán megtudtam azt is, hogy az elejtett vadak húsát vagy ők ették meg, vagy elküldték a családjaik és barátaik részére Ózdra, viszont az internáltak alig kaptak valamit a lőtt vadak húsából.

Megtettem azt is, hogy ellenőriztem őket néhányszor, és ennek valami kis élelmezési javulásban meg is volt a hatása. Végül egy eredeti módhoz folyamodtam, hogy az internáltakat megmentsem. Magamhoz hívtam az egyik hangadó szilvási nyilast, és általa megüzentem a többinek is, hogy ők is vállaljanak az internáltak őrzésében szerepet. Figyelmeztettem azonban őket arra is, hogy ha bárkinek az internáltak közül baja lenne, azért őket teszem elsősorban is felelőssé. Ennek a nyilasnak teljes titoktartás ígérete mellett azt is megsúgtam, hogy az ő uralmuknak hamarosan vége lesz, és emberséges viselkedésükkel valamelyest jóvátehetik az eddig elkövetett súlyos bűneiket.

Ezek a szilvási nyilasok aztán valóban vigyáztak is az ózdi testvéreik mesterkedéseire. Általuk sikerült párszor bejuttatni egy kis élelmet is az ismerőseimnek. Végül pedig még azt is el tudtam érni, hogy Dr. Zsedényi Béla¹⁷ egyetemi tanárt október 31-re, a reformáció emlékünnepére személyi felelősségemre egy napra ki is adták nekem. Zsedényivel ekkor ismertetem meg az Organikus Százalékos Rendszert. Ő hamar meglátta e rendszer igazságosságát és a fejlődés tekintetében való hallatlan előnyeit, és bízott abban, hogy a nyilasok uralma után ennek keresztülvitelére módot lehet majd nyújtani. Láttam azonban azt is, hogy e gondolat megvalósításához egészen magas műveltségű és erkölcsű értelmiség és mindenkihez való jóakarattal szükséges, ami pedig sem Keleten, sem Nyugaton nem remélhető.

Ilyen magas képesítésű és fejlett erkölcsű egyének neveléséhez azonban egészen új nevelési rendszerre is szükség van. Ennek a nevelési és oktatási feladatnak a célkitűzéseit és módját szintén közöltem a professzorral. Azt mindketten elismertük, hogy csakis egy új embertípus oldhatja meg az égető világproblémákat.

November elején azután egyszerre csak váratlanul megszüntették a szilvásváradit internálótábort. Nekem az volt a benyomásom, hogy éppen a csendőrök voltak azok, akik figyelmeztették a felső szerveket a kastélyban uralkodó állapotokra és a nyilasok lehetetlen viselkedésére.

Ekkor már mindenki látta, hogy ezek a nyilasok tulajdonképpen egy bomlási folyamatot indítottak meg az egész országban. Azzal, hogy felfegyverezték őket, csak lovat adtak alájuk, és a hatalmukkal tulajdonképpen súlyosan visszaéltek. Amikor a szilvási zsidóktól minden valamire való értéket eltulajdonítottak, végképpen lejáratták magukat. Ők ugyan árverésen vették meg a különböző tárgyakat, de jó érzésű ember ezeken az alkalmakon bizony nem volt, és így ők mindent potom pénzen vásároltak meg. Utálatos volt ez a kapzsiság, különösen amikor az ilyen önző emberek nemzetinek és szocialistáknak vallották magukat. Ők bizony ezeket a szép fogalmakat alaposan lejáratták.

Hiába, újból és újból igazolva látom azt, hogy csakis egy magasabb erkölcsi érzékkel és nagyobb tudással bíró nemzedék lesz majd képes az egész nép, sőt minden nép érdekét szem előtt tartani, és ezért helyesen dolgozni is.

Amikor az internálótábort kiürítették, Zsedényi megígértette velem, hogy ha legközelebb Miskolcon járok, akkor feltétlenül felkeresem őt.

Lassan azután fény derült arra is, hogy miért kellett az internálótábort oly hirtelen megszüntetni. Úgy látszik, hogy a német hadvezetőség akkor már számolt azzal, hogy a kastélyban fogja elhelyezni a főparancsnokságot, és nem akarták, hogy az internálás miatt ott minden tönkremenjen. A front tehát úgy látszott, hogy mindinkább közeledik a mi határainkhoz.

Nehéz elhatározás

Annak ellenére, hogy igen sok embert behívtak katonai szolgálatra, az üzemünk rendíthetetlenül tovább folytatta a munkáját. Egyszer azután váratlanul arról értesítettek Miskolcra, hogy kapunk 500 román munkaszolgálatos férfit. A rendelkezés szerint nekünk nem lehetett e munkásokat visszautasítani, hanem kikötötték, hogy az egész társaságot, a rájuk felügyelő katonai kirendeltséggel együtt, egy helyen kell valahol a Bükkön elhelyezni. Mi hiába biztosítottuk az erdőigazgatóságot arról, hogy minden feladatunknak eleget fogunk tenni az ilyen kényszersegítség nélkül is, a katonaság továbbra is hajthatatlan maradt.

500 embert a Bükkön elhelyezni! Hiába húzogatták a szánkcon a mézesmadzagot, hogy ezeknek az embereknek alig kell valami bért kifizetnünk, mert mindent a katonaság fog fedezni, én tudtam előre, hogy ennél drágább termelésünk még nem volt, mint amilyen ez a "majdnem ingyen" lesz. Igen, nekem ez már régi tapasztalatom volt, hogy az igen olcsó munkaerő a legdrágább, és mindig akkor járunk jól a termeléssel, ha a munkát mindenki másnál jobban megfizetjük.

Nézzük azonban meg, hogy voltaképpen milyen is volt ez az úgynevezett ingyen termelés. A munkaszolgálatosokat és a felügyelőiket nekünk kellett ellátni étellemmel és lakással, tüzelővel és világító anyaggal. Az államtól kellett volna a munkásoknak kapniuk a ruházatot, termelő eszközöket, egészségügyi ellátást, és így tovább.

Akkoriban jegyre lehetett kapni mindent. A munkaszolgálatos emberek részére az első napokban alig utaltak ki valamit. Az elhelyezésük a Feketesáron, Hármaskúton és Csurgón bizony szintén nem volt a legjobb. A Hutabércet sem akartuk még tarra vágni, mert először alá szerettük volna telepíteni a régi vágásokat, és csak azután akartuk a felszabadítást végrehajtani. A katonaság rendelkezése azonban mindent felborított.

Amikor pedig valóban megérkeztek ezek a csaknem ruházat nélküli emberek, amikor megláttuk, hogy nincsenek termelő szerszámaik sem, és még ha lennének is, nem tudnák használni, mert egyszerűen nem értettek hozzá, akkor láttuk csak igazán, hogy ezzel az állami intézkedéssel igazán bevásároltunk. A társaság fele betegesen érkezett hozzánk. Az őket őrző katonaság szintén elégedetlen volt a helyzetével, és csakhamar arra bízta a románokat, hogy szökjenek meg. Az 500 emberből alig dolgozott valaki, és bizony abban sem volt semmi köszönet, amit nagy kinnal el is végeztek.

Persze amikor ez a nép hozzánk jött, már hiányzott belőlük vagy 100 ember. És ez a hiány egyre nőtt. A munkaszolgálatosok pedig úgy fogytak, akár a holdvilág. Az első napokban, amikor beállítottuk őket a munkába, láttuk, hogy szinte semmiféle szerszámuk sincsen. Talán 5-6 embernek volt egy fejszéje vagy fűrészje, de azok sem voltak semmire se jók.

Nekem sok használt gumiabroncsom volt, amelyeket a csúsztatómhoz akartam felhasználni. Amikor ellenben megláttam, hogy ezeknek az embereknek milyen borzalmas lábbelijük volt, illetve, hogy a havas, téli időben sokuknak egyáltalán semmiféle lábbelijük sem volt, akkor megmutattam, hogy hogyan lehet e gumiabroncsokból egyes rétegeket leválasztani, hogy azokból ők bocskorokat készítsenek. Bizony amikor megláttam, hogy a román munkások milyen sóvár szemekkel nézik az én kincseimet, és elmondták, hogy milyen nagyszerű bocskort tudnának ők azokból készíteni, hát megesett a szívem rajtuk, és egymásután ajándékoztam meg őket ilyen kitűnő bakancsanyaggal.

Pár nap múlva már a prima szalonnám sem kellett nekik, mindenki csak gumiabroncsot kért. És ahogy fogyott nálam a gumi, úgy fogyott a Bükkről a román is, aminek én bizony szívből örültem. Végre aztán mind elfogytak.

Amikor számba vettem a munkájukat és a reájuk költött kiadásainkat, akkor aztán igazolódott az a sejtelmem, hogy erre a reánk erőszakolt "ingyen" munkára bizony alaposan ráfizettünk.

Hamarosan megállapítottam azt, hogy a románok által kitermelt fát a rájuk pazarolt költségen busásan megvehetjük volna. Megállapítottuk azt is, hogy 1 m³ tűzifa kitermelése legalább tízszer annyiba került, mint a visnyói munkásaim által termelt fa, amelyért azonban ötször annyi termelési bért fizettünk, mint a románok fájáért. Hát ez jó lecke volt a kollektív termelés gazdaságosságára nézve is.

No és mit kellett ezért a termelésért még később is hallanom! Az utódaim egyszerűen úgy beszéltek erről a vágásról, mint Király-féle termelés, holott én voltam ennek a vágásnak a legnagyobb ellensége. Jellemző az emberek rosszindulatára, hogy nem említették a kényszerhelyzetet, a személyes tiltakozásomat, a rengeteg vesződést és egyéni kárt, amit ezek miatt szenvedtem, még a szakmai hitelemet is meg akarták rontani a rosszindulatú emberek.

No de nemcsak nálunk csináltak ezek a románok sok bajt, hanem a fronton is. Amikor ők elsőként ugrottak ki a hadviselők közül, és álltak át a másik oldalra, a kárpáti védővonal egyszerre hátba lett támadható, és a mi csapatainknak vissza kellett vonulniuk. Ez a visszavonulás valóságos pánikhangulatot teremtett. Erdélyből, Kárpátaljáról a menekülők tíz- és százezrei lepték el az utakat és vasutakat. Mindenki tudott valami rémségeset mondani az utánuk özönlő garázda csapatokról és azok kegyetlenkedéseiről. A menekülők egymást riasztották, és ahová ők eljutottak, ott a híreikkel újabb riadalmat keltettek. Mindenki menekülni akart.

Az általános menekülési vágnak kétségtelenül lelki okai voltak. Ezek között talán a legfontosabb, hogy az embereknek nem volt Istenbe vetett bizodalomuk. A másik ilyen ok pedig az volt, hogy hiányzott belőlük a mindenkivel szemben érzett szeretetet. A bizalomhiány oka az a tudat, hogy nem tette meg az ember mindazt, ami a felsőbb elhivatásával járó kötelessége lett volna, és nem tudott Krisztus engesztelő áldozatához menekülni, hogy az Ő érdeméért kegyelmet találhatna az Úr előtt.

Hibás volt természetesen az a szeretetlen ítélkezés is, amelynél fogva az ember minden rosszat előfeltételezett azok részéről, akiknek az eljövételére egyre biztosabban lehetett számítani. A keresztyén embernek nem kellett egyik ok miatt sem menekülni. Az ilyen ember mindig tudja, hogy egyedül kegyelem által tartatik meg, és tudja azt is, hogy éppen a legnehezebb órákban van legnagyobb szükség öreá, és ezért szeretetből vállalja e nehéz feladatot.

Erdélyből egy református lelkész család is menekült Szilvásvárad felé. Azt remélték, hogy ottan megpihenhetnek, majd a front átvonulása után vissza is térhetnek otthonukba. Roppant kétségek között éltek. Mi a helyes? Eljöttek a mi bibliaóránkra is. Mi ekkor már évek óta sorozatosan olvastuk Ézsaiás próféta könyvét. Amikor részt vettek a bibliaórákon, akkor a következő textus volt esedékes: Ézsaiás 30:9-17.

A nálunk járt német tisztok figyelmeztettek bennünket, hogy a leányainkat ne hagyjuk itt, hanem vigyük őket mennél messzebb az oroszoktól. Először arra is gondoltunk, hogy barlangokba rejtjük őket. Később a "Japán kert" egy tufabarlangját akartuk kiépíteni, hogy közelebb legyenek hozzánk. Azután végül is úgy határoztunk, hogy a lakás alá építünk egy bunkert, ahol az ágyútűz ellen mindenki védelmet találna. Arra sem a saját lányaink, sem a cselédeink nem gondoltak, hogy tőlünk elszakadva máshol keressenek menedéket.

De mit csináljunk mi magunk is? Én határozottan kijelentettem, hogy minden körülmények között itthon maradok. Én Isten és emberek előtti felelősséggel vállaltam egy nagy üzem irányítását, vállaltam, hogy mindenkinek segítséggel szolgállok, eltökélten elhatároztam, hogy részt veszek az ország újjáépítésének munkájában is, én nem menekülhetek sehová. Viszont ebben senkit sem akadályozhatok meg. E fontos dologban mindenkinek az Úrtól kell tanácsot kérnie.

Ezen a bibliaórán az Ige hatalmasan tett bizonyosságot az Úrtól elfordult népről és annak büntetéséről. Az aznapi textus jövendölésszerűen szól hozzánk: "Megtérve és megnyugodva megmaradhattatok volna; csöndességben és reménységben erősségetek lett volna; de ti nem akartátok, hanem azt mondtátok: nem, sőt lóra ülve futunk; ezért futnotok kell; és gyors paripán elvágatunk; ezért gyorsak lesznek üldözőitek. Ezer fut egynek riasztására, ötnék riasztására mind elfuttok, mígnem úgy maradtok, mint egy szál fenyő a hegytetőn, mint egy zászló a halmon."

Milyen kár, hogy Orosz Lajos bihar megyei református lelkész, aki a bibliaórán szintén részt vett, mégis inkább a futást választotta, holott családjának tagjai, de különösen a leánya mindenképpen maradni szeretett volna. És pár hét múlva egy Nógrád megyei községben a leány egy bombatámadás áldozata lett, és a család szétszóródott. A lelkész úgy maradt, mint egy szál fenyő a hegytetőn, és mint egy zászló a halmon. A leánya sírhalmán lobog a hitetlenség zászlaja.

Amikor a szarvasbögés ideje elérkezett, már nem volt, aki vadásszon. A gazdám még eljött elbúcsúzni. Ő tudta, hogy én minden körülmények között itthon maradok, még reám bízta a szalajkai házat, kertet és földet, mint aki a legjobban hasznosíthatja ezeket az értékeket, és azután ő is a családjá után ment. A gazdám tudta, hogy én mindig csak azt keresem, hogy Istennek mi az akarata a reánk bízott értékekkel, és ezért is volt teljes bizalma az én kezelésemet illetően.

A távolból már hallani lehetett az ágyúdörgést, amikor a fiaimmal felmentünk a Bükkre, hogy legalább mi cserkésszünk, ha más már nem is teszi. Milyen kedvesek is voltak azok a napok, amikor a fiaimat bevezettem a waidgerecht^a vadászatba! Milyen nagyszerűen viselkedtek, és hogyan cserkészték be a bőgő bikákat! Béla is elejtette az első bikáját, és boldogan túrta a felavatását.

Majd végigcserkésztük a Kőhát alját, és a határ mentén haladtunk a Pipishegy felé, ahonnan egy jól bőgő bikát hallottunk. Aztán a fiúkkal nagyszerűen becserkeltük a rudlit, de a bika takarásban állt, és nem tudtunk vele összejönni. A sok tehén legelészve jött felénk, és minden pillanatban attól kellett tartanunk, hogy valamelyik tehén belesétál a mitőlünk terjengő szag körébe, megugrik, és magával viszi az egész csapatot. És a bika még mindig nem volt látható. Aztán én is elkezdtem tépni a füvet, mintha a mi helyünkön is legelésznének a tehének.

Közben erősen figyeltük az újabb bőgést, hogy nem hagyja-e el a biztos rejteket, és akkor megláthatjuk a bika agancsát. És végre ezt is megtette. Kilépett a csoportosan nőtt fiatalosból, és láthatóvá vált nemcsak a bika agancsa, hanem megláthattuk a bika "Blatt"-ját is. Csak ezt a pillanatot vártam. Fegyverem megszólalt, a lövés talált. A bika egy kiugrással blattlövést jelzett, majd egy bokorból csakhamar meghallottuk a bika agancsának utolsó csapkodását. És aztán minden csendes lett. A tehének elszaladtak, és pár perc múlva odamentünk az elejtett szép bikához.

A bikát meglékeltem, a kalapom mellé tűztem a "Bruch"-ot, és elindultunk a vadászlak felé. Teljesen besötétedett. Csak a csillagok fénylettek, és fel-felvillantak a keleti fronton tüzelő ágyúk lövései. Mi azonban mindezt alig vettük tudomásul, mert egy izgalmas cserkészet emlékeinek búvókörében éltünk.

És a menekülés egyre folyt tovább. Közben riasztó hírek érkeztek a déli frontról. Debrecen környékén nagy tankcsata dúlt. Amikor ellenben híre érkezett, hogy az oroszok átjöttek a Tiszán, annak alsó szakaszán, akkor megingott a felső tiszai front is. Csakhamar azt hallottuk, hogy a Vörös Hadsereg már Pest felé közeledik. Vajon mi lehet Édesanyámékkal?

^a waidgerecht: vadászhoz méltó

Szilváson délnyugat felé menetelő szlovák, zsidó és magyar munkaszolgálatosokat láttunk, hogy Pest megerősítésében segítsenek. Hasztalan fáradozás! Ekkor már napról-napra rengeteg jószágot hajtottak nyugat felé. Mintha az egész ország megmozdult volna. A faluban egy nagyobb csapat zsidó munkaszolgálatossal találkoztam. Megkérdeztem őket, hogy hogyan megy a soruk, de ők nem válaszoltak, csak rezignáltan ballagtak a maguk útján. A csapat vége felé egy ember megkérdezett, hogy ez milyen község? Amikor megmondtam, hogy Szilvásvárad, megkérdezte tőlem, hogy itten lakik-e Király Lajos, és hogy ismerem-e őt. Amikor megmondtam, hogy én vagyok az, gyorsan megköszönte, hogy emberséges voltam a zsidókkal szemben, majd tovább ment a többiekkel.

Aznap délután már egy német szálláscsináló is megérkezett. A faluban nagy megütközéssel fogadták a rendelkezéseit, hogy hová mennyi embert fognak elszállásolni. Ez a német tiszt azután hozzánk is kijött, és igen udvariasan megkért, hogy a főhadiszállás vendégei részére mi biztosítsunk szállást szalajkai otthonunkban. Az illető arra is megkért, hogy a főparancsnok részére engedjem meg a vadászatot, mert Wöhler generálisnak a vadászat az egyetlen szenvedélye.

Így tudtuk meg, hogy a kastélyban lesz a magyarországi német haderők főparancsnokának főhadiszállása.

Hirtelen megérkezett egy lőszerraktár-parancsnokság is. Azokat is el kellett helyezni. Egyelőre a kastélyban helyeztük el ezt a magyar különítményt. A parancsnok tőlem kért tanácsot, hogy hol helyezze el a rengeteg lőszert. A fatelepre egy hatvannyolc kocsiból álló szerelvényt toltak be, tele lőszerrel. Mi lenne akkor, ha ezt a repülőket felfedeznék és felrobbantanák? Azt hiszem, hogy nem csak a falu pusztulna el, hanem Szilváson sem maradna egy ép ház sem.

A parancsnok az utak melletti fák alját akarta a lőszeres ládákkal megpakoltatni. Az erdei vasutat is fel akarta használni a lőszer szállítására. A telefon szinte szünet nélkül szólt, és valami fontos ügyben akartak velem tárgyalni. Láttam, hogy a leghelyesebben cselekszem, ha magam is lemegyek a kastélyba, és ottan beszélek a lőszerraktár parancsnokával, mert láttam, hogy csakis az ő segítségével menthetem meg a fuvarosainkat és fogatos gazdáinkat attól, hogy őket ki ne rendeljék a visszavonuláshoz, amely most már a mi Hazánk területén is szakadatlanul folyt.

Amikor a kastélyban a lőszerelhelyezésről tárgyaltam, telefonon ismét kerestek. Ezúttal a község főjegyzője keresett, hogy közölje velem az újabb riasztó hírt. Arról volt ugyanis szó, hogy az összes fogatnak be kell vonulni, és segédkezni a bélapátfalvai és nagyvisnyói vadászrezerváció szállításában. Előttem ült a parancsnok, kezemben a telefonkagyló, és nem lehetett késlekednem. Ha nem szállítjuk ki a lőszert, és azt megtalálják az ellenséges repülőket, akkor minden elpusztulhat.

Ilyenkor jó, ha az ember azonnal tud határozni. Közöltem a főjegyzővel, hogy Szilvás és Visnyó összes igáját lefoglalta a Lőszerraktár Parancsnokság, és így a két községből a parancsnok engedélye nélkül egy igája sem távozhat el. A parancsnok ijedten kérdezte, hogy mikor foglalta le ő az összes igát? Ekkor megmagyaráztam, hogy mi lenne, ha engednék eltávozni a fuvarosokat, és nem lenne senki, aki a lőszert a fák alá fuvarozná. Nem volt idő arra, hogy ezt a kérdést vele megvitassam, hanem nekem kellett helyette így határoznom.

A parancsnok megköszönte a gondoskodásomat, és én is örültem, hogy nemcsak a falut mentettem meg, hanem a fuvarosokat is visszatarthattam otthonukban. Ezután együtt adtuk ki a rendelkezést, hogy a fuvarosok hol jelentkezzenek munkára, mert azt mondtam, hogy előbb az utakat is rendbe kell hoznunk, hogy azok minden időben járhatóak legyenek még a súlyosan megterhelt szekerekkel és autókkal is.

Jaj, de jó lett volna most legalább két példányban meglennem, mert annyi volt az intézkedni való. A kidobolás eredményeképpen másnap korán reggel már gyülekeztek a fogatok a házunk előtt. Előbb mindenkit a Balog Miklós-völgybe irányítottam, majd a Tótfalusi völgybe küldtem. Mindenkinek ásót és lapátot is hoznia kellett, mert reájuk bízam az összes utak sürgős megjavítását. A fuvarosok, akik hallották, hogy nekik Lévára kellett volna menniök, mindent megtettek volna annak érdekében, hogy itthon maradhassanak. A fogatok legnagyobb része haza sem ment, hanem napokig az erdőben élt, nehogy valami nagyobb szállításra osszák be őket.

Persze a fuvarozással aztán nem sok volt a tennivaló. Eligazították a gesztenyefák alját, megjavították az utakat, behordták földdel a kátyúkat, megszórták az utakat kavicssal, és várták, hogy mit tudok még kitalálni a visszatartásuk érdekében.

Így folyt a lázas munka minden vonalon. Aztán az egyik napon megjelentek az angol Liberátor gépek, és kutatni kezdték a völgyeinket, hogy hol látnak valami nagyobb mozgást. Úgy látszik, hogy ők már tudták, hogy Szilvásváradon lesz a nagy lőszerraktár.

Én éppen az állomásra igyekeztem a kocsimon, amikor a gépek egészen alacsony repülésben végigsuhantak a nagyvasút felett, majd meglátva minket letértek eddigi útirányukról, és a kocsit követve felénk szálltak. Az emberek mindenütt az út árkaiban lapultak, és remegve várták a légitámadást.

Abban az időben Berecz bácsi volt a kisegítő kocsisom, mert Boros Laci nemrég tért haza láblövessel, és még állandóan kötözésre kellett mennie. Berecz igen meg volt ijedve, és arra kért, hogy álljunk meg mi is, és bújjunk el az árokban, amint azt mások is teszik. Én azonban tovább hajtottam, mert egyrészt tudtam, hogy az Úr kezében van az életünk, másrészt pedig arra is gondoltam, hogy ha most hirtelen megállítanám a kocsit, azzal még jobban magunkra hívnánk a figyelmet, és így még könnyebben felidézném a bajt.

Mindketten úgy vártuk a felénk repülő gépeket, mintha a legteljesebb békében élnénk. Az én nyugalmam Bereczre is hatott, mert ő sem félt egy cseppet sem. Három gép egészen alacsonyan elhúzott felettünk, de nem nyitott tüzet. Azt hiszem, hogy ezeket a pilótákat meglephette a viselkedésünk, és tetszett is nekik a mi magatartásunk. E gépek azután csatlakoztak a többi amerikai géphez, és átszállva Szilvás felett a Szalajka felé tartottak. Nemsokára hallottuk a robbanásokat a lakásunk felől. Magamat cseppet sem féltettem, de bizony a robbanások alkalmával kissé megborzongtam, mert lehetetlen volt nem gondolni az enyémekekre. Őket bizony erősen féltettem.

Az állomáson senkit sem találtam. Mindenki a pár hét előtt elkészített bunkerban volt. A robbanások megszűntével aztán előjöttek a vasutasok, és én is elintézhettem velük a dolgomat.

Most már siettünk haza. Otthon mindenki a repülőtámadásról beszélt. A gépek valószínűleg a siklót keresték, mert azt hitték, hogy ennek elpusztításával megakadályozhatják a Bükkön vélt nagyobb német erők utánpótlási vonalának használatát. E gépek vezetői, úgy látszik, a várgyakrai nyiladékokat gondolták a siklónak.

Amikor a repülőgépek jöttek, Évi és Béla éppen kint voltak a kertben. Ők is azonnal lefeküdtek, és csak akkor keltek fel, amikor a gépek megszabadulván bombaterheiktől ismét elrepültek. A bombarobbanások nálunk betörték pár ablakot a pincén és a turbinatelepen, de szerencsére a legtöbb ablak nyitva volt, és így semmi egyéb baj nem történt.

Amint megérkeztem, azonnal kimentem a gyerekekkel a bombakráterekhez, amelyek tulajdonképpen nem is a nyiladékokra, hanem a nyiladék déli oldalán az erdőbe estek. Ha tehát a siklónál is így találtak volna, akkor az sem jelentett volna nagyobb kárt. A bombaszilánkok akkor még forrók voltak, és láttuk, hogy milyen sebeket tudnak ejteni, amikor még egyes hatalmas fákat is derékba tudnak törni.

Ezután a támadás után a Lőszerraktár Parancsnokság sürgősen tovább állt. Erre azonban azért is szükség volt, mert a repülőtéradamás utáni napokban megérkezett a német főhadiszállás is Wöhler tábornok fővezérlete alatt.

A mi családjunkban ekkor már mindenki önállóan döntött arról, hogy meneküljön-e, vagy maradjon. Először csak én határoztam el, hogy feltétlenül maradok. A Nyugat felé menekülő magyarok egy része ezt erősen helytelenítette is. Volt olyan ismerősöm, aki ezt az elhatározást egyenesen hazafiatlannak is minősítette. A döntésemnek azonban elég nagy hatása volt, mert nem csak a mi családjunk kapott ettől a határozottságtól bátorságot, hanem az egész falu lakossága is.

A visszavonuló csapatok elbeszélése nyomán teljesen általánossá lett az a hiedelem, hogy az oroszok úgy viselkednek, mintha nem is emberek lennének, hanem valami megszállott gonosz lelkek, akik előtt sem a női erkölcs, sem az emberi becsület, az igazi humánus nem számít semmit, hanem minden szemérmest megcsúfolva becsstelenítik meg a fiatal és idős nőket, meggyilkolják az embereket, és amit lehet, azt elvisznek vagy tönkretesznek. Az oroszok kegyetlenkedéseiről olyan dolgokat állítottak ezek az emberek, hogy azok mielőttünk teljesen hihetetleneknek tetszettek. Hiába hivatkoztak arra, hogy ők mindezt a saját szemükkel sokszor látták, amint egy helységet ismét visszafoglaltak az oroszoktól, állításaiknak bizony nem sokan adtak hitelt.

A mi bizodaljunk nem abban volt, hogy bíztunk volna az emberekben és azok humánusában. Mi tudtuk, hogy a háború lerontja az erkölcsöket, mert az emberek sokszor úgy gondolják, hogy ma élnek, és lehet, hogy holnap már meghalnak, hát addig élnek a világukat, bármilyen árba is kerül ez akár nekik, akár másoknak. Mi tudtuk, hogy akik az Istent keresik, azoknak minden a javukra van. Mi tudtuk, hogy nekünk egy hajszálunk sem eshet le a mi menyeyi Atyánk akarata nélkül. Mi az Ő kezéből vettük a mi mostani feladatainkat és egész életünket, és csak egyre néztünk, hogy hűek maradjunk Őhöz, és mindent megtegyünk, amire Ő indít bennünket, és ami mindig megfelel a mi népünk érdekeinek is.

Mindez nem zárta ki azt, hogy minden szükséges óvintézkedést megtegyünk a gyermekeink és cselédlányaink, valamint szomszédaink érdekében. Említettem már, hogy előbb arra gondoltunk, hogy valamely barlangban rejtjük el gyermekeinket. Amint ezt a községben megtudták, sokan jelentkeztek, hogy ezen akcióban társulnának velünk. Mivel azonban az Istállós-kő barlangja messze van tőlünk, később a tufabarlangot akartuk kimélyíteni és lakhatóvá tenni, végül is a lakásunk alá építettünk egy bunkert.

A munka már javában folyt, amikor a főhadiszállás Szilváásra érkezett, és elfoglalta a helyét a kastélyban. A tábornok azután személyesen előadta azt a kérését, hogy délutánonként az erdőben vadászgathasson. Én természetesen ilyen engedély megadására nem voltam felhatalmazva, viszont a kérés teljesítését nem lehetett megtagadni sem. Mivel pedig tudni akartam, hogy a németek milyen vadat ejtenek el, magam ajánlkoztam arra, hogy a tábornokot elkísérem a cserkelésekre. Ebben maradtunk tehát.

Ő minden délután feljött hozzám a kételtű kocsián, hogy puszkacsőre kapjunk valamit. Néha a hadsegédje, valami német gróf is elkísérte, de legtöbbször egyedül jött. Az első napon felmentünk a tóri lakás mellett, és a lábában sikerült is meglátnunk egy igen szép bikát, azaz csak az agancsát, és rögtön megállapítottuk, hogy a bika egy kapitális 14-es, amely éppen a legkitűnőbb trófeát adná a szerencsés elejtőjének. A bika testéből sajnos csak a hasi részek

voltak jól láthatók, míg a "Blatt"-ja az egymás mellett sűrűn álló bükk- és tölgyfák által takarva volt.

A tábornok igazi vadász volt, aki nem akarta, hogy lövése nyomán a vad sokáig kínlódjék, és talán kilométereket tegyen meg sok szenvedés között, és ezért inkább nem lőtt, mintsem egy csúnya haslövést adjon le. Ez a korrekt vadászmagatartás minden tiszteletet megérdemelt, mert hiszen a vadászat olyan időben történt, amikor bízvást lehetett arra számítani, hogy a bika hamarosan vagy a vadászok, vagy a front zsákmánya lesz. Az igazi vadász mindig a vadászetika alapján jár el.

És e sikertelen cserkelés után mintha a vadászszerencse végképpen elhagyta volna a tábornokot. Egyik délutánt áldoztuk a vadászatra a másik után, és nem sikerült semmi. A tábornok soha sem volt türelmetlen, és minden vadászatot a sikertelenség ellenére is igen sokra értékelt.

Közben néha megkérdezett a politikai véleményem felől is. Én nyugodtan és őszintén megmondtam, hogy a Krisztusé vagyok, és semmi erőszakot nem helyeslek. Azután azon csodálkoztam, hogy hogyan lehetett egy ilyen korrekt embernek éppen Szálasisal kötni egy nagy horderejű megállapodást. Ezután a tábornok megkérdezett, hogy mi a véleményem Szálasisról? Azt feleltem, hogy nem tartom őt egészen beszámítható embernek. Azután elmondtam neki egy esetet, amit magam egy szem- és fültanútól hallottam. Szálasi egy ízben több kiváló mérnököt hívott meg vacsorára, hogy velük a politikai helyzetről beszéljen. Az egyik mérnök meg találta kérdezni, hogy neki tulajdonképpen mi is a programja? Erre Szálasi, mindenki legnagyobb megrökönyödésére, azt felelte, hogy a program: Szálasi. Hát ennél silányabb programot se tudnék elképzelni!

Ekkor aztán kiderült, hogy Wöhlernek is igen rossz véleménye volt erről az emberről. Ő is felsőbb utasításra cselekedett, amikor vele tárgyalt és segítette abban, hogy uralomra jusson. Neki sajnos nem volt más választása.

A tábornoknak nagyon közvetlen volt a modora, és velem is szívesen elbeszélgetett a munkáskérdésről, az üzemünkről, a szociális megoldásokról. Amikor a beszélgetéseinkből megtudta, hogy én is szoktam szociális kérdésekkel foglalkozni, megígérte, hogy egy a közeljövőben a főhadiszállásra érkező náci ideológusukat majd nálunk fog elszállásolni. Mint mondta, ő is szeretné megismerni elgondolásaimat, mert a lefolyt beszélgetések után azok felkeltették az ő érdeklődését.

Bécsből már másnap csakugyan megérkezett egy Winter-Láczy nevű civil egyén. Az elgondolásaimról nekem volt egy rövid németnyelvű feljegyzésem, amelyet a hozzánk beszállásolt Winter-Láczy többször is figyelmesen elolvasott. Ő azután erről beszámolt az O.B.-nek (Ober-Befehlshaber^a).

Nekem az elgondolásról azt mondta, hogy az tulajdonképpen a legjobban a kommunizmushoz hasonlít, viszont biztosított afelől, hogy azt az egész német nép szívesen elfogadná. Szerinte az én elgondolásomban is megvan a tőkének a köztulajdonba vétele, ha azt a valóságban nem is mondja ki. A tőke hozama feletti intézkedés, az üzem irányításában való aktív részvétel már mind azt mutatja, hogy a tőke végeredményben csupán névlegesen bírja az üzemet, mert az voltaképpen a dolgozók irányítása alá került.

A döntő különbség a két rendszer között mégis éppen itten van. Amíg ugyanis a kommunizmusban, amikor a tőkét beolvasztják az államvagyonba, megvan annak a lehetősége, hogy az uralmon lévők államkapitalista módon irányítsák minden üzem életét, addig ez a rendszer valóban alulról épül fel. Ahogy az élő organizmus fokozatosan építi ki a legszükségesebb szerveket, miközben egyre nagyobbra nő és kiteljesedik, úgy e rendszer is az

^a Főparancsnok

üzemekben élő és dolgozó emberek jólétén keresztül építi ki az egész társadalmat és államot. Mivel pedig e rendszer senkitől semmit sem vesz el, hanem a közösérdekűség révén minden erőt az állam építésébe kapcsol be, a legnagyobb szilárdságra és fejlődésre is számíthat.

A két rendszer között ott is nagy különbség van, hogy míg a kommunizmusnál a tőkével szemben megnyilatkozó gyűlölet a döntő faktor, és emiatt a kérlelhetetlen harc az életeleme, addig az organikus százalékos rendszer a közösérdekűség igazi béketörekvésének alapján áll.

Amikor e rendszernek az Organikus Százalékos Rendszer nevet adtam, nem kívántam kifejezésre juttatni azt a meggyőződésemet, hogy ez ugyanakkor - a benső szeretet indítékát tekintve - a keresztyénség gyakorlati életmegnyilvánulását is tükrözni óhajtja. Nem említettem meg ezt azért, mert az a meggyőződésem, hogy e rendszerrel sem a mohamedanizmus, sem a buddhizmus, és semmi más etikai alapon nyugvó szellemi célkitűzés sincsen ellentétben.

A náciizmus természetesen materialista módon mérlegelte az elgondolást, és nem volt kíváncsi annak szellemi nevelő hatására.

Hogy ez a rendszer bennem fogamzott meg és kristályosodott ki, az természetesen nem véletlen volt. Én ezt nem is tekintem úgy a magaménak, mintha azt én teremtettem volna meg. Azt hiszem, hogy mindez a gondolat annak a szeretetnek a szüleménye, amely mindig mindenkinek és mindennek a javát óhajtja. Ezért született meg e rendszer újszerű pedagógiája is, amellyel a legkisebb erővel a legnagyobb eredményt akarja úgy elérni, hogy annak azonnal etikai értelmet és alapot is adjon.

Ha erről első tekintetre mindenki mégis azt hiszi majd, hogy a gondolat kommunista, úgy bizonyos tekintetben magam is igazat kell hogy adjak az így gondolkodóknak. Ez a kommunizmus azonban alapvetően más, mint amit a magukat kommunistáknak vallók űznek.

Mi azt mondjuk, hogy minden az Istené, és ezzel valóban a alapjaiban támadjuk a pogány eredetű magántulajdon elvét. Valljuk ellenben a sáfársági tulajdon elvét is, amely azonnal igen magas etikai alapot ad a reánk bízottakkal való gazdálkodásnak. Amennyiben tehát ez az etikai alap megvan, úgy mindenkinek az az érdeke, hogy az döntő módon érvényesüljön is, míg a materialista alap éppen arra serkent, hogy esetleg még mások kárán is a magam hasznán fáradozzak. Az igazi keresztyén kommunizmus éppen ezért ellenszenves a materialista kommunizmus számára, mert leleplezi annak öncélúságát és imperialista voltát.

Wöhlerrel tovább jártuk a Bükköt. Általában csak ketten mentünk vadászni, mert így tudtunk a legzajtalanabban haladni és cserkészni. Sokszor előfordult, hogy a partizánok golyói süvítettek a fejünk körül, de mindez minket nem izgatott. Az volt azonban a feltűnő, hogy sokszor láttunk egy különösen nagy német bakancs-nyomot, és ilyenkor a tábournok mindig azon bosszankodott, hogy a reá vigyázó őrnagy már megint megtudta, hogy merre fogunk menni. Ő aztán átkémlelte a terepet, nehogy az ő szeretett tábournokának bármi baja is történhessen. Arra az őrnagy már kevésbé gondolt, hogy ezen elővigyázatossággal összefüggő kószálásával a mi vadászatunkat is lehetlenné tette.

Amikor már napok óta hasztalan vadászgattunk, megpróbálkoztam a hajtóvadászattal is. A Bácsó völgyét hajtottuk a Kelemenszék felé, de hiába állítottam a tábournokot a legjobb helyre, a hajtásban lévő kapitális bika mégis inkább visszatört ahelyett, hogy az ő irányában próbált volna menekülni, és az ugyancsak a hajtásban volt szép vadkan is oldalra tört ki. Ezt azután egy másik német vadász, aki a kitörés helyéhez közel állt, nagy vadászlázában elhibázta.

A tábournok, mint már említettem is, igen kedvesen és közvetlenül viselkedett mivelünk szemben. Amikor például meglátta Pétert, aki ekkor még 5 éves sem volt, azonnal kötekedni kezdett vele, és úgy tett, mintha ő félne Pétertől. Olyan kedves volt látni, ahogy a hatalmas ember mind jobban a sarokba szorult, mert Péter meg volt arról győződve, hogy az ő ereje az, amely a tábournokot hátrálni készíti. Mulatságos volt, amikor arról panaszkodott, hogy Péter

mennyire erős, és hogy ő mennyire nem bír vele. Ilyenkor aztán Péter még nagyobb erővel iparkodott Wöhlerrel teljesen a szoba sarkába szorítani. Így játszott a német haderő magyarországi főparancsnoka egy kicsiny fiúval a háború kellős közepén.

A Vörös Hadsereg csapatrészei egyre gyakrabban jelentek meg a bükki munkásszállásokon. Néha én is felmentem a munkásaimhoz, és akkor csodálkoztam azon a rengeteg nyomon, amit a Bükk fennsíkján találtam. A nyomok formájáról azonnal fel lehetett ismerni, hogy azokat orosz vagy német csizmák nyomták-e a hóba, és elképedtem azon, hogy mennyi ott az orosz nyom.

A munkások aztán be is számoltak arról, hogy hogyan élnek ők a fennsíkon. Az egyik este pár német téved be hozzájuk, majd máskor oroszok látogatnak el 30-40-es csoportokban. Mindkét fél mindig azon csodálkozott, hogy ők még nem mentek haza, és tovább dolgoznak, mintha nem is lennének a két front között. A munkásokkal mindkét fél igen barátságosan bánt. Az oroszok igen kíváncsiak voltak reám, hogy milyen ember lehetek, ha a munkások annyira szeretnek, és olyan teljes bizalommal viseltetnek irányomban. Azt persze nem árulták el ők se senkinek, hogy tudták, hogy én vissza akarom tartani őket.

Egy délután a tábornok nem a rendes kételtű autójával jött fel hozzám, hanem egy páncélkocsival. Nem is egyedül jött, hanem velem volt a hadsegédje, és két talpig felfegyverzett gránátos katona is. Éppen a bunkerásóknál voltam, amikor megérkeztek. Wöhler azonnal félrehívott, megmutatta a térképet, és megkérdezett, hogy lehetségesnek tartom-e, hogy nagyobb orosz csapatok jöttek fel a Bükk fennsíkjára. Erre én megkérdeztem, hogy Vörös Hadsereg milyen szállító eszközökkel közlekedik, mert szekerekkel egész nyugodtan fel lehet jönni Répáshuta felől. Ekkor ő elmondta, hogy azt a jelentést kapta a Bükkről, hogy az oroszok már fent vannak a fennsíkon; ő ugyan felküldött egy kisebb különítményt az oroszok visszaszorítására, mégis számolni kell azzal, hogy egy-két óra múlva már ide is le fognak jönni.

Azután megkérdezett, hogy egyébként mára milyen tervem volt. Én aztán elmondtam, hogy ma a Középbércet szerettem volna a fiaimmal meghajtani, míg őket oda akartam felállítani, ahol az első alkalommal azt a kapitális bikát láttuk a tóóri lakás melletti lópálya mellett. A tábornok félreértett engem, és azt hitte, hogy a fiúk már fel is álltak a hajtás megkezdésére, és a megadott időpontban a hajtást meg is kezdik. Ezért kijelentette, hogy ha már ilyen előkészületeket tettem, akkor sem a fiaimat nem szabad feleslegesen fárasztanom, sem pedig nem lenne vadászias, ha a felvert vadat nem fogadnánk kellő vadász tisztelettel. Ő erre a lehetőségre is számított, és bár a hadsegédje már otthon is erősen tiltakozott ezen utolsó vadászat ellen, mégis ő nem akarta megszegni a szavát, viszont azért hozta magával két katonáját, hogy amíg mi vadászunk, addig ők feltartóztassák a szalajkai völgyben lefelé ereszkedő ellenséget.

Hát Wöhlerrel csakugyan lehetett tanulni hidegvért és bátorságot! Én azonban ekkor közöltem vele, hogy a fiaim várják ugyan az indulási parancsot, de még itthon vannak, és ők is a mi elindulásunk után indulnak el a hajtásba. Wöhler csak ekkor fújta le a vadászatot, és búcsúzott el meleg szeretettel mindnyájuktól.

Ő tudta, hogy én nem vonulok vissza, hanem helyben maradok annak ellenére is, hogy a tisztjei mind azt ajánlották, hogy mentsem a hátszögbe a családomat és magamat. Mi erről már egy alkalommal beszélgettünk is egymással, és akkor ő is azt mondta, hogy az én helyzetemben ő sem cselekedne másképpen. Akkor azonban arra is kért, hogy ezen véleményét senki előtt ne hangoztassam.

Wöhler tisztában volt a háború kimenetelével, de mint hadsereg-főparancsnok erről másnak nem nyilatkozhatott ilyen őszintén. Láta azonban azt is, hogy egy menekülés nyugat felé nehéz helyzetbe hozhatná az egész családunkat, míg így, ismerve Istenbe vetett bizalmunkat,

ő is nyugodtan reá bízhatott minket. Ez a vadászat tehát elmaradt, és így én is nyugodtan készülhettem a faluban tartandó bibliaórára.

Amikor aztán eljött az indulás ideje, mi is elbúcsúztunk az ott maradtaktól. Számítva pedig arra, hogy közben az orosz előőrsek is megérkeznek, megtanítottam a visszamaradtakat pár üdvözlő orosz kifejezésre, meg hogy hogyan mondják, hogy én nemsokára visszajövök, majd mi is elindultunk a faluba, hogy megtartsuk a bibliaórát.

A bibliaórát a szokott módon tartottuk meg. Azt hiszem, hogy a résztvevőkre jó, megnyugtató hatással volt az, hogy mi az adott körülmények között is lejöttünk, és nem maradtunk otthon. Hazafelé jövet azonban már minden útfordulónál vártunk arra, hogy találkozzunk az első orosz járőrökkel. Természetesen én mentem elől, míg a többiek pár lépés távolságban követtek engem. Sehol senki! Aztán megérkeztünk haza is, de senkivel sem találkoztunk.

Otthon azután elbeszélték, hogy Bélát egy motoros német járőr elvitte a Szalajkába, mert onnan várták az oroszok támadását. Ők is mindössze egy csellengő magyar menekült katonát fogtak el, de azt is szabadon engedték.

Ki hitte volna akkor, hogy a németek még hetekig fogják tartani ezt a helyet, amikor már csaknem mindenfelől körül voltak zárva. A tisztek még mindig egy csodafegyverben reménykedtek, amelynek bevetése egyszerre megfordítja a háború sorsát.

A német főhadiszállás kiürítése után egy divízió parancsnoksága került a kastélyba. Amikor Wöhler tábornok elrendelte, hogy az erdei vasút hadiszállításra igénybe vétessék, azt hittem, hogy a Bükk-fennsíkon nagyobb német erők lesznek. Ennek következtében nagyobb anyagszállításra voltam elkészülve. Ezt viszont csak úgy tudtam biztosítani, ha a legnagyobb munkáslétszámmal a fakitermelést a maximumra fokozom, és ugyanakkor megfelelő fuvarosokat is munkába állíthatok.

Akkor jött aztán a meglepetés, hogy a Bükkre úgyszólván semmit sem kellett a németeknek felszállítani. Először azt hittem, hogy ők a szállítást teherautókon bonyolítják le, később azonban rájöttem, hogy a németeknek nagyon kicsi a haderejük a Bükkön. Persze mindezt nekem nem kellett hivatalosan is tudomásul vennem, hanem úgy készültem, mintha már a közeljövőben nagyobb csapatoknak az élelmezését kellene a mi vonatunkon ellátnunk.

Közben Visnyóról értesítettek, hogy a zobói vágásban egy konda vaddisznót csapáztak. Tudva azt, hogy egy vaddisznóvadászat milyen kedves szórakozást nyújt az igazi vadásznak - és mivel ígéretem kötött Wöhlerrel szemben, hogy amennyiben vaddisznót észlelünk valahol, azt vele közölni fogom - elmentem a kastélyba, és kértem a bejelenttetésemet a divízió parancsnokánál. Hát ez a porosz ezredes aztán alaposan megvárakoztatott. A folyosón sétálgattam, és még csak le sem tudtam ülni sehol.

Eközben megnéztem a dombormű térképemet, amelyet valamikor a turistáknak ajándékoztam. Ők aztán azt az engedelmekkel vasba öntötték és újra színezték, majd ismét a bánkúti menházban helyezték el. E térképpel találkoztam most újra a kastély folyosóján. A bükki hadihelyzet e térképen pontosan krétával volt berajzolva.

A parancsnok kb. 2 órai várakozás után kijött, és megkérdezte tőlem, hogy mit akarok. Én előadtam, hogy az O.B.-vel szeretnék telefonon beszélni, vagy ha ez nem lehetséges, úgy arra kérem őt, hogy közölje vele, hogy van egy konda vaddisznónk, és szeretnénk, ha eljönne egy hajtóvadászatra. Az ezredes csaknem a szemembe nevetett, amikor megkérdezte, hogy én hogyan képzelem el, hogy a főparancsnok lejöjjön az első vonalban lévő divízióhoz, és ottan még vadásszék is?

Megmondtam, hogy engem e bejelentésre az O.B.-nek tett ígéretem köt, azt viszont, hogy ő erre mit válaszol, bízzuk őreá. Ekkor felhívták őt telefonon, és akkor bámult csak nagyot,

midőn hallotta, hogy a főparancsnok másnap valóban itten lesz, és a vadászat résztvevőinek meghívására engem kért fel.

E beszélgetés után az ezredes azt sem tudta, hogyan kedveskedjek velem. Nemcsak hogy azonnal behívott a saját szobájába, hanem udvariasan leültetett, és még a családi viszonyaink felől is érdeklődött, mintha valóban olyan fontosnak tartotta volna, hogy minden körülményünket alaposan ismerjen. Aztán, mintha csak az én kegyeimet akarta volna kiérdemelni, elmondta, hogy van nekik egy nagyszerű térképük, amelyet lehet, hogy még nem is láttam, ez bizonyára fog érdekelní engem, aki itten a nagy erdőgazdaságnak vezetője vagyok.

Persze az én dombormű térképemhez vezetett. Mikor azután arra kértem, hogy nézze meg a mű készítőjének nevét, és meglátta az én nevemet, akkor lepődött meg a legjobban, és kissé restelkedett is azon, hogy ő éppen az én térképpemmel akart dicsekedni.

Wöhler pontosan megjelent a megbeszélrt helyen. A Zobó hegyre együtt mentünk, ismét messze magunk mögött hagyva a többi, nálunk jóval fiatalabb magas rangú tisztet. Útközben néha hátrafordultunk, hogy megnézzük a többi vadásztársunkat, és akkor egy kis rezignációval mondta, hogy milyen fáradtan, öregesen ballagnak utánunk a többien, mintha nem is mi lennénk a legöreggebbek, hanem ők. Ekkor ismertem meg valamit a tábornok lelkületéből is. Elmondta, hogy csak az lehet fiatal és munkabíró, akinek nemes eszményei vannak, aki nem csak önmagának él, hanem mindig másokra is gondol.

Sajnos a vadászat most sem hozott számáram eredményt. A vaddisznó konda valóban ott volt, ahol nekünk jelentették, de az első hajtásra a nagy zobólápai fiatalosból nem jöttek ki, hanem visszatörtek. A második hajtásnál már sikerült őket kizavarni, de akkor meg oldalra törtek ki, és a legjobb állásokhoz, ahová éppen a legelőkelőbb vadászokat állítottam, nem jött ki semmi.

Wöhler igen nagyra értékelte a vadászat egész megrendezését. Az ő állása felől jól látta a konda mozgását a sűrűben, és igen élvezte az egész helyzetet. A zúzmarás fiatalosban jól lehetett látni a konda mozgását, mert amerre elmentek, ott mindig megrázták a csemetéket, és azokról szinte záporozott a zúzmará. Néha aztán feltűnt egy-egy nagyobb fekete folt is, és így végeredményben ha nem is jutott lövéshez, az egész vadászat rendkívül nagy élvezetet nyújtott neki.

A hajtás után aztán együtt mentünk a divízió-parancsnokságra, ahová uzsonnáram voltunk hivatalosak. Amikor a kastély lépcsőjén együtt haladtunk felfelé, egy százados jött velünk szembe. Ez a tiszt már többször kért arra, hogy lőhessen valami vadat, de erre eddig még nem volt alkalmunk. Amint most meglátott felfelé haladni, ismét szólt, hogy mikor megyünk vadászni? Én ekkor már egy lépéssel lemaradtam, hogy a tiszt el tudjon mellőzni bennünket, és ő ottan állt a főparancsnok mellett, aki most is a maga egyszerű katonazubbonyába volt öltözve, és mindössze a csizmanadrágján lévő vörös sáv jelezte magas rangját.

Hoffmann századosnak azt feleltem, hogy a kérdésre a főparancsnokától kérjen választ, és közben rámutattam a mellette álló Wöhlerre. A tiszt ijedten nézett maga mellé, és ekkor ott látta az O.B.-t. Bocsánatot kért a figyelmetlenségéért, amiből Wöhler semmi kázust sem csinált, sőt ellenkezőleg, megdicsérte a fiatalembert, hogy ilyen nemes sportot kedvel ő is, és jó vadászatot kívánt neki.

Wöhler a lépcső végén egy őrmester fogadta mereven kinyújtott karral és "Heil Hitler" üdvözléssel. A tábornok semmit sem válaszolt, hanem még egy-két lépést tett felfelé, majd amikor már közvetlenül az őrmester előtt állt, akkor mindkét kézzel megragadta a torkát, és azt kérdezte: "Megkapjuk-e a kávékat, vagy sem?" Érdekes volt megfigyelni, hogy a katonának előbb riadt arca hogyan változott hirtelen boldogan mosolygóvá, és milyen örömmel szaladt el azonnal, hogy intézkedjék az uzsonna tálalásáról.

A parancsnoki irodában terítették meg részünkre. 1944 december hatodika volt. A mennyezetről lelógó adventi koszorú a hagyományos gyertyákkal jelezte, hogy a megelőző este advent ünnepét ülték a divízióparancsnoknál.

Az ezredes beteg volt, és az ügyeket két alezredese vezette, akik kedves kedélyességgel fogadtak bennünket. A sok telefon csaknem szakadatlanul szólt. A két tiszt alig tudott velünk törődni, mert mintha hozzájuk lettek volna növe a telefonkagylók, egyre azokat hallgatták.

A tábornok kinézte, hogy hol van a két legnagyobb csupor, és mi gyorsan odaültünk melléjük, nehogy az uzsonnánál éhen maradjunk, mint mondta. Nemsokára hozták is már a valódi, finom kávéból készített kávé. Hogy ezek a németek a jót is hogy el tudják rontani az ő "Blümchen"-ükkel^a, hát az valami csodálatos. De ha az ember vendégségben van, akkor ne kritizáljon!

A tábornoknak ragyogó kedve volt. Eltréfálkozott a divíziós tisztekkel, hogy értik-e már a visszavonulás hadi művészetét? Mert bizony nem kis dolog az, hogy a visszavonuló fél irányítsa a hadműveletek időrendjét!

Az egyik tiszt, aki majd kidagadt a nadrágjából, minduntalan felugrott az asztaltól, és fogadta a telefon-jelentéseket. Amint a másik asztalra ráhajolt, a feneke majd kicsattant. Látja ezt a tábornok, és int nekem, hogy milyen jó lenne erre a nagy feszülő ülőalkalmatosságra egy alaposat odasomni. Többször is felemeli a kezét, és mozdulataival mutatja a tréfás szándékot, de aztán végül is körülnéz, meglát egy üres papírkosarat, és azzal legyinti meg a tiszt feszülő alsó fertályát. Persze nevetve rögtön meg is jegyzi, hogy ennek a kísértésnek lehetetlen volt ellenállnia. Volt ottan nevetés, kacagás.

Egyszerre azonban csak azt halljuk, hogy a telefonáló tisztnek aggódóvá válik a hangja, és azt mondja, hogy "Das ist schrecklich unangenehm"^b. Úgy látszik, valami nagy és kellemetlen dolog történhetett.

Wöhler rögtön megkérdezi, hogy mi a baj. Erre az alezredes jelenti, hogy a telefonértesítés szerint az oroszok tízezer emberrel Siroknál áttörték a németek vonalát, és északnyugat felé haladva félős, hogy elérik Salgótarját, amikor is egyesülhetnek az északi részen előretört orosz csapatokkal, és az egész német sereget katlanba zárják, melyben a Sirok-Salgótarján vonaltól keletre lévő német egységek könnyen megsemmisülhetnek.

Wöhler nem hagyta el sem a hidegvére, sem a jókedve! Egy nagyot nevetett, majd bejelentette, hogy éppen tegnap kapott 2000 gyalogos erősítést. Ezek jó hannoveriek, akikből küld majd a divízióknak 100, azaz száz embert, és ugye ezekkel hamarosan helyre lehet hozni a hibát? A tisztek nagyon megörültek e segítségnek, és azonnal a legnagyobb derűlátás váltotta fel az előbbi aggódó hangulatot. Ők is biztosra vették, hogy ennyi katonával mindent rendbe tudnak hozni. Azonnal mentek is a telefonon a rendelkezések, és én csak bámultam! Hát lehetséges ez? De a hangulat ismét derült lett, és semmi sem mutatta, hogy Siroknál valami baj történt, és ennek súlyosabb következményei is lehetnek.

Wöhler az uzsonna után az autóján hazavitt, ismét megköszönte a fáradozásaimat, Lilyt megajándékozta egy kiló szemes kávéval, amit mi ekkor már évek óta nem láttunk, majd ismét szívélyesen elbúcsúzott.

Még kimentünk a Horotnába, Szalajkába, és én tartottam akkor attól, hogy észreveszi a drótkötélpálya végállomásához szállított hadianyagot és élelmiszert, amelyek talán éppen azt a célt szolgálták volna, hogy egy partizánmozgalmat elősegítsenek. A holmik körül több nyilas serénykedett, s ez feltűnt neki. Kérdésére aztán elmondtam, hogy tegnap hoztak ide valami 60

^a Blümchen-Kaffee: olyan híg feketekávé, amelyen át a csésze fenekén levő virágminta is látszik

^b Ez szörnyen kellemetlen!

szekér ilyen holmit, de nem tudom, milyen céllal. Ő aztán azonnal intézkedett, hogy pár autó onnan mindent elszállítson, persze annak kivételével, amit már a nyilasok széjjelhordtak.

Pár napon át aztán egymást érték a kihallgatások. A nyilasok engem tettek felelőssé ezen anyag ideszállításáért. Ki volt az a Aranyossy százados, aki mindezt a dolgot ide szállította, és mi volt a célja vele? Persze én tudtam erről a dologról, de mivel láttam, hogy a nyilasok is észrevették ezen anyagok szállítását, hát az egész dologról levettem a kezemet, és megtiltottam az embereinknek is, hogy bármihez is hozzányúljanak.

Forró napok

Nehéz idők voltak! Azt hiszem, hogy azért nem lett soha semmi bajom, mert cselekedeteimben mindig azt néztem, hogy azok megegyeznek-e az Úr akaratával. Ezért tudtam pártatlan maradni akkor is, amidőn mindenki az erősebb fél kegyeit kereste. Úgy láttam, hogy őszinteségem, viselkedésem Wöhler megbecsülését is kivívta. És ő később mégis halálra ítélte!^a

A csapatok visszavonulása egyre tartott. Most már naponta új és új meglepetések értek bennünket. Hallottuk, hogy a szarvaskői alagutakat és hidakat a németek felrobbantották, és Eger már napok óta az oroszok kezén van. Az egyik nap egy autó állt meg a házunk előtt, és abból egy magas, fiatal tiszt szállt ki. Jobban megnézve az illetőt látom, hogy a gazdámnak a legidősebb gyermeke, Károly örgróf jött meg.

Mi hozhatta őt vajon ilyen nehéz időben mihozzánk? Azonnal elmondta, hogy csak nagy kerülővel tudott Szilváásra jutni, mert az oroszok Egerben vannak, és így neki csak az ózdi úton lehetett ide jutnia. Ő azért jött - mondta - mert a család legértékesebb ékszerét nem akarta Pesten magánál tartani, viszont senki másra nem merte bízni, hát elhozta hozzám, hogy én rejtsem el valami jó helyre.

Ilyen célból már mások is voltak nálunk. A gyógyszerész a legfontosabb gyógyszereket akarta megmenteni a kiürítés elől, mások rádiót, élelmiszert stb. hoztak hozzánk. Nekünk az volt az elvünk, hogy semmit sem rejtünk el, mert hiszen mi magunk vagyunk az Úr oltalmába rejtve. Végül azonban mi is elástuk az egyik fürdőkádunkat, és azt megtöltöttük búzával, hogy a front átvonulása után ne maradjunk kenyér nélkül.

Károly megmutatta a magával hozott családi ékszert, és bizony az nekem egy cseppet sem tetszett. Képzeljünk el egy páncélszerű arany nyakéket, amely egymás fölé helyezett három sor 3 x 3 cm. nagyságú és keresztben is megerősített arany négyzetekből áll. A négyzeteknek arany keretei és keresztpántjai kb. 4-5 milliméteres tömör rudakból álltak, és minden összeillesztés helyén egy-egy gyémánt ült szép foglalásban. A legnagyobb gyémántok az átlós keresztezéseknél voltak elhelyezve. Az egész ékszer ragyogott a sok csillogástól, de magamban elgondoltam, hogy milyen kellemetlen lehetett azt viselni, mert az illető magas nyakú hölgynek úgy kellett e dísz alatt tartania a nyakát, mintha nyársat nyelt volna.

Károly szerint ez az ékszer többet ért, mint az egész szilvási uradalom, beleértve annak minden épületét és teljes felszerelését is. Milyen materialista értékelés! Eszembe jutott az Ige, hogy mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de lelkében kárt vall! Avagy micsoda váltságot adhat az ember az ő lelkéért?

Engem az ékszer egy cseppet sem hozott ki a sodromból, és nyugodtan mondhatom azt is, hogy nem érdekelt. Igen, sokkal jobban érdekelt engem egy ember élete, mint ez a horribilis értéket képviselő ékszer.

^a Erről a harmadik kötetben lesz szó.

Károlynak megígértem, hogy az ékszer úgy fogom elrejtetni, hogy azt rajtunk kívül senki sem fogja megtalálni. A fiút aztán a földszinti sarokszobában helyeztük el, ahol az én irodám is volt. Nézegette a fegyvereimet, és az asztalfiókból kihúzta a Frommer pisztolyt is. Figyelmeztettem, hogy az csőre van töltve, de ő letorkolt, hogy ért ő annyira a fegyverekhez, hogy senkinek sem kell a meggondolatlansága vagy ügyetlensége miatt az életét féltenie.

Hát ez megint a régi gögös Wenckheim^a hang volt, mely nem tűr semmi jóindulatú figyelmeztetést sem magával szemben. Mégis, alig kezdte nézegetni a fegyvert, az egyszerre elsült, és a golyó alig néhány centiméterre került el a fejemet, és úgy fúródott a falba.

Elképzelhető volt az ijedelve, hiszen csepp híja volt, hogy agyon nem lőtt. Én aztán szépen kitisztítottam vele a revolvert, és nagyobb elővigyázatra intettem az ilyennel való bánás esetén. Lily is ijedten sietett le az emeletről, ahová felhallatszott a fegyver durranása. Nem beszéltünk arról, hogy hogyan történt a dolog, inkább megmutattuk neki is a drága ékszer. Aztán sorba nézték azt a nagyobb gyerekek és az anyósom is, hiszen még egyikük sem látott ilyen drágaságot.

Károly már másnap megnyugodva távozott, én pedig Évit és Bélát beavatva a kincs elrejtésének tervébe, az ékszer egy nagyobb befőttesüvegbe helyeztem, majd késő este kivittük azt, és egy méterrel a bunker bejárata előtt ásott lyukba rejtettem. Aztán alaposan letaposva a földet, még kitoltam a bunkerből pár talicska földet, és így a hely ugyanolyan lett, mint volt az ékszer elrejtése előtt.

Hogy éppen e helyre rejtettem a kincset, azt az indokolta, hogy ha valaki lent jár a jégverem előtt, és hirtelen meglátja a bunkerünk nyílását, akkor bizonyosan nem a bunker előtt fogja szuronyával a földet piszkálni, szurkálni, hanem azonnal arra fog gondolni, hogy vajon odabent nem rejtettek-e el valami nagyobb értéket, és bent kezdi majd meg a kutatást.

Egy napon aztán a németek kötelezték az egész falut, hogy az állomás mögötti dombokon ásson sáncot a németek hátvédjei számára. Mi sem akartuk kivonni magunkat semmiféle munkából, amelyre a község lakosságát kényszerítették. A németek pontosan elmagyarázták, hogy a lövészárkokat hogyan kell vezetni és ásni, és én mindebből már megállapítottam, hogy ők az oroszok támadását a Bükk felől várják, és Csermely felé készülnek visszavonulni. Voltaképpen azonban még akkor sem hittük, hogy nálunk is lesznek harcok, és szabályos front is fog kialakulni.

Egy este, amikor éppen két német tisztet hoztak hozzánk, hogy részükre szállást biztosítsunk, egy zsidó munkaszolgálatos állít be hozzánk. Elmondta, hogy ő is azok között a munkaszolgálatosok között volt, akiknek én múltkor a sorsa felől érdeklődtem. Akkor megtudta a nevemet, és most eljött, hogy őt vagy megmentsem, vagy adjam át a németeknek, ha nekem ez így jobban tetszik. Ő nem akar már tovább visszavonulni, és kérte, hogy rejtjük el. Ő a legszívesebben az oroszokhoz menne át, de nem ismeri a vidéket. Nekünk sem akar azonban kellemetlenkedni a jelenlétével, és mivel neki már minden mindegy, a döntést az ő ügyében egészen ránk bízta.

Amíg a két német tisztet vacsorával láttuk el, azalatt a munkaszolgálatos is kapott jó meleg ételt, mert rendkívül ki volt éhezve, aztán adtunk neki útravalót is, hogy pár napig az erdőben rejtőzködjék. Éjszaka azután Béla kikísérte őt a tóoromjai etetőhöz, és a megbeszélés szerint meghagyta neki, hogy ha fázik, akkor csak felfelé menjen, nehogy lefelé menve Bélapátfalvára jusson, és ismét a németek kezébe kerüljön. Azonban hiába magyaráztunk meg neki mindent, mert ő mégis lefelé tartott, és Bélapátfalván ismét a németek kezébe került. Még igen nagy szerencséje volt, hogy azok egyáltalán nem bántották.

^a Wenckheim: az örgrófné családjára való utalás

A sáncásás pár napig tartott. Külön kellett gépfegyver-fészeket készíteni, sőt még tábori ágyúnak való helyet is ástunk. Minden ilyen, a domb gerincén inneni fedezékből egy-egy sáncárok vezetett a feltételezett front mögötti lejtőkre, ahol a visszavonuló csapatok már a domb takarásában láthatatlanok voltak az ellenség számára. Az egyik ilyen sáncásási alkalommal egy tiszt jött ki, hogy megnézzé a munkát. Amint engem megismert, azonnal kért, hogy hagyjam abba a munkát, mert számukra az igen bántó, hogy én és a családom itten dolgozunk, amikor még nemrég a német haderő itteni főparancsnokával együtt vadásztunk. Én megnyugtattam, hogy ez bennünk semmi tövist nem hagy, viszont mi sem akarjuk magunkat kivonni az olyan munkákból, amelyek az egész lakosságra kötelezőek.

A református iskolában felállított tábori elsősegélyhelyre egyre több magyar és német sebesültet szállítottak. A falu lakossága ezeket a szenvedő szerencsétleneket mindenféle élelemmel halmozta el, de a legtöbbször olyan súlyosan sebesült, hogy már alig lehetett rajtuk segíteni. A szilvási új temetőben vagy 20-30 német, és pár magyar katona találta meg örök nyugalomát. Ezeknek aztán szép keresztekét készítették, a sírhelyeket pontos sorokban ásták, mintha még akkor is a szigorú német hadirend lenne érvényes a számukra.

Az egészségügyi német katonák között volt egy igen intelligens hívő fiú is, aki igen jól jellemezte a németeknél dívó új pogányságot, mely ha biztosítani is tudja a fegyelmet, de arra nem elégséges, hogy az embereket lelkileg is felkészítse a magasabb rendű ember részére kötelező és természetes, mindenki javát szolgáló gondolatokra és tettekre. Ez a fiú nem volt kommunista, mégis úgy látta, hogy az oroszoknál is lehet olyan emelkedett szellemet találni, mint a németeknél.

Ekkor láttam ismét azt, hogy a megszokott általánosítás során mennyi hibát követhetünk el. Bizonyos tekintetben azonban mégis van az általánosításnak is jogosultsága, mert hiszen egy-egy uralomra jutott irányzat maga is arra törekszik, hogy az általa képviselt szellemiség általánosan uralkodóvá legyen. Ha tehát a vezetéshez nem alkalmazkodó ember nem fejezi ki a maga meggyőződését, akkor már önmagát is az átlagemberek közé sorolta éppen azzal, hogy ő is a többi ember cselekedeteit cselekszi.

Szabad-e azonban ellene szegülni egy határozott, merev rendszer célkitűzéseinek, holott tudjuk, hogy ezzel sem másnak, sem magunknak nem segítünk? Valóban, ha a mi meggyőződésünk nem olyan szilárd, hogy annak életformáló erejéről magunk is teljesen meg lennénk győződve, akkor várunk kellene a megnyilatkozásokkal. Amint ellenben a szeretet olyan hatalmassá válik bennünk, hogy emellett a magunk élete már másodlagossá lett, akkor be kell töltenünk hivatásunkat, és saját szenvedésünk, esetleg a halálunk árán is bizonyosságot kell tennünk a meggyőződésünk szerinti helyes útról, életről és igazságról.

Azután kiürítették a németek elsősegély-helyét is. Az orvosok azt mondták, hogy a szilvásiak valóban példamutatóan viselkedtek az egész itteni tartózkodásuk ideje alatt. Bármire volt szükségük, ha a falusiak rendelkeztek vele, akkor sohasem tagadták meg azt a szenvedőktől. Ők is úgy érezték, hogy ennek a községnek valami magasabb erkölcsi látása volt, és ez készítette őket ilyen emberséges cselekedetre.

A sorokban álló sírokat is mindig frissen díszítették. Tagadhatatlan azonban az is, hogy a németek is igen szépen viselkedtek a falu lakosaival szemben. Ha egy német katona meglátta, hogy egy magyar asszony nehezen cipekedik a vödörrel, hogy a jószágának inni adjon, akkor kéretlenül azonnal a segítségére sietett az az ember, aki még csak meg sem értethette magát a magyarral. Igen, ott akkor mindenkinek helyén volt a szíve, és úgy is cselekedett.

Az utolsó német

Végül a divízióparancsnokság is visszavonult. Nagy udvariassággal még arról is értesítettek, hogy szeretnék a kastélyt nekem rendben átadni. Másnap a megbeszélte időben elmentem a kastélyba, és akkor láttam, hogy bizony a főkabór díványról és fotelekról a bőr mindenütt le volt vágva. A kastély személyzete azután elmondta, hogy amikor a németek elvonultak, akkor valóban minden rendben is volt, de az a sok szedett-vedett népség, amely a kiszolgáló személyzetet alkotta, azok bizony semmit sem kíméltek.

Láttam, hogy az időközben megérkezett német tisztet is milyen kellemetlenül érintette a pusztítás. Bocsánatkérés közben mondotta el, hogy ők sajnos a foglyok közül szoktak munkásokat toborozni a takarítási és egyéb hasonló munkákra, és úgy látszik, hogy azok követték el ezt a vandalizmust. Az egyik ilyen nőnél aztán meg is talált egy-két értékes szobrocskát, amik a vitrinekben voltak.

Ekkor már a levették azonnali bevonulását is elrendelték, hogy a diósgyőri gyár kiürítésénél segítsenek, majd ezután hátraszállítsák őket a front mögötti országrészekbe. Mi értelme van azonban mindennek? Én a munkásaimat nem engedtem eltávozni. Hiába jött a járasi levante parancsnok is, hajthatatlan maradtam.

Aztán megjelentek a falragaszok is, hogy minden 18 és 48 év közötti férfi azonnal köteles bevonulni, és csendőri fedezet mellett a hátszágba vonulni. Az embereim továbbra is teljes erővel dolgoztak a Bükkön, és én senkit sem engedtem el. Erre egy csendőr alezredes vezénylete alatt megjelent 200 csendőr, hogy a kiürítési rendeletet foganatosítsa.

Én azonnal felkerestem az alezredest, és elmondtam neki, hogy a mi erdőgazdaságunk is háborús készültségben van, és az a feladatunk, hogy a Bükkön küzdő csapatokat lőszerezéssel, élelemmel lássuk el. E célra az erdei vasutunkat vesszük igénybe, mely a Bükkre vivő siklóhoz csatlakozva lehetővé teszi a felfelé történő anyagszállítást. Ez a művelet azonban csak úgy történhetik meg, ha a sikló felső állomásán mindig kellő mennyiségű leszállítandó faanyag áll rendelkezésünkre, hogy a felső kocsit megpakolva, annak súlyával felhúzhassuk a Bükkön szükségelt anyagokat. Ezért vagyok kénytelen minden munkásomat a fatermelésben és közelítésben foglalkoztatni, és ezért kell nekem minden igaerő is, hogy a fa fuvarozását a sikló felső állomására le tudjam bonyolítani.

A csendőrség parancsnoka megértette az indokaimat, és mivel nem győződött meg arról, hogy mindegyre mennyi munkásra van szükségem, azt ajánlotta, hogy a kiürítési mentesítésre az ózdi hadkiegészítő parancsnokságon kérjek engedélyt, mert ők ennek megadására illetéktelenek. Úgy beszéltek meg, hogy másnap korán reggel az ő autóján tehetem meg az utat. Nekem az volt a szándékom, hogy magammal viszem az egyik erősen baloldali munkásomat is, hogy meglássa, hogy mennyi mindent teszek a munkások megmaradásának érdekében.

Csak egy nagy bökkenő volt! Még hajnal előtt egy bizalmas emberem azzal a hírral jött le a Bükkre, hogy onnan az utolsó német osztagok is eljöttek. Eszerint tehát nekem már nem kell felfelé a hadianyagot szállítanom, viszont akkor nem kell fát se termelni és fuvarozni, és így végeredményben a munkásaimat már semmi jogcímen sem tarthatom vissza. Emberemnek szigorúan meghagytam, hogy e hírt senkivel se közölje, és ezután lekocsiztam a faluba. Magammal vittem a bükki térképeket is, hogy az ózdi magyar tábournoknak elmagyarázhassam a helyzetet, a kapott parancsot, és a parancs végrehajtásához szükséges tennivalókat.

Korán reggel indultunk el Kozák Istvánnal Ózdra. Az alezredes megkért, hogy reggel 7-re jöjjenek vissza, mert arra az időre rendelte el a szilvási és visnyói embereknek a begyűjtését, a szilvási csendőrség udvarára. Reggel 6 órakor már a tábornok előtt voltam. Elmondtam, hogy milyen parancsot kaptunk a német haderő főparancsnokától, miképpen teljesítettük ezt eddig,

és kértem, hogy azonnal hívja fel a főhadiszállást, hogy onnan igazolhassák az embereink visszatartásának feltétlen szükségességét.

A hadkiegészítő parancsnokságnak szerencsére nem volt a német főhadiszállással telefon-összeköttetése, és így nem is tudhatta meg, hogy a bükki hadianyag-szállításra a németek elvonulása miatt már voltaképpen szükség sincsen. Ekkor azután elmagyaráztam, hogy milyen a mi vasúti üzemünk, az milyen munkák beiktatásával üzemeltethető, és mindennek folyamányaképpen mennyire fontos az én termelő, közelítő és vasúti munkásaimnak a visszatartása. Mindezt megértve a tábornok kiadta az írásbeli rendelkezést, hogy a csendőrség adja át nekem mindazon munkásokat, akikre nekem ezen szállítási üzemünk biztosítása céljából szükségem van.

Ezután siettem vissza Szilváásra, mert 7 órára volt tervezve a férfi lakosság kiürítése, és mert reméltem, hogy addig a csendőrség sem szerez tudomást arról, hogy a németek a Bükkről már levonultak.

Amikor megérkeztünk, a csendőrök már sorakoztatták a férfiakat, hogy azután velük elvonuljanak. Az alezredesnek átadtam a tábornok írásbeli, pecsétetes rendelkezését, majd az ő engedélyével megkezdtem a munkásaink kiválogatását. Azt nem tehettem meg - pedig ehhez lett volna a legnagyobb kedvem -, hogy mindenkit a mi munkásunknak nyilvánítsak, mert akkor hamar kilátszott volna a lóláb, és mindenkinek a visszatartását veszélyeztettem volna. Így is talán 7-8 embert vittek el mindössze a két községből, míg ugyanakkor Bélapátfalváról több száz embert vittek el.

Később aztán azzal vádoltak meg, hogy én voltam a hibás abban, hogy egyeseket elvittek. Így egy szőlőcsész családja is reám panaszkodott, hogy a csöszt én vittem el, holott az volt az igazság, hogy mint egész éves más munkán lévőt én nem minősíthettem nélkülözhetetlen munkásomnak. Hiszen így is mindazokat, aki ez évben akár egyetlen napot dolgoztak minálunk, azt mind nélkülözhetetlennek jelentettem ki.

Nemsokára egy újabb veszedelemmel kellett megküzdenünk. Megérkezett egy német különítmény, amelynek az volt a rendeltetése, hogy minden hidat, vasutat, drótkötélpályát és siklót felrobbantson. Rendelkezésük volt arra is, hogy a villanytelepeket is felrobbantsák. Az én villanytelepemet még csak meg tudtam menteni, de a mozdonyt, a kocsikat, a váltókat és a siklót bizony felrobbantották.

Sokat gondolkodtunk azon is, hogy hogyan menthetnénk meg a kastélyt, az új falusi hidakat és az alsó villanytelepet. A kastély felrobbantásától maga Wöhler állt el a kérésemre, de a többi értéket, már-már úgy látszott, hogy nem tudjuk megmenteni.

Végül is Apró Jóska vállalkozott arra, hogy e helyeken a robbanó tölteteket kiszedi, és így a kár egészen jelentéktelen lesz, és a közlekedés nem fog megakadni. Az uradalmi villanytelepet is sikerült megmenteni, miután azt már pár nappal korábban, mint hasznavehetetlenül tönkrement üzemet, leállítottuk. A lánctalpas traktorunkat pedig egy nagyobb vízmosásba vezettük és abban rejtettük el úgy, hogy még egészen közelről sem lehetett meglátni, hogy a bozótos sűrűben valami nagyobb érték is rejtőzködhet.

Végül az egyik este egy nagyobb különítmény német érkezett hozzánk. A tisztjük egy igen szimpatikus tiroli ember volt, aki már maga is értelmetlennek találta a további küzdelmet. Ennek az utolsó német különítménynek a legtöbb tagja nem német, hanem valami szláv volt. Éjszakánként már erősen fagyott, és az embereknek alig volt valamilyen takarójuk. Mi tehát odakölcönöztük a takaróinkat, pokrócainkat, de amikor a társaság tovább állt, magával akarta vinni a mi pokrócainkat is. Szerencsére akkor még volt ott egy német őrmester is, aki aztán mindent visszaadatott nekünk.

Sokkal nehezebb dolgunk volt azonban a gazdám lovainak a megmentésével, amelyeket reám bíztak, hogy azokat őrizzem meg. Korán reggel Boros Laci, a kocsisunk beszaladt hozzám,

hogy a németek revolverrel kényszerítették őt a két gyönyörű 4 éves lipicai mén átadására. Közölte, hogy a német már el is vitte a lovakat.

Én azonnal kisettem, és utol is értem a németet a vasúti átjárónál, amint a lovakat vezetve a falu felé ment. Rögtön megragadtam a kötőféket, és kijelentettem, hogy ezeket a lovakat nem adhatom át, mert azok nem az enyéim, hanem úgy vannak megőrzés céljából reám bízva. Természetesen a német hallani sem akart arról, hogy ő ezeket a mesésen szép lovakat az ellenségnek visszahagyja. Amint így csaknem dulakodtunk, a lovak ágaskodni kezdtek. A német erre kirántotta a revolverét, de a lovak kiszakították magukat a kezünkből, és elvágattak.

Béla, aki látta ezt a veszélyes jelenetet, és szintén csak arra gondolt, hogy a német engem akar a lovak átadására a revolverrel kényszeríteni, azt kérdezte, hogy miben segíthet. Azt mondtam neki, hogy szaladjon telefonálni; majd, mivel mindketten tudtuk, hogy a telefont már napokkal előbb tönkretették a visszavonulók, hozzátettem, hogy hozza ki a gazdám golyós fegyverét, és azzal fedezzen engem.

Pár pillanat múlva már ismét ott volt, kezében a fegyverrel, amellyel azonnal célba is vette a németet. A német megbotránkozva kérdezte, hogy én agyon akarom-e őt a fiammal lövetni. Megnyugtattam, hogy a fiam csupán engem védelmez, hogy ő ne lőjön agyon engem. Mert miért is vette elő a revolvert, ha nem ez volt a szándéka? Erre ő azt válaszolta, hogy ő a lovakat akarta agyon löni, hogy azok ne kerülhessenek élve az ellenség kezébe.

Amikor láttam, hogy ő továbbra is bizalmatlan velünk szemben, akkor odaálltam Béla elé, hogy ne lőhessen. Ez azután megnyugtatta a németet, de még hosszan vitáztunk azon, hogy voltaképpen ki is akarta a másikat megölni. Végül is, amikor már Béla a fegyverrel bement a házba, kértem, hogy ő is jöjjön vissza, és reggelizzen meg nálunk, hiszen ki tudja, hogy mikor lesz ilyesmire alkalma. Nagy duzzogva engedett a hívó szónak, megitta a kávéját, és odadobott érte 50 pengőt.

Ekkor ismét magyaráztam neki, hogy értse meg, hogy én sem tehettem mást, mint hogy védjem a reám bízott lovakat. Az istállóban most is van 4 lovam, amelyek közül akár választhat, akár mindet is elviheti, mert azok felett én rendelkezem; de amit úgy bíztak reám, azt nem adhatom senkinek sem. Végre eltette a pénzt, és láttam, hogy most már ő sem haragszik. El lehet azonban képzelni az én lelkiállapotomat is ezután a csaknem végzetessé vált vita után.

Mi is reggelihez ültünk. Akkor már többen voltak nálunk olyanok is, akik a faluból menekültek hozzánk, mert bíztak abban, hogy nálunk senkit sem érhet semmi bántódás, mert mi az Úréi vagyunk. Hozzákezdtem a reggeli áhitatunkhoz, de amikor az aznapi igénkhez értem, azt már nem tudtam elolvasni, mert a sírás annyira szorongatta a torkomat. Az aznapi ige I. Tim. 6:20 volt. "Oh Timoteus, őrizd meg, ami reád van bízva". Igen, ezzel az igével nekem is szolgálnom kell az én németemnek. Azonnal elővettem egy német bibliát, és lementem a konyhába az én emberemhez, aki már útra készülődött, hogy eltávozzék.

Ekkor elmondtam neki, hogy mi minden reggel közösen olvassuk az Igét, amelyből ma - és ekkor megmutattam neki az aznapi naptárlapot - ez az ige szól hozzánk. Most elolvastam a német szöveget, és látom, hogy könnyes lett mindkét szeme, és azt mondta: "Látod, eddig én szedtem össze mindig a legszebb lovakat, hogy azok ne kerüljenek az ellenség kezébe; de most megígérem, hogy ezentúl ezt nem teszem. Titeket a Mindenható tartson meg a hitetekben, és őrizzen meg minden bajtól."

Aztán megöleltük és megcsókoltuk egymást, és éreztük, hogy Krisztus szeretete által testvérekként váltunk el egymástól, akik még nem is olyan régen fegyverrel fenyegettük egymást, és annak oltalmában bíztunk. Igen, igazi békességet egyedül ő szerezhet ember és ember között, és az egész világban. Áldassék azért az Úr Jézus Krisztus neve örökkön örökké!

Jegyzetek

¹ Szilvásvárad és a Szalajka-völgy.

Szilvásvárad Magyarország egyik legszebb helyén, a Bükk hegység délnyugati lábánál, Nagyvisnyótól délre helyezkedik el, s területéhez tartozik a nyugati Bükk jelentős része. A pattintott és csiszolt kőkorszaki, valamint a jégkorszakot követő kultúrák egyaránt fontos emlékeket hagytak hátra e területen (Istállóskői barlang, kelta vagy avar sáncok). Ma Heves megye része, a két világháború között Borsod megye putnoki járásához tartozott. Régi település, először Warad néven 1300 körül említették, minden bizonnyal az Éleskővárra utalva, amely a 13. században épült, de valószínűleg már a 14. - 15. század óta romos állapotban van. A középkorban királyi birtok, majd a Pálóczy, később a Perényi család birtoka. 1568-ban részben a protestáns Kátay Ferenc tulajdonába kerül, ekkor válik a lakosság többsége reformátussá. Eger elestével török megszállás alá kerül, majd 1666 után egészen a 19. század második feléig a katolikus Keglevich grófi család birtoka. Keglevich Miklós gróf a rebellis magyar rendi nemesség jellegzetes alakja volt, s többször is perbe keveredett a Pyrker László egri érsek és örökös főispán körül kialakult osztrákbarát vármegyei vezetőséggel. A gyönyörű klasszicista szilvásvárad református körtemplomot az 1830-as években építtette valószínűleg részben Pyrker bosszantására, s homlokzatán ma is látható az 1840-ből származó "Szégyenüljenek meg a faragott képeknek minden szolgái" felírás.

A Keglevich-családtól Erdődy Rudolf gróf vásárolta meg az uradalmat, s ő építtette a kastélyt is. Utána Wessely csehországi gyáros tulajdonába került. A 19. században a Szalajka-völgyben vashámor, a Tótfalusi völgyben üveghuta működött. 1907-ben Pallavicini Alfonz örgróf vásárolta meg az uradalmat, s ezután fokozatosan az erdő- és vadgazdálkodás került a középpontba, amiről az Éléményekben is sok részletet megtudhatunk. A szilvásvárad uradalmat 1945-ben államosították, a kastély pedig SZOT üdülő lett. A Szalajka-völgy 1957 óta természetvédelmi terület, majd a Bükki Nemzeti Park része; magát a települést 1960-tól nyilvánították üdülőhelynek, 1971-től pedig nemzetközi üdülőhely rangot kapott. A lipicai ménes Szilvásváradra telepítése, múzeumok alapítása, az erdei vasút felújítása, valamint a terepkerékpár-sport felkarolása is nagyban segítette az idegenforgalmat és a község ismertségét.

A Szalajka-völgy mellékvölgyeivel, a Tótfalusi és Horotna völgygel együtt Szilvásvárad környékének legszebb részei. A falu felől a Szalajka völgyön felfelé haladva a faluközpontról mintegy 2 km-re balról ágazik be a Tótfalusi völgy, majd további 1 km-re elérjük a Király-házat, amely most erdészeti múzeum. Ide ágazik balról a kisebb Várgyakra völgy, amelyen át a Éleskővárat közelíthetjük meg. Ezután a nagyobbik Halastó következik, amely az Éléményekben "Kiszáradt tó" néven szerepel, hiszen akkoriban nem volt benne víz. Mintegy 1 km-rel továbbhaladva a kisebb Halastóhoz és a Sziklaforráshoz, majd a jobbról beágazó Horotna völgyhöz érünk. E völgy kezdetén van ma a Szabadtéri Erdei Múzeum, ahol többek között a Király-féle csúsztató is ki van állítva. A Szalajka völgy legfelső szakaszán van a mintegy 17 méteres szintkülönbséget áthidaló Fátyolvízesés, amelynek felső szintjén jutunk a Szalajka forráshoz és az Istállóskői barlanghoz.

² Az új otthon épületét, még földszintes házként, a 19. század elején építették. Az akkori Bányafelügyelőség, az ún. „bányagrófság” az itteni irodából ellenőrizte a vasérc minőségét és a Keglevich grófok hámorának és későbbi vasolvasztó masszájának munkáját. A ház emeleti részét a század közepén építették. A Király család beköltözése előtt valószínűleg már hosszabb ideje részben üresen állt. A ház a második világháborúig uradalmi tulajdonban volt, de a különféle javítások és modernizálás költségeit nagyrészt Király Lajos fedezte. A front közeledtekor Pallavicini Alfonz örgróf a házat a Király családnak ajándékozta, ezt azonban a háború utáni államosításkor nem lehetett már érvényesíteni.

A család Miskolcra költözése után a házban iroda és erdészlakás, majd már csak iroda kapott helyet. Mivel az épület kihasználtsága csökkent, Szilvásvárad idegenforgalmi szerepe viszont megnőtt, felmerült az az ötlet, hogy a Bükk hegységnek ezen a gyönyörű helyén az erdészet működését bemutató múzeum nyíljon. Az Erdészeti Múzeum ünnepélyes felavatására a kiállítási anyag gyűjtését és a berendezést követően, az Országos Erdészeti Egyesület 1985. évi egri vándorgyűlése alkalmával került sor. A múzeum létesítése kettős céllal történt. Egyrészt a még fellelhető, erdészettel kapcsolatos régi eszközöket, írott és tárgyi emlékeket összegyűjtve közkinccsé tenni az utódk számára, másrészt kiállítási anyaga ágazatonkénti csoportosítása révén, a kívülállók részére mintegy keresztmetszetet adni az erdészeti sokrétű tevékenységéről. Bár a múzeum nem elsősorban a Szilvási Erdőgazdaság anyagait tartalmazza, néhány kiállítási tárgy és irat azért visszaidézi Király Lajos tevékenységét is. Többek között látható a Bükk-hegység egyik általa készített domborművű térképe, a csúsztató szabadalmi levele, és néhány régi bérjegyzék, amit még Király Lajos állított ki és írt alá.

³ Ari 10 éves korában írta ezt a verset:

Mit mesél a patak?

Fúj, fúj a szél, és a zúgó víznek habja
a szép Japánkertet csakhamar elhagyja;
Isten veled, víznek ezüstös hulláma,
indulsz nagyon messze, messze a világba.

Hej, ha visszajönnél szép patak még egyszer,
s elmesélnéd nékem ezüstös vizeddel,
hogy mit láttál te ott, olyan nagyon messze,
csak még visszajönnél, ezüstös vizecske!

És a kis patakkal mint így beszélgettem,
gyönyörű csoda volt, amit észrevettem:
Hol a tavacskából víz ömlik beléje,
tündérek táncolnak gyönyörű fehérbe'.
Hófehér labdákat dobnak fel az égre,
s táncolva, kacagva ugranak fel érte.

És a hegyoldalon, egy mohos sziklában,
egy üregben törpék laknak mostanában.
Üregből folyosó vezet föld alá, s lent
nappal a törpikék alszanak odabent.

De a sok kis tündér ám csak akkor alszik,
ha az éjszakában csillag nem világít.
De a szép csillagos, kedves éjszakákon
nincs nagyobb boldogság az egész világon,
mint mikor kijönnek a kicsi törpécskék,
s táncolni kezdenek hófehér tündérek.

A csillag a lámpa, a jó villanylámpa,
s táncolnak, kacagnak kivilágításba'.
Nem voltam kint soha ilyen éjszakába';
elmesélte nékem patak csobogása.

Igen, az a patak, az a kicsi patak,
aki nem fárad ki, pedig mindig szalad.
Köszönöm, jó patak, hogy ezt elmesélted,
most menjél utadra, messze, Isten véled!

⁴ A német vadászversike a szalonkák érkezési menetrendjét a böjti vasárnapokhoz köti.

Reminiscere - tisztítsd a fegyveredet!
Oculi - jönnek már!
Laetare - ezek már az igaziak,
Judica - még mindig itt vannak,
Palmarum - elmentek.

⁵ Karácsony Sándor (1891-1952) pedagógus, filozófus, szakíró, egyetemi tanár, a magyar cserkészmozgalom egyik vezetője. Főműve *A neveléstudomány társas-lélektani alapjai* összefoglaló címmel megjelent könyvsorozat (9 kötet, 1938), amely terjedelmét és mélységét tekintve a magyar neveléstudományban páratlan. A budapesti Tudományegyetemen szerzett diplomát 1918-ban. 1927-től a Magyar Tudományos Akadémia Szótári Bizottságának munkatársa, 1942 és 1951 között a debreceni tudományegyetem professzora volt. 1928-ban adták ki *A csucsai front* c. regényét, 1929-ben Mathia Károlyval és Bárdos Lajossal együtt jelentette meg a *101 magyar népdal* c. munkát, amelyhez Kodály Zoltán írt előszót. *A hegyi beszéd* c. regénye 1937-ben jelent meg. A nyelvi és a társadalmi nevelésről vallott nézeteinek nagy hatású sorozatában jelentek meg többek között a következő kötetek: *Magyar nyelvtan társaslélektani alapon* (1938), *A könyvek lelke* (1941), *A magyar világnézet* (1941), *Ocsúdó magyarság* (1942), *A magyarok istene* (1943). Minthogy pedagógiai elképzeléseit a szocializmus évtizedeiben vallásosnak és objektív idealistának minősítették, sokáig csak bírálni lehetett munkásságát. Életművének rehabilitálása az 1980-as évek közepén kezdődött meg, főbb írásai az 1990-es években sorra megjelentek.

⁶ Tóth Tihamér (1889-1939) író, püspök, tanár. 1911-ben szentelték pappá. Először káplán Hevesen, hitoktató Gyöngyösön, majd az egri teológiai főiskolán tanár. Veszprémi segédpüspökké 1938-ban, püspökké röviddel halála előtt, 1939-ben nevezték ki. Irodalmi munkásságával jelentős hírnevet szerzett. Műveit 15 nyelvre fordították le, 1936-ban összegyűjtött munkáit 23 kötetben adták ki. Fő művei: *Tiszta férfúság* (1919), *Ne igyál* (1919), *Az intelligencia lelki gondozása* (1923), *Művelt ifjú* (1924), *Jellemes ifjú* (1925), *Vallásos ifjú* (1928), *Krisztus király* (1931), *Hiszek az Egyházban* (1934). A háború után szentté avatását kezdeményezték.

⁷ Király Ernő (1855-1933), Király Lajos édesapja, a selmecbányai evangélikus Líceum történelem-földrajz tanára, majd igazgatója volt. A középiskolát szülővárosában, Sopronban, az egyetemet Bécsben és Budapesten végezte. Az 1875-82-es években Földváry Miklós és Tibor nevelője, növendékeivel Felső-Magyarországot és Németországot is beutazta, valamint hegymászóként a Dachsteint és a Magas Tátrát is bejárták. 1885 után,

líceumi tanársága idején különféle oktatási, történelmi és turisztikai témákról jelentek meg cikkei, jegyzetei. 1888-ban veszi feleségül Kuzsmann Arankát, a házasságból született 6 gyermek közül 5 éri meg a felnőtt kort. A Szitnya jelzett úthálózatának megalkotója (gyakran saját kezűleg és fiaival is festett útjelzéseket). Az első Szitnya-úthálózati térkép készítője. A Szitnya osztály könyvtárosa (1895), majd ügyvezető elnöke (1899-1919). Az MTE választmányi, majd tiszteletbeli tagja. 1919-ben, a cseh megszállás után egy évig még Budapesten, a Fasori Evangélikus Gimnáziumban tanít, majd innen megy nyugalomba. Ezután is sokat túrázik, különféle tisztségeket visel a turistamozgalomban. 1929-ben Pestszentlőrincen vesz telket, és kezd építkezni. 1932 áprilisában tudnak beköltözni az új házba. A Sasok turisztársaságának díszelnöke. Az MTSZ tanács tagja (1927-29). 1928 márciusában az MTE választmányi ülésén úgy döntöttek, hogy a Lepence forrást és a hozzá vezető utat róla nevezik el (ez az elnevezés azonban valószínűleg nem ment át a köztudatba). A Selmeci hegységben a Szitnyán a Király-út őrzi nevét.

A Téry Ödön Túra Club 1992 ápr. 26.-án megemlékezést tartott Király Ernő síremlékénél, és 1992-es évkönyvükben több írás is szerepel róla. Ezek közül Baubach László (Sasok Társasága) 1928-ban hozzá írt köszöntőjét, valamint a következő jegyzetben a síremlék felavatásáról szóló beszámolót közöljük.

Király Ernőhöz

Havas fenyők lehajtják vén fejük: Valaki nincs már régen övelük. Egy öregúrról álmodnak talán, Mikor őrt állnak a Szitnya oldalán.	S az öregúr se bírta nézni már, Hogy a hegy, a drága szép határ, Az erdő, melybe ültetett fenyőt, Térdre hulljon az árulók előtt!
Hozzájuk Ő vezetett víg hadat, S míg a menet a csúcsra felhaladt, Virág díszíté mindannyiukat, És taposták a Koplaló utat.	Hozzánk jött, és nekünk vigaszunk, Hogy mi az Ő Sasjai vagyunk. A hegyekbe mindig eljön velünk, S Tőle tanuljuk büszke énekünk.
A fenyők most is ottan állanak, De megfogyott a régi kis csapat. A Szitnyára már nem megy fel soha Stefultónak a híres orvosa.	Álljatok őrt, ti fehér fenyvesek, Visszhangozzák még selmeci hegyek: "Sasok, bátor Sasok, mindég csak előre" A visszahódított Szitnya tetőre!

Tudjuk, hogy Ő még oda felvezet,
A Tatárrét virággal integet,
És ajkunkról az égbe ima száll:
Sokáig éljen az öreg Király!

⁸ Síremlékavatás (Déry József cikke a Pestlőrinci Újságban 1935 szept. 28.-án - rövidítve)

Kevesen tudják, hogy évek óta itt élt Pestszentlőrincen a Szent Imre telepen barcsfai Király Ernő, a Selmecbányai Evangélikus Lyceum érdemekben gazdag ny. főigazgatója, a Magyar Turista Egyesület Szitnya osztályának elnöke, ki 1933-ban itt, Pestszentlőrincen tért örök nyugalomra, és családja ma is itt él.

Barcsfai Király Ernőnek hálás tisztelői, barátai és volt tanítványai szép síremléket állítottak, és ezt nagy és intelligens közönség jelenlétében folyó év szeptember 21.-én avatták fel ünnepélyesen a pestszentlőrinci temetőben. Avató beszédet a "Selmecbányaiak Egyesülete" nevében dr. Hittrich Ödön ny. főigazgató tartott. Utána dr. Ertl János esperes főtanácsos, egyetemi magántanár beszélt a "Selmecbányai Öregdiákok Szövetsége" nevében, Papp Dénes alelnök pedig a "Magyar Turista Egyesület" nevében. Végül Hamrák Béla hittanár, Király Ernő egykori tanítványa áldotta meg szép beszéd kíséretében a síremléket.

A mélységesen megható ünnepélyt a Magyar Turista Egyesület "Sasok" csoportjának dalárdája nyitotta meg a bányászindulóval, s ugyanaz rekesztette is be a "Ballag már a vén diák" c. dallal, mit Selmecbánya öregdiákjai, s a jelenvolt nagyszámú közönség halkán együtt énekelt a dalárdával.

Az emlék háttere nyers kő, ami nyilván Selmecbánya jellegzetes hegyét, a Szitnyát jelképezi. Ennek alján a selmecbányai lyceum mintegy 3/4 m. magas bronz domborművét helyezte el az alkotó. Elszórt könyvek jelzik az alatta nyugvó férfiú tudományos munkásságát, és havasi gyopárok, páfrány és erika csomók természet-szeretét. A bronz szalag felirata: "Tudományért és természetért". Az emlék jobboldalán plakett mutatja Király Ernő arcképét élte delén.

A nem mindennapi szépségű síremlék alkotója Krisztián Sándor szobrász. Alkotásával Pestszentlőrinc temetője újabb művészi síremlékekkel gazdagodott.

⁹ Később - Tuki ill. Péter születése után - a vers kiegészült még egy-egy versszakkal:

Megszületett a hatodik,	Hetedik a pöttöm Péter.
Király család szaporodik.	Nincs még egészen egy méter,
Arcocskája oly szép kerek,	De azért ő ügyes legény,
Kész van a legkisebb gyerek.	Táncol az asztal tetején.

¹⁰ Kovács Imre (1913-1980) parasztpárti politikus, író, publicista. Részt vett a falukutató mozgalomban és a Márciusi Front munkájában. 1939 és 46 között a Nemzeti Parasztpárt főtitkára, majd 46 és 47 között elnöke volt. 1949-től haláláig az USA-ban élt. Főbb művei: *A néma forradalom* (1937), *Kolontó* (1939), *Elsüllyedt világ* (1945).

¹¹ Ádám Jenő (1896-1982) zenepedagógus, zeneszerző, kóruskarnagy. Az I. világháború során orosz hadifogságban zenekart szervezett. 1919-ben Tartukszban zeneiskolát alapított és a városi népházat vezette. Hazatérve 1921 és 25 között a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Kodály növendéke, majd 1933-ban Felix Weingartnernél karmesteri diplomát szerzett. 1929-től 1959-ig a Zeneművészeti Főiskola tanára. A 20-as évektől fogva nagy figyelemmel kísérte a legkülönbözőbb iskolatípusokban folyó zenei oktatást és nevelést. Kodály biztatására kidolgozta a később "Kodály-módszer" néven elterjedt ének-zeneoktatás alapjait jelentő "Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján" c. pedagógiai művét, ennek gyakorlati segédkönyvéül 8 füzetben "Szó-mi" címmel az általános iskolák tanításának tankönyvét. A zenéről, a népzeneről szóló rádióelőadásai rendkívül széles körben hatottak. Zeneszerzői munkásságának nagyobb része közvetlenül vagy közvetve a magyar népzenehez kapcsolódik. Ismertek református zsolttár-feldolgozásai is.

¹² Baky László (1898-1946) katonatiszt, csendőrtiszt, politikus. Tisztként harcol az első világháborúban. Ezt követően, 1919-20-ban a szegedi Nemzeti Hadsereg tagja. Később a csendőrséghez kerül, de 1938-ban nyugdíjazását kéri, hogy politikai pályára léphessen. Szélsőjobboldali mozgalmakkal szimpatizál. 1944 áprilisától szeptemberig a Belügyminisztérium politikai államtitkáráként Endre Lászlóval és Jaross Andorral együttműködve a magyarországi zsidóság gettósítását és deportálását szervezi. A háború végén nyugatra menekül, de az amerikaiak kiadják Magyarországnak. 1946-ban háborús bűnösnek halálra ítélik és kivégzik.

¹³ Biczó András (1888-1957) festőművész, illusztrátor. Főleg történeti zsáner- és tájképeket festett, ifjúsági és gyermekkönyveket illusztrált. Illusztrálta többek között az Egri Csillagokat és más Gárdonyi-műveket, valamint Bálint Ágnes, a későbbi Mazsola-könyvek és a népszerű Futrinka utca TV-filmsorozat szerzőjének korai meseregényeit is.

¹⁴ Bereczky Albert (1893 - 1966) református lelkész, 1948-tól püspök. Tildy Zoltán és Viktor János "apóstarsa". Először vidéken (Salgótarjánban, Dunabogdányban, majd Pécelen) lelkész. 1926-tól a "Hit és szolgálat" főtitkára, majd 1930-tól Budapesten lelkész. Szervezte az üldözöttek mentő szolgálatát, prédikációiban is sikrasszállt az elkövetett jogsértések orvoslása érdekében. A háború után egy ideig minisztériumi államtitkár, és az egyház és állam közötti paktum egyik kovácsa. 1948-tól a Duna-melléki Egyházkerület püspöke, a konvent és a zsinat elnöke. A Hazafias Népfrent és az Országos Béketaanács elnökségének tagja.

¹⁵ Ungár Aladár (Andi bácsi), zsidó származású kereskedő, majd nagyhatású evangelizátor. Fialat korában sokszor el akarta rejteni zsidó származását, majd az üdvhadseregen keresztül ismerte meg Jézust. Csatlakozott az üdvhadsereghez, később pedig a Testvérgyülekezetben szolgált. A II. világháborúban 1943-tól munkaszolgálatos volt, majd 1944-ben koncentrációs táborba került, ahonnan a háború után szerencsésen hazatért. "Micsoda dicsőséges lehetőség: Képzeld el: ott volt több, mint tíz rabbi és zsidók százai, és naponta elmondhattam nekik mindent az Úrról." mondta később barátainak. Ungár Aladár az ébredésben népszerű evangélista és előadó volt. 1959-ben kivándorolt Németországba. A Rádió Luxemburg munkatársaként napi áhítatokat tartott a rádióban. Szolgálatát töretlenül végezte haláláig, 1970-ig.

¹⁶ Róth Gyula (1873 - 1961) erdőmérnök, egyetemi tanár. 1898-ban a selmechányai akadémián szerzett oklevelet. 1904-től Selmechányán, az erdészeti kísérleti állomások központjában dolgozott. 1917-ben erdőtanácsosi, két év múlva erdő-főtanácsosi címet kapott. 1919–1959 között a soproni Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskolán tanár. Sokat fáradozott a szentgáli tisztafás védelmén. 1949-ben Zirc-Szarvaskút környékén, nagy területen szálaló erdő kialakításával kísérletezett. Az ország más területein is új faosztályozási, állomány-felújítási és szálalási eljárásokat dolgozott ki, külföldi fafajokat honosított meg. Kétszáznál több tanulmánya jelent meg. Munkásságáért 1955-ben Kossuth-díjat kapott.

¹⁷ Dr. Zsedényi Béla (1894-1955) jogtudós, egyetemi tanár, újságíró és politikus. Az első világháborúban főhadnagyi rangban az olasz fronton szolgált. A Monarchia összeomlása után Komárom főjegyzője volt; a csehszlovák hatóságok internálták. 1924-ben áttelepült Magyarországra, Tolcsvára. 1925-ben felkérték a miskolci evangélikus jogakadémia tanárának. Számos jogelméleti és államjogi publikációt írt. Zsinati tag és egyházkerületi főjegyző volt. 1929-ben a helyi Független Demokrata Párt egyik vezetőjeként az MSZDP-vel közös listán beválasztották Miskolc törvényhatósági bizottságába. Egy jobboldali kitérő – Gömbös Gyula átmeneti támogatása, a kormánypárti *Felsőmagyarország* szerkesztése – után újból a liberális ellenzékhez csatlakozott. 1939-ben átvette az ellenzékinek számító *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap* szerkesztését; lapjában a *Magyar Nemzet*hez hasonló irányt követett. 1944 január 1-jével nyugdíjaztatta magát, és ügyvédi irodát nyitott Budapesten. A német megszállás alatt bujkált. 1944 október 17-én a nyilas hatóságok Szilvásváradra internálták, de néhány hét múlva megszökött. 1944 decemberében beválasztották az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe; az előzetes pártközi egyeztetések eredményeképpen az alakuló ülésen, december 21-én házelnökké választották, e minőségében 1945 január 26-tól december 7-ig az ideiglenes államfői testület, a Nemzeti Főtanács elnöke volt. 1945-től a Polgári Demokrata Párt jelöltjeként a miskolci, illetve a Borsod vármegyei törvényhatósági bizottság tagja lett. Az 1945 november 4-én megválasztott nemzetgyűlésbe behívták mint kiemelkedő közéleti személyiséget. 1947-ben a Magyar Függetlenségi Párt alapító tagja volt, az augusztus 31-i választásokon harmadszor is bekerült a törvényhozásba. Mandátumát - párttársaiéhoz hasonlóan törvénytelenül - 1947 november 20-án megsemmisítették. Ezután ügyvédi irodájában dolgozott. 1950 május 24-én koholt vádak alapján letartóztatták, és november 10-én első fokon életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték. 1955 február 8-án a Gyűjtőfogházban halt meg; titokban a 301-es parcellában temették el. Az 1963-ban lefolytatott perújítás során felmentették a vádak alól, de a hozzátartozóit erről nem értesítették, nyilvánosan csak 1989. július 6-án rehabilitálták. Azonosított földi maradványait 1990 december 20-án ünnepélyes keretek között helyezték örök nyugalomra. Emléktáblája Budapesten, a Ferenciek terén, emléktárgyai a "Terror Házában" találhatóak. Az Élmények harmadik kötetében többször is találkozunk majd vele.

¹⁸ Otto Wöhler (1894-1987) német gyalogsági tábornok. 1913-tól kezdve hivatásos katona, harcolt az első világháborúban. A második világháború kezdetén vezérkari tiszt a 14. hadseregnél, majd a 17. hadtest, később pedig a 11. hadsereg vezérkari főnöke. A Szovjetunió elleni hadjárat során a Közép hadseregcsoport vezérkari főnöke. Többek között a Kaukázusban és a Krim félszigeten harcolt. 1943 tavaszától az I. hadtest, augusztustól a 8. hadsereg, majd a 11. hadsereg főparancsnoka. Amikor Románia kiugrott a háborúból, hadseregének zömét Észak-Erdélybe tudta menekíteni. Ezután védekező harcokat folytatott Észak-Magyarországon és Szlovákiában, mint ahogy az Élményekből is kiderül. Nem világos, hogy ebben az időben a magyarországi területek közül mikor melyek tartoztak az ő parancsnoksága alá. 1944 karácsonyától, Friessner tábornok menesztése után viszont ő lett a magyarországi csapatokat is magába foglaló Dél hadseregcsoport főparancsnoka. Csapataival többször sikertelenül próbálta felmenteni Budapestet, s a védők kitérés kísérletei is kudarcba fulladtak. Ő vezényelte a háború utolsó német offenzíváját a Dunántúlon. Miután a Tolbuhin irányította ellentámadás nyomán fel kellett adnia Nyugat-Magyarországot, Hitler leváltotta.

A háború végén brit fogságba került. 1948-ban Nürnbergben a Szovjetunióban elkövetett háborús bűnök megakadályozásának elmulasztásáért elítélték, majd 1950-ben amnesztiával szabadult. Gosztonyi Péter történész később többször próbált vele kapcsolatba lépni és interjú készíteni, de merev elutasításra talált. Wöhler egyébként sohasem volt a náci párt tagja. Szabadulása után Hannover közelében élt szerény anyagi körülmények között. Nyugdíját első világháborús rendfokozata után kapta. Gosztonyi szerint feljegyzéseket nem hagyott hátra.